ISSN 1302 - 6938 75

GÜNEY 75

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

ocak · şubat · mart '16
çile · sibat · adar '16
8 tl · 5 euro

Halklar barışa hasret!

Bize direnmek düşer! **DERYA GÜMÜŞ**
Göbekli Tepe **DOSYA**
Kültürel yozlaşma karşısında devrimci sanat **TEMEL DEMİRER**
Yüzleşebildik mi? **GÜLFER UĞUR**
Ermeni görgü tanıkları anlatıyor
Ayşe Hür'ün "Cumhuriyetin üvey evladı: Halk türküleri" yazısı üzerine **BEKİR KARADENİZ**
Güle güle cesur ve ölümsüz adam Tahir Elçi **BİRSEN İNAL**
Sinema Notları **ANUŞ PAZARCIYAN**

BİR EL VERİN
TAHİR ABİYİ KALDIRALIM

AHMET BAYGÜMÜŞ

"haydi bakmayın öyle, bir el verin"
zordur ötekisi olmak sebepsiz inkârların
ve üyopyasına kurban gidenlerden olmak
bir yol olmalı
kovalanmalı elimizdeki çizgilerin işaret ettiği umut
silinmeli bu topraklardan zalimlerin ayak izleri
kudurgan salyaların dondurduğu zemin tuzlanmalı
sarayın hükümranına
karanlığın katranına inat
barış gelmeli bu kan kokan topraklara
"haydi bakmayın öyle, bir el verin"
bir el...

güney'den sizlere

Değerli Güney okurları,

Yeni bir sayıyı size ulaştırmanın sevinciyle merhaba!

Geçen sayımızda günümüzün en yakıcı sorunlarından birisi olan savaş konusuna değinmiş ve en kötü barışın bile haksız bir savaşa tercih edilmesi gerektiğini belirtmiştik. Geçen sayımızdan bu yana Kürdistan'da yürüyen savaş durmadı. Devlet alabildiğine saldırıyor. Barış?!! Halkların hasreti...

Görev bir yandan devlete, onun saldırılarına karşı mücadeleyi yükseltmek, diğer yandan barışın bu coğrafyaya gelmesi için çalışmaktır...

Bu sayımızda Derya Gümüş arkadaşımız savaşı yazdı...

Geçtiğimiz dönemde barış isteyenlerden birisini Tahir Elçi'yi aramızdan aldı katiller... Barışın Elçi'si hakkında da yazdık bu sayımızda...

***

Bildiğiniz üzere Ermeni soykırımının 100. yıldönümü olması nedeniyle 2015 yılında çıkan Güney'in her sayısında Ermeni soykırımı ile ilgili yazılar yayınlamaya özel bir çaba harcadık, sorunu bilince çıkarmaya çalıştık. Bu sayımızda da bu çabamız sürüyor: Gülfer Uğur arkadaşımız 100. yılında yüzleştik mi diye soruyor. Ayrıca soykırımdan kurtulan Ermeni görgü tanıklarının anlatımlarını yayınlamayı bu sayımızda da sürdürüyoruz.

***

"Dinini kitabını iyi tanı" başlıklı yazı dizimiz bu sayımızda sona eriyor. Temel Demirer arkadaşımız bu sayıdaki yazısında kültürel yozlaşma karşısında devrimci sanatı irdeliyor. Göbekli Tepe dosyamızı da ilgiyle okuyacağınızı düşünüyoruz. Yine Anuş Pazarcıyan arkadaşımızın "Sinema notları"nı da bu sayımızda bulabilirsiniz.

***

2016'nın haksız savaşların son bulduğu, halkların hasreti olan barışın hakim olduğu, emeğin yeni kazanımlar elde ettiği... bir yıl olmasını diliyoruz.

Yeni sayımızda buluşmak üzere…

GÜNEY
KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

Genel Yayın Yönetmeni:
İlyas Emir

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Hüseyin Gül

Yönetim Yeri ve Adresi:
Sultaniye Mah. Doğan Araslı Bul.
Hanplus İş Mer. No: 150 Kat: 12 Ofis No: 316
Esenyurt/İstanbul
Tel/Faks: 0212 - 620 67 57

www.guneydergisi.com
guneydergisiistanbul@gmail.com

Yayın Türü: Yerel Süreli
Dizgi & Grafik: Güney Grafik

Baskı: Berdan Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok
No: 215-216-239 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 613 11 12

Banka Hesap Numaraları:
TL Hesabı İçin:
Hüseyin Gül
İş Bankası İstanbul Esenyurt Şubesi
Hesap No: 1247 0336697
IBAN No: TR51 0006 4000 0011 2470 336697

Posta Çeki:
Hüseyin Gül Hesap No: 11939375

Abonelik Koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 40 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 25 Avro
(Posta Ücreti Dahil)

Aboneliğin başlatılması için; yıllık abone bedelinin banka hesap numaralarımıza yatırılması, banka dekontunun, Güney'i göndereceğimiz adres ile birlikte mail adresimize gönderilmesi gerekmektedir.

İlan koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 2.000.- TL
1/2 sayfa: 1.000.- TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 500.- TL
1/4 sayfa: 250.- TL
(Yayınevi ve kitapçılara %30 indirim yapılır.)

Almanya Temsilciliği:
İlyas Emir
Allee Str. 32 · 42853 Remscheid
Tel: 02191- 40401 · Fax:02191/460 15 20
Cep: 0170 99 49 831

Yurtdışı (Almanya)
Banka Hesap Numarası:
Sparkasse Remscheid
IBAN: DE40340500000000037325
BIC: WELADEDRXXX

GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Yazılar mailimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir.
Yayına kapanış süresi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

İçindekiler

şiir	2	BİR EL VERİN TAHİR ABİYİ KALDIRALIM	Ahmet Baygümüş
		merhaba	GÜNEY
mektup	5	Sizlerden Güney'e	
güncel	7	BİR SAVAŞ YÜRÜR ORTADOĞU'NUN...	DERYA GÜMÜŞ
güncel	10	TAHİR ELÇİ VE KENDİ MASUMUMUZ...	Vildan Sevil
güncel	12	GÜLE GÜLE CESUR VE ÖLÜMSÜZ ADAM...	Birsen İNAL
makale	14	UNUTMANIN TUZAĞINA DÜŞME EY AKLIM !	Adil Okay
şiir	15	ÇARŞI KAPALI	Taner Nart
öykü	16	OTOBÜS	Yavuz Aközel
deneme	19	MEMÉ ALAN'IN CZİRE'Sİ	Veysi Ülgen
şiir	20	YAĞMUR ATLASLARI	Rüzgar Azad
makale	21	KÜLTÜREL YOZLAŞMA KARŞISINDA...	TEMEL DEMİRER
şiir	32	KUM GİZ'İ	Cafer Demirtaş
soykırım	33	Unutturulan tarih: Çingene Soykırımı	M.Utku Şentürk
deneme	36	SİYAH EŞARP BEYAZ MI OLDU ŞİMDİ?	Ester
şiir	36	Kevok û Zarok	A.Karabax
şiir	37	Çocuk ve Güvercin	A.Karabağ
röportaj	38	Aynur Doğan'la Bir Söyleşi	
inceleme	41	SANAT VE KİTAP FUARINDAN...	Metin Yoksu
şiir	44	HAVVA	Cahide Özer
inceleme	45	Ayşe Hür'ün Yazısı Üzerine...	Bekir Karadeniz
makale	53	BABASININ YOLUNDAN YÜRÜMEYENLER	Sor Meyman
dosya	54	Göbekli Tepe	GÜNEY
dosya	64	Din Bölüm 25-UZAKDOĞU DİNLERİ IV	GÜNEY
soykırım	74	Yüzleştik mi?	Gülfer Uğur
soykırım	75	Ermeni Görgü Tanıkları Anlatıyor	GÜNEY
deneme	81	ÇOCUK OLMAK	Tefo
halkların dilinden	82	tengezariya kewê	Yaqob Tilermenî
şiir	83	Sustuğun Yer	Gökmen Sambur
makale	84	SESSİZ BİR YOLCULUK İŞTE	Mustafa Demir
deneme	85	Babam Aynen Böyle Dedi	Ali Özenç Çağlar
şiir	86	Değer, İsim Sorgulaması	Orhan Bahçıvan
öykü	87	DALGACI MAHMUT-ÖLÜRSE AKŞAMÜSTÜ	Erdost Akbaba
şiir	88	EMEK	Kenan Ogur
şiir	88	Mavi Gece	Ali Şentürk
sinema	89	Sinema Notları	Anuş Pazarcıyan
karikatür	98	Karikatür	MERAY ÜLGEN
kitap	99	Kitap Tanıtım	

Değerli Güney çalışanları,

En içten sevgi ve bitmeyen coşkumla selamlıyor, her açıdan iyi olduğunuzu umut ediyorum. Ben, bizler de iyi sayılırız. Ankara'daki Barış Mitingine yapılan alçakça saldırı-katliam yüreğimizi, tüm hücrelerimizi her zamankinden daha büyük acıttı, acıtıyor. Tüm halklarımıza baş sağlığı diliyor, acılarını tüm yüreğimizle paylaşıyoruz. Hayatını kaybeden yoldaşlarımız, kardeşlerimizi unutmayacak, hep içimizde yaşatarak mücadelelerini sürdüreceğimize dair söz veriyoruz.

Sevgili arkadaşlar!

Güney dergisinin 74. sayısı ulaştı. Çok teşekkürler. Küba üzerine yazılan yazı, güzel ve nitelikli. Diğer yazılarda öyle. Tekrardan selamlar. Kalın sağlıcakla…

M. Zeki Deniz
F Tipi Kapalı Hapishane C2/71 Bolu

Merhabalar;

Bir kelebekle alanınıza konmak istedik. Umuyor ve diliyoruz ki iyisinizdir. Zindanlardan sizlere kucak dolusu sevgiler, saygılar gönderiyoruz. Bizler gayet iyiyiz. Her an mücadele, direniş doluyuz.

Arkadaşlar;

Alanımızda derginizin birkaç sayısı mevcut. Sizlerle iletişime geçmek ve ürün paylaşmak istiyoruz. Ayrıca çıkan son sayılarınızı da bizlerle paylaşırsanız çok seviniriz. Duyarlılığınız için şimdiden spas (teşekkür) ediyoruz. Başarılar…

Kadın siyasi tutsaklar adına

Nida Kutlu
E Tipi cezaevi Diyarbakır.

Haydar Bayar
1 Nolu F Tipi Cezaevi Tekirdağ

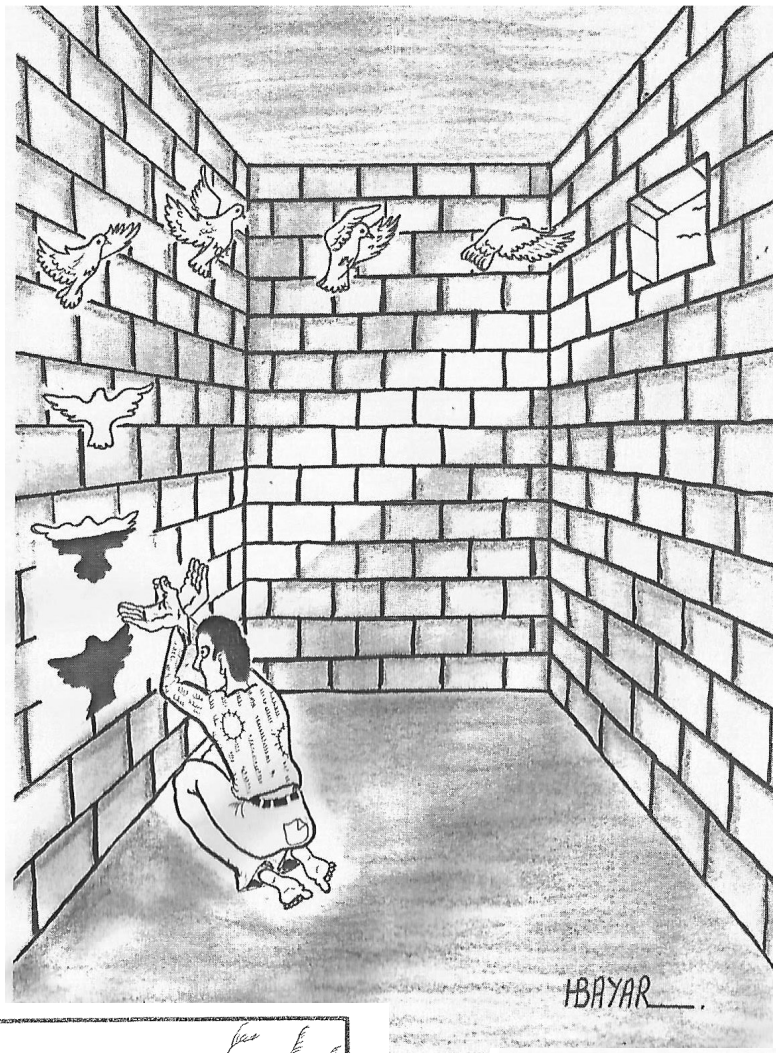
İBAYAR

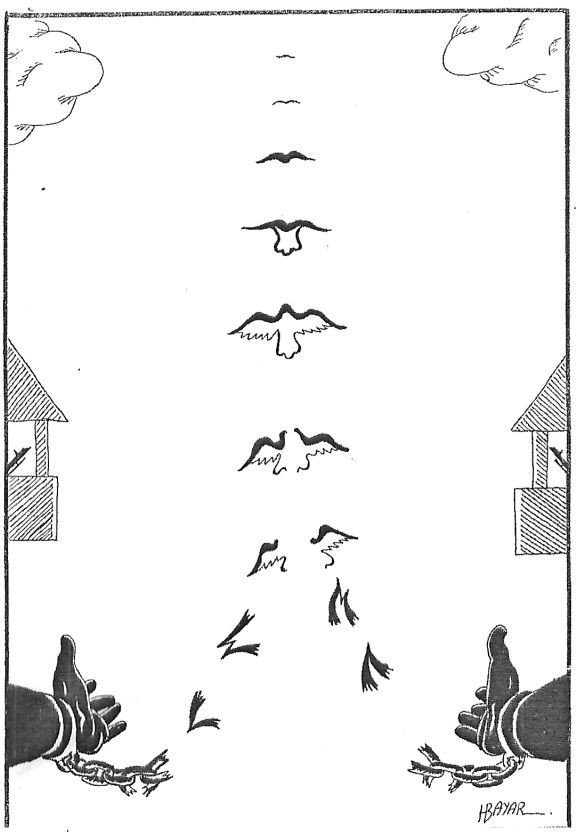
İBAYAR

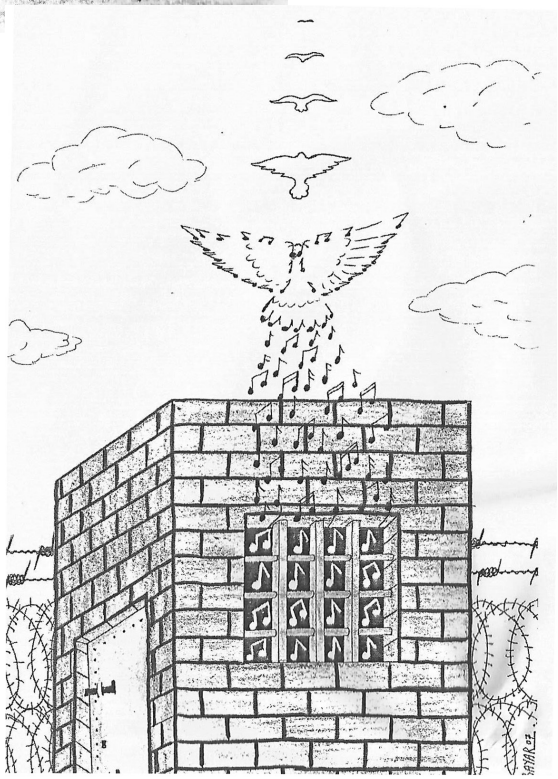

BİR SAVAŞ YÜRÜR ORTADOĞU'NUN ORTA YERİNDE... BİZE DİRENMEK DÜŞER!

DERYA GÜMÜŞ

İçinden geçtiğimiz süreçte bir savaş pişiriliyor Ortadoğu'nun orta yerinde... Görünüşte IŞİD denilen terör örgütüne karşı örgütlenen bir savaş! Ama ne hikmetse IŞİD barbarlığına karşı savaştığını iddia edenler ya da savaşacağını ilan edenlerin de kendi aralarında yürüyen bir savaşı bu aynı zamanda! Temsilciler savaşı yerini her geçen gün saldırganlığın esas sahiplerine bıraktığı bir durum yaşanıyor sanki...

Savaşmak için bahane çoktur... Dünyanın hakimi olmak, daha fazla yayılmak, Ortadoğu'nun orta malı petrolünden pay kapmak gibi gerçek niyetleri gizlemek için de bahane çoktur!

Birilerinin deyimiyle 'kendi halkına karşı katliamlar uygulayan diktatör Esed'in iktidardan kovulması' gerekir, sınırları yüzyıl önce dönemin efendilerinin bastonlarıyla çizilmiş Suriye toprağından...

'Rus ağabeyini' bölgeye çağıran Esad iktidarını sürdürme derdindedir! Eee, dost ve müttefik Suriye yönetiminin IŞİD'e karşı savaşında destek davetine karşılık vermemek ayıp olacaktır, Ruslara göre...

Avrupa Birliği ülkeleri IŞİD'e karşı mücadele adına uçaklarıyla, tankları ve toplarıyla bölgeye gelmişlerdir. Rusya gibi birilerinden davet almamışlardır belki ama zaten orada IŞİD barbarlığı vardır ve ona karşı mücadele edilmesi gereklidir. Bunun için ayrıca bir davete gerek yoktur. IŞİD'in dünya üzerindeki varlığı başlıbaşına davettir bu 'dünya jandarmaları'na göre... Siz bunu isterseniz 'emperyalizmin yüzyıllık alışkanlığı' olarak da okuyabilirsiniz! Eee, alışkanlıkları terketmek kolay değildir, bilirsiniz...

Kimileri için 'mülteci akınını yerinde önlemek' bahanesidir, orada bulunmanın gerekçesi! Kimileri zaten uluslararası koalisyon güçlerine dahildir ve bölgede bayrak sallamak için bu yeterlidir.

Birileri zaten onyıllardır bölgededir... Yeniden gelmek diye birşey sözkonusu değildir... Bu efendilere göre, "Neden oradasınız?" sorusu bile abesle iştigaldir, dünya hakimiyeti her yerde olmayı gerektirir! Eğer olunmazsa, boşluk bırakılırsa IŞİD gibi örgütler zenginliklere el koyup kendi borusunu öttürebilir! Bu tür istenmeyen durumlara karşı "kadim dostlarla" birlikte hareket etmek, üsleri harekete geçirmek, gemileri bölgeye konuşlandırmak, IŞİD'e karşı havadan bombardımanla karada çatışan temsilci güçlere yardım etmek, IŞİD karşıtı güçleri biraraya toplayıp çarpışacak güçler oluşturmak.. vs. vs. gereklidir, elzemdir...

Birilerinin yüzyıllık hayalleri depreşir, onbinlik ordularla bölgesel oyunkuruculuk rollerine soyunulur, haris ve bir o kadar barbar! Binlerce kilometrelik sınırlardan bahsedilerek askeri sevkiyatlar perdelenir, olabildiği kadar!

Binlerce TIR'lık mühimmat gönderildiği haberi düşer haber merkezlerine... 'Bomba gibi bir haber'dir, yazmazlar, yazamazlar, yazdırmazlar! "Basın özgürlüğü"nün özgürlüğü düşer, "Basın!" emir olur, gazeteler basılır! Herşeye rağmen bilinmesini istenmeyenleri yazan, yayınlayan gazetelerin/gazetecilerin payına "vatan hainliği" düşer, onlarca yıllık hapis istemli davalar, cezaevleri, hücreler düşer!

Bir uçak düşer Ortadoğu'nun orta yerine. Köpekler diş gösterir, kudurmuş ağızlardan salya akar... "Millet adına" konuşan birileri, korudukları kaymak tabakanın çıkarlarını gözlerden gizlerken bir yandan, bir yandan vatan millet adına komşuları birbirlerine düşman etmeye çalışır! Halklar arasına düşmanlık düşer.

Bahanesi ne olursa olsun herkes Ortadoğu'nun orta yerindedir; pazardadır, pazarlıklardadır! Bölgeye giderken yeni sınırlar çizmek için baston yerine cetvel götürmeyi düşünmüşler midir bilemeyiz ama, Ortadoğu'nun şeklinin şemalinin biraz değiştirilmesini de barındıran bir savaş hazırlığıdır, bir savaştır; başlanan...

CANLAR DÜŞER EGE'NİN ORTA YERİNE!

Savaşın ceremesini çekenler esasta emekçilerdir... Cephede ölenler onlardır, cephe gerisinde her türlü baskıya direnenler onlardır. Onlardır canlarını kurtarmak için yollara düşen, tanktan toptan, füzeden korunmak için yerini yurdunu terkeden... Onlardır mülteci yollarında hayatlarını kaybeden... Her mülteci hayat yazılmamış ve belki hiç yazılmayacak bir acı öyküdür!

Ve yüzlerce binlerce can düşer Ege'ye, Akdeniz'e... Ne mezartaşları olur, ne mezartaşında yazılmış isimleri... Tesadüfen kurtarılırsa belki bilinir ancak isimleri, karaya vuran cansız bedenin kimliği... Alan bebek olur örneğin, yürek parçalar...

Kara gölgeler düşer bazan mülteci hayatların üstüne... O gölgeler ki, can alıp can satanlarındır, can pazarında! Savaşı çıkarıp körükleyenlerindir kimi zaman! Kimi zaman mültecileri paraya tahvil edenlerindir o gölgeler! Milyar euro rüşvetlerle insanları ölümün ortasında tutmak için anlaşma yapanlarındır! Cesetten para kazanıp başkalarını "nekrofili" olmakla suçlayanlarındır!

KÜRDE DİRENMEK DÜŞER!

Ortadoğu'nun orta yerinde bir savaş hazırlanırken/sürerken bir başka yerde, sınırların bu tarafında, Kürdistan topraklarının kuzeyinde Kürtlere zulüm düşer!

Rojava'da hayata geçirilen özerkliğin Kuzey'e yansıyacağı korkusu sarmıştır devleti. Bu korkuyla daha önce alınmış savaş kararı, Kürdün örgütlü güçlerine karşı uygulamaya konulur. 7 Haziran seçimlerinin ertesinde yoğunlaştırılan saldırılarla, 1 Kasım seçimlerinde saldırganlığının ödülünü oya tahvil eden AKP'nin ve onun yeni hükümetinin Kürtlere yönelik savaşı artarak devam eder!

1 Kasım seçiminin öncesinde ve sonrasında Kürdistan illlerinde, ilçelerinde "terörizmi bitirme" adına başlatılan sokağa çıkma yasakları, evlerin aranması, insanların en temel ihtiyaçlarının karşılanmasının engellenmesi, evlerin, işyerlerinin kurşunlanması, yaşlı genç, kadın çocuk demeden insanların katledilmesi... bu hükümetin de kendinden önce kurulan diğer hükümetlerden farklı olmadığını gösterdi: Hangi hükümet gelirse gelsin sistem değişmediği sürece bu ülkede çeşitli ulus ve milliyetlerden işçilere, emekçilere baskı ve sindirme düşer, Kürde zulüm düşer, acı düşer, ağıt düşer! Barış isteyenlere bomba, kurşun düşer Suruç'ta, Ankara'nın, Amed'in, Silvan'ın... orta yerinde olduğu gibi! Savaşın son bulmasını isteyen halklara savaş düşer, evlere ateş düşer!

Her zamanki gibi Kürde ve "yüreği Kürt Kürt atan" dostlarına direnmek düşer!

BARIŞA KAN DÜŞER

Sömürgecilerin baskısı ve zulmü karşısında direnişi örgütleyen, en temel hak ve özgürlük talebiyle örgütlü bir güç olarak tarih sahnesine çıkan Kürtlerin haklı taleplerine karşı devletin cevabı savaşı yükseltmek oldu.

Binlerce köyün, kasabanın, ilçenin yakılıp yıkılmasının, boşaltılmasının sorumlusu devlettir!

Asimilasyon politikalarını Kürdistan'da savaşla birlikte alabildiğince uygulayan devlettir! Tek devlet, tek bayrak, tek millet, tek vatan gibi "tek"çi ırkçı ve şoven politikalarla halkları birbirlerine düşman eden de bu devlettir!

30 yılı aşkındır süren savaşta 40 binden fazla insanın katledilmesinin esas sorumlusu ve suçlusu devlettir! Kürt ve Türk emekçilerinin birbirlerine kırdırılması sonucu emekçilerin evlerine ateş düşer, bilinçlere kin düşer...

Gün gelir halklar savaştan yorgun düşer!

Barış düşü düşer savaş yorgunu belleklere...

Ve devletin barışa da cevabı şiddet olur, kan olur, katliam olur!

Onlarca insan sırf barışı savundukları için toprağa düşer! En son barışın elçisi Tahir Elçi toprağa düşer!

Barış düşü yüzbinlere, milyonlara düşer...

Bir ulusun evlatları düşerken birer, onar toprağa; vicdanı olan her insana barış için mücadele düşer!

20 Aralık 2015

KARIŞIK BİR İŞ

Redaksiyona gelen haberler karışırsa ne olur? İyi olmaz... Örneğin son günlerde en önemli konulardan birisi olan Suriye meselesi ve Kürdistan olayları... Her iki haber redaksiyonda karışmış. Biz düzeltemedik. Haberi olduğu gibi karışık yayınlıyor, okurlarımızın her iki haberi ayrıştıracaklarına inanıyoruz...

"Suriye'deki olaylara ilişkin değerlendirmelerde bulunan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması, terörden arınması, çoğulcu demokratik bir yönetime kavuşması gerektiğini söyledi.

Erdoğan, düzenlediği basın toplantısında şöyle dedi:

"Çevremizde artık yönetilemez hale gelmiş ülkeler ortaya çıktı, Suriye en fazla ön plana çıkan yerdir. Suriye'de herkesin kabul edeceği çözümde uzlaşılmadan bölgedeki sorunların üstesinden gelinemez, uluslararası toplum etkin işbirliği içinde hareket etmeli. Kendi halkını katleden diktatör Esad'ın Suriye'nin geleceğinde yeri yoktur. Eyy Esad! Sur, Silvan, Nusaybin, Cizre, Derik, Gever, Dargeçit, Silopi'den elini cek! Katliam yapmayı bırak. Sivil halka saldırmayı, onları yerlerinden yurtlarından sürmeyi bırak! Unutma, diktatörlerin geleceği yoktur, olamaz!"

TAHİR ELÇİ VE KENDİ MASUMUMUZ, KENDİ MAZLUMUMUZ

Vildan Sevil

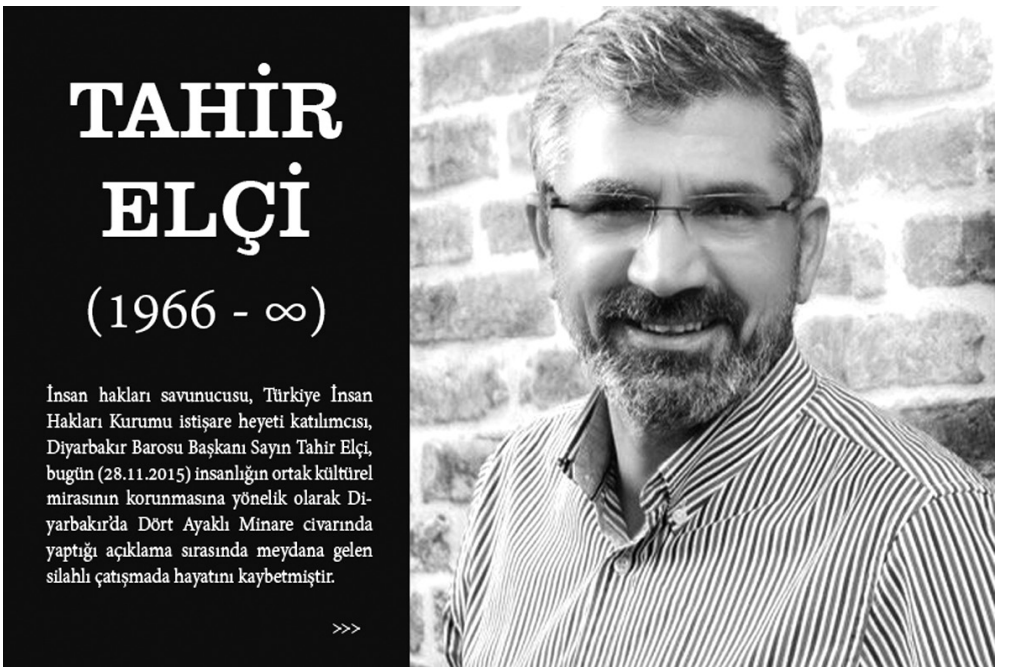

Canlı yayında, gözlerimizin önünde, Diyarbakır'da, Baro Başkanı Tahir Elçi, basın açıklamasında"Biz Diyarbakırlılar olarak Diyarbakır Barosu olarak tarihi değer ve eserlerimize insanlığın bin yıllık emeğine birikimine, bu kadim şehre sahip çıkalım. Biz buradan çağrı yapmak istiyoruz. Biz bu tarihi, birçok medeniyete beşiklik etmiş, ev sahipliği yapmış bu kadim bölgede, insanlığın bu ortak mekânında silah, çatışma, operasyon istemiyoruz. Savaşlar, çatışmalar, silahlar, operasyonlar bu alandan uzak olsun diyoruz." dedi ve ensesinden girip sol gözünden çıkan tek kurşunla, koruma polisiyle birlikte katledildi.

Ankara katliamı da canlı yayında izlenmişti. Artık kitle katliamları, cinayetler, tekbir getirip kafa kesmeler, işkenceler, ya canlı yayında ya da videolarla pervasızca teşhir ediliyor. Psikolojik bir saldırı. Efendimiz KORKU'ya çabucak boyun eğmemiz, sinmemiz, susmamız için.

Tahir Elçi de ne İsa'ya ne de Musa'ya yarananlardanmış. İnsan hakları ve barış savunucusuymuş. Sorunlara silahlı savaşımlarla çözüm bulunamayacağını düşünenlerdenmiş. Doğal olarak da savaştan, kandan kimler medet umuyorsa hiçbirine yaranamayanlardan. Hrant Dink gibi.

Hrant'ı da ne Ermeni Lobisi ne de Türkiye Cumhuriyeti devleti seviyordu. O da zulme, kana, emperyalist oyunlara ve işbirlikçilerine karşıydı. Adalet, özgürlük, barış istiyordu. Aydındı, saygındı Tahir Elçi gibi. Nitelikli ne çok aydınımız, değerimiz katledildi.

Biz yaşlılar, bu iğrenç oyunu öyle çok seyrettik ki… Öyle çok canımız yandı ki… Artık bu tekere çomak sokmanın, "Dur" demenin, oyunu bozmanın zamanı gelmedi mi?

Katil-in-lerin amacı besbelli oysa. Bu coğrafyada

istedikleri gibi sınırlar çizilene, tüm çıkarlarını elde edene kadar etnik, dinsel, mezhepsel ayrılıkları körüklemek, aynı toprakların insanlarını bölmek, düşmanlaştırmak…

Tahir Elçi de bu amaçla katledildi.

Bizlere gelince…

Yine yalnızca kendi mazlumumuz için mi gözyaşı dökeceğiz, ağıtlar söyleyeceğiz? Türkler Türklere, Kürtler Kürtlere, Aleviler Alevilere, Sünniler Sünnilere mi ağlayacak?

Kime ağlayacağımıza siyasi, dini, etnik niteliğimiz, bunların önderleri mi karar verecek?

Kendi aklımızı, kendi vicdanımızı dinlemeyi öğrenemeyecek miyiz?

Cenazelerde, meydanlarda, sokaklarda "Kahrolsun şu ya da bu, hesabı sorulacak, kanı yerde kalmayacak" sloganları atarken gaza boğulacak, kurşunlanacak, yine başka cenazelere koşacak, yine gazla boğulup kurşunlanacak mıyız?

Yalnızca KENDİ masumumuzun, KENDİ mazlumumuzun yanında, daha büyük düşmanlıkları kuşanıp saf mı tutacağız yine?

Arkadaşlıklar, dostluklar, komşuluklar yine düşmanlıklara mı dönüşecek?

Yine cinayetler, yaşam alanlarımızın tümüne yayılacak, sıradanlaşacak mı?

Kimse kimseye güvenmeyecek, yalnızlaşıp can derdine mi düşeceğiz?

Bu sırada hükümet timsah gözyaşları döküp "Geniş çaplı soruşturmalarını" (Çap, hep geniştir çünkü) yürütecek elbette.

Muhalefet liderleri, kınama demeçleriyle, mecliste ıvır zıvır söylemleriyle, salı günlerinin değişmez kaderi, o boğucu grup toplantılarıyla müthiş(!) muhalefetlerini sürdürecekler. Onlardan medet mi umacağız yine?

Peki ya katil-ler!...

Katiller, iktidar, para, her türlü çıkar temelinde kurdukları bu kanlı oyunu sürdürecek mi sonsuza kadar?

Katiller arada sırada hırlaşır gözükse de dostlukları, ortaklıkları adına kadeh, ayran tokuşturup işlerine devam edecekler mi yine?

Her cinayette olduğu gibi sonuçta bu cinayetin de faili ya meçhul kalacak ya da bir, birkaç maşa yakalansa bile tetiği çektirenler gizlenecek, onlar yine masumu, mazlumu oynayacaklar mı? Hrant'ta ve diğer cinayetlerde olduğu gibi.

Ben, tüm söylem ve yazılarımda, bu oyunu bozmanın ilk adımının, herkesin beynini, yüreğini düşmanlıklardan arındırmak olduğunu savunuyorum her zaman.

Sakın ola artık hiç kimse, katledilen aydınların, saygın önderlerin etnisitesine, dinine mezhebine, hatta siyasal görüşüne göre saf tutmaya kalkıp da "Ama o da….." ile başlayan, kendi işine geldiğince "Yok devlet yaptı, yok PKK yaptı, yok şu yaptı bu yaptı" demesin, diyorum.

Kimse gösterilen maşalara kanmasın artık. Çünkü sonuçta maşa, maşadır.

Kim yaptıysa yaptı.

Asıl katiller, ortaya çıkmayacaktır. Biz onları, bilgimizle, aklımızla, sağduyumuzla, vicdanımızla, ön yargılarımıza başkaldırarak tanıyabiliriz ancak.

Tahir Elçi, Ape Musa, Vedat Aydın, Hrant, Abdi İpekçi, Uğur Mumcu, Muammer Aksoy, Bahriye Üçok, Sivas, Maraş, Çorum, Ankara katliamındakiler, Roboski'dekiler, Reyhanlı ve Suruç'takiler, Gezi'deki yavrular, saymakla tükenmez nice cinayet, katliam…

Katil-ler gizlenecek elbette ama katledilen BEN'im, BİZ'iz, bu toprakları yurt edinmiş, yönetmeyen herkes katlediliyor yavaş yavaş… Bu gerçeği hâlâ görmeyecek miyiz?

O canlarımız, bir anda katlediliyor. Biz, yavaş yavaş…

Düşmanlıklardan arınmayı beceremediğiz, gerçek katilleri görmemekte inat ettiğimiz sürece; SEN, BEN, O, BİZ, BİZLER… Yani yönetilenler… Hepimiz… KATLEDİLİYORUZ, KATLEDİLECEĞİZ.

Çocuklarımız her gün, kimi üniformalı, kimi postulu, dağlarda, şehirlerde birbirine kırdırılıyor. Ne dağlarımız ne de şehirlerimiz kalacak böyle giderse. Dağ taş mezar dolacak. Sağ kalanlar, Suriyeliler, Libyalılar gibi yer yurt arayacaklar ser sefil.

Ben bir Türk'üm kardeşim Tahir Elçi. Hrant gibi, Uğur gibi, bu kanla sürdürülen düzenin diğer tüm kurbanları gibi sen ve koruma polisin de benim öz kardeşimsiniz.

Onlar ve diğer yiğitlerimiz, aydınlarımız için çok ağladım, şimdi de senin, koruma polisin ve kendim için akıyor gözyaşlarım. Sen vurulup öldürüldün, ben ağır yaralandım yine.

Belki senin katlinle öğreniriz, o kurşunun bize de sıkıldığını. Umut işte…

Güle güle silaha, savaşa karşı savaşan, barışsever kardeşim, sevgiyle…

29.11.2015

GÜLE GÜLE CESUR VE ÖLÜMSÜZ ADAM TAHİR ELÇİ

Birsen İNAL

Tahir Elçi öldürülmeden kısa bir süre önce. Elçi ve beraberindekiler Dört Ayaklı Minare'nin çatışmalarda zarar görmesini protesto etmek üzere basın açıklaması yapıyordu.

"Kaos için en iyi hedef benim."
Yazacak o kadar çok şey görüyor ki gözlerim...
Ama kanıyor kalemim...
Yazamıyorum bağışla beni...
Kurşunlanıyor taşların
Kırılıyor ayakların
Hawarları yükseliyor anaların
Amansız gidiyor halkın
Konuşmuyor, küskündür
Anasız babasız kalan yetim çocukların
Yazılır mı şimdi kadimliğin, kültürün, güzelliğin
Sen söyle
Özümsen Diyarbekir'im…

Aslında hiç de yazacak durumda değildim. Ta ki Genel Yayın Yönetmenimiz Sayın İlyas EMİR'in; "75. sayıda Tahir ELÇİ'yi ölümsüzleştirelim." demesine kadar…

Evet, yazılmalıydı Tahir ELÇİ. Yazılmalıydı Barış ELÇİ'si…

Amed'de 28 Kasım, Kasım ayının güneşli bir günüydü. Belki de güneş bilseydi 10.27'de kopacak olan kıyameti doğmazdı o gün…

Kurşunlanmıştı tarihin taşlara yazıldığı kentte dünya da bir benzeri olmayan kara taşlardan yapılmış beş yüz yılı aşkın bir tarihi geçmişi olan Dört Ayaklı Minare'nin ayakları… Kent insanı kadar severdi bu kadim kenti, insanını, geçmişini, kültürünü… Bu yüzden hissetmişti minarenin ayaklarındaki yarayı ta derinden Tahir ELÇİ… Kendi ayakları kurşunlanmışcasına… Duyarlıydı, sessiz kalamazdı faili meçhullere, katliamlara, yakılıp-yıkılmalara kalmadığı gibi…

Birgün önceden duyurusunu yaptığı basın açıklaması için oradaydı o gün Tahir ELÇİ kendi gibi duyarlı baro mensubu arkadaşlarıyla beraber. Yaptı son konuşmasını her zamanki gibi barışa çağrıyı da ekleyerek. *"Kaos için en iyi hedef benim."* Yakın bir tarihte söylemişti bu sözü. Ne bilsindi ki bu kadar yakın olacağını. Bilseydi belki o gün çıkmazdı evinden. Zira hanımı Türkan ELÇİ; 'Tahir'in en korktuğu şey birgün çocuklarının babasız kalacağıydı…'

O sabah çıkmıştı evinden Türkan'ıyla beraber ve her zamanki tez canlılığıyla. Öpmüştü belki de Arin'ini son kez, aramıştı Nazenin'ini sesini duymak için… Türkan'dan ayrılmıştı Dağkapı Meydanı'nda ölüme saatler kala. Konuşlanmıştı çoktan Tahir'i hedef seçenler Dört Ayaklı Minare civarına. Son konuşmasını yapıp, mesajını bırakacaktı ve Dört Ayaklı Minare'nin yaralı ayakları arasından geçerek BARIŞ için dilekte bulunacaktı… Bıraktı barış için mesajını son konuşmasıyla. Dinledi ak tülbentli bir ananın feryadını. Ama son kez geçemedi minarenin yaralı ayakları arasından, dilinde kaldı son dileği. Tek kurşun geldi buldu hedefi kaos için… Devrilmişti bir kınalı güvercin Dört Ayaklı Minare'nin yaralı ayakları altına tıpkı ürkek güvercin Hrant DİNK gibi…

Ağladı Diyarbekir barış elçisine. Çığlıklar inletti yeri göğü yürekleri parçalarcasına. Hayat durdu, yürekler bir oldu ve yüz binler uğurladı Tahir ELÇİ'yi son yolculuğuna. Gökyüzü de hüzünlenmiş tutamamıştı gözyaşlarını çiseleyen yağmurla… Özgürdü artık Tahir Elçi, kalkmıştı yasağı kendiliğinden…

Cenazeye katılan yüz binleri ağırlayacak olan Sümer Park bekliyordu misafirlerini… Sahiplenmişti Amedliler Tahirlerini yüz yılın en katılımlı taziyesiyle…

Bundan böyle oradan her geçişte başımızı gökyüzüne kaldırarak Dört Ayaklı Minare'nin tepesinde uçuşan güvercinlerle selam salacağız sana Cesur Adam, Ölümsüz Adam Tahir ELÇİ…

Tahir ELÇİ Kimdir?

TAHİR ELÇİ, 1966 yılında Şırnak'ın Cizre ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Cizre'de tamamladı. Elçi, 1991 yılında Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu.

1992 yılından itibaren Diyarbakır'da serbest avukatlık yapan Elçi, 1998-2006 arasında Diyarbakır Barosu'nda yönetici olarak görev yapmıştır. Bu süre zarfında Almanya'da bulunan Avrupa Hukuku Akademisi'nde uluslararası ceza hukuku ve ceza yargılaması eğitimi görmüş, birçok ulusal ve uluslararası konferansa konuşmacı olarak katılmıştır. Ayrıca 1998 yılından bu yana staj eğitimi ve meslek içi eğitimlerde ceza ve insan hakları hukuku alanında seminerler vermiştir.

Kasım 2012'de Diyarbakır Barosu Başkanı seçilen Elçi, 2014 yılı olağan genel kurulunda yeniden Baro Başkanlığına seçildi. Aynı zamanda İnsan Hakları Derneği üyesi olan Tahir Elçi, ayrıca Türkiye Barolar Birliği (TBB) İnsan Hakları Merkezi Bilim Danışma Kurulu ile Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) Kurucular Kurulu üyeliği görevlerini de yürütmekteydi.

İnsan Hakları Derneği (İHD) üyesi, Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) kurucularından olan Elçi, 1990'lı yıllardaki yargısız infaz, faili meçhul cinayetler, köy yakma davalarında mağdurların avukatlığını yaparken, Diyarbakır ve bölgedeki hak ihlalleriyle ilgili de birçok çalışmayı sürdürdü.

Elçi, 1994 yılında 26 kişinin ölümüne neden olan Kuşkonar ve Koçağılı köylerinin bombalanması, Lice Davası, Temizöz Davası, Roboski Katliamı gibi pek çok davanın avukatlığını yaptı.

Elçi, 14 Ekim 2015 tarihinde CNN Türk kanalında Ahmet Hakan'ın hazırlayıp sunduğu "Tarafsız Bölge" programında *"PKK, terör örgütü değildir. Silahlı, siyasal bir harekettir."* demesi nedeniyle 20 Kasım günü Diyarbakır'da gözaltına alınarak İstanbul'a getirilmiştir. Elçi, savcılığın tutuklanması talebiyle mahkemeye sevk etmesine karşın Bakırköy 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nce adli kontrol şartıyla serbest bırakılmıştır. Ayrıca Elçi hakkında, "terör örgütü propagandası" iddiasıyla 7,5 yıla kadar hapis cezası istemiyle iddianame hazırlanmış ve yurtdışına çıkış yasağı konulmuştu. Bu açıklamanın ardından CNN Türk kanalına 700 bin lira para cezası kesildi.

Tahir ELÇİ, Türkan ELÇİ'yle evli ve iki çocuk babasıydı. İyi derecede İngilizce bilmekteydi…

Son sözleri… Elçi öldürülmeden önceki konuşmasında şunları söyledi:

"Biz Diyarbakırlılar olarak Diyarbakır barosu olarak tarihi değer ve eserlerimize insanlığın bin yıllık emeğine birikimine bu kadim şehre sahip çıkalım. Biz buradan çağrı yapmak istiyoruz. Biz bu tarihi bölgede birçok medeniyete beşiklik etmiş ev sahipliği yapmış bu kadim bölgede insanlığın bu ortak mekânında silah, çatışma, operasyon istemiyoruz. Savaşlar, çatışmalar, silahlar, operasyonlar bu alandan uzak olsun diyoruz."

05.12.2015

UNUTMANIN TUZAĞINA DÜŞME EY AKLIM !

Adil Okay

"Ucu kaybolursa bir çile, nasıl sarılır?" diye sormuş, Melike Koçak, Gülten Akın'dan ödünç aldığı dizelerle ve yanıt vermiş: "Sarılmaz".

O çile'den kan damlıyor, ortasından sarmaya kalktığımızda. Ucu ise tarih olmuş. Bir avuç insanın anımsadığı. Tahir Elçi'nin yaşarken ısrarla bize anımsattığı. O ucu bulmadan aşk da yasak bize, barış da...

***

O ucun izini, kadim Kürt coğrafyasında Tahir Elçi'den geriye doğru takip ettiğimiz zaman, yol üzerinde karşımıza Seyit Rıza'lar, Ape Musa'lar, Diyar-ı Bekir'den Dörtler, Vedat Aydın'lar, çocuk Uğur'lar, Ceylan'lar çıkar. Alfabenin tüm harfleri çıkar. Binlerce Ah'la binlerce of çıkar. Sağalmayı, sarılmayı bekleyen yaralar çıkar.

O ucu bulmadan, sağaltmadan yani geçmişle yüzleşmeden kardeşlik ve barış uzak bir düş olarak kalacaktır.

***

Oysa biz Anadolu'ya geldiğimiz zaman, Tahir Elçi'nin, Hrant Dink'in ataları buradaydı. Ev sahibiydiler bizden fazla. Neden "kardeşiz" deyip duruyoruz onlara. Sonra da üst kimlik biziz" diye katline ferman çıkarıyoruz ağabeylerimizin. "Alın sizin olsun kimliğiniz, geri verin babamı" diye haykırıyor Tahir Elçi'nin çocukları.

***

Babam şair Süleyman Okay da, ulaştığı yıldızlardan duymuş Tahir Elçi'nin sesini, yıllar önce yazdığı bir şiirle açık kollarla karşılamış onu. Binlerce "fail-i meçhul" ile birlikte.

"Gömütlükler büyürdü her gün biraz daha
Sulardık fidanları sevgiyle
Hüznün mağrak göğsünde açardı çiçekler

Şimdi de öyle…"[1]

***

Melike Koçak, birçoğumuzun dilinin ucuna gelip itiraf edemediği yakıcı gerçekleri yazıp, *Tahir Elçi'nin kızı Nazenin*'in çığlıklarını ulaştırmış bize:

"Hayatlarında bir kere bile hakikaten sevilmemiş, sevmemiş insanların kopkoyu kötülüklerince esir alındık. Bir yanımız bahar bahçe değil artık. Her yanımız yaprak döküyor. Yapabildiğimiz, yaprakları süpürmek, döküleceklere yer açmak. Bu kadar. Güzel bildiğimiz kim varsa koparıp alıyorlar bizden. Hayallerimiz, arzularımız, umutlarımız yırtılıp kırılıp dökülüp saçılıyor her seferinde. Yama tutmuyor, yapıştırmak kâr etmiyor. Güzellere ve onların canlarına, toprağa ve hakikate borcumuz artıyor: Ömür. (…)

Zira bitmiyordu katliamlar, dinmiyordu kan. Yoldaşların, merhemlerin sayısını çoğaltamadık. Biz ülkenin batı yakasındakiler suskunluklarımızı yırtıp "yeter!" diyemedik var gücümüzle. Çocukları, kadınları, babaları, abileri... öldürmeye devam ettiler birer, üçer, beşer… (…)

"Hâl bu. Sorumluyuz. Kendi bulunduğumuz yerden, ezberletilmişlerin gözünden bakıp ık bık etmeyi bırakmadıkça; bu toprakların halklarının hakkını hak, talebini talep, acısını acı bellemedikçe; düğünde ve cenazede, şenlikte ve yasta yoldaşlık etmedikçe birbirimize akıtılan bu kan durmayacak. (…) Bense yoruldum bu dağılmaklardan. Zira, bir ömür borçluyuz "Babo ez bimrim!" diye yakılan ağıtlara."*[2]

***

Unutmanın tuzağına düşme ey aklım.
Ey tarih, Tahir Elçi'leri unutturma bize.
Ey doğa,
İpin ucunu bulana, zalimlerden hesap sorana kadar, ayakta kalma kudreti bahşet bize.

01.12.2015

**"Babo ez bimrim!" (Baba ben öleyim!), Tahir Elçi'nin kızı Nazenin Elçi.*

(Endnotes)

1 Süleyman Okay, Şakayık, Şiir, Belge Yayınları, İstanbul, 1990.

2 Melike Koçak, "Suskunluk ile Feryâd Arasında Araftayız", İstanbul - BİA Haber Merkezi 01 Aralık 2015

ÇARŞI KAPALI

Taner Nart

uykusunu uyandığım rüyada kalıyor
çımgışan sevince çocuk oluşlarım
mutluluğu en başa alışlarım

göç ve kiraz günlerindeyiz
hazirandır
hoyrat eller gezi/niyor fışkınımızda
gül değil şafağın şatındaki allık
büsbütün kandır

dünya gidişini sarp kılmış bize
lâkin bu ilayda inadı ne güne büyür
alnımda aşka adanmanın haysiyeti
boynumda yâr öpüşünden hamaylım

kem gözden sakınsın için
dibe indirdim zarif yaramı
mızmızlanan umudu rehnedeceğim daha
küldüğüm yerden yana tutuşa
türkü kumaşına nakşolacak 'gencölen'lerim
var

OTOBÜS

Yavuz Aközel

Ağustos'un son günleriydi, İzmir ve çevresi gerçekten cehennemi bir sıcaklıkla kavruluyor. Bırakın bu güneşin altında yürümeyi gölgede dahi otururken su gibi ter akıyor her yanımdan. Bölesine bir öğlenin azgın sıcağında biz yaşlılar için bırakın yürümeyi sokağa çıkmak bile riziko sayılır. Sağlık durumum çok da ahım-şahım olmamasına karşın evde pinekliyecek cinsten kişiliğim yok. Sokağı, caddeleri, doğayı, insanları, kedileri, köpekleri yani dünyamızdaki bu uğultulu kutsal hengameyi dolu dolu yaşamak istiyorum. Bir kadın yürüyor yol boyu bu kahredici öğlen sıcağını umursamadan üç yaşlarında sarı saçlarını özenle tarayıp at kuyruğu yaptığı çocuğunun elinden tutmuş da! Çocuk sevinçli, çocuk ip atlar gibi sekerek hoplayıp-zıplıyor. Kamburu çıkmış, ağarmış saçı-sakalı birbirine karışmış ve güneşin adeta pişirip de yaktığı iskeleti çıkmış adam cemekanlı el arabasında boyoz ve simit satmak için bir portakal ağacının gölgesine sığınmış. Yol boyu arabalar gelip geçiyor, kadınlı-erkekli insanlar bisikletler, motorlar, seyyar satıcılar çocuk arabalı anneler, omuzuna boyacı sandığını asmış boyacılar, tüm acı ve kederleri - çok az da olsa- sevinçleri yüklenmiş bir dünya gelip geçiyor. Adam kederlerinin sessizliğinde öylece sonsuzluğu gözler gibi, bir ağıtın gizemli vokalini dinler gibi tezgahının yanıbaşına oturmuş ve bu resmi geçit yapan dünyaya dalmış, gitmiş.

Otöbüs durağı da öyle cehennemi bir sıcaklıkta kaynar kazan. Güneş tam tepeden vuruyor, gölgelik yok. Paslanmaz çelikten yapılma kanapeler öylesine sıcak ki otöbüsü bekleyen yolcular ayakta durmayı tercih ediyorlar. Oturmak için elimle bu kanapeleri kontrol ediyorum, öylesine sıcak ki! Ben de diğerleri gibi otobüsü ayakta beklemeyi tercih ediyorum. Yaşlı bir adam bana anlamlı bakıp gülümsüyor. "Gerçekten çok sıcak, yakıcı sıcak " diye adamın gülümsemesine yanıt veriyorum. Urla-İzmir(Fahrettin Altay)arası çalışan 725 no'lu belediye otobüsü neyseki bu kez geçikme ve rötar yapmadan zamanında geldi. Yolcuların ezici çoğunluğu 65 yaş üstü yaşlılardan oluşuyor. Eskiden yolculuk yapan yaşlılar şimdiki kadar otobüse binip de gezmeye falan gitmeye fazla hevesli değildi, lüks bir şey sayılırdı. Ama şimdi durum değişik, belediye otobüslerinde, metroda yolculuk ücretsiz olunca evden dışarı çıkıp İzmir ve çevresini turlamak biz 65 yaşına ulaşmış emekliler için ' lüks' olmaktan çıktı bir gereklilik oldu. Doğup büyüdüğümüz, yıllarca çalışıp emek verdiğimiz, katkılarda

bulunduğumuz bu kenti gerçekten görüp tanımak maalesef bu beleş yasası çıktıktan sonra ancak olanaklı olabildi. Urla'dan Çeşme'ye, Karaburun'a, Aliağa'ya, Menemen'e hiç ücret ödemeden ulaşabiliyorsun. Birbirimizi ite-kaka otobüse binmeye çalışıyoruz. Biraz geç binersek ayakta kalacağız. Bu yolculuk süresince en az bir saat ayakta dikilmek anlamına geliyor! Neyse ki en arka kısımlarda biryer bulup da oturdum. Otobüs anında tıka-basa doldu. Ayakta duran yolcular en arkaya kadar gelip ulaştı. İçerisi hamamdan da beter yine de oturacak biryer bulabildiğim için halimden memnunum. Ayakta tam karşımda 20 yaşlarında bir genç duruyor. Eliyle otobüsün direğine tutunmuş yanıbaşında da 35 yaşlarında bir bayan ile yanında 12 yaşlarında -çocucuğu olsa gerek- bir oğlan çocuğu oturuyor. Diğer oturanlar, ayakta duranlar tamamen yaşlı. 20 yaşlarındaki genç zaten esmer, güneşte de iyice yanınca tam bronz olmuş yani. boyu 170 civarında, saçlarını alabros vari kestirmiş, üstünde bacaklarına iyice yapışmış kot pantolonu, pantolonun arka cebinde de yarısı dışarıda kalmış cep telefonu, ayağında bezden bir sandalet, sırtında yarım kollu mavi bir tişort var. Kaslı ve zayıf, sırım gibi doğrusu yakışıklı da. Doğulu olduğu alnında yazılmış gibi kendini belli ediyor. Urla merkezden hareket edip de iskeleye doğru yönelince 20 yaşlarındaki bu genç bir-iki kez yere tükürdü, kendi kendine de sinirli sinirli hareketler yapıp öfkeli gözlerle de bizi süzüyor! Yanımda oturan 65 yaşlarındaki beyle göz göze geliyoruz. Emekliymiş. Bir çok işte çalışmış en son belediye yol işlerinden emekli olmuş, eline geçen para ayda 1200 lira! Ev henüz alamamış "artık bizden geçti, ev alamayız" diye dert yandı. Diyecek bir şey bulup da söyleyemedim, bir teselliye belki gereksinimi vardı ama o an aklıma hiçbir şey gelmedi, gelemezdi de! Çünkü gözümü gençten ayıramıyorum! Genç aralıklarla yere tükürmeye ve kendi kendine söylenmeye devam ediyor. Karşı koltukta oturan bayanla göz göze geliyoruz. Çocuk tedirgin, korkulu gözlerle yere tüküren genci dikizliyor.

İskeleyi geçip Kalabak istikametine yöneliyoruz, otobüsün kliması çalışıyormuş onun için pencereler sıkı sıkıya kapalı ama klimanın fazla bir yararı olmuyor gibi geldi bana, adeta boğuluyoruz. Eski ada hastahanesine (diğer adı kemik hastahanesi) ayrılan yolun biraz ilerisi halk plajı; İzmirden, ordan-burdan gelen emekçiler, fakir ve orta tabaka insanları çoluk-çocuklarıyla plajı iyice doldurmuş. Kimi kendi usulünce iğreti çadır kurmuş, kimileri yatak çarşafından korunak yapmış. Deniz dolu, yüzüyorlar. İmrenerek plajı gözlüyorum, otobüs giderek plajdan uzaklaşıyor ve biraz sonra gözden yitiyor, Özene bezene yapılmış yazlık dublekslerin yanından geçip İzmir-Urla anayoluna çıkıyoruz. Genç yere tükürüyor. Diğer koltukta oturan yaşlılarla da göz göze geliyoruz. Ortaya konuşuyorum 'hava çok sıcak 'diye. Göz göze geldiğim diğer yaşlılar, yanımda oturan emekli ve 35 yaşlarındaki kadın yere tüküren gençten gözlerini ayırmayarak 'çok sıcak' diye beni onaylıyorlar. Kalabak'ı geçip Zeytinalanı'na doğru ilerliyor otobüs yolun alt tarafı uçsuz bucaksız masmavi deniz, ta karşıda denizin bittiği yerde sırayla Karşıyaka, Çiğli, Aliağa, Menemen, Foça çevresi bir buhurdanlı gizemde hayal-meyal görüleşiyor. Yere tüküren gence kafayı takmamak için yanımdaki belediye emeklisi ile ordan-burdan, güncel olaylardan, partilerden falan konuşuyoruz. "Yaşam biz emekliler için giderek daha da ağırlaşıyor " diyor. "Sadece emekliler için değil tüm emekçiler için tüm Türkiye halkları için yaşam şartları giderek ağırlaşıyor!" diye yanıt veriyorum. Otobüs Zeytinalanı'nı geçip Güzelbahçe'ye doğru dura-kalka devam ediyor, inenler binenler oluyor, bizim arka sıralarda değişen pozisyon yok, hepimiz yerlerimizdeyiz. Genç de aynı pozisyonda bir eliyle otobüsün direğine tutunmuş diğer elini de ön cebine sokmuş ara-sıra tükürmeye ve anlıyamadığım bir şeyler mırıldanmaya devam ediyor. (Kürtçe mırıldanıyor gibi geldi bana) Denize girmeye elverişli yerlerde küme küme insanlar denize girip serinliyorlar. Hep aynı manzara: Çarşaflarla gölgelik yapılmış, kimileri güneş şemsiyesi getirip yere çakmış. Deniz çok temiz olmamasına karşın umarsızca günün tadını çıkarıyorlar.

"Cizre'de olaylar var, sıkı yönetim ilan edilmiş, çok ölen varmış. Barış bozuldu, savaş başladı, bunun sonu iyi görünmüyor " diye içlendi yanımda oturan belediye emeklisi. "Ordaki savaşın maliyeti de tabii ki bize bindirilecek !"

"Şu otobüse bak hepimizi koyun sürüsü gibi üst üste bindirmişler, ter kan içinde kalmışız. Ahlayan, oflayan, arada da bir çocuk ağlaması! Bir de şu tüküren genç!" diye ortaya konuştum. Genç kanlanmış iri gözleriyle parçalarcasına bana baktı ve üst üste iki kez yere tükürdü. Şimdi duydum sesini biraz daha yükselttiği için. O Kürtçe mırıldanıyordu. Artık ana-avrat dümdüz mü gidiyordu? Bizemi sö-

ğüyordu? Yoksa başka birisiyle kavga etmiş de onu mu ta Urla'dan beri kalaylıyordu? Neyse burayı es geçelim! Benden cesaretlenen yanımdaki emekli, gence "niye tükürüyorsun? Burası otobüs ve içerisi insan dolu. Bir daha tükürme" diye diklendi. Diğer yaşlılar, bayan ve çocuk hemen merakla gencee gözlerini diktiler. Ben de doğrusu gözlerimi merakla gence dikip nasıl bir tepki vereceğini izlemeye başladım. Genç hiç istifini bozmadan iki kez daha yere tükürdükten sonra "ben tükürürüm" dedi.

Otobüs Güzelbahçe'ye giriş yaptı. Solda balıkhane var. Hemen yanında da ümit restorant, balık ağırlıklı.Tam da balıkçı barınağının olduğu yerde. Şimdiden akşam hazırlıkları yapılıyor, üç-beş kişi de oturmuş bu sıcakta demleniyor. Pahalı bir yer ve emekçilerin, böyle 1200-1500 lira emekli maaşı ile geçinen emeklilerin yaşamları boyu gidemiyecekleri yerlerden biri. Az ilerde barakamsı bir yerde 6 liraya balık-ekmek satılıyor. Bu sıcakta ağzına kadar dolu, doğrusu oturacak yer yok! Karnımın acıktığını duyumsuyorum.

"Tükürülücek yerler vardır, ama bu emekçilerin, emeklilerin, gariban halkın tıka basa doluştuğu otobüse tükürmek? " Gencin gözlerine baktım, onları benden kaçırdı. Yanımdaki emekli Narlıdere'de Atatürk mahallesinde oturuyormuş. "Ablukadayız" dedi. "Özel harekatçılar, sivil polisler cirit atıyor. HDP'nin kalesi sayılır bizim oralar, sürekli kimlik kontrolü yapıyorlar, insanları taciz edip göz dağı vermeye çalışıyorlar." Atatürk mahallesi Narlıdere'nin üst kısmındaki tepelerde, denize kuşbaşı bakan ve benim için Narlıdere'nin en güzel bölgesi ama oralar gecekondu olduğu için kentsel dönüşüme alınmış, ilerde yıkılacak ve??

"Benden kimliğimi sordu, sen kimsin ki benden kimlik soruyorsun? diye diklendim! Sivil polis olduğunu söyledi! Sivil polis isen kimliğini çıkar da göster! diye yeniden diklendim. Sözün kısası biraz itişip kalkıştık, sözde beni götürecekmiş falan, araya başkaları girdi de adam çekip gitti."

Otobüs sırayla Pina, Kule, Uludağ, Şirincan, Floryalı, La Folie, Meba restoranlarının önünden geçiyor. Akşam olduğunda buralar lüks arabalarla dolup taşar ve bu pahalı yerlerde durumu tıkırında olanlar yaşamın tadını çıkarırlar.

İçimden benim de tükürmek geliyor. Otobüse bu gariban halka değil elbetteki. Akşam olduğunda buraları tıka-basa dolduran ve en pahalı şeyleri ha bire tıkınan ayrıcalıklı insanlara, böyle bir düzene, böyle bir adalete böyle bir ..Yanımdaki emekliye dönüp Pina ve Uludağ'ı gösterip "Ben de tükürmek istiyorum" diyorum, gülüşüyoruz. Narlıdere'ye giriyor otobüs. Genç, eski belediyenin oradaki durakta inerken "halka tükürme " diye laf atıyorum. Bana bakıp gülümsüyor ve "ben tükürürüm " deyip iki elini cebine sokarak yukarıya, Atatürk mahallesine doğru hızlı adımlarla uzaklaşıyor. Arkasından bakakalıyorum. Nazımın bir şiiri aklıma geliyor, usulca mırıldanıyorum:

Akrep gibisin kardeşim,
Korkak bir karanlık içindesin akrep gibi
Serçe gibisin kardeşim
Serçenin telaşı içindesin,
Midye gibisin kardeşim,
Midye gibi kapalı,rahat,
Ve sönmüş bir yanardağ ağzı gibi korkunçsun kardeşim
Bir değil,
Beş değil,
Yüz milyonlarsın maalesef.
Koyun gibisin kardeşim,
Gocuklu celep kaldırınca sopasını
Sürüye katılıverirsin hemen
Ve adeta mağrur, koşarsın salhaneye.
Dünyanın en tuhaf mahlukusun yani,
Hani şu derya içre olup
Deryayı bilmeyen balıktan da tuhaf.
Ve bu dünyada, bu zulüm
Senin sayende.
Ve açsak, yorgunsak, alkan içindeysek eğer
Ve hala şarabımızı vermek için üzüm gibi eziliyorsak
Kabahat senin
-demeğe de dilim varmıyor ama-
Kabahatin çoğu senin canım kardeşim.

Otobüs fahrettin Altay'a diğer adıyla Üç Kuyular'a ulaşıyor! Son durak! Otobüsten inip büfeden iki şişe soğuk su alıyorum birini kafaya dikip kana kana içiyorum, diğer şişeyi de başımdan aşağıya bocalıyorum, ferahlıyorum.

İlerde tavuk döner satan bir büfe var, 3 lira verip bol soğanlı, domatesli, marollu bir dürüm yaptırıp hemen oracıkta yiyiyorum. Bir su, bir su daha..

Sonra tutup defalarca tükürüyorum, tükürüyorum, tükürüyorum

Elbetteki hepsi ayrı ayrı yerlerine ulaşıyor.

16.10.2015,Urla

MEMÉ ALAN'IN CZİRE'Sİ

Veysi Ülgen

"Memé alan navé te ,
Cızıra Botan texté te"

Bu iki dizeyi annemin çocukken beni şımarttığı anlarda sıkça duyardım. Bana Memé Alan (Mem u Zin efsanesin de ki Mem) diyerek, beni onurlandırıyordu. Bu da yetmiyordu. Tahtımın (anneme göre olabilecek en yüksek makam) Cizre'de ve bana ait olduğunu söylüyordu. Bu iki dizenin kaynağı hakkında hiç bilgim yok. Belki annem Mem u Zin ve Cizre'nin Kürtlerin hafızasında ki önemine atfen, benim için uyarlamıştı.

Memé Alan Kürdistan'da kahramanlığın, dürüstlüğün, sonsuz aşkın simgesiydi. Cızira Botan Memé Alan'ın tahtıydı, yani başkentiydi.

Çocukken dinlediğimiz Mem u Zin anlatımlarında Cizre hep gözümüzün önünde muhteşem bir kent olarak canlanıveriyordu. Üniversite yıllarında Cizre'li arkadaşlardan Cizre'yi epeyce dinlemiştim. Öğrenciliğimizin son dönemi Cizre de tarihi Newroz ve serhildana dönüşen cenaze törenleri ile kesişti. Cizre bir kez daha hafızama yerleşiyordu. 1989'un üniversite mitinglerinde "cesaretin ve kahramanlığın başkenti" sloganlarına eşlik ettik. Derken eylemlerimiz de Cizre'de ki kadın devrimci kahraman efsanesinin ezgisi 'Berivan ağıdı' dilimizde eksik olmuyordu.

Cizre ile fiziki karşılaşmam 1991 yılında Saddam'ın kimyasal saldırısından kaçıp sınıra sığınan Kürtlere yardım amacıyla gittiğim zamanda gerçekleşti. Malatya'dan iki minibüs sağlıkçı Cizre'ye ulaşmış ve burada konaklamıştık. Belki bize çocukken anlatılan Cizre'yi bulamamıştım. Ancak kendine has özgün küçük bir kentle karşılaşmıştım.

Cizre, Dicle'nin batısında yer alan orta büyüklükte şirin bir kasabaydı. Kuzeyde Şırnak yolu üzerinde Kadıoğlu otelinde kalıyorduk. Rotamız Uludere Işıkveren olduğu halde Kadıoğlu oteli dışında konaklayacak bir yerimiz yoktu. Her sabah üç saat Işıkveren kampına gidiyor, akşam yine dönüyorduk.

Cizre bütün sıcaklığıyla bizi sarmıştı. Işıkveren'e gidemediğimiz zamanlar da Cizre'nin tarihi toprak kokan sokaklarında dolaşıyor, çocuklarla oyunlar

oynuyorduk. Çocukluğumuzun masallarına henüz çok uzak değildi bu eski kentin sokakları. Hele Dicle, Cizre kenarında bir göle dönüşüp öylece akıyordu. Ayaklarımızı Dicle'nin soğuksularına koyarak yorgunluğumuzu atıyorduk. Sahilde yürüyüşler yapıyor sonraki günkü işlerimizi planlıyorduk.

Yıllar sonra Cizre'ye sevgili arkadaşımız Şırnak Tabip Odası eski başkanı Dr. İsmail Vesek'in ölümü dolayısıyla gittik. Şiddetli yağmur yağıyordu. Heyecanlıydım. Cizre'nin dar sokaklarını gezmek çocuklarıyla oynamak istiyordum. Çok istediğim halde sis ve yağmur içinde erken dönme zorunluluğu da eklenince yıllar sonra ki Cizre'yi yeniden solmamıza imkan vermedi.

Nihayet 25 yıl sonra bu yaz Cizre'ye TİHV ekibi ile gittiğimde başka bir kentle karşılaştım. O Dicle'nin kenarında ki sahil yok olmuş, Dicle küçülmüş kentin ortasında akan bir nehre dönüşmüş, yukarıda ki sayısız barajlar ve kum ocaklarına yenilmiş, adeta kimlik değiştirmiş; Cizre'yi son yılların çarpık kentleşme ile kuşatılmış buldum. Kadıoğlu otelinin yerini bile hatırlayamadım. Tanıdık olarak sadece eski Cizre sokakları kalmıştı. Cizreliler de bundan hoşlanmıyor ve kenti yeniden kuracaklarını söylüyorlardı. Elbette söylediklerinin çok zor olduğunu biliyorlardı. Ama umutlarını koruyorlardı. İnsanlarda yeni bir yaşam tutkusu vardı. Sohbetlerde sokaklarda süren direniş ve yarına dair heyecan vardı. Bir inşa sürecine vurgu yapıyorlardı.

Sokaklarda hayat yine Kürtçe akıyordu, ama o toprak kokusu yerini o bildik keskin biber gazı kokusu almıştı. Nerdeyse gün aşırı sokaklar gazlanıyordu. Kaldığım otelin camlarını açamıyor, perdelerini çekemiyorken, 25 yıl önce Kadıoğlu otelinin kuzey penceresinden yıldızları saydığımı hatırladım. Her şey zorlaşıyordu ve Cizre'de de gelecek kaygısı sokaklara sinivermişti.

Ve 2015 yazının Cizre'si. Yeniden yazmaya cesaretim yok. Cizre Madrid, Stalingrad, Gazze, Kobané gibi harabe bir kent artık.

Benim için hala Memé Alan'ın şehri. Cizre'de yaşanan bu durumdan sonra yarının çok farklı olacağını, hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağını da biliyorum.

Bırakalım Cizre'yi çağdaş Meme Alanlar inşa etsin. Anneler onların öyküsünü çocuklarına anlatsın doyasıya bir ömür boyunca…

YAĞMUR ATLASLARI

Rüzgar Azad

I
Bütün maskelerimi yırttım,
işte bu, benim yüzüm.
yüzük armalarının,ağrıyan damgası..
çift başlı kartallarımın kanadında,
yokluğun; çölün kimyası.
Yağmur atlaslarıyla, eriyen gecemde ay damlaları,
gövdesini hırçın bir takvimin suretine asmış geometrik kumaşlarla sarmaladığımız,
seramik akışmada Anahit kuşları
çağıl bir bozgunun kükremesinde
kar kaplanımın yorgun kıpırtısı,
gündüzünün güneşine akmakta
tarçın ve limon kokusunda

ey büyüyen aşk;

Sen: yaşantımın evren akıntısı
Ben :ateşin kalbi, aşkın susuşlarında…

II
(40 gün türküsü)

Bana, senden yapılmış bir ömür bahşet.
Tenindeki, yasemin kokusundan!
Terindeki, cennet ırmaklarından!
Gözlerindeki, dipsiz ormanlardan…
Çağın yaktığı bir sevda gibi düş-
Baharın kalbine konan cemre gibi
Devrik bakışlarımın tan yalnızlığına,
Aşkın uhrevi anlamlarıyla,
Boynuma düşen ateşten çemberle,

Ey AŞK!

Şimdi eskitilmiş bir uygarlık-
gözlerinde canlanmaya başlar, su kadifesi öpüşler
Ve antik çağların lanetini getirir kendiyle birlikte
bitmemiş bir savaşın tan yerinde,
Etinde söndürür umudun son kıpırtısını
şehvetin çatal dilinde,çıngıraklı yılanlar,
kaosun bozgun düşlerinde yenilmiş çocuklar
40 günlük yolun adım başı hatırasında karalanır
Suskularında boğazlanmış mavi baykuşlar
lacivert yanılgıların baharını taçlandıracak-
Krallıklar lanetlerken
sevdamızın tacı
Muzaffer bir komutan gibi düşerken gökten boynuna
kuytularına bırakılacak unutulmuşluklar cesedi!

KÜLTÜREL YOZLAŞMA KARŞISINDA DEVRİMCİ SANAT[1]

TEMEL DEMİRER

"Ars et celare artem."***[2]***

Benden, 'Kültürel Yozlaşma ve Halkın Sanatı' üzerine konuşmam istendi.

Duymak istediklerine açık kulaklara göre bir ağız olmadığımın altını çizerek, kültürel yozlaşma karşısında "Halk(ın) Sanatı"ndan değil; günümüzde "devrimci sanat"tan ve gerekliliğinden söz edeceğim. ***[3]***

* * * * *

"Olağan" denilen bir çılgınlık hâli olarak bugün: sürdürülemez kapitalist çürüme, kokuşmuşluk, yabancılaşmayla damgalanmıştır!

Pierre Assouline'in, "Umut aynıydı, trajik"; ***[4]*** Paul Auster'in, "Olduğumuz yerde değiliz, sahte bir konumdayız"; Milan Kundera'nın, "Bugün, hepimiz birbirimizin benzeriyiz"; ***[5]*** Theodor W. Adorno'nun, "Ne kadar güçlü olursa olsun, ilke olarak herkes bir nesne durumunda şimdi"; Walter Benjamin'in, "Bugün ölmekte olanların ağzından, kuşaktan kuşağa bir yüzük gibi dolaşan sapasağlam sözlerin çıktığı var mı? Bir atasözü bugün kimin yardımına koşuyor?" "Ölümle pençeleşenlerin ülkesinde cümleler tamamlanmıyor, nasıl sonlanacaklarını önceden biliyorsunuz"; ***[6]*** A. Tarkovsky'nin, "Dünyayı yıkıntının eşiğine getirenler sözüm ona sağlıklı olanlardır"; Chuck Palahniuk'un, "Öyle planlanmış vaziyetteyiz ve ince ince yönetiliyoruz ki, burası artık dünya olmaktan çıktı. Burası lanet olası bir sahil güvenlik teknesi oldu"; ***[7]*** George Orwell'in, "Uygarlığın bedeli eşitsizlikle ödenmiştir."***[8]*** "Dünyaya geldikten sonra yaşamamıza yetecek kadar yiyecek verirler; ayakta kalanlarımızı canı çıkana kadar çalıştırırlar; işlerine yaramaz duruma geldiğimizde de korkunç bir acımasızlıkla boğazlarlar. İngiltere'de bir yaşına geldikten sonra, hiçbir hayvan mutluluk nedir bilmez, hiçbir hayvan dinlenip eğlenemez. İngiltere'de hiçbir hayvan özgür değildir. Hayatımız sefillikten, kölelikten başka nedir ki! İşte tüm çıplaklığıyla gerçek budur,"***[9]*** diye betimledikleri hâl insan(lık) için bir özgürlük alanı olan sanatın meta fetişizmine "kurban edildiği" kültürel yozlaşmanın dölyatağıdır…

* * * * *

Bunun ne demek olduğunu tüm sarsıcılığıyla yaşarken, işte birkaç örnek:

i) 'Kültür ve Sanata Uygulanan Baskı ve Sansür/2014 Raporu'na göre, Türkiye'de 135 olayda hükümet tarafından doğrudan kültür ve sanata yönelik yasaklama, baskı ve sansür uygulandı: AKP hükümeti tarafından belgesel, sinema ve tiyatro oyunlarına 32 kez sansür ve yasak uygulandı… sanat kurumlarında 22 usulsüz görevden alma, atama ve zorla istifa olayı meydana geldi… 18 kez Radyo, TV, gazete sansürü ve yasağı konuldu… 17 kez internet ve sosyal medya yasağı uygulandı… diğer sanat dalları ve edebiyat alanında 16 sansür ve yasaklama olayı yaşandı… kültür varlıklarına ve sanat alanlarına 16 saldırı gerçekleşti! ***[10]***

ii) "2014 yılının 5 sanat skandalı: 'Akdeniz' ve 'Karacaoğlan' heykellerinin kollarının kırılması; Ankara

Devlet Resim ve Heykel Müzesi soygunu; Namık İsmail'in 'Krizantemler' tablosunun onarılmaz hasara uğratılması; Venedik'teki sergide 'Kes sesini Tayyip!' afişinin fotoşopla örtülmesi yılın utanç verici olaylarıydı"! ***[11]***

iii) 'Baskı ve Sansürlere' dair Mayıs 2015 raporuna göre: "Sarkis'in 56. Venedik Bienali'ndeki 'Nefes' eseri için hazırlanan kataloğun dağıtımı, Rakel Dink'in kaleme aldığı metin nedeniyle Dışişleri, Kültür ve Turizm Bakanlıkları ile bazı sergi destekçilerince engellendi… Antalya Devlet Senfoni Orkestrası'nca yorumlanacak Fazıl Say'ın 'Nâzım Oratoryosu', Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'nün emriyle programından çıkarıldı. Devlet Çok Sesli Korosu da Fazıl Say ile çalışmayacağını duyurdu… Edirne Valiliği, Tiyatro Kumpanya'nın Can Yücel'in şiirlerinden oluşturulan 'Can' oyununun Edirne'de sahnelenmesini yasakladı… Çanakkale Çocuk Bienali'nde Berkin Elvan ile ilgili bir çalışma olması nedeniyle ilkokul öğrencilerinin sergiyi gezmeleri, Çanakkale İl Milli eğitim Müdürlüğü tarafından yasaklandı… Maden Tetkik Arama Enstitüsü Tabiat Tarihi Müzesi'ndeki müze tanıtımında 'insan evrimi' ile ilgili bölüm sansürlenerek, ziyaretçilerin bölümü gezmeleri engellendi… Soner Yalçın, 'Kayıp Sicil - Erdoğan'ın Çalınan Dosyası' kitabında Bilal Erdoğan'a hakaret ettiği iddiasıyla yargılandığı davada 1740 TL adli para cezasına çarptırıldı… Oyuncu Defne Halman, Sadri Alışık Oyunculuk Ödülleri töreninde yaptığı konuşmada 'Rumelihisarı Sahnesine mescit yapılmasına izin vermeyelim' dediği için Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından hedef alındı… TRT Çocuk televizyonunda 'Pepee' isimli çizgi filmdeki bazı diyaloglar sakıncalı bulunduğu için çizgi film yayından kaldırıldı… Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bakanlıkta önemli görevlerdeki pek çok kişinin hukuksuz olarak 'geçici görevlendirme' yoluyla pasifize edildiği ve bu görevlere bakana yakın birileri atanarak, aynı makam için iki maaş ödendiği ortaya çıktı"! ***[12]***

iv) 'Türkiye'deki baskı ortamı sanat ve kültür dünyasında da giderek sansür ve otosansürü körüklüyorken; örnekler saymakla bitmez. Işık Kansu'nun 'Diren' adlı oyununun sahnelenmesinin Edirne Milli Eğitim Müdürlüğü'nce engellenmesi bunun örneklerinden. Her zaman doğrudan yasaklama da gerekmiyor. Oluşturulan baskı ortamı, insanları otosansüre, Türkçesi kendi kendine yasak getirmeye zorluyor. 51. Antalya Uluslararası Altın Portakal Film Festivali'nde Reyan Tuvi'nin 'Yeryüzü Aşkın Yüzü Oluncaya Dek' adlı Gezi belgeselinin başına gelenler hâlâ belleklerde...

Altın Portakal, hem de sinemamızın 100. yılında, yasal yetkililere iş bırakmayan Festival Komitesi'nin otosansürüyle geçti tarihe…

Giderek bir 'hastalık' hâlini alan otosansürün son çarpıcı örneklerinden biri de CNN Türk ekranlarında yaşandı. XVII. yüzyılın büyük ustalarından Rubens'in 'Üç Güzeller' tablosu, RTÜK korkusuyla mozaikleniverdi. Hem de, yüzyıllar içinde değişen güzellik anlayışının ele alındığı Dünyanın 1001 hâli adlı programda"! ***[13]***

v) Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, Devlet Opera ve Balesi (DOB) Genel Müdürlüğü ile Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Müzik Direktörlüğü görevinden aldığı Rengim Gökmen hakkında, aylar sonra, devlete bağlı sanat kurumlarını yok ettiği eleştirisi ile karşılanan Türkiye Sanat Kurulu Yasa Tasarısı Taslağı (TÜSAK) ile ilgili "sosyal medya dahil yaptığı tüm açıklamalarla kurum sanatçılarını 'galeyana getirdiği' ve DOB'un bölge müdürlerini 'TÜSAK'a Hayır' bildirisine imza attırmaya zorladığı" gerekçesiyle soruşturma başlatıldı! ***[14]***

vi) Levent Üzümcü, politik görüşü, 2013 Sosyalist Enternasyonal'de yaptığı konuşma, basına verdiği demeçler, sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımlar gerekçe gösterilerek ihraç istemiyle İstanbul Büyükşehir Belediye Yüksek Disiplin Kurulu'na sevk edildi ve hakkında soruşturma açıldı! ***[15]***

vii) Ferhan Şensoy'un "Ferhangi Şeyler" oyununu izleyen İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerinin bir kısmı AKP eleştirilerinden rahatsız oldu. Grup önce salonu terk etti, sonra da oyunu bastı! ***[16]***

viii) William Shakespeare'in en güçlü ve en karanlık tragedyası olan Ankara Devlet Tiyatrosu yapımı 'Macbeth, baskılarla 2014'ün Kasım ayı programından apar topar çıkarıldı! ***[17]***

ix) Suudi Arabistan Kralı Abdullah bin Abdulaziz el-Suud'un ölümü üzerine ilan edilen bir günlük milli yas nedeniyle Devlet Tiyatroları da bir günlüğüne perdelerini kapattı. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda da yas nedeniyle 24 Ocak 2015'de oyunlar bir günlüğüne iptal edildi! ***[18]***

x) Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın DT'nin sadece repertuvarını değil, oyunların provalarını ve hangi oyuncunun hangi oyunda rol aldığına kadar A'dan

"SANAT"IN 100 MİLYON DOLARLAR KULÜBÜ		
NE?	KİMİN?	EDERİ/ YIL
'Cezayirli Kadınlar'	Pablo Picasso	179 milyon dolar/2015.
'İşaret Eden Adam'	Alberto Giacometti	141.3 milyon dolar/2015.
'Lucian Freud Üstüne Üç Çalışma'	Francis Bacon	142 milyon dolar/2013.
'Çığlık'	Edvard Munch	119.9 milyon dolar/2012.
'Çıplak, Yeşil Yapraklar ve Büst'	Pablo Picasso	106.5 milyon dolar/2010.
'Yürüyen Adam I'	Alberto Giacometti	104.3 milyon dolar/2010.
'Pipolu Çocuk'	Pablo Picasso	104.1 milyon dolar/2004.

Z'ye her şeyi denetlediği öğrenildi… Bakanlığın, Müsteşar Prof. Haluk Dursun'un bilgisi dahilinde, 2014-2015 sanat sezonu repertuvarı hazırlanırken önce sahnelenecek oyunların metnini, sonra hangi oyunda hangi oyuncuların yer aldığının bilgisi ile oyunlarda görevlendirilecek figüranların listesini istediği de kaydedildi! ***[19]***

xi) Antalya Atatürk Endüstri Meslek Lisesi tiyatro topluluğu tarafından 'Rumuz Goncagül' adlı oyunun oynanması için okul öğretmenlerinden Emine Nar Kaya'nın yaptığı başvuru okulun inceleme kurulu tarafından onaylanarak, Kepez İlçe Milli Eğitim Kurulu Komisyonu'na gönderildi. İlçe Milli Eğitim Müdürü ve iki öğretmenden oluşan komisyon, cinsel içerikli olduğu gerekçesiyle; oyunun içeriğindeki "muhabbet tellalı" kelimesinin "p.....k" anlamı taşıdığı gerekçesiyle İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Komisyonu tarafından izin verilmedi. Komisyona "sansürcüsünüz" diyen öğretmen ise sürgün edildi! ***[20]***

xii) "TÜSAK'a hayır… diyen gider" diyen TÜSAK'ın savunucusu Nejat Birecik resmen Devlet Tiyatroları'nın genel müdürü oldu! ***[21]***

xiii) Eski Genel Müdür Mustafa Kurt'un 'Güneş Batarken Bile Büyük' oyununun kaldırılacağını söylediğini belirten ve 27 Ekim 2014'de görevinden istifa ettiğini açıklayan İstanbul Devlet Tiyatrosu Müdürü Şakir Gürzumar, nedenini sorduğunda "Öyle emir geliyor" yanıtını aldığını anlattı! ***[22]***

xiv) Genco Erkal'ın açık hava tiyatrosuna dönüştürdüğü, İstanbul Eminönü'ndeki Çorlulu Ali Paşa Hanı'ndaki tiyatrosu kimliği belirsiz kişilerce tahrip edildi. Erkal, 2013'ün Mayıs'ından beri Nâzım Hikmet'ten uyarlanan 'Yaşamaya Dair-Bursa Cezaevi'nden Mektuplar' oyununu sahnelediği tiyatroda, seyircilerin oturduğu platformun tamamen parçalanmış olduğunu söyledi! ***[23]***

* * * * *

Bu kadar da değil; ayrıca Hülya Küpçüoğlu'nun, "Çağdaş sanat günümüzün yıldızı; dünya tarihinde olmadığı kadarıyla büyük paraların dolaştığı, bir ucu Dubai şeyhlerine uzanan bir küresel ağ aynı zamanda," notunu düştüğü koordinatlarda kültürel yozlaşmanın bir getirisi olarak sanat meta fetişizminin dişlileri arasında öğütülüyor.

Örneğin Christie's'in New York'taki müzayedesinde 11 Mayıs 2015'de "sanat piyasası"nı allak bullak eden iki rekor kırıldı. Pablo Picasso'nun 'Cezayir'in Kadınları' tablosu New York'taki Christie's Müzayede Evi'ndeki açık artırmada tam 179 milyon dolara alıcı buldu. Tablo ulaştığı rekor fiyatla dünyanın açık artırmada satılan en pahalı sanat eseri unvanını elde etti.

Yine XX. yüzyılın en seçkin heykeltıraşlarından Alberto Giacometti'nin gerçek boyutlu 'İşaret Eden Adam' adlı heykeli de 141.3 milyon dolara satıldı. Daha önceki rekor, İngiliz ressam Francis Bacon'ın, 2013'te yine Christie's tarafından 142.4 milyon dolara satılan 'Lucian Freud Üstüne Üç Çalışma' adlı yapıtına aitti.

Kolay mı? 2010'da yapılan bir araştırmaya göre, dünyadaki sanat satışlarının toplamı 52 milyar dolar. Bunun yüzde 48'i müzayedeler tarafından gerçekleştiriliyor, geri kalan yüzde 52'si diğer kişi ve kurumlar tarafından yapılıyorken; "on yılın çılgın piyasasında fiyatları 100 milyon doların yukarısına fırlayan sanat yapıtları 'güvenli kâr payları'yla rekor üstüne rekor kırıyor," vurgusuyla ekliyor Celal Üster: "Uluslararası sanat piyasasındaki, özellikle de müzayedelerdeki rekor fiyatları 'Senet mi, sanat mı?' dedirtiyor"!

Evet hâl buyken; Guy Debord'un 'Gösteri Toplumu'nda öngördüğü gibi, toplum yapısında kültür/sanat hem metaların en ünlüsü olacaktı, hem de karmaşık tüketim ağı içinde iktisadın taşıyıcı unsuru hâline gelecekti. ***[24]***

Bu karanlık tablo hepimize George Santayana'nın, "Sanat da, hayat gibi, özgür olmalıdır"; Schiller'in, "Sanat, özgürlük tarafından emzirildikçe büyür"; André Gide'in, "Şeytan'ın işbirliği olmadan sanat eseri yaratılamaz"; Chuck Palahniuk'un, "Sanat asla mutluluktan doğmaz"; ***[25]*** Oscar Wilde'in, "Bir sanatçı için en uygun iktidar, var olmayan iktidardır,"***[26]*** uyarılarını bir kere daha anımsatırken; sanat müzayedeleri milyon dolarlarla kapanıyor, sanat ve kültür burjuvaların yakasına taktığı birer rozettir, gösteriştir, metadır artık!

"Kullan at çağı"nda sanat, artık bir tüketim aracıdır sadece: "Bienaller", "Çağdaş Sanat Müzeleri", "Müzayedeler" vs. ile… Ya da 'Yavaşlık'ta Milan Kundera'nın hatırlattığı üzere: "Her şey düzenlenmiş, ayarlanmış, yapay, her şey bir oyun, hiçbir şey içten değil ya da başka bir deyişle, her şey sanat"tır ***[27]*** artık!

* * * * *

Tablo böyleyken; buna bir de -süreğenliğinde!- AKP faktörü eklendi!

Recep Tayyip Erdoğan'ın gazeteciler için patronlara "mademki paralarını siz veriyorsunuz, sizin söylediğinizi yapacaklar" dediği despot anlayışı AKP yönetimi sanata da uyguladı.

"Mademki parayı devlet veriyor, o zaman bizim istediklerimizi yapacaklar," anlayışıyla tiyatroda oyun seçimlerine müdahale ettiler. Oyun yasakları konuldu. Oyuncular hakkında soruşturmalar açıldı.

Operaya, "kafa şişirici gürültüler" dediler.

Baleye, "çıplak kızlarla erkeklerin sahnesi" gözüyle baktılar. Dans sanatına "tövbe" dediler, "günahtır." Heykel zaten yasaktı. "Ucube" deyip yıktılar.

Resim her zaman kuşkuluydu. "Kadınlar örtülü mü, değil mi?" gözüyle dolaştılar.

Şiir, ilahi olursa iyiydi, öykü, roman hep sansürden geçmeliydi…

Yeniden "Saray sanatçıları" dönemine dönmeyi hedefliyorlardı. Saray mızıkacıları. Saray oyuncuları. Saray kasidecileri.

Böylelikle karşımıza sanatı Ece Erken'lerle, Alişan'larla, Acun'larla yapan; Kaç-Ak Saray'ı eser, müteahhidi de "sanatçı" diye lanse eden anlayışsızlık dikildi…

Sonrasında ise Yavuz Bingöl'ler devreye sokuldu!

Mantık, akıl, duygu tutarsızlığı içinde bocalayan "sanatçı"lar ya da "Bu ödülü sizin elinizden almak onurdur" diyebilen süs bebek (bkz. H. Koçyiğit) kişilikler, Ersoy'lar, Gencebay'lar, despotun sanatçısı olmaya yakıştılar!

Bu kadar da değil! Edebiyat alanında Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'nü alıp, sokak eylemlerine değinirken, "Bir kalem darbesi ile ergenleri sokağa döken yazarın yaptığı helal değildir" demesiyle maruf Alev Alatlı, Erdoğan için "entelektüel birikim"li lider vurgusuyla şunları diyebildi:

"Dünya 5'ten büyüktür. Beynelmilel medya kartellerinin, muhtelif strateji uzmanlarının nadan dünyalarından büyüktür. Sayın Cumhurbaşkanım siz ve ekibiniz dünyadaki bugün 1.5 milyon Suriyeli'ye kapılarını açtığınız için tarih sizi ayrı bir yere yazacak. Dünya 5'ten büyüktür dediniz ve tüm oligarkları boşa çıkardınız. Bugün George Orwell olsa sizi ayakta alkışlardı. O yetmez Daniel Defoe de kalkar o da alkışlardı. Sizin sahici dostlarınız sanatçılar ve edebiyatçılar arasındandır. Yükselen trendlerle beraber yükselmekten imtina eden ve çoğu kez onlara rağmen yükselen bağımsız yazar arkadaşlarım, sanatın, edebiyatın muhasebeleştirelemeyeceği bir düzeni özleyen edebiyatçılar ve tabii başta bu ödülü bana layık gören zat-ı aliniz ve ekibinize teşekkür ediyor ve bu çatı altına olmaktan çok mutlu olduğumu söylemek istiyorum…"***[28]***

Benjamin Franklin'in, "Para ve insan arasındaki karşılıklı ilişki şöyledir: İnsan, paranın sahtesini yapar, para da insanın"; D. H. Lawrence'nin, "Para bizim deliliğimiz, bizim devasa kolektif deliliğimiz," uyarısını anımsatan bu yalakalıkların altını çizerken hatırlatalım: "Sanatın evreninde 'büyüklük', yalnızca eşsiz bir yetenekle, olağanüstü bir teknikle erişilebilecek bir zirve değildir. Sanatçıyı aynı zamanda 'büyük sanatçı' kılan en önemli ölçütlerden biri de sanatçının hayatın çok, ama çok özel dönüm noktalarında sergilediği çok, ama çok özel bir 'tavır'dır. O tavır ya da 'duruş', sanatçıyı yalnızca sanatıyla sınırlanmış olmanın çok ötelerine taşır, ona sanatını da kapsayan ve sanatta vardığı zirvelere başka açıklamalar da getiren nitelikler kazandırır.

Tolstoy, din alanında peş peşe savunduğu radikal görüşler nedeniyle kendisini: 'Bu kadarına Çar ne der?' sorusuyla uyarmak isteyenlere şu yanıtı vermişti: 'O Çar ise ben de Tolstoy'um!'

Beethoven, bugün 'Eroica' adıyla da bilinen 3. Senfonisi'nin başına önce 'Bonaparte' yazmıştır. Ancak o güne kadar Büyük Fransız Devrimi'nin yetiştirdiği bir özgürlük kahramanı olarak saygı duyduğu Napolyon'un imparatorluk tacını giydiğini

duyunca: 'Yaa! Demek o da artık sıradan ölümlüler arasına katıldı! Demek o da artık kişisel iktidarı uğruna bütün özgürlükleri baskı altına almaktan çekinmeyecek!' diyerek ithafını yırtar."***[29]***

Sanatçı budur; yani 1970'lerde, "Devrimci bir tiyatro yapıyoruz diyebilmek ancak devrimi yapabilecek sınıfların yanında, onun kavgasında yer almakla olanaklıdır. Bu insanları da ancak gecekondularda, fabrika kapılarında, çamurlu sokaklarda bulabiliriz, ücreti 10-15 lira olan kadife koltuklarda değil," sözlerini haykıran Mehmet Ulusoy'un ifadesindeki duruştur…

* * * * *

Tüm bunlar kültürel yozlaşmanın somutuyken; toplumsal ölçekli lümpenleşmenin de muharrik gücüdür.

Emre Kongar'ın, "Türkiye'nin kaderine, işçi sınıfı, burjuvazi ve demokratlar yerine, lümpenproleterya ve lümpenburjuvazi üzerinde yükselen lümpendemokratlar egemen oldu:

Lümpenproleterya, işsiz, güçsüz ama en önemlisi, bilinçsiz işçilerdir.

Lümpenburjuvazi terimini, sırtını devlete dayamış olan veya sahtekâr, üçkâğıtçı, en önemlisi de çağdaş değerlerden yoksun burjuvazi için kullanıyorum. (Örnek: Milletin a.... koyan işadamı.)

Lümpendemokrat terimini ise, sadece seçim sürecini kabul eden ama başta muhalefet ve ifade özgürlükleri olmak üzere, temel hak ve özgürlükleri reddeden sözde demokratlardır," dediği tabloda "lümpen" terimi esası itibarıyla "tortu" demektir.

"Lümpen" Almanca'da "paçavra" anlamına gelir. "Lümpen proletariat" terimi ise paçavralar içinde yaşayan aşırı derecede yoksul işçi kesimini anlatır. Bu insanlar eğitim ve sınıf bilincinden tümüyle yoksundurlar, karın tokluğuna çalışırlar, bugünden yarına yaşarlar, ne en küçük bir umutları ne de geleceğe ilişkin herhangi bir planları vardır.

Lümpenlik daha çok ahlâki bir yozlaşmayı gösterir. Samimiyet ve dürüstlük denen şeylerin enayilik olarak algılandığı bir kafa yapısını gösterirken; o yalakadır ve onu için aldatma esastır.

İşsiz, güçsüz ve sınıf bilinci olmayanlardan oluşan; kapitalizmin "ayak oyunları"na kanan güruh olarak nitelenen lümpenleri Karl Marx, '18 Brumarie'de "Dilenciler, paçavra toplayıcılar, genelev işletenler, yankesiciler, salıverilmiş mahkûmlar, terhis edilmiş askerler, haydutlar, burjuvazinin perişan olmuş maceracı dallarından oluşan, tüm sınıf konumlarının reddettiği dağınık bir kitle," olarak tanımlar.

Karl Marx'ın tehlikeli sınıf olarak tanımladığı lümpen proletarya, "Toplum dışına itilmiş, izah edilmeyenlerin (…) dışlananların bir araya toplanmasıdır. (…) Emek bağlılığı yoluyla oluşan bir kimliğin ihtiyat ağından düşmüş" olanların meydan okuma gücünü ve boyun eğme güçsüzlüğünü bütünleştiren bir kavramdır.

Daha geniş anlamıyla lümpen proletarya sınıf bilincine dair tartışmayla ilişkilidir. Bu kavramla kapitalist toplumsal formasyonlarda savaş gibi uzayan ve ağırlaşan iktisadi, siyasal, toplumsal bunalım, çözülme dönemlerinde nüfusun önemli bir kesiminin gerici (reaksiyoner) siyasal ideolojilere ve akımlara açık yüzergezer kitle olduğuna işaret edilmek istenmektedir. Marksist faşizm çözümlemelerinde Otto Bauer ile kısmen Leon Troçki bu kavrama başvururlar.

Toplumun kıyısında yaşamaya mahkûm edilmiş, mülksüz ve giderek mülksüzleşen kesim olarak lümpen günümüzde paradigma kaymasına uğramıştır; günümüz lümpeni sahip olamadığı maddiyatı sahipmiş gibi gösterebilmek adına bazı davranışlar sergilerken; pasifize edilmiş, alıklaştırılmış insanlar topluluğuna denk düşer…

Yani bir konuda bilgisi olmadığı hâlde, her şeyi biliyormuş gibi görünmeye çalışan, genel kültür düzeyi düşük, yaşam tarzı ve davranışlarıyla içinde bulunduğu toplum ve sınıfa göre tezat oluşturan, hiçbir değeri taşıyamayan, kendine has bir dünya görüşü ve duruşu olmayan, fast food kültür tüketicisi, görgüsüz, öğretimsiz, öğretimden ziyade eğitimsiz, toplum içerisinde nereye koyarsan koy eğreti duran, at yarağına kelebek konmuş imajı sergilemesine rağmen ülkemizde fazlaca bulunması nedeni ile artık lümpen olmayanların çok daha dikkat çekmesine sebep kesim olarak Recep İvedik ya da Burhan Altıntop örnekleriyle karakteriz olan kesim hakkında Hilmi Yavuz şunu altını çizer:

"Sınıfsız ve tarihsiz olmanın belirlediği bir konumda görüyor kendini lümpen: ne o, ne öteki! Türk lümpeni hem kırsal kültürü hem kentsel kültürü, hem doğu kültürünü hem batı kültürünü olumsuzluyor. Onun yaşam ve kimlik imajını belirleyen bağıntı budur: ne o, ne öteki..."

* * * * *

Lümpenleştiren, yozlaştıran sürdürülemez kapitalizm aynı zamanda bir "Kültür Endüstrisi" ya da "Bilinç Endüstrisi"dir de…

Kültür endüstrisi, kapitalizmin yeniden üretiminde büyük rol oynayarak, herhangi bir duyum-

dan yoksun, kendi inisiyatifini yavaş yavaş kaybeden ve memnun bir tüketici üreten bir kurumdur. Theodor W. Adorno ve Max Horkheimer'in belirttiği gibi, "İzleyicilerden bağımsız hiçbir düşünce beklenmemelidir." Yani birileri cebini diğerlerinin cebinden aldıklarıyla doldururken arada kurulan naylon düzenle insanlar eylemsizliğe itiliyor.

Kültür endüstrisi, ne yaptığını bilmeyen ve durmaksızın eğlenen bir kitle toplumu yaratmanın yanı sıra, kapitalizm yanlısı ideolojileri de aktif olarak yayar. Uyum sağlama, tüketme, sıkı çalışma ve bireysel olarak başarma gereksinimleri ile ilgili mesajlar, kültür endüstrisi ürünlerinin tipik bir özelliğidir. Bunlar işgücünün motivasyonuna yardımcı olur ve kolektif eylemi engeller. Bir bakıma "yeni dünya düzeni" bile denilebilir. Zengin ve fakir kavramı yüzyıllardan beri süre gelirken bu kavramla uçurumlar en aza indiriliyormuş gibi gösterilse de aslında sadece para babalarının lehine gelişen bir kurumdur. Yüksek sınıf üzerinden kurulan o ciddiyet en aza indirilirken, fakir sınıfın bu dengesizliğe, adaletsizliğe karşı isyanı da bastırılır, o öfkesi susturulur.

Tam anlamıyla bir çıkar ilişkisi düzeni kurulur. Dışardan bakıldığından iyi niyetli bir kurum gibi görülse de aslında her bir mekanizmasına çıkar ilişkisini donatmış bir kurumdur. Efendiler ve tüketicilerin oynatma düzeni. Müşteriler el üstünde tutuluyormuş gibi gösterilerek uyutulur ama en fazla tüketicidir. Sanatta kültür endüstrisinden payına düşeni almıştır. Tüketim toplumunun getirilerine göre sanat üreten bir düzen hâli olmuştur.

"İlke, bir yandan tüm tüketici gereksinimlerinin kültür endüstrisi tarafından giderilebilmesini dayatır, öte yandan da bu gereksinimleri önceden insanın hep bir tüketici, sadece kültür endüstrisinin bir nesnesi olarak yaşamasını sağlayacak biçimde düzenlemektir. Kültür endüstrisi bu aldatmacayı tüketiciye doyum o diye yutturmakla kalmaz, bunun da ötesinde tüketicinin zihnine, ona ne sunuluyorsa onunla yetinmesi gerektiğini kazır"ken; ***[30]*** kültür endüstrisi kendisini haz ekseninde türeten bir sistemdir esasında ve her aşırı tüketilen şeyin başına gelen şey hazzın da başına gelmiş, tükenmiştir. Kültür endüstrisinin buna yanıtı ise hazzın yerine geçecek yeni metalar türetmektir.

"Her film, bir sonraki filmin fragmanıdır" cümlesiyle Theodor W. Adorno'nun gayet güzel özetlediği "Kültür endüstrisi eski olanla tanıdık olanı yeni bir nitelikte birleştirir. Kitlelerin tüketimine göre düzenlenen ve büyük ölçüde o tüketimin yapısını belirleyen ürünler, tüm sektörlerde az çok bir plana göre üretilir. Tüm sektörler yapısal olarak benzerdir ya da en azından birbirinin açıklarını kapatarak, neredeyse tamamen gediksiz bir sistem oluştururlar. Bunu olanaklı kılan sadece çağdaş teknik olanaklar değil, aynı zamanda ekonomik ve yönetsel yoğunlaşmadır. Kültür endüstrisi kasıtlı olarak tüketicileri kendisine uydurur. Binyıllardır ayrı duran yüksek ve düşük sanat düzeylerini, her ikisinin de zararına bir araya gelmeye zorlar."***[31]***

"Kültür endüstrisi her şeyden önce bireysel sanattan ve bu sanatın ticari olarak sömürülmesinden, ödünç alınmış star sisteminden yararlanır. Yetenekler ve starlar dinleyici ve izleyiciye sunulmadan çok önce işletmenin malı olur, başka türlü bu kadar hevesle uyum sağlamaları mümkün değildir. Kâr amaçlı düşünsel yapılar bile birer metadır," diyen Theodor W. Adorno'nun da işaret ettiği üzere sanat, dünün mirası olması nedeniyle özgür değildir. Sanatın ne olduğu, sanatın tanımlanması, bir zamanlar ne olduğu tarafından yönlendirilmektedir. Ona göre, kültür ve sanat, ne siyasal ve ekonomik düzenden (ideolojiden), ne de bu düzenin getirdiği bireysel ve toplumsal davranış kalıplarından soyutlanarak ele alınabilir. Bunlar birbirlerini etkilemekte, biçimlendirmektedir.

Frankfurt Okulu, kültür endüstrisi kavramını sert bir şekilde eleştirir. Eleştirinin temelinde kültür endüstrileri sonucunda kültürün metalaştırıldığı yatar.

Özetle Jean Baudrillard'ın, "Görülecek hiç bir şeyin olmadığı bir görüntü bolluğu"na denk düşen hâl olarak betimlediği ***[32]*** kültür endüstrisinde birey tamamen tüketici rolüne indirgenmişken; kültür endüstrisi icraatlarıyla değerlerin içini boşaltmakta, yeniden ve yeniden üreterek onu artık "o şey" olmayan bir hâle getirmektedir ki, bu da yabancılaş(tırıl)madır.

* * * * *

Yabancılaşma insanın kendini farklı olduğu iddiası ile dünyadan ve diğer insanlardan tecrit etmesiyle temellenir; düşünce dünyasına fazlaca dalarak mekândan ve zamandan kopuk şekilde yaşamayı alışkanlık hâline getirmesiyle gelişir.

Yani insanın insanî özelliklerini kaybedip, insan(lık)a yabancılaşmasıdır.

Ya da insan(lık)ın toplumsal, kültürel ve doğal

çevresine olan uyumunun azalması. Özellikle çevresi üzerindeki denetimle, uyumun azalmasının, bireyin yalnızlığına ve çaresizliğine yol açması.

Veya bir insanın hayatını, insanın özüne aykırı bir hayat tarzına veya insan doğasına uygun düşmeyen bir yaşam şekline büründürmesidir. Yabancılaşma, insanın yaşamın öznesi olmaktan çıkıp yaşamın nesnesi olması olarak da ifade edilebilir.

Yabancılaşma insanın, özünü gerçekleştirmeye çalışan yaratıcı insan (özne) ile yaşamın denklemleri ve karmaşası içinde kaybolan insan (nesne), yani başkaları tarafından etkilenip yönlendirilen insan olarak ikiye ayrılmasıdır.

İnsanın çevresinden, işinden, emeğinin ürününden ya da benliğinden uzaklaşma ya da koparılmasıyla birlikte:

i) İnsanın geleceğini kendisinin değil, dış etkenlerin, yazgının, şansın ya da kurumların belirlediğini düşünmesi yaygınlaşır. ii) Böylece herhangi bir alanda etkinliğin kavranabilirlik ya da tutarlı bir anlam taşımadığı ya da genel olarak yaşamın amaçsız olduğu kanısı yaygınlaşır. iii) Bunlarla birlikte toplumca benimsenmiş davranış kurallarına bağlılık duygusunun yokluğu ve dolayısıyla davranış sapmalarının, güvensizliğin, sınırsız bireysel rekabetin yaygınlaşması ile iv) kültürel yaygınlaşma yani toplumdaki yerleşik değerlerden kopma duygusu güçlenir. v) Bu da toplumdan yalıtlanmayı yani toplumsal ilişkilerden dışlanma ya da yalnız kalma duygusunu beslerken; vi) insanın şu ya da bu şekilde kendi gerçekliğini kavrayamamasına yol açan yabancılaşma devreye girer.

Yabancılaşma kavramını ilk belirginleştiren Hegel olmuştur. Ona göre insanlık tarihi aynı zamanda insan(lık)ın yabancılaşmasının tarihidir. Hegel'de olduğu gibi Marx'da da yabancılaşma kavramı, insan varlığının ve özünün ayrımı, insanın somut varlığının özüne yabancılaşmış olduğu düşüncesi üzerine inşa edilmiştir.

Marx'a göre insanlık tarihi, insan varlığının giderek gelişmesi, ama aynı zamanda giderek yabancılaşması anlamına gelmektedir. Yabancılaşmış insan dış dünyayı ve kendi varlığını, nesnesinden farklılaşmış özne gibi pasif olarak seyretmekle yetinir. Marx'a göre ise bunalım meta toplumun kapitalist sistem içerisinde hızla evrimleşmesiyle "değişim değerlerinin kullanım değeri" üzerinde giderek büyüyen bir egemenlik kurmasından ve bunun sonucunda, insanın ürününe, emeğine, topluma ve kendi varlığına yabancılaşması, bunları kontrol etme gücünü yitirmesinden kaynaklanmaktadır.

Marx'ın yabancılaşma kuramı içinde üzerinde durulması gereken "emeğin yabancılaşması" olgusudur. Bu olguyu işçi sınıfına özgü olarak görür ve fikirlerini bu yönde ilerletir.

Karl Marx'a göre, insan varlığı kendi hayatı ile devlet ve emek gibi temel kurumları ve toplumsal süreci oluşturan yaratımlar üstündeki denetimini kaybeder. Bu yabancılaşma insan varlığının yabancı ve saldırgan bir dünyada yaşadığı hissine sahip olduğu anlamına gelir. İnsanlar kendi yaşamlarını anlamsız, değersiz, yetersiz, tatminkâr olmayan şekillerde deneyimler. Nihai olarak, insanlar, hayatlarını daha az insanî biçimde yaşarlar; gayri insanîleşirler.

Karl Marx'ın, "estrangement", "dehumanization" ya da "alienation" olarak gündeme getirdiği ve ilk olarak, '1844 El Yazmaları'nda göze çarpan, ama esas kıvamını 'Kapital'de bulan yabancılaşma, bir deyişle "makineleş(tiril)mektir...

Karl Marx'a göre insanın yaşadığı ilk yabancılaşma doğaya karşıdır ve insan "öteki" ile olan bu ilk mücadelesini kazanmıştır. Ancak bu mücadele sırasında kullandığı silahlar (bilim, kültür, teknoloji vs.) ikinci ve daha tehlikeli bir yabancılaşmanın önünü açmıştır.

Karl Marx'ın '1844 El Yazmaları'nda üzerinde durduğu kavrama göre, insan(lık) üretim yaptığı andan itibaren, yani doğayı dönüştürmeye başladığı dönemden itibaren, doğaya yabancılaşmıştır. Marx'ın yabancılaşmayı işçi üzerinden tanımı ise işbölümü, patronların isteğine göre üretim ve kendi ihtiyaçlarını değil, piyasada bilinmeyen aktörlerin ihtiyaçlarını tatmin için üretim yapmasıyla açıklanır.

Bu şekliyle yabancılaşma, işçinin kendi öz ürününe yabancılaşmasını sağlar ve böylelikle, sömürünün hasır altı edilmesinde kritik bir fonksiyona sahip olur. Örnek olsun, bir otomobil fabrikasında aynı banttan geçen arabanın sadece bir vidasını sıkan işçi, o üründe emek sahibi olduğu hâlde "bu arabayı ben yaptım" diyemez ve kendi emeğine yabancılaştığı gibi, ürününe el konulmasını normalleştirir.

Marx'ın daha kapsamlı bir üst çerçevesi ise meta fetişizmidir. Meta fetişizmi yabancılaşmaya bir tezat değil, onu da kapsayan bir tasnif çabasıdır.

Üretim araçlarından koparılan insan; emeğine, ürettiği ürüne, ilişkilerine ve hâliyle kendi doğasına yabancılaşır. Modern dünya onu üretim sisteminin

edilgen bir parçasına dönüştürmüştür. Üretken bir güç olmaktan çok tüketici bir varlık hâline gelmiştir.

Mülkiyetin ortaya çıkması ile birlikte insan, geçim araçlarının salt kullanıcısı olamamaktan dolayı artık emeğine yabancılaşmaya başlamıştır.

Kapitalist sistemde bir işçi başkası için çalışmaktadır. Bu yüzden de çalışma onun kendi dışında bir şey hâline gelir ya da ona ait olmayan bir şey. İşçi kendi emeğine ve dolaysıyla kendi kendisine yabancılaşır.

Kapitalist üretimde, işçi kendisi için değil sahip olamayacağı obje için çalışır duruma düşerken; işçinin emeği kendisine düşman ve kendinden bağımsız bir materyal olmaktadır. Bu nedenle işçi ürettiği maddeden, kendi emeğinden yabancılaşmaktadır.

Bu bağlamda işçi üretim aşamasında kendisi için değil patronu için çalışmakta, artı değer üretmektedir. Bu da işçinin işinden yabancılaşmasına neden olmaktadır.

Böylelikle de işçi kapitalist sistemde kendi doğasına, insanlığına yabancılaşmaktadır. (Marksist insan doğası kavramına göre, insan hayvandan farklı olarak sadece doğal ihtiyaçları için değil sosyal, entelektüel ve daha birçok keyif için yaşayan komünal bir varlıktır. Ancak kapitalist üretim nedeniyle işçiler vakitlerini sadece yeme-içme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacak bir ücrete uzun saatler çalışmaya zorlamakta ve insanların insanlıklarını çalmaktadır.)

Özetin özeti yabancılaşmanın temeli Karl Marx tarafından '1844 Elyazmaları'nda şöyle ifade edilir:

"İşçi ne kadar çok zenginlik üretir, üretimi erk ve hacim bakımından ne kadar artarsa, o kadar yoksul duruma gelir. Ne kadar çok meta üretirse, o kadar ucuz bir meta olur. İnsanların, dünyasının değersizleşmesi, nesnelerin dünyasının değer kazanması ile orantılı olarak artar. Emek sadece emtia üretmekle kalmaz, genel olarak emtia ürettiği ölçüde, kendi kendini ve işçiyi de meta olarak üretir… Bu olgu sadece şunu dile getirir: emeğin ürettiği nesne, onun ürünü, yabancı bir varlık olarak, üreticiden bağımsız bir erk olarak, ona karşı koyar. Emek ürünü, bir nesne içinde saptanmış, bir nesne içinde somutlaşmış emektir, emeğin nesnelleşmesidir. Emeğin edimleşmesi, onun nesnelleştirilmesidir. İktisat aşamasında emeğin bu edimleşmesi, işçi için kendi gerçekliğinin yitirilmesi olarak, nesnelleşme nesnenin yitirilmesi ya da nesneye kölelik olarak, sahiplenme yabancılaşma, yoksunlaşma olarak görülür."

"Ne kadar az yer, içer, kitap okursan, tiyatroya, meyhaneye, dansa ne kadar az gidersen, ne kadar az düşünür, sever, kuram yaratır, şarkı söyler, resim ve eskrim yaparsan, o kadar fazla sermaye biriktirirsin. Güvelerin ve tozun yok edemeyeceği hazinen o kadar büyür. Kendin ne kadar azalırsan, o kadar çoğa sahip olursun. Kendi öz hayatını dile getirmenle dışsallaşmış hayatını dile getirmen ters orantılıdır. Yabancılaşmış varlığın gitgide büyür."***[33]***

Nihayet kapitalist sistem insanları da birbirinden yabancılaştırmaktadır. Patron-işçi arasındaki kaçınılmaz gerginliğe ek olarak, sistem nedeniyle insanlıklarını kaybeden patronlar ve işçiler kendi aralarında da sorunlar yaşar ve giderek bireyselleşir, yalnızlaşırlar.

Marx'a göre, yabancılaşmanın kökeninde insanın maddi yaşamdaki faaliyeti vardır. Yabancılaşmanın en üst seviyeye çıktığı kapitalizm çağında meta üretimi bireyin çok yönlü yabancılaşmasını doğurur. Kapitalist üretim biçiminde emeğin ürünü olan nesne, emek-gücünün, yani potansiyel emeğin sahibi olan emekçiden bağımsızdır. Bu nitelik, emek üzerinde yozlaştırıcı etkide bulunur.

Marx insanın (öznenin) kendi faaliyeti sonucunda zihinsel ve fiziksel yetilerini nesnelleştirdiğini söyler. Fakat kapitalizmde nesnelleştirdiği güçleri kendisinden uzaklaşır, başlı başına bir varlık hâline gelir, hattâ kendisini ezen, yok eden bir güce dönüşür. Bu noktada en bariz örnek bizzat işçiler tarafından üretilen ve onlara karşı kullanılan silahlar, bombalar, kitle imha silahlarıdır. Dolayısıyla çalışma ya da emek süreci kendi içinde bir engellenmeyi barındırır. "Mevcut ekonomik koşullarda, emeğin kendisini gerçekleştirmesi (emek faaliyeti), beraberinde işçinin faaliyetini, kendi gerçekliğini kaybetmesini de getirir."...

İşçi, emeğinin ürününe yabancılaşmıştır.

Yine aynı ilişkinin bir parçası olarak işçi, emeğine ya da üretken faaliyetine de yabancılaşır. Kapitalist üretim biçiminde en basit verimlilik mantığı bile -sözgelimi üretkenlik arttıkça çalışma saatleri düşer- işlememektedir. Yüz sene öncesine göre önemli ölçüde artan üretkenlik çalışma saatlerine yansımaz. Örneğin işçi sınıfı yüzyıl önce mücadele bayrağına yazdığı sekiz saatlik çalışma gününe bugün hâlâ hasrettir. İşçi çalıştıkça hayatın kolaylaşacağını düşünürken daha da çok çalışması gerektiğini görmektedir. Kapitalizmde çalışmak çalıştıkça artan bir ıstıraba dönüşür.

Bugün insan(lık) kendi yarattığı değerlerden

uzaklaşmaktadır. Başka bir deyişle; insan yaptığı her türlü çalışmada başka insanlarla birlikte iken insanlığın yarattığı ortak değerlerden uzaklaşmaktadır. Bugün üretim süreci dediğimiz bir nesneleştirme süreci yaşıyoruz. İnsanlar bu süreç içinde yaratıcılığını cisimleştirmekle birlikte kendinden ayrılan, kendi içinde büyük kaos yaşayan maddi nesneler hâline gelmiştir.

Albert Camus'un ifadesiyle, "Kişi yaşama ve eylemlerine yabancılaşmıştır."

Yaşanılan hayatın içinde olup ona ilgisiz kalan, bir bakıma hayatına yön veremeyen insanlar olmaktayız artık. Yine Camus'ye göre, insanlar çevresinde gelişen olaylara seyirci kalmakta, ne etki ne de tepki yaratabilmektedir.

Çünkü insanın kendi yarattığı şeylerden kopması, bunları kendi dışında birer soyut varlık, üstün birer güç gibi görmesi, onların karşısında kendi kişiliğinden, insanlığından olması, bunların boyunduruğu altına girmesidir yabancılaşma.

İnsanî değerlerin insanî olmayan ama insan tarafından üretilmiş ve insandan bağımsızlaştırılmış değerlere aktarılmasıdır.

"Yabancılaşma"nın kökleri her ne kadar insanın doğadan kopup medenileşmesine kadar uzansa da, kapitalizmle ayyuka çıkmıştır. Hegel'e göre "yabancılaşma" insanın evrene, doğaya, nesnelere, diğer insanlara ve nihayetinde kendisine yabancılaşmasıdır.

Marx'a göre mevcut üretim sisteminde (kapitalizm) işçinin emek vererek ürettiği ürünle ilişkisi yabancı bir nesne ile olan ilişkisi hâline gelmektedir. İşçi kendi ürününe, o ürünü yarattığı emek gücüne ve nihayetinde kendine yabancılaşmıştır. İşçi mevcut düzende emek gücünü işverene satmıştır ve bu satışın karşılığında aldığı ürün verdiğinden her zaman azdır ki zaten bu sayede artı değer doğmakta o da işverene kalmaktadır. Emeğine yabancılaşan insan nihayetinde doğaya, evrene karşı da yabancılaşmıştır artık o kendisine ait değildir.

Marx, yabancılaşma kavramını özel mülkiyet, emek ve iş açısından da ele alır. Ona göre, yabancılaşmanın nedeni özel mülkiyettir ve yabancılaşma süreci kapitalizme özgü bir kavram değildir. Ancak kapitalizm, insanın yabancılaşma olgusunu maksimuma çıkaran nesnel koşulları içeren bir sistemdir.

Kapitalizm, bir taraftan yeni ihtiyaçlar vasıtasıyla yeni bağımlılıklar oluştururken, diğer yandan insanın kendi yabancılaşmasının bilincine varmasını engelleyecek ya da geciktirecek tuzakları da içermektedir.

Stefan Zweig'in, "Yeryüzünde hiçbir şey insan ruhuna hiçlik kadar baskı yapamaz," notunu düştüğü kapitalist "homo economicus"un kaçınılmaz sonucu olan yabancılaşma bir nevi hafıza kaybıdır; felsefi bir kavram olarak da, gerçeği algılamanın yegâne yoludur.

Nihayetinde insan yabancılaşmayı onun farkına vararak yener ve bu sayede gelişir ki, bunda da devrimci sanatın rolü kilit önemdedir…

* * * * *

Çünkü devrimci sanat, her adımında insan(lık)ı bir adım daha öteye, geleceğe taşır.

Devrimci sanat bir perspektif ve yaratıcılık; her şey ya da "hiçbir şey" olabilendir.

Veya sürdürülemez kapitalist hiçleşmenin bataklığında boğuşan insan(lık)ın hayatta kalmak için aldığı nefestir sanat. Çünkü yaratıcılığın, hayal gücünün ifadesi olan devrimci sanat boyunduruğu reddeder!

Devrimci sanat tözdür. İnsan(lık)ın diğer tüm canlılardan farkıdır.

Devrimci sanat nihai kertede siyasaldır. Siyaset gibi "etik" ve "estetik"te kategorizasyonsuz olmaz/olamaz… "Siyaset" için "Dost/düşman" ayırımı ne ise, "Etik" için "İyi/kötü"; "Estetik" açısından "Güzel/çirkin" ayırımı odur…

Devrimci sanat, "sıradan -denilen- insanı" sanata teşvik edendir.

Devrimci sanat, insan(lık)ın yaratıcı başkaldırı eylemidir.

Devrimci sanat gerçektir, gereklidir. Somuttur, cesurdur, taraflıdır.

İnsan(lık)ı insanlaştıran, kendilerini nasıl gerçekleştirebileceğini anlatan her şeydir, başkaldırıdır -aslında- devrimci sanat.

Kolay mı? "Son"luyu, sonsuzlaştıran yaratıcılık/duyuş/düşünüşü kucaklayan hayal gücüdür O…

Ya da Kerim Soley'in, 'Zihin, Akıl, Bilinç' başlıklı makalesindeki ifadesiyle, "Sözcükler, biçimler önemini yitirdiğinde; renklerin, seslerin, bütün bu formların ve araçların ardındakine erişilebilindiğinde ortaya çıkabilen şeydir gerçek sanat... Bir bakıma sıradan aklın ve tekdüze zihnin ötesine geçiştir..."

Bene ait, ben olmayan, bize/hayata ait yansıma, yol açmadır...

Sanat için Pablo Picasso, "Sanat gerçekleri tanımamıza yardımcı olan bir yalandır"; Platon, "Güzellik, hakikâtinin ihtişâmıdır"; Emile Zola, "Ka-

biliyet yoksa sanatçı olmaz, ama çalışılmadıkça kabiliyet hiç bir işe yaramaz," derlerken; O insanî bir yoğunlaşmadır.

Sınıflı toplum koşullarında yaratılan sanat yapıtı, sınıf gerçeğinden etkilenerek yeniden üretilir. Bu diyalektik, yazarın sanat yapıtının niyetinin ötesinde, onu siyasal hâle getirir, siyasallaştırır, toplumsal bir işlev kazandırır.

Sanatın devrimcisi toplumsal vicdan içindir, onu besleyip, büyütendir!

Yaratmaktır devrimci sanat; kalple, beyinle, yetenekle, çalışmakla…

Evet nihayetinde güzelin "yaratımı"dır sanat ve Henry Miller'in, 'Yengeç Dönencesi'ndeki formülasyonuyla, "Heyecan verici ve bulaşıcı olmayan hiçbir şey sanat değildir."***[34]***

Düşgücünü sürekli olarak öteye, daha öteye çağırmakla 'mümkün olan'ın, 'mevcut olan'ın, 'reel olan'ın sınırlarını aşan, "Başka bir yaşam, başka bir dünya mümkündür"e eriştirendir bizi.

Bu bağlamda dünyayı yaşanabilir hâle getiren insani etkinliktir sanat; insan(lık) tarihindeki sınırsızlığın özetidir, kanıtıdır.

Hiç çekinmeden hakikâtı ortaya koyan sanat, insan(lık)a bilebilmeyi sağlar; insan(lık)ı düşündüren şeye sanat denir.

Tıkanıklıklarını açmanın/aşmanın en iyi yollarındandır; insan(lık)ın tercümanıdır O.

Bu bağlamda Server Tanilli, 'Yaratıcı Aklın Sentezi'nde, "Sanata aşina olmak, insanlığımızın bütün biçimlerine duyarlı kılar bizi," der ve ekler:

"Sanat, dünyayı hissetme biçimimizi değiştirir ve zenginleştirir hep: Başta ressamlardır ki, nesnelerin ya da eylemlerin en basit, en sıradan güzelliklerini görürler ya da tasarlarlar. Böylece ne kadar az figüratif olursa olsun, bizi dünyadan koparmak değil, dünyaya duyarlı kılmak için yapılmıştır sanat. Gündelik gerçeklik, çıkış noktalarımızın, alışkanlıklarımızın ve ihtiyaçlarımızın dışında belirdiği, bir yeni dikkati uyandırdığı andan başlayarak, yükseltici bir rol oynar sanat.

Bu arada sanatçıya sağladığı ne sanatın?

André Malraux, 'Ölüm, yenilmez yazgısı insanın, onu alt edebileceğimiz tek yol sanattır. Sanat, yazgıya karşıdır' diyor. Buradan kalkarak sanatçı, ölüme karşı savaşan ve umudunu daha güzel, daha insanca bir dünyaya adamış bir kişiden başka ne olabilir? (...)

Şu meşhur 'Sanat sanat için midir yoksa toplum için mi?' tartışmasında ise, 'Sanat sanat içindir' diyenlere karşı, 'Sanat toplum içindir' diyenlerin hatırlatacakları, başta Albert Camus'un şu sözleri olmaz mı? 'Dünya aydınlık olsaydı, sanat olmazdı'…"***[35]***

Ayrıca anlamsızlığa anlam katabilme çabasıdır; yerkürede, hayatı yaşanılabilir kılandır sanat.

Kolay mı? "İspatlamaz, gösterir; telkin etmez, düşündürür; hüküm vermez, hüküm vermeye yol açar; iddia etmez, okuyucunun ret ve kabul, hâl ve ruh tercihini serbest bırakan bir dünya kurar. Görevi budur ve bunu başardığı ölçüde değerlidir," o, Tarık Buğra'nın ifadesiyle…

Ayrıca başka türlü ifade edilemeyenin ifade biçimidir; Paylaştıkça çoğalan şeydir ve topluma sordurtmak istediği soru(n)ları yansıtan, vizyon genişleten bir ilerleme aracıdır sanat.

Ahmet Oktay'ın, "Sanat, insana insanı ve hayatı ve bunların manasını öğretmekle muvazzaftır"; Erich W. Hunbeldt'in, "İnsanın insanı kendi boyutuna taşımaya çalıştığı şeydir"; Paul Klee'nin, "Sanat görüneni yinelemek değil, görünebilirlik sağlamaktır"; Anita Taylor'un, "Sanat, hızla akıp giden zamanın; gittikçe kalabalıklaşan dünyanın ve ilerleyen teknolojinin gittikçe koyulaşan gölgesine ittirdiğimiz ve ruhumuzu kemiren her şeyi olduğu yerden biraz olsun kımıldatan, varması gereken yere biraz olsun yaklaştıran, hayatı biraz daha yaşınılır kılan bir tılsımdır,"***[36]*** notunu düştükleri sanat ya özgür kitle silahıdır ya da sermayenin ele geçirme kavgası verdiği yaşam formudur…

Özetle dayatılanın dışında var olma yollarından bir olarak sanat, bir simyacının deyişiyle, "Doğanın kusurlu bıraktığını kusursuzlaştırır."

* * * * *

İş bu merkezdeyken; 'Dorian Gray'in Portresi'nin Önsöz'ünde, "Sanatçı güzel şeyler yaratandır,"***[37]*** vurgusuyla ekler Oscar Wilde: "Sanatçı umutsuz ve hastalıklı olmamalıdır"!

Evet devrimci sanatçı, Guy Debord'un, "Çağdaş köle, kendisinin kesinlikle özgür olduğunu zanneder," sözleriyle betimlenen sınıflı-sömürücü yapılarda eşitlik-özgürlük düşleri kuran, tahayyül eden, hayallerini somut olarak koyma zorunluluğu hisseden ve Alain de Botton'un, "En büyük sanat yapıtları bizim kim olduğumuzu bilmeksizin doğrudan bize seslenen yapıtlardır";***[38]*** Johann Wolfgang von Goethe'nin, "İnsan dünyayla en sağlam bağı sanat aracılığıyla kurar," uyarılarını "es" geçmeden yapan bir insan(lar)dır.

O hâlde İlham Bakır'ın, "Sanatçı asla hiçbir ideolojik angajmana girmez, bir siyasi saikle üretmez. Sanat ideolojiler üstüdür. Örgütlü sanat diye bir şey yoktur"; ***[39]*** Haşmet Babaoğlu'nun, "Sanatı aşırı yüceltip ondan büyük iyilikler beklemek modern Batı'nın büyük aldanışlarından biridir. Zavallı sanat nasıl kalksın bu yükün altından! Hem söyleyin, estetikle etiğin birbirinden koptuğu, paranın her yere egemen olduğu bir dünyada sanatın elinden ne gelebilir ki? Sanat hiçbir zaman 'çare' değildi, şimdi hiç olamaz. Sanat sadece ve bazen bir 'teselli'dir. Seveceksek, öyle sevelim,"***[40]*** türünde zırvalarına itibar etmeden; "olağan" denilen çılgınlık hâli olan sürdürülemez kapitalist çürüme, kokuşmuşluk ve yabancılaşmanın, kültürel dejenerasyonun karşısına devrimci sanatın dikilmesi "olmazsa olmaz"lığın kendisidir…

"Bir alt-sınıf olduğu sürece ben de onlardan biriyim. Bir suç unsuru var olduğu sürece ben de içindeyim. Hapse atılmış bir tek kişi bile varsa özgür değilim,"***[41]*** diyebilen cüretle unutmayın: "Hayal edebileceğiniz her şey gerçektir," der Pablo Picasso…

3 Ağustos 2015 09:14:30, Çeşme Köyü.

NOTLAR

[1] 7 Ağustos 2015 tarihinde Bergama'daki IX. Türkiye Tiyatro Buluşması'nda yapılan konuşma…

[2] "Sanatın inceliği, sanatta gizlidir."

[3] Bir toplumu oluşturan birey yığını olan halk kalabalıktır, amorftur. Amorfluğundan ötürü de -iddia edildiği gibi!- herkesi bağlayan ortak iradesi falan da yoktur. Varlığıyla iktidarı tesciller çoğunluk. Yani "kim" olduğu belirsiz, yaratılmış ve egemenlerce güdülmeye koşullanmış halk genellemeleri yaşayan ve görmeyendir...

Ya da, etnik ve kültürel bakımdan aralarında benzerlik bulunan ve belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan ancak siyasal ve toplumsal bakımdan örgütlenmemiş olan topluluktur. Montaigne'in, 'Denemeler'inde, "Halk öyle şaşkın, öyle başıboş bir kılavuzdur ki" notunu düştüğü ve ortalamayı belirleyen grup olarak halk kavramı, oldukça muğlak ve kaypaktır.

[4] Pierre Assouline, Lutetia, Çev: Ali Cevat Akkoyunlu, Yapı Kredi Yay., 2007, s.297.

[5] Milan Kundera, Kimlik, Çev: Aykut Derman, Can Yay., 17. Basım, 2013, s.68.

[6] Daniel Wallace, Büyük Balık, Çev: Begüm Kovulmaz, Yapı Kredi Yay., 2. Baskı, Ocak 2011, s.25.

[7] Chuck Palahniuk, Tıkanma, Çev: Funda Uncu, Ayrıntı Yay., 12. baskı, 2014, s.162.

[8] George Orwell, 1984, Çev: Celâl Üster, Can Yay., 50. baskı, 2015, s.235.

[9] George Orwell, Hayvan Çiftliği, Can Yay., Çev: Celâl Üster, 19. Basım, 2009, s.22.

[10] "135 Sansür, Yasaklama ve Baskı", Cumhuriyet, 16 Ocak 2015, s.15.

[11] Celal Üster, "Geçen Yılın 5 Sanat Skandalı", Cumhuriyet, 31 Aralık 2014, s.16.

[12] "Devletten Sanata Yasaklar Geldi", Milliyet, 4 Haziran 2015, s.23.

[13] Celal Üster, "2023 Bizim '1984'ümüz Olmasın...", Cumhuriyet, 23 Kasım 2014, s.14.

[14] Selda Güneysu, "Gökmen'e Soruşturma", Cumhuriyet, 27 Ekim 2014, s.17.

[15] Sebla Koçan, "Levent Üzümcü'ye Soruşturma 'Uluslararası Bir Skandal'…", Hürriyet, 8 Mayıs 2015… http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/keyif/28948345.asp

[16] Ceren Çıplak, "Eleştirdiği Kafa Karşısına Çıktı", Cumhuriyet, 24 Mayıs 2015, s.13.

[17] Üstün Akmen, "Macbeth'in Komedi Versiyonu Sahnede!", Evrensel, 4 Kasım 2014, s.12.

[18] Selda Güneysu, "Tiyatro Perdesi Kapatmaya Tepki", Cumhuriyet, 25 Ocak 2015, s.15.

[19] Selda Güneysu, "Tiyatroda Sansür Provaya Kadar İndi", Cumhuriyet, 16 Ekim 2014, s.16.

[20] Gül Gündüz, "Tiyatro Oyunu Öğretmene Sürgün Getirdi", Birgün, 7 Ağustos 2014, s.2.

[21] Selda Güneysu, "TÜSAK'ın Savunucusu Resmen DT'nin Başında", Cumhuriyet, 23 Ekim 2014, s.17.

[22] Mehmet Keskin, "Belirsizlik Demokles'in Kılıcı", Cumhuriyet, 28 Ekim 2014, s.19.

[23] "Dostlar Tiyatrosu'na Saldırı", Cumhuriyet, 12 Ağustos 2014, s.15.

[24] Guy Debord, Gösteri Toplumu, (Gösteri Toplumu ve Yorumlar), Çev: Ayşen Ekmekçi-Okşan Taşkent, Ayrıntı Yay., 1996.

[25] Chuck Palahniuk, Tıkanma, Çev: Funda Uncu, Ayrıntı Yay., 12. baskı, 2014, s.11.

[26] Oscar Wilde, Sosyalizm ve İnsan Ruhu, Çev: Fuat Sevimay, Aylak Adam Yay., 2013, s.53.

[27] Milan Kundera, Yavaşlık, Çev: Özdemir İnce, Can Yay., 2000

[28] "Alatlı Konuştu Emine Erdoğan Ağladı", Cum-

huriyet, 4 Aralık 2014, s.7.

[29] Ahmet Cemal, "Fazıl Say ve Sanatçının Onuru...", Cumhuriyet, 27 Nisan 2015, s.19.

[30] Theodor W. Adorno, M. Horkheimer, Aydınlanmanın Diyalektiği, Kabalcı Yayınevi, 2010, s.189-190.

[31] Theodor W. Adorno, "Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken", Çev: Bülent O. Doğan, Cogito, No: 36, Yaz 2003.

[32] "Çağdaş görüntülerin büyük çoğunluğu -video, resim, plastik sanatlar, görsel/işitsel sentez görüntüler- görecek hiç bir şeyin olmadığı düz anlamda görüntüler, izsiz, gölgesiz, sonuçsuz görüntülerdir. Tek hissedilen her birinin ardında birşeyin yok olmuş olduğudur. Bunlar sadece birer olumsuz yoğunluktan ibarettir." (Jean Baudrillard.)

[33] Karl Marx, 1844 Felsefe Yazıları, Çev: Murat Belge, Payel Yayınevi, 1975.

[34] Henry Miller'in, 'Yengeç Dönencesi, Çev: Avi Pardo, Parantez Yay., 2004.

[35] Server Tanilli, Yaratıcı Aklın Sentezi, (Felsefeye Giriş), Cumhuriyet Kitapları, 2009.

[36] http: //www. yenikapitiyatrosu. com/…11/ne-icin-sanat/

[37] Oscar Wilde, Dorian Gray'in Portresi, Çev: Nihal Yeğinobalı, Can Yay., 17. baskı, 2014., s.9.

[38] Alain de Botton, Felsefenin Tesellisi, Çev: Banu Tellioğlu Altuğ, Sel Yay., 11. Baskı, 2011, s.247.

[39] İlham Bakır, "Sanat Komünal Değil Şahsidir", Gündem, 24 Haziran 2015, s.15.

[40] Haşmet Babaoğlu, "Bizim 'Aydın'lar ve Sanat Safsataları!", Sabah, 15 Kasım 2014… http://www.sabah.com.tr/yazarlar/babaoglu/2014/11/15/bizim-aydinlar-ve-sanat-safsatalari

[41] Kurt Vonnegut, Hokus Pokus, Çev: Ali Öktem, Dost Kitabevi, 2001, s.11.

✶

KUM GİZ'İ

Cafer Demirtaş

Ve bizi ölümle ödüllendirdi hayat
Kanlı toprakta yediveren
Kibirli sularda kırmızı balıktık.
Bir edalı semahtaydı dünya
Ve turnaları bize bağışladı acı...
Ne çok kutsadık ölü güvercinleri
Ne çok mermerlerin dilsiz limanlarını
Sulara ruh veren asa aşkına
Artık tersine harlayın Nemrut ateşini.
Kadim ağıtlardan ayinlere söz dizdik
şarabın divanında bölüştüğümüz üzüm tanesiydi.
Yüzülen deri
Kesilen baş
Altın tepsiyle
Gecenin çölünde kınalı hare
Ve bizimdi mağmasını sır'layan kum giz'i.
Kınsızdır sersem bilinç
Serseri dil
Sarsak zamanın satır aralarında yasal başlıklı hayta.
Ve biz şaki
Eşkiya
Yarasını kavgasıyla sağaltan celali...
Arsızdır ar'ı eteklerinde rakkas sultan
Ve bizde ten üryan
Can kanlı darda bir ulu cihan.
Ve bizimdi mağmasını sır'layan kum giz'i....
07.12.2015

Unutturulan tarih: Çingene Soykırımı

M.Utku Şentürk
m.utkusenturk@gmail.com

II. Emperyalist Paylaşım Savaşı deyince akıllara hep Nazilerin Yahudileri toplama kamplarına doldurarak katlettikleri gelir. Hep Yahudilerin uğradıkları zulüm filmlere konu olur. Aradan onca yıl geçmesine rağmen Amerika'daki Yahudi Lobisi'nin de gücü sayesinde, Hollywood filmleriyle, toplama kampları insanların zihnine kazınır ve asla unutturulmaz. Fakat burada göz ardı edilen bir gerçek var ki, İkinci Dünya Savaşı'nda sadece Yahudiler topraklarından sürülmediler, sadece Yahudi ırkı işkence görmedi. Bir de hiç söz edilmeyen Çingeneler söz konusuydu…

Çingeneleri ortadan kaldırmayı hedefleyen Naziler, bu insanlık dışı hedeflerine ulaşmak için çok büyük katliamlar gerçekleştirdiler. Tarihçiler, İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşı öncesinde ve savaş yıllarında yaklaşık 29 milyon sivil insanın Naziler tarafından (toplama kamplarında, gettolarda, askeri kıyımlarda, siyasi cinayetlerde) katledildiğini hesaplamaktadır. Naziler hem Yahudilere, hem de Çingeneler, Polonyalılar ve Slavlar gibi etnik gruplara, akıl hastalarına, sakatlara ve Katolikler veya Yehova Şahitleri gibi dini cemaatlere, Sosyal Demokratlara, Sosyalistlere ve Komünistlere yönelik büyük bir soykırım yürütmüşlerdir. Fakat Yahudilerin dışında bu masum insanlara yapılan soykırım çoğu zaman söz konusu bile edilmemekte, adeta yok sayılarak unutturulmaya çalışılmaktadır.

Çingene Soykırımı

Çingenelere yönelik Nazi vahşeti, unutulan bir soykırımdır. Nazilerin ırkçı ideolojisi, Çingeneleri de **"yok edilmesi gereken aşağı ırklar"** kategorisine dâhil ediyordu. Nazilerin iktidara gelmesiyle birlikte, Almanya'da yaşayan Çingeneler üzerinde de baskı politikası başladı. Sanat yetenekleriyle ve özgün yaşam tarzlarıyla dünyanın pek çok ülkesinde kültürel bir renk olarak kabul edilen ve hoş görülen Çingeneler, Nazi Almanyası'nda insanlık dışı bir nefretin hedefi oldular.

Alman Sağlık Bakanlığı'nın Irk Araştırmaları Bölümü'nden Eva Justin tarafından 1936 yılında hazırlanan bir doktora tezi, Çingeneleri "**Alman ırkının saflığı için çok büyük bir tehlike"** olarak tanımlıyordu. 14 Aralık 1937'de yayınlanan bir karar ise Çingeneleri "iflah olmaz suçlular" olarak ta-

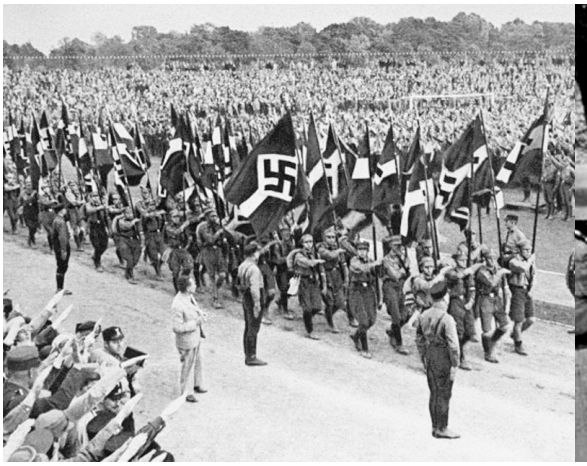

nımladı ve Alman toplumundan izole edilmelerini karara bağladı. 1938'in başından itibaren de, Çingeneler Nazi görevlileri tarafından yakalanıp toplama kamplarına gönderilmeye başladılar. Buchenwald kampında Çingeneler için özel bir bölüm oluşturuldu. Mauthausen, Gusen, Dautmergen, Natzweiler ve Flossenburg kamplarına gönderilen Çingenelerin de çoğu buralarda katledilecekti.

Bir yandan da Çingenelere yönelik zoraki bir kısırlaştırma programı uygulamaya kondu. Düsseldorf-Lierenfeld'teki bir hastanede yapılan ameliyatlarda, Çingene olmayan erkeklerle evlenen Çingene kadınlar zorla kısırlaştırıldı. Kısırlaştırma, hastanın üreme organlarının cerrahi müdahale ile kesilip alınması anlamına geliyordu ve korkunç acılar veren bir işlemdi. Bazı hastalar kısırlaştırma sırasında hayatlarını yitirdiler. Özellikle de hamile kadınlar üzerinde yapılan kısırlaştırma ameliyatlarının çoğunda hastalar öldü. ***(Myriam Novitch, Gypsy Victims of the Nazi Terror, UNESCO Courier, Oct 1984)***

1938 yılında Nazi Almanyası'nın ikinci adamı olan SS Şefi Himmler "Çingene sorunu"na el koydu ve daha önceden Münih'te bulunan Çingene İşleri Merkezi'ni Berlin'e taşıttı. Bundan sonra Çingenelerin yok edilmesi de, aynı Yahudilerin yok edilmesi gibi, Nazi Almanyası'nın hedeflerinden biri haline gelecekti.

Çingenelerin 'toplu imhası' 1941 Sonbaharı'nda başladı. Bu dönemde Çingeneleri bulmak, öldürmek ya da toplama kamplarına göndermek için özel Einsatzgruppe timleri kuruldu. Almanya'dan on binlerce Çingene (kadın, yaşlı, çocuk ve bebek dâhil) Polonya'ya ve oradan Belzec, Treblinka, Sobibor ve Majdanek toplama kamplarına gönderildiler. Hollanda, Fransa ve Belçika'dan yola çıkarılan 30 bine yakın Çingene de Auschwitz'e gönderildi. Bu insanların çok büyük bir bölümü Naziler tarafından öldürüldü. Auschwitz Müzesi Tarih Bölümü Müdürü Dr. Franciszek Piper'e göre, Auschwitz'in bir parçası olan Birkenau'ya **"23 bin Çingene transfer edilmiş ve bunların 21 bini öldürülmüştü; Çingenelerin öldürülme oranı Yahudilerinki kadar yüksekti".** Auschwitz kumandanı Rudolf Hess'in anılarında yazdığı gibi, öldürülen bu Çingenelerin arasında "çok sayıda çocuk, yaşı neredeyse yüze varan ihtiyarlar ve hamile kadınlar" vardı.

Çingeneler de aynı Yahudiler gibi Nazilerin toplu yok etme planının hedefi oldular. Yahudilere uygulanan tüm katliam araçları Çingenelere de uygulandı. Einsatzgruppe timleri, Çingeneleri de buldukları yerde öldürdüler. UNESCO yayınları arasında yer alan "Nazi Terörünün Çingene Kurbanları" başlıklı bir makalede, bu konuda şu bilgiler verilir:

Polonya'da ve Sovyetler Birliği topraklarında Çingeneler hem ölüm kamplarında hem de açık arazide katledilmişlerdir... Nazilerin geçtikleri her yerde Çingeneler tutuklanmış, sürülmüş ve öldürülmüştür. Yugoslavya'da Yahudilerin ve Çingenelerin idamları 1941 Ekimi'nde ormanlık alanlarda yürütülmüştür. Köylüler, idam yerlerine götürülmek için kamyonlara yüklenen çocukların ağlayışlarını ve çığlıklarını hala hatırlamaktadırlar. ***(Myriam Novitch, Gypsy Victims of the Nazi Terror, UNESCO Courier, Oct 1984)***

Ne kadar Çingenenin Naziler tarafından öldürüldüğünü tespit etmek zordur. Yine de rakamlar bir fikir vermektedir. Tarihçi Raoul Hilberg'e göre soykırım öncesinde Almanya'da 34 bin Çingene vardır ve bunların çok büyük bölümü öldürülmüş-

tür. Rusya, Ukrayna ve Kırım'daki katliamlardan sorumlu olan Einsatzgruppen raporlarına göre ise, bu ülkelerde yaklaşık 300 bin Çingene katledilmiştir. Yugoslav makamlarına göre, sadece Sırbistan sınırları içinde 28 bin Çingene öldürülmüştür. Polonya'daki kurbanlar içinse tahmin dahi yapılamamaktadır. Tarihçi Joseph Tenenbaum, toplamda en az 500 bin Çingene'nin Naziler tarafından öldürüldüğünü bildirmektedir. Bazı tarihçiler ise, bu rakamın 1 milyona kadar çıkabileceği görüşündedir. ***(Ward Churchill, Assaults on Truth and Memory, Part II, 1997, ZNet)***

Bu büyük trajediye rağmen, Çingene soykırımı çoğu zaman görmezden gelinmektedir. **Soykırımı anlatan kitaplarda, filmlerde, makalelerde Çingene soykırımı ya hiç belirtilmemekte veya önemsiz bir konu gibi geçmektedir. Oysa Çingenelere yapılan muamele ile Yahudilere yapılan muamele arasında fark yoktur.** Her iki grup da 1936'daki Nuremberg kanunları tarafından Alman toplumundan dışlanmıştır. Nazilerin toplu imha kararı da yine her iki grubu birden hedef almıştır. Soykırım konusunda en yetkili Nazilerin arasında yer alan Adolf Eichmann, "Yahudi sorunu ile Çingene sorununun birlikte ve aynı anda çözülmesi gerektiğini" yazmıştır ki, bu her iki halkın da yok edilmesi anlamına gelmektedir. Gerek toplama kamplarında gerekse işgal altındaki bölgelerde, Çingeneler acımasızca katledilmiştir. ***(Ward Churchill, Assaults on Truth and Memory, Part II, 1997, ZNet)***

Günümüzde de değişen pek bir şey yok…

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Çingeneler ırkçı/faşizan zihniyet ve uygulamaların kurbanı oluyor. Çingenler/Romanlar yoğun olarak yaşadıkları Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovakya, Polonya, Bulgaristan, Türkiye ve Romanya başta olmak üzere genel olarak Orta ve Doğu Avrupa'da kötü muamele, yoksulluk, tahammülsüzlük, şiddet ve dışlanma ile karşılaşıyorlar. İtalya ve Fransa gibi batı Avrupa ülkelerindeki Romanlar ise ya gayri insani kamplarda yaşamlarına devam etmeye zorlanıyorlar ya da doğrudan ülkeleri olduğu düşünülen Romanya'ya gönderiliyorlar. 2004 genişlemesiyle birlikte AB vatandaşı haline gelen Romanların ise serbest dolaşım çerçevesinde ortaya çıkan hukuki haklarını kullanmalarına dahi izin verilmiyor. Romanların seslerini duyurmak için bulundukları girişimler Bulgaristan, Sırbistan gibi ülkelerde ırkçı saldırıların nedeni haline geliyor. Ayrıca Uluslararası Af Örgütü gibi kuruluşların yürüttükleri çalışmalar, iş bulma, gelir edinme ve sağlık hizmetlerine ulaşım gibi alanlarda tüm Romanların ulus aşırı ölçüde ve yatay kesecek biçimde en dezavantajlı kesim olduğunu gösteriyor.

Son birkaç yılda Romanlara yönelik İznik'te yaşanan linç girişimleri, Bursa'da yetkililerin hazırladığı ve Romanları bir "tehdit" ve "risk" olarak gösteren, alışılagelmiş ön yargıları ve devletin soruna bakış açısını yansıtan rapor; aynı günlerde Çanakkale'de bir okulda Roman çocukların tecrit edilerek, ayrımcılığa uğradığı haberi, sorunun medyaya yansıyan kısmı.

Oysa bunlar Romanların Türkiye'de her gün yaşadıkları sorunların çok küçük bir kesiti.

Türkiye'de AKP hükümetinin "Roman Açılımı" yapacağını duyurup bu açılım sonucunda kentsel dönüşüm kılıfı altında Sulukule ve Dolapdere'nin Çingenelerden "temizlenerek" yeni zengin AKP'lilere "nezih mahallelerde", lüks konutlar yapılması da Çingenelere/Romanlara bakış açısının on yıllardır hiç değişmediğinin somut bir delili olsa gerek.

SİYAH EŞARP BEYAZ MI OLDU ŞİMDİ?

ESTER

Biz biliyoruz ki … diye başlayıp aslında, biz hiçbir şeyi bilmiyoruz la bitiriyoruz cümlelerimizi başkasının acısını anlatırken. Yazarken de düşünüyorum aslında, gerçekten anlıyor muyum onu ve onun bu sabırsız bekleyişini? Sanmıyorum. Sanmıyorum çünkü yoksa bu kadar anlam vermemezlik edemezdim Annenin bu cümlelerine. Ağlayınca işlerin düzeleceği şehirlerde ya da ağlayınca işlerin düzeleceği kadınların varlığı içinde büyütülmüş olmamdan geliyordu belki de bu boş cümleler. Onlar yokmuş gibi devam ediyorum hayatıma, ama birden 11 ay kadar öncesine gidiyor zihnim benden izinsiz. Unutmadığımız ama unutmuş gibi davranmanın bize kendimizi iyi hissettirdiği fakat, unutmanın bir bencillik olduğunu bize gizliden gizliye farkettiren o ses var şimdilerde.

Nasıl bir çaresizlik ve nasıl bir umutsuzluğa alışmış, alıştırılmış bir insan yığını içinde görüyorum bu sabah dünyayı. Demek ki bu kadar umutsuzluğu sindirmiş ve buna alıştırılmışız ki diyorum kendi kendime. Oda arkadaşım: ha? Ne dedin diyor. Hiç diyorum. Diyorum çünkü artık ne konuşmanın ne de yazmanın bir anlamı olduğunu düşünerek yine de oturuyorum. Bundan bahsetmezsem içimdeki halbukilerim cevapsız kalacak. Önce anlayamadığım hiçbir zamanda anlayamayacağımı düşündüğüm anneyi anlama çabasına girişiyorum. Bir adama siyah eşarp göndermişti. Şimdi de beyaz eşarp göndererek teşekkürünü ileteceğini söylüyordu. Minnettarlık duyması beni ürperten ve bu sonucu içten içe bekleyen ama gerçekleşmiş olmasına inanamayan, gerçekleştiğinde ise sanki bir lütuf sunulmuş gibi yorumlarına düşüyor sorgulamam ve röportaj esnasında çekildiği belli olan o hüzünlü yüzüne takılıyor gözlerim. Birkez daha ayıp be ayıp diyorum ne hale getirmişsiniz memleketimin güzel insanlarını. Devletin insanlarının kendinden beklentilerini alıp toparlayıp bir çuvalla birlikte denize yuvarlamıştı onu biliyoruz da… Kör topal işleyen bu adalet yumağından hakikâten umudumuzu kesmişiz belli. Zaten sonucun böyle olması gerekirdi diyorum. Zaten böyle olacaktı, başka ne olmalıydı da bu kadar sevinçle karşılandı bu sonuç. Şubatta hepimizin kahrolduğu, kanımızı donduran o cinayet başka neyi hakediyordu sizce?

Şunu görmek gerek, bu ülkede kadın cinayetleri politik olmuş durumda. Cinayetten sonra herkes bir tarafa koşmaya başladı. Ve mecliste bir grup partili 1 milyondan fazla kişinin imza verdiği, kamuoyunda 'Özgecan Yasası' olarak bilinen düzenleme için kanun teklifi vermişti. Teklif, Türk Ceza Kanunu'nun cinsel saldırı suçlarını düzenleyen 102. maddesinde değişiklik öngörüyor ve kadın katilleri için sıkça kullanılan "iyi hal" ve "haksız tahrik" indirimine son veriyor. Aynı kanun değişikliği teklifi kapsamında, çocuk yaşta evliliklerin önüne geçmek için de "rıza" kavramı kaldırılarak ceza artırımı öngörülüyor. Pekiii bunun için atılan adımlar oldu mu hiç? Bakıyoruz ve bakmamızla kalıyoruz. Şimdilerde açıklama yapıp yüreğim hala soğumadı gibi duygusal demeçler veren bir lider var. Artık bizde soğuyan yüreklerin hasretiyle bekleyeceğiz gibime geliyor. Gibi si fazla gibi.

06.12.2015

Kevok û Zarok

13.03.2014, A.Karabax
(Berfîn Dibarin Li Reşiyan)

Tu kevokan nedikarîn weke wan bireqisin,
Li hêlînistana kevokan û ji kevokan komek
Roj bi roj nav û navdariya wan bilind dibû.
Wext û saet hatiye, êdin welatê hêlînistanê
Biçûk û bêliv xuya dikir li ber fir û baskan.

Ceylan, Ûxur, Berkîn...
sê zarî wek kevokan bi fir û bask in.

Kevok, li dik û deriyan reqsvanên aştiyê ne
Ku jan û hesretên dayikan didin sêwirandin,
Û li meydan û xwepêçandinan serfiraz dibin
Pêlên kerr jî pê re radibin ser xwe, direqisin.

Bo azadiyê zarok jî bê dem dikevin,
her ketin bêr giran, şevereşiyê ronî dikin.

Li dikan kevok hene ku ji kevokan narîntir
Bi rêber, bi raman û bê tirs dikevin reqsan.
Pê re pêlên bejnan û destên bi şal û serpoş,
Û lîlandina dirûşman ku awazên derûnî ne.

Karwanên azadiyê bi bar û bedelên giran in
Bi helînên xwe, mûm vêdikevin û direqisin,
Reqsên kevokan dîmenên emrên zarokan in.

Ceylan, Ûxur, Berkîn...
Xema min çi ye, zarokino;
ger rojek bê û şoreşa we bê dizîn,
ez ê wê demê bê helbest bimirim,
bi şêweyeke din ne ji we re û ne jî
ji min re mirin nîn in!

13.03.2014, A.Karabax
(Berfîn Dibarin Li Reşiyan)

Çocuk ve Güvercin

13.03.2014, A.Karabağ
(Kardelen Yağar Karın Alacasına)

Hiçbir güvercin beceremezdi dansı onlar gibi
Güvercinlerin ülkesinde ve bir grup güvercin
Ki günden güne yayılıyordu şan ve şöhretleri.
Vakti ve saati gelmiş olmalı ki güvercinistan,
Küçük ve monoton görünüyordu kanatlarına.

Ceylan, Uğur, Berkin...
üç çocuk güvercin gibi kanatlıdırlar.

Sahne ve her yerde dans edenlerdir güvercin
Ki acı ve özlemlerini canlandırırlar annelerin,
Onur duyarlar alan ve yürüyüşlere akmaktan,
Sağır dalgalar da kalkar, dans ederler birlikte.

Özgürlük uğruna çocuklar de düşer
ve her düşüş yükü ağırlaştırır,
karanlıkları aydınlatır.

Sahnelerde güvercin vardır güvercinden alımlı
Öncüyle, bilinçli ve korkusuzca girerler dansa.
Beden, şal ve yazmalı ellerin o güzel uyumları
Ve zılgıtlı sloganlar, ki yürekten haykırışlardır.

Özgürlük kervanlarının yük ve değerleri ağırdır,
Tutuşan mum erir ve erirken aleviyle dans eder
Ve çocuk ömrü gibidir güvercin dansı figürleri.

Ceylan, Uğur, Berkin...
Kaygım nedir, çocuklar;
eğer bir gün devriminiz çalınırsa
işte o zaman şiirsiz ölürüm, başka türlü
ne size ne de bana ölüm yoktur!

Aynur Doğan'la Bir Söyleşi

Ayşe Sökülmez, Aynur Doğan'la konseri öncesi, Münih'te bir söyleşi gerçekleştirdi. Söylemez, kendi sorularının yanı sıra başkalarının sorularını da yönellti sanatçı Aynur Doğan'a.

İçten, samimi bir röportaj ortaya çıktı.

Hem yorum olarak

Hem hitab olarak

Hem de parçayı alıp kavramasıyla beni sarıyor adeta

Onu dinlerken kendimden geçiyorum dediği, Dengbej'in tıpkı kendisi de aynada yansıması gibi şimdiki zamanların müziğe, duygu ve ahenge onu kavrayıp sararak dinleyicisini büyüleyerek alıp götürdüğü diyarlar, üstelik kimbilir kaçıncı yolculuğumuzdu…

27 Eylül 2015 "Aynur Doğan Konseri"

Münih Gasteig Carl Off Saal'da dinleyicisi onu birazdan sabırsızlıkla konserin başlamasına dakikaları sayıyordu, tıpkı bizim gibi. Bir dokunduk sadece, bin dünya dinledik dar bir zamanda tıpkı kutsal kitaplarda yazıldığı gibi, kaç zaman dünyada kaldığınızı ya da yaşadığınızı düşünüyorsunuz diye sorulan sorudaki gibi.

Organizasyonu yapan gencecik idealist pırıl pırıl gençlere röportaj isteğimi ilettiğimde, tabi ki neden olmasın deyip, onları takdir ettiğimi bildiklerinden, röportajı onlarla yapmak istediğim anlaşılmıştı başta. Randevulaştığımız mekanda buluştuğumuzda Aynur birazdan seslendireceği şarkılarının provalarını yapıyordu.

Yanlış anlaşılma fark edildiğinde o pırıl pırıl çocuklar dediğim gençler hemen menejerine reportaj-söyleşi isteğimi iletip, aslında bunun mümkün olmadığını ama kısa da olsa küçük bir görüşme olanağı sağlanması için ellerinden geleni yapacaklarını söylediler nezaketle.

Prova bitip tam konser için hazırlanacağı o dar zaman dilimine sığdırılan söyleşimiz bir dünya oldu

sanki…Daha önce kendimde çok heycanlanıp, bu dünyayı anlatan insana ne sorulabilir ki diye düşünerek, ki bildik sıradan, hangi rengi sevdiği, hangi takımı tuttuğu, okuduğu kitabı, gibi sorular değildi sormak istediklerim. Bu anlamda ani bir manevrayla çok sevdiğim bir kaç arkadaşıma yönlenerek onlar ne sormak ister acaba diye onların ne sorabileceklerini ve direk onların bilmek istedikleriyle söyleşiye başlamak istedim.

O Bir dünya…

Zülfiye Demir Gedikli Ankara'dan Sordu.

Keşke Ahmedo'yu bu kadar güzel söylemeseydin. Ben onu dinlerken mesela "Mardin bu kadın" diyorum.

Ben soruyu sanki şöyle anladım ya da ben de şöyle sorayım bu soruyu. Stranları dinlerken bu kızın kendisi Mardin,Cizre, Diyarbakır sanki. Bütün coğrafyaya hâkim, yaş itibariyle yüzyıl binyıl yaşamışsın gibi geliyor insana. Hem yaşamış hem de ögrenmişsin bizlen paylaştıkların bu ögretiler sanki.

"Ortadoğu'ya baktığın zaman, Anadolu'ya baktığın zaman Mezopotamya'ya baktığın zaman,

ta Kafkas'lara kadar çok duygu benzer aynı. Hindistan'dan da gelen İran'dan gelen duygu da aynı duygular bu duygular çok çok farklı değil."

Ferhat Kolaç İstanbul'dan sordu.

Türkiye'de var olan bu savaç için bir barış projesi var mı?

"Tabi ki barış için yapılacak cok şey var ama söylenecek, en güçlü şey hiç zaman kaybetmeden bütün Türkiye halklarının bütün Ortadoğu halklarının barışı haykırmasıdır. Elbette bunun yanında empatiyi, sevgiyi inşa etmenin büyütmenin yollarını bulmak, kültürün kaybolmasının önüne geçmek için emek vermek gerekir.

"Savaş bir şehri yerle bir edebilir, yok edebilir ama bir kültürü tarihten silemez. Bizim yapabileceğimiz en iyi sey bu kültürün müziğini nesillere, dünyanın geri kalan halklarına taşımaktır çünkü, önyargısız bütün duvarları aşıp geçecek tek şey sanattır, müziktir.

Tabii ki dinleyicilerin ya da halkın buna destek olması ve sahiplenmesi gerekiyor. Fakat günlük politika insanları o kadar çok etkisi altına almış ki, bazı seyler görünmüyor.

"Örneğin 15 Eylül'de Toronto'da Silk Road Ensemble with Yo-Yo Ma Projesinde yer aldım. Bu projenin filmi Toronto Film Festivali'nde dünya premierini yaptı. Yakın zamanda tüm dünyada gösterilecek, izleyen insanlar için Kürtçeyi bir Holywood filminde dinleyebilecekler ve bu bir farkındalık yaratacaktır. Aynı zamanda proje içerisinde yer alan farklı ülkelerden olan tüm müzisyenler ile birlikte her dilde barış için cümle söylüyorsun, Toronto'da film festivalinde bir farkındalılık yaratıyorsun.

Bence sanatçıların, edebiyatçısı, sinemacısı müzisyeni, her neyse gerçekten barış için emek veren barışa adayan herkese bir kere dinleyiciden, halktan destek gelmesi lazım."

Meral Baz Diyarbakır'dan Sordu.

Hedeflediği yerde mi?

"Müzik anlamında tabii ki hedeflediğimiz yerde değiliz. İstediğimiz şekilde müzik yapamıyoruz maalesef. Politika dışında bir adım atamıyoruz. Mutlaka bizi, bir yerde politikanın içine çekiyorlar.

"Dinleyici bile benden bunu istiyor. Konser programımız var mesela paralelinde sorunlar simdi konser yapma sırası mı? Herkes hareket halinde, bakkal bakkalını açıyor, terzi dikişini dikiyor ama ilk susturulmak istenen müzik oluyor. Çünkü bu anlayış müziği bir sanat olarak değil, bir eğlence aracı olarak görüyor, öncelikle toplumun bunu ayırt etmesi gerekiyor. Biz Kürt müzisyenlerin önü açık olmalı ki üretebilelim.Üretebilelim ki farkındalılık yapalım. Türkiye'de Google'ye girdiğiniz zaman en çok benim konserlerim iptal edilmiş. En çok engellenen benim konserlerim. Yani bizimde önümüz açık değil ki kafamız açılsın.

Keçe Kurdan adlı albümün 2005'te Diyarbakır'da dağa teşvik ettiği ve ayrılıkçılığı körüklediği gerekçesiyle yasaklandığını ve yargılandığını biliyorum. Çok da söyleyecek bir cümle bulamıyorum. Mantık ve zihniyet aynı, hiçbir şey degişmedi ki..!"

Sohbet söyleşimiz o kadar derin o kadar içten oldu ki zamanı oda da bulunan hepimiz unuttuk.

Konserin başlamasına çok az bir zaman kaldı, daha arkadaşlarımın sorularını, benim kısa kısa so-

rularımı nasıl soracağımı düşünüyordum.

Zaman hem kısa, hem uzundu sanki.

Süreyya Akay Münih'ten Soruyor..

Ki söyleşide şu an yanımızda gülüştük. En sevdiğin bir şarkının hikayesi..?

"Geleneksel müzik yaptığımız için özellikle de Kürt geleneksel müziğinin yazılı bir kaynağı yok.

Dolayısıyla Kürt müziğinin kültürü ses ve söz üzerinden geliyor. Ve bunların hepsi yaşanmışlık üzerine gerçek hikayeler. Hani böyle fantaziler çok azdır. Hikayeler hep yaşanmış hikayelerdir. O topraklarda aynı zamanda feodalizm keskin bir şekilde hâkim. Bu bağlamda kadınların yaşamış oldukları bu dramlar, hep erkek ağzıyla söylenmiş dillendirilmiş. Mesela eskiden kırk yıl önce kadın olarak Ayşe Şan vardı onu nerdeyse afaroz etmişler çok zorluklar çekmiş bu anlamda. Bütün zorluklara rağmen kadın ağzından söylenmiş melodi bugün bakıyoruz bir dünya olmuş, evrensel olmuş mesela..

Bütün şarkılar doğadan, savaştan, sürgünden özellikle de Kürt kültüründe bunları biliyorsunuz. Kürtler tarih boyunca bir dram yaşamış ve hâlâ yaşamaktalar. Türlü katliamlardan geçmişler dolayısıyla hikayeler çok gerçek ve bütün dengbej parçalarının hikayeleri çok özel. Yani bunlardan birini seçin dediğiniz zaman hiç birini seçemiyorum hepsinin kendine has ayrı bir özelliği var. Zazacaya baktığınız zaman ayrı bir hikaye ayrı bir dram. Kurmanciye bakıyorsunuz aynı. Türkçeye dönsek halk müziğinde her şarkının ayrı bir özelliğ var."

İç Anadolu mesela?

"Mesela Aşık Veysel.. Neşet Ertaş'a baktığımız zaman; Neşet Ertaş sürgün yaşayıp kendi ülkesini terk etmiş. Aslında son dönemlerinde kendi ülkesinde son birkaç yılda popüler olmuş bir isim. Ama örneğin onun babası bir Muharrem Ertaş vardır ki o bir dünya anlatıyor. Bunu kelimelere dökmek çok zor. Bunun gibi, Pir Sultan Abdal ha keza. Dadaloğlu'na bakıyorsunuz bir felsefe anlatıyor.

Dünya varolduğundan beri evrenin varoluşundan bahsediyor. Dolayısıyla bizim özellikle Anadolu'daki, Mazepotamya'daki hikayeler gerçek ve yaşanmış hikayeler olduğu için hepsi çok özel. Hepsi tek tek hayatın kendisi."

Yücel Eşsizoğlu Antalya'dan Soruyor

kendi de bir müzisyen aynı zamanda: Anadilinde rüya görür mü?

Ek olarak ben de "görmek istediğin rüya nedir" desem.?

"Güzel bir soru. Görmek istediğim rüya; herkesin barış içerisinde sevgi birlik beraberlik içinde yaşaması. Görülen rüyanın diline gelince, kendi dilinde müzik yapıyorsun müzik olarak çok derin hissediyorsun ama konuşur kendi dilin o kadar etkilemiyor. Çünkü yedi yaşından itibaren sen o dili bırakıyorsun bambaşka bir dille büyüyorsun bütün günlük hayatında her yerde, bu gerçeklik maalesef hayatımızda. Ama geçmişime özlem duydugum zaman, rüya gördüğümde, diyaloglar Kürtçe."

Bana göre rüyaların dili yok sanki.

"Evet..belki de"

Arkadaşlarım dostlarım bağışlasın, sorularını soramadıklarım.

Son bir soru sorsam?..

Kaç Dengbej dinledin?

"Dengbejleri çok severim çok dinlerim. Dedeleri pirleri dinlerim ayrıca."

Kendin dinlerken ağladığın bir degbej ya da çok etkilendiğin?

"Şeroye Biro beni en çok etkileyen dengbej. Erivan'daydı. O da Ermenilerin bize kazandırdığı ve gerçekten bana göre tabi ki birçok iyi dengbej olmasına rağmen aslında, o da çok iyidir, bu çok daha iyidir demek yanlış belki ama onun kendine ait bambaşka bir ruh dünyası var. Şeroye Biro gerçekten beni hem yorum olarak çok etkiliyor hem hitap hem de parçayı alıp kavrayışıyla beni sarıyor ben onu dinlerken kendimden geçiyorum…"

Tıpkı ben de seni dinlerken kendimden geçtiğim gibi….

Bir dünya Keça Kurdan…

SANAT VE KİTAP FUARINDA BİR GÜNLÜK İZLENİMLER

Metin Yoksu

34. Uluslararası İstanbul Kitap Fuarı ve 25. Uluslararası İstanbul Sanat Fuarı 7-15 Kasım 2015 tarihlerinde Beylikdüzü Tüyap fuar alanında gerçekleşti. Fuarı Hürriyetin* haberine göre 558 bin kişi ziyaret etti. 2014 yılında ise fuarı Sabah** gazetesinin haberine göre 503 bin kişi katılmıştı. Sayısal anlamda geçen yıla göre katılım 50 bin artmış durumda. Yarım milyonun üzerinde insanın geldiği fuar alanında ilginin büyük bir bölümü kitap fuarınaydı. Sanat fuarına katılımının rakamlarını net olarak verilemez ama hem kitap fuarının hem de sanat fuarının aynı dönemde olması önemli bir durum.

Fuarın onur konuğu bu yıl Romanya oldu. Dört gün boyunca Romaya'nın önde gelen yazarlarından Matei Visniec, Dumitru Tepeneag, Mircea Dinescu, Dan Lungu, Octavian Soviany, Carmen Muşat, Daniel Cristea-Enache ve Florin Bican okurlar ile bir araya geldi.

Kitap fuarının ana teması bu yıl mizahtı. Karikatürist Tan Oral, fuarın 'Onur Çizeri' oldu. Fuar süresince Tan Oral'ın da katılımıyla çeşitli paneller ve etkinlikler düzendi. Aziz Nesin'in 100. doğum günü sebebi ile yaşamı, eserleri üzerine paneller ve söyleşiler düzenlendi. Nesin Vakfı tarafından Işın Önol küratörlüğünde hazırlanan "Ömrüne Sığmayan Adam: Aziz Nesin 1915-2015" sergisi de fuar boyunca ziyaretçilere açık oldu.

Fuarın daha birçok haberi vardı. Gezilecek birçok alan, katılabilecek birçok söyleşi, birçok panel vardı. Bunların tamamına insanın yetişmesi zor… Hele ki benim gibi izin günü kısıtlı olanlar için daha da zor. O yüzden planlı, programlı ilgi alanlarımıza göre seçim en güzel olandı. Ben de öyle

yaptım fuar boyunca sadece iki gün katılmam söz konusu idi. Bir günümü fuara ayırdım diğer günümü de önceden planladığım Arasöz Sanat ve Politika Dergisi'nin açılış etkinliğine katıldım. (detaylı bilgi www.arasoz.org)

Kitap Fuarından İzlenimler

Kitap fuarı yerine bu yıl ağırlıklı olarak sanat fuarına katılım sağladım. Zaman darlığından ziyaret ettiğim herhangi bir panel veya söyleşi olamadı. Bu yüzden fuarın benim için en büyük eksikliği bu oldu. Elbette fuara katılım sağlayan birçok kişinin zamanının benim gibi olduğunu düşünüyorum. Öğrenci ve memurları dışta tuttuğumuz durumda işçiler için katılım biraz daha zor…

İşçilerin fuara katılımı ne durumda bunun tespiti biraz daha zor olabilir. Ama tespit ettiğim ve pek de dillendirilmeyen bir meseleye bakmak gerektiğini düşünüyorum. Fuara girişler öğrenci, öğretmen ve emeklilere ücretsiz ama benim de dikkat çekmeye çalıştığım işçilere fuarın bedeli 5 TL oluşu. Olması gereken fuarın ücretsiz olmasıdır. Fuar davetiyeleri birçok yerde ücretsiz dağıtılıyor. Dağıtılan onlarca davetiye karaborsacıların eline geçip fuar alanı önünde ve metrobüs durağında ücretli satılıyor. Burada temel sorun fuarın ücretli olmasıdır. Fuarın ücretiz olması doğru olandır. Çünkü fuara katılan onlarca yayınevi fuara binlerce lira ödüyor. Kitap satışlarından binlerce lira kazanıyor. Bir de öğrenci, memur, emeklilere ücretsiz ama işçilere ücretli burada da bir adaletsizlik vardır! Kapitalizmin her şeyde olduğu gibi burada da yükü işçi sınıfına yüklüyor!

Fuarın geliş gidişi noktasında da önemli bir sorun var. Yarım milyondan fazla insanın katıldığı bir etkinliğe güvenlik ve rahat ulaşım sağlanmış değil. Özellikle fuarın son iki günü yoğun katılımdan insanlar metrobüse giden üst geçitte yaşanan yoğunluktan insanlar üst geçit yerine yoldan karşıya geçtiler. Bu durum insanların ölmesine yol açabilirdi. Bir daha ki sene herhangi bir insana zarar gelmemesi açısından a'dan z'ye gerekli tüm önlemlerin alınması gerekir. Kapitalist bir sistemde düzenlenen kültür sanat içerikli etkinliklerde dahi ölme riskiniz her zaman vardır. Kapitalizmin insana verdiği "değerin" ne olduğunu burada da bir kez daha gördük. Üstgeçit tıka basa insan ile doluydu. İnsanların üst geçidi de kullanmama nedeni üstgeçidin yıkılabileceği riskini taşımasıydı.

Gözlemleyebildiğim kimi yayınevleri

*İnter-Dönüşüm yayınları bu yıl fuara daha büyük stant ile katılmış olmaları önemli. M-L klasikleri daha ulaşılabilir kılmak ve fuarda daha etkin olmak adına daha geniş alanlar ile fuara katılmak olumlu bir durum. Fuarın kimi günlerinde Güney Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi yazarlarının da fuarda olması ve imza gününü İnter-Dönüşüm yayınlarının standında düzenlenmiş olması güzel bir durum. Dünyanı sadece yorumlamak değil değiştirme hedefi olan yayın evlerinin olaya ticari yaklaşmadığını biliyoruz. Bu durumda koşullar zorlanmalı ve fuarda etkin olunması gereklidir. Panel, söyleşi veya çeşitli etkinlikleri organize etmesi İnter-Dönüşüm yayınlarına olumlu bir katkı olacaktı. Yayınevinin yeni çıkarmış olduğu kitabı düşündüğümüz de bunun yapılmamış olması bir eksiklik olarak değerlendiriyorum. İnter-Dönüşüm yayınları M-L klasikleri daha okunur kılmak adına girişimlerde bulunması gerektiğini düşünüyorum.

*Evrensel yayınları fuara her yıl olduğu gibi katılım sağladı. Evrensel'in de değerli emekçilerinden yaşama gözlerini yumması ile şiir öksüz kaldı. Şennur Sezer'in büyük bir potresi yayın evinin standında vefa örneği olarak duruyordu.

*Şiir demişken birçok devrimcinin türküleri, marşları dinlerken etkilendiği Gülten Akın aramızdan ayrıldı. Bedeni bu hayata daha fazla tutunamadı ama dizeleri ile her daim yaşayacak kendisi. Bir dahaki sene devrimci dostların fuarda adına etkinlikler yapması olumlu olacaktır. Yazdığı her dize her devrimcinin sloganlarında, ajitasyonlarında ve umudun rengi olarak dilden dile dolaşacak ve yaşayacak…

*Selahattin Demirtaş, Pervin Buldan ve Garo Paylan Dipnot'un düzenlediği imza etkinliğine katıldı. Sezai Sarıoğlu, Onur Bütün ve Kadri Akın kitaplarını imzadı. Etkinlik iki saat sürdü. Özellikle Demirtaş'ın imzaya katılması etkinliğe katılımı artırdı. Kitap imzalatmaya gelenler Demirtaş için mi yoksa yazarlar için mi geldi ye bakmak yerine Demirtaş'ın özellikle orada olması ve Kadri Akın'ın kitabını imzalamış olması yazar ile birlikte simgesel bir anlamı da var. Kadri Akın'ın yazmış olduğu "Ermeni Devrimci Paramaz"ın okunmasına ve Ermeni devrimcilerin tanınmasına olumlu bir katkıdır. Ayrıca Ermeni soykırımının 100. yılı doyası ile de birlikte omuz omuza mücadele verilmesi Kürtlerin tarihsel hatalarını birkez daha pratik olarak

kabul ettiklerinin simgesi olarak okumak gerekir.

*Fuarın olmazsa olmazları kitap hırsızları heryıl olduğu gibi bu yılda iş başındaydı. Kitap hırsızlarını ayırmakta fayda var. Birincisi kimi tüccar kılıklı hırsızlar diğeri ise okumak için kitabı alan kişiler… Bu ikisini birbirinden ayırmayı bilerek yorum ve eleştiri getirmek doğru olandır. Kitap fiyatlarının bu kadar yüksek olduğunu düşündüğümüzde, kitap tekellerinin zenginliğini düşündüğümüzde kitabı okumak için almanın hiç sakıncası yoktur. O yüzden kitap fuarlarında hırsızların çoğalmasını dilemek gayet yerinde bir tespit olur.

Sanat Fuarından İzlenimler

Zamanın darlığından kaynaklı fuarın tamamını gezemediğim için üzgündüm. Az zamana rağmen tesadüfen karşılaştığım ve planlayarak görebildiğim sergiler oldu. Genel olarak sanat fuarına eleştirim var. Burjuva sanatın kol gezdiği bu fuarda alternatifi demokrat, devrimci çok az sayıda sanatçı etkin olabiliyor. Her cephede olduğu gibi bu cephede de alan burjuva sanatına kalmış durumda. Peki, oturup sızlanacağız mı? Eğer biz çalışmazsak, emek vermezsek bu cepheyi kaybederiz. Sanatın genel olarak "edebiyat" alanına sıkıştırıp kalan devrimciler, komünistler deyim yerinde ise altın tepsi de bu alanı burjuvaziye bırakmış durumda!

Her devrimci aşağı yukarı on on beş devrimci kültür sanat ve edebiyat dergisinin varlığından haberdardır. Bu yazıyı yazıyı okuyan herkes parmak hesabı ile saymaya başlayabilir. Kaç dergiden haberdar, kaçını takip ediyor ve en önemlisi kaçı sanatın farklı alanlarında etkin olabiliyor. Dar grupçu anlayış sanat dergilerinde devam ediyor ve bu yüzden sanatı örgütleyemiyoruz. Hâlbuki devrimciler tüm ideolojik farklılıklarına rağmen bir araya gelip ortaklaşa bilinecek en kolay alanlardan birisi. Ama maalesef "bir olsun benim olsun" anlayışı burada da hâkim durumda. İşte sanat fuarının durumu ortada…

Her şeye rağmen sol adına diyebileceğimiz ilerici bir sanat anlayışını, işçileri savunan, proleter sanat için bir çaba sarf eden az da olsa birileri var…

*Karşı Sanat Galerisi fuarda heryıl olduğu gibi bu yılda muhalif kimliğiyle damgasını fuara vurarak yerini almıştı. Birçok eserle katılım gösterilmesine rağmen benim dikkatimi iki şey çekti. Birincisi Red Fotoğrafın Ankara Garı katliamında katliamı hatırlatan sergisi! Hatırlatan diyorum çünkü katliamı bilinçli olarak unutturmaya ve unutmaya hazır insanlar var. Karşı Sanatın duruşu bir sanat galerisinin görevini ne olması gerektiği hakkında ders verir nitelikte. İkinci olarak Özgür Kazova İşçileri'nin açtığı stanttı. Özgür Kazavo İşçileri kendi içlerinde yaşanan ayrışmadan sonra Özgür Kazova İşçileri olarak üretimlerine devam ediyorlar. Karşı Sanat Galeresinin dayanışması ile sanat fuarında ayrılan yerlerinde üretimlerini satarak patronsuz bir fabrikanın olabileceğini birkez daha kanıtlıyorlar. İşte bu iki örnek alternatif sanatın ve en önemlisi de sanatın işlevi ne olmalı sorusuna uygun pratik cevaplardır. Salt metalaşan veya salt sanat kaygısı ile hareket edilmemeli… Veya "devrimci" sanat yapıyoruz iddiası ile propagandist yaklaşılmamalı sanata! **Sanat estetik kaygılar güderek işlevsel bir sanata dönüştürülebilmelidir. Sanat işlevsel oldukça devrimcileşir.**

*Bu yıl çok şairi, ressamı uğurladık gökyüzündeki yıldızlara… Kimisinin dizeleri yarım kaldı, kimisinin de potreleri yarım kaldı… İki büyük usta ressam da bu yıl fuardaydı. Anadolu'nun o nadide renkleri Otyam'ın tablolarında birleşmiş halde fuardaki yerlerinde duruyorlardı. Otyam'a Nuri İyem'in bir birinden güzel tabloları komşu olmuştu. Nuri İyem'in 100. yaşı dolayısı ile çalışma atölyesinin bire biri oluşturulmuştu. İyem'in yarım kalmış tabloları, tuvali, sehpası ve diğer tüm eşyaları atölyesinden taşınıp fuara getirilmişti. Küçük bir ışık huzmesi ile oluşturulan Nuri İyem maketi gerçekten İyem'in size fotoğraf çekmeniz için poz veriyormuş gibi görünmesine sebep oluyordu…

*Fuarın en merak ettiğim sergisini sona bırakmıştım. Kürt Ressam Osman Kader Ahmed ilk defa Türkiye'de bir sergisi açılıyordu. Savaşların acı dramını tablolarına işlemiş. Kürtlerin, Ezidilerin, Ermenilerin göç yollarında yaşadıkları acıyı desenlere vurduğu tablolar ile halka gerçekleri dile getiriyordu. Güney Kürdistanlı olmasından kaynaklı yer yer onu anlayamıyordum. Yanında İngilizce bilen bir tercümanın olması işimi kolaylaştırmıştı. Ben Osman Kader Ahmed ile Kürtçe konuştum onu anlamadığım yerlerde veya benim Kürtçe anlatamadığım yerlerde ise İngilizce tercümana başvuruyordum… Konuşmanın bir yerinde gözlerimin içine bakarak Kürtçe trajedimizi özetledi. İkimizin de Kürt olduğunu ama anlaşamadığımızı, dilimizi

bilmediğimizi söyledi. Sonra eserlerine doğru yöneldi. Tablolarında yer alan halkları desenleri ile anlattığı bireyleri göstermeye başladı. Gözlerini, yüzlerini, ellerini ve ayaklarını gösterdi ve şöyle dedi: "İşte onlarda senin ve benim gibi Enfal'i yaşadılar artık onlar yok biz varız. Dilimiz yok oluyor dilimize sahip çıkalım…" Biraz duraksadı ve devam etti: "Ben sadece burada Kürt halkını bizi değil ben burada Ermenileri, Ezidileri ve Enfal'e uğrayan tüm halkları anlattım…" dedi… Ve el sıkıştık "zor spas" dedim. Göz göze biraz bekledikten sonra bir birimizi anladığımızı anlayınca ayrıldım yanından…

*İnsanlar ellerinde son model afilli akıllı telefonları ile o "muhteşem" sanat tabloları önünde selfie çektirmeleri benim çok hoşuma gitti. O "muhteşem" sanat anlayışlarının işlevinin ne olduğunu halkın pratikleri ile göstermesi beni çok mutlu etti… Sanat halktan koptukça, halka yabancılaştıkça işlevselliğini değiştirir. Halktan kopan sanat belli bir kesimin tekeline girince halkında eserleri görünce verdikleri tepki sanatın kime ait bir sanat olduğu ve o sanatın işlevinin ne olduğunu gösteriyor.

Fuar acısı ile tatlısı ile sona erdi. Onlarca yayınevi ve sanat galerisinin katılımı ve yüzlerce emekçinin katkıları ile fuar geldi ve geçti. Kasasını dolduran tekeller, kirasını zor çıkartan hatta zarar eden yayın evleri, umduğunu bulamayan yazarlar, kitaplarını basma hevesi ile fuarda yayınevlerine kitabını ulaştırmaya çalışan yazarlar acısı ile tatlısı ile yarım milyondan fazla insanın katıldığı sanat fuarı ve kitap fuarı sona erdi.

Bir dahaki senede proleter sanatın öne çıkması dileğiyle…

06.12.2015

www.metinyoksu.com
metinyoksu@gmail.com

Kaynakça:

*http://www.hurriyet.com.tr/tuyap-istanbul-kitap-fuarini-558-bin-kisi-gezdi-40014586
**http://www.sabah.com.tr/kultur_sanat/2014/11/18/tuyap-kitap-fuarini-503-bin-kisi-ziyaret-etti

HAVVA

Cahide Özer

sen ki
çırılçıplaktın
yakutların açtığı vakitler
zümrütler ortasında
masum
dişi
anaçtın
anatomik coğrafyanda
taşıdın yeryüzünü
gözlerinin ufkuna sığmazdı deniz
sığmazdı yüreğine gökyüzü
sen ki
elmayı dişlediğin gün
sorgulayan
kavrayan
karşı koyandın
sen ki
elmayı dişlediğin gün
dişiliğinle rahman
anaçlığınla kundaktın
adı konmamış hayatları
sancılı kasıklarında saklayan
bereketli kızıl topraktın

sen ki
elmayı dişlediğin gün
var olmanın dayanılmaz sevdası
zayıf nefislere tuzak
eksik kaburganın günahkârı
yaratan
yaratılan
sen
eksik olan
sen
değilsin
varlığınla yanında aciz
yanında eksik kalan
adam

elmayı dişlediğin gün
çaresizdiler Havva
karanlıktılar
susuzdular
kısırdılar yanında
coğrafyanı örttüler
zincirlendi yüreğin
bozkırsın artık
ama
gözlerinde
asla sönmeyecek gün

Ayşe Hür'ün »Cumhuriyetin Üvey Evladı: Halk Türküleri« Yazısı Üzerine

Bekir Karadeniz

Böyle bir konunun işlenmesi önemli. Yalnızca folklor araştırmacıları tarafından değil, tarihçilerin de işin farklı boyutlarını ele almaları anlamlı ve gereklidir.

Ben de *Ayşe Hür*'ün (Radikal, *11.08.2013* tarihli) yazısında işlediği konulara ilişkin düşüncelerimi aktarıp biraz genişletilmiş (biraz düzeltilmiş) bir versiyon oluşturmaya çalışacağım. Tekrarlardan kaçınmak için söz konusu yazının önceden okunmuş olmasını tavsiye ederim. Aynı zamanda benim yazdıklarımdaki geçişler o zaman daha anlaşılır olur. *Ayşe Hür*'ün yazısı şu bağlantıdan okunabilir:

http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse_hur/cumhuriyetin_uvey_evladi_halk_turkuleri-1145624

»Çanakkale İçinde Vurdular Beni« türküsünün aslında türkü olmaması, sonradan türküleştirilmesine şaşmamak gerekir. Bunun sayısız örneği var bu coğrafyadaki halkların tarihinde. Belki bu anlamıyla *Kevser Hanım*ın bestesinin türküleştirilmesi en masum olanlarındandır.

Ayrıca »Çanakkale İçinde Vurdular Beni« türküsünün içinde Çanakkale geçmesinin ille de Çanakkale'yle bir ilişkisi olması gerekmez. Çanakkale'de Çanakkaleliler ölmedi yalnızca. Bu olay için yakılmış bir ağıt/türkü olsa bile bir başka yörenin yaralı bir yüreğine ait olmaması için hiçbir sebep yok. Örneğin İstanbul'dan Gelen Tatar (Katar diye yanlış söylenir) adlı Kars (şimdi Ardahan) türküsünün İstanbul türküsü olmaması, »Ay İstanbul Sen Bir Han mısın« adlı Kütahya türküsünün yine İstanbul türküsü olmaması, »Diyarbekir Dolar Şimdi« adlı Urfa türküsünün Diyarbakır türküsü olmaması, »Urfa'ya Paşa Geldi« adlı Van türküsünün Urfa türküsü olmaması, »Tokat Yaylasında« adlı Ürgüp türküsünün Tokat türküsü olmaması gibi. (Bu konuda çok sayıda örnek ve ayrıntı için bkz. Bekir Karadeniz-Türküler Külliyat, KaraMavi Yayınları, *2010*.)

Öte yandan Çanakkale türküsünün zaman itibariyle *Çanakkale Savaşı (1915)* dönemiyle örtüşmemesi çok önemli değil. Çünkü bu tür aktarımlar başka olaylara yakıştı(rıldı)ğında süreç içinde dönüşür. Bu da çok doğaldır. Birçok hikaye bazen bu tür türküler üzerine uydurulur. (Cumhuriyet döneminde bunun uzmanları çoktur, hatta Cumhuriyet bu uzmanlıklar üzerine kuruludur. *Fahrettin Kırzıoğlu* ile başlanabilir örneğin.) Yalnızca birinden söz edeyim: Erzurum yöresinden »Kırmızı Gül« türküsü var. Son yıllarda akla hayale gelmeyecek saçmalıklar anlatılmakta buna ilişkin. Yok bir asker bilmem kaç yıl sonra izne gelmiş de, gece vakti annesini uyandırmadan karısının yatağına girmiş de, anne de sabaha karşı uyanmış ve gelinin koynunda bir başkasının olduğunu anlayınca ikisini de vurmuş. Sonra da bakmış ki vatan için cepheye gitmiş oğluymuş. Onun için bu ağıtı yakmış. Türküyü derleyen *Muharrem Akkuş* (yaşıyor halen) ise türküyü kaynağından derlediğini, bir kez bile böyle bir şey duymadığını bizzat söylemişti.

Bu türkünün içinde geçer akçe tüm klişeler olduğundan yorum eklemek, hikaye uydurmak da kolay haliyle.

Bir ara hikayeleriyle türküler adlı programlar fena modaydı. Hikayesi yoksa da pek sorun olmaz sonuçta. İçine biraz da vatan millet sosu katılarak bir şeyler uyduruldu mu pazarlamak da kolay.

Türkülerin yanlış dönemlere ait olduğu izlenimlerinin ortaya çıkması aslında derin bir yaraya işaret etmektedir. Yani bu sadece kaynak kişilerin bilgisizliğiyle açıklanamaz. Balkan, Kırım ya da başka bir savaşta yiten çocuklara yakılan birçok türkü ya Yemen türküsü olarak algılanmış ya da zamanla Yemen kelimesi eklenerek Yemen türküsü olmuştur. Sonuçta savaş savaştır, ölüm de ölüm. Ayrıca buradaki Yemen kavramının öne çıkmasının önemli nedenleri var. İlki, o döneme kadarki en acılı ve bir biçimde de dramatize edilmiş savaştır bu ve fazlasıyla insanın hayatına mal olmuştur. İkincisi, Osmanlının vahşetini ifade eder. Çünkü askere alınıp bir yerlerde ve devamlı ölüme terk edilen gencecik insanlar çoğu zaman nereye götürüldüklerini bile bilmez. Ana babalara zaten böyle bir açıklama yapılmaz. Çoğu, o gençleri toplayan öteki askerler de bilmez topladıklarının nereye götürüleceğini. Onun için biri gidip dönmediği zaman en akılda kalan benzetmeyle ifade edilir. »Muş misali« böyle bir şey işte. Bu aynı zamanda geride kalanlara da belki bir teselli oluyordur, bilemiyorum. Aynı mantık sonraki yıllarda Çanakkale üzerine kuruldu. Sanki başka yerde, başka insan ölmemiş gibi, varsa yoksa Çanakkale. Ama yine de Çanakkale ölümleri asla Yemen ölümleri düzeyinde bir trajediye dönüşmedi türkülerde. Ayrıca Çanakkale türküleri, *Birinci Dünya Savaşı* ve sonuçlarından bağımsız ele alınarak başlı başına bir kahramanlık öyküsüne dönüştürülür devlet tarafından. Bunu ayrıca araştırmak iyi olur.

Bunların dışında Yemen'le Çanakkale'yi türkü bazında kıyaslamak mümkün değil. Nedenlerin ilki Çanakkale'ye ilişkin uyarlanan bu söz konusu türkü dışında bir örnek yoktur. Yemen'e ilişkin ise birçok örnek bulunmaktadır. İkincisi Yemen kategorisinde incelenen türküler (Yemen'le ile de ilgisi olmayan) uzun bir sürecin ağıtlarıdır. İkinci neden ise Çanakkale türküsü devletin zorlamasıdır. (İçeriği incelendiğinde ölümden, şikayetten çok kahramanlık vurguların öne çıktığı görülür.) Oysa Yemen türküleri tümüyle bir acıyı ifade eder ve bambaşka içeriktedir. Yani halkın dolaysız seslenişidir. Zaten bunun içindir ki bu havaların içinde birçok Osmanlı eleştirisi bulunmaktadır. Örnekler:

Yemen Yemen şanlı Yemen
Toprakları kanlı Yemen
Ben Yemen'e dayanamam
Kör olsun beni gönderen
(Batı Trakya)
...
...
Üç günlük güvey iken
Yemen'e gönderdiler

(Karaburun)

Yemen yolu çukurdandır
Karavana bakırdandır
Zenginimiz bedel verir
Askerimiz fakirdendir
...
Tarlalarda biter kamış
Uzar gider vermez yemiş
Şol Yemen'de can verenler
Biri Memet biri Memiş
(Hozat)

Asker ettiler beni de
Kuram çıktı Yemen'e
Vuruldum sol taraftan
Kanım akar çöllere
(Çayeli)

Mızıka çalındı düğün mü sandın
Al yeşil bayrağı gelin mi sandın
Yemen'e gideni gelir mi sandın
Dön gel ağam dön gel dayanamirem
Uyku gaflet basmış uyanamirem
Ağam öldüğüne inanamirem

(Erzurum)

Merhametsiz padişahlar askeri
On senedir eğliyorlar Hicaz'da
Genç iken kocadım yitirdim yari
Soyxa Yemen yiğit koymadı bizde

(Şarkışla)

Havada bulut yok bu ne dumandır
Mahlede ölü yok bu ne figandır
Şu Yemen elleri ne de yamandır
Ah o Yemen'dir
Gülü çimendir
Giden gelmiyor
Acep nedendir
Burası Huş'tur
Yolu yokuştur
Giden gelmiyor
Acep ne iştir

(Muş)

İşte Yemen türküleri böyle uzayıp gider.

Özellikle zayıflayan ve varlığı halk açısından bir eziyete dönüşen Osmanlı eleştirileri de böylesi türküler aracılığıyla kulaktan kulağa yayıldı. Aynı boyutta ve benzer içerikteki eleştiriler Cumhuriyet döneminde fazlaca yapılamamaktadır. Örneğin, Sarıkamış vahşetinin türküleri halk arasında bulunmasına karşın fazlaca yaygınlaşamamıştır. Çanakkale'de ölen insanların ardından da eleştirel ağıtlar bu nedenle sınırlı kalmıştır. Ancak halkın belleğinde her şeye karşın bir süreklilik vardır ve eleştiremezse bile övmeyerek bir biçimde tepkisini göstermiştir.

Gelelim *İskender Pala*'nın bazı türküleri ahlaka uygun bulmaması ve sansürlemesi isteğine. *İskender Pala*'nın, türkülerden nasıl tahrik olduğunu bilemeyiz tabii. Ama aynı gerekçeyle *12 Eylül* cuntacıları zaten sansürlemişlerdi bazılarını. *Can Yücel*'in meşhur incilerinden biri de bu konudadır. Cuntacılar birçok türkünün yanında »Odam Kireç Tutmuyor« türküsünü, sözlerindeki »uygunsuzluk« nedeniyle yasaklamışlardı. Uzun yıllar da öyle kaldı. O dönemde *Can Yücel*, »Soyun da gir koynuma« (yasaklama nedeni olan dize) bölümünü »Giyin de gir koynuma« diye aktarıyordu. Cuntacılar çok kıllandılar (deyimi özellikle kullandım) ama bir şey yapamadılar. Aynı cuntacılar ve o dönemin uzmanları birçok türküdeki erotik ifadeleri (iyi ki) anlayamadıklarından yasaklamadılar. Bunun en güzel örneği *Davut Sulari* kaynaklı (aslında beste *Sulari*'nindir) ama sözü *Nadir Şener* adlı Erzincanlı bir şaire ait olan »Beni Beni« adlı türküdür. Sevişmeyi anlatan belki en iyi türküdür.

Kirpiğin kaşıma değdiği zaman
Bekletme sevdiğim vur beni beni
Sevdanın şafağı ağdığı zaman
Diyardan diyara sür beni beni

Saçların rüzgarı tel tel biçende
Dudağım dilinden şerbet içende
Gönlümde duygular ateş saçanda
Alevden gömleğe sar beni beni

(...)

Ama öteki birçok türkü bunun kadar şanslı olamadı. Örneğin Karadeniz yöresinden bir türkü:

Eminem Tatar mısın
Şeftali satar mısın
Şeftali şöyle dursun
Benimle yatar mısın

olması gerekirken arşivlere şöyle aktarılmıştır:

Eminem pazar mısın
Şeftali satar mısın
Şeftali şöyle dursun
Benimle kaçar mısın

Yani *Tatar, satar, katar* uyakları üzerine kurulu mani *pazar, satar, kaçar* gibi bir ucubeye dönüştürülmüş. Ayrıca *pazar* diyerek *şeftali* kelimesinde anlatılmak istenen *meme* kavramı da *meyve*ye dönüştürülerek zevahir kurtarılmakta.

Bu türkünün bir başka çeşitlemesi de (Bilecik yöresi) kadın ağzı alarak şöyle geçmektedir:

Ay oğlan Tatar mısın
Şeftali satar mısın
Şeftali şöyle dursun
Benimle kaçar mısın

(...)

Burada da *yatmak* sözcüğü *kaçmak* olarak değiştirilmiş.

Yine *Nida Tüfekçi*'nin *(1929-1993)* arşivlere kazandırdığı halk müziğinin klasiklerinden olan sürmeli çeşitlemesi bir türkü var, sanırım herkes bilir. »Dersini almış da ediyor ezber« diye başlar. Orada geçen »Çiğ düşmüş de gül memeler ıslanmış« bölümü »Çiğ düşmüş de gül sineler ıslanmış« olarak geçmiştir arşivlere. Hepimiz de öyle söyleriz işte. Bu ıslahı da *Nida Tüfekçi*'nin yaptığını düşünmek yanlış olmaz.

Her konuda olduğu gibi türkülerde de birçok şey doğrudan ve özüyle ifade edilmez çoğu araştırmacı tarafından. Şöyle bir geriye bakınca bunun nedeni anlaşılır. Bu işlerle uğraşan ancak devletten bağımsız çalışanların dışında -ki böyle araştırmacılar neredeyse yok gibidir- kimse işin aslını anlatmaya yeltenmez. Çünkü bu işleri kurcalamak en hafifiyle ekmeğinden olmaktır. Tabii bu işten sistemli çıkar sağlamak da işin öteki yanı. Ayrıca bağımsız gibi görünüp devletten koparacağının hesabıyla davrananları da unutmamalı.

Aşağıya bir dörtlüğünü aktardığım Antep türküsü de yaygındır. Araştırmacılar da öyle olmadığını bilir ama bilmiyormuş gibi yaparlar.

Bahçalarda mormeni
Verem ettin sen beni
Nasıl verem olmayım
Eller sarıyor seni

Oysa aslı şöyle olmalıydı:

Bahçalarda mormeni
Verem ettin sen beni
Ya sen gel Müslüman ol
Ya ben olam Ermeni

Ermenilerin Müslümana dönüşmesi caizdir ama Müslümanın Ermeniye (aslında burada Hıristiyan da olmalıydı) dönüşmesi hem mümkün değildir. Hem de böyle bir örnek asla olmamalıdır. Bundan dolayı Müslümandan böyle bir türkü söylemesi beklenmez. Zaten kimin hangi duyguyla ne söyleyeceğini devletten iyi kimse bilemez.

Derleme konusu da devletin öteki programlarının dışında kal(a)madı. *Muzaffer Sarısözen*'in *(1899-1963)* yazmadığı şeyleri ille de bilmediğinden olduğunu düşünmemek gerekir. *Muzaffer Sarısözen,* Türkiye Cumhuriyeti tarafından artık yok sayılarak üstünün örtülemeyeceği[1] halk kültürü ve özelde müziğinin devlet denetimine sokulmaya çalışılmasının gecikmiş bir projesinin başındaki insandır. Çünkü artık yasaklarla, zorla Batı müziği dinletmekte, balo düzenlemeyi devlet protokolüne sokmakla bu işler yürümedi. Hani Batı müziği konserinden sonra Dersim'in ileri gelenlerinden birine sormuşlar da cevap vermiş: »Dersim Dersim olalı böyle zulüm görmedi,« diye. Onun için yürümedi. Onun için bir şeyler yapılmalıydı.

1930'lu yıllardan sonra uygulanmaya başlayan Şarka ait olan şeylere ilişkin yasaklar, hiçbir yasa değişikliği olmadan *1937*'den itibaren delinmeye başlandı. Yani *Atatürk*'ün yaşadığı dönemde kendi yasakları delinmeye başlamıştı. Sonraki yıllarda da bu açmaza devlet eliyle/denetimiyle çözümler bulunmaya çalışıldı. Bu anlamda *Sarısözen*'i yalnızca bir müzik insanı olarak değerlendirmek doğru olmaz. Çünkü onun çalıştığı kurum (da) en küçük birimlerine kadar korku ve ihbar üzerine kurulu sistemin bir parçasıydı ve haliyle orada bulunduğu zaman genel ideolojiye uymak durumundaydı.

Sarısözen'in alan çalışmalarında bir başına olduğu zamanlar da vardır. Yani kendisine aktarılan türkülerin hikayelerinden bağımsız aktarılacağını sanmıyorum. Halkın (özellikle merkeze uzak bölgelerdeki insanların) bu anlamda bir şeyleri devlet politikasına uymayacağı kaygısıyla eksik, değiştirerek aktarma ihtimali azdır. Karşısındakine güvendiğinde daha dolaysız aktarır düşüncelerini. Bunu kendi araştırmalarımdan biliyorum. Hem de bugünün koşullarında. Yani *Sarısözen* genel devlet politikasını bilmeyen ve özerk davranabilen bir uzman kişi olsaydı, binlerce, onbinlerce türkünün içinden çok daha fazla Türk olmayan örnek ortaya çıkar(ır) dı.

Sarısözen, düşünülenin tersine çok geniş bir alanı

1 Öyle olmasaydı Cumhuriyet yönetimiyle *Dar-ül Elhan (1917-27)* kapatılıp konservatuara dönüştürülerek yalnızca Batı müziği eğitimi vermek yerine günün şartlarına göre yeniden düzenlenerek devamlılığı sağlanırdı. Zaten *600* yıllık bir devletin neredeyse yıkılma günlerinde böyle bir kurumun kurulmasını aklına getirmesi de o devletin kültürle olan ilişkisine işaret etmektedir.

dolaşmadı, buna zamanı da olmadı. Sivas'tan doğuyu da, Isparta'dan batıyı da pek bilmez. Ancak yine de birkaç günlüğüne Kuzeydoğu gezisi sırasında Artvin'e kadar gitti. Cumhuriyetin kurulmasından sonra *1929*'da *İstanbul Devlet Konservatuarı, 1937* yılında *Ankara Devlet Konservatuarı* tarafından Türkiye genelinde gerçekleştirilen derleme çalışmalarına Artvin dahil edilmedi. İlk resmi derleme çalışması ancak *1950* yazında *Muzaffer Sarısözen (1899-1963)* ve *Halil Bedii Yönetken (1899-1968)* tarafından gerçekleştirildi. Toplam *dört* gün süren bu çalışmalarda *yüz* kadar ezgi derlendi ve bunların yalnızca *30* kadarı değişik zamanlarda yayınlandı ya da repertuarlara aktarıldı. Zaten sonraki onyıllarda da kimse uğramadı araştırmacı olarak. Oysa Artvin dışında (Artvin alan itibariyle şehir bile sayılmaz aslında) Türkiye'nin hiçbir şehrinde Kafkas tarzı tekli halk oyunları, horon, bar -ki bunlar temelde Ermeni, Gürcü ve Rum oyunlarıdır- bir arada bulunmaz. Bir yerde zeybek, bir yerde bar, bir başkasında halay vs. olur.

Bugün aktarılan isimlerin yazdıkları şeyler artık hiçbir biçimde saklanması mümkün olmayan uç örneklerdir. Bunları belirtmelerinin nedeni aslında daha çok budur.

Bunları *Muzaffer Sarısözen* gibi bir insanı itibarsızlaştırmak için söylemiyorum. Her ne olursa olsun o ve onun gibi insanların bu kültüre çok büyük hizmetleri oldu. Asla emeklerini sorgulamıyorum.

Türkülerdeki yanlışlıklar ve bozmalara ilişkin en önemli araştırma *Halil Atılgan*'a aittir. (Türkülerin İsyanı, Akçağ Yayınları, *Birinci* Baskı, Ankara, *2003)* Devletin politikasına ters düşmemek kaydıyla yapılmış en ayrıntılı araştırmadır.

»Malatya Malatya bulunmaz eşin« dizisiyle başlayan türkünün sözlerinin Kemalist bir öğretmen tarafından yazılmasına itirazım yok. Ama müziğinin Malatya'nın Ermeni havalarından biri olduğunun belirtilmemesine itirazım var.

»Niksar'ın Fidanları« türküsünün Niksarlılara ait olmasına bir itirazım yok. Ama Rum geçmişinin yok edilmesine itirazım var.

Artvin'in en tanınmış oyun havalarından biri olan *Atabarı*'nın aslında *Ermeni Barı* olduğunu (adı da böyle) bile bile sanki *1000* yıldır *Atabarı*'ymış gibi anlatılması başlı başına bir utanç kaynağı olması gerekirken övünç kaynağı dönüştürülebilmekte.

Ayşe Hür'ün yazıyı yazmasına neden olan »Vardar Ovası« adlı türküde söz konusu rakı hikayesinin geçmesi pek mümkün değil. (Bunu birileri söylerken eklerler, sonra da kaynak olur.) Türkü şöyle:

Mayadağ'dan kalkan kazlar
Al topuklu beyaz kızlar
Yarimin yüreği sızlar

(Bağlantı)
Eylenemem aldanamam
Ben bu yerlerde duramam
Vardar Ovası vardar ovası
Kazanamadım sıla parası

Mayadağ'ın yıldızıyım
Ben annemin bir kızıyım
Efendimin sağ gözüyüm

(Bağlantı)

Şimdi nedenini anlatayım. Türkünün ilk dörtlüğü daha çok erkek ağzı, ikinci dörtlüğü bir kadın ağzı maniden oluşmaktadır. (Bunun nedenlerini araştırmalarımda ayrıntılı ele aldım.)

İlk dörtlükte rakıyla ilgili hiçbir şey yok. Bir gurbet, başlık parası çağrışımı daha fazla. Bu türkü zaten bir oyun havası falan da değil. Çok hüzünlü bir türküdür. Anadolu'nun çoğunda anlaşıl(a)madığı gibi Balkan türküleri ağırlıkla çok hüzünlüdür ve içlerinde çok fazla ağıt özelliği taşıyanlar var.

İkinci dörtlük ise kadın ağzıdır. Burada da bir gurbet havası sezilmekte. Hatta biraz şu »Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar« diye başlayan türküyle benzerliği var. Yani ayrı düşmüş, uzaklara gelin edilmiş genç bir kadının ağzından söylenmiş gibi duruyor. İki dörtlükte de rakıyla ilgili bir mantık yok. Asıl şey hasret üzerine kurulmuş ve onun içinden para (muhtemelen başlık parası) kazanıp sılaya dönmeyi vurgulayan bağlantılar (nakarat) var. Yani *Müzeyyen Senar*'ın ya da başkalarının oraya *rakı* eklemesi bu türkünün aslına kaynak olmaz.

Hatırlanacaktır, *1970*'li yıllarda militarist marşlara ya da geleneksel türkülere bazı sözler yazarak, hatta çoğuna yalnızca önemsediğimiz ve ölmüş insanların adlarını ekleyerek söylerdik. Yani »Ali'yi gördüm Ali'yi« türküsünü »Mahir'i gördüm Mahir'i« gibi söylemekle türkünün aslı bozulmaz. Veya »Devrent Deresini duman bürüdü, Yedi deveyinen Musa yürüdü« türküsü »Kızıldere'yi de duman bürüdü, On yiğit faşizme karşı yürüdü« oluverir. Bu ikinci halleri de kaynak olmaz herhalde.

Bunun yeni versiyonları ise *30* yıl gecikmeyle dindarlar tarafından yapılmakta. Dikkat edilirse bilinen bir sürü (şarkı, türkü, beste) ezgiye İslami çağrışımlar yerleştirilmekte ve piyasaya sürülmektedir. Buna da çok fazla köpürmeye gerek yok. Bunlar bir süreçtir, zamanla durulur ve rayına oturur. *30-40* yıl öncesinin solcu müziği de bu süreçten geçerek genel anlamıyla kendi estetiğini oluşturdu ve yerleşti. İslami müzik de bu süreci yaşayıp kendi estetiğini oluşturacaktır. Zaten sürekliliği buna bağlıdır. Yoksa yüzlerce yıldır zaten İslami motiflerle de beslenerek bugüne varan tasavvuf müziği ya da ilahilerdeki sanatsal derinliği aşamayan bir müzik devamlılık sağlayamaz. Bu dönüşümü gerçekleştiren bir müzik de içeriğine rağmen toplumun bir değeri haline gelir.

Ayşe Hür'ün *Abdurrahman Kızılay*'a *(1940-2010)* ilişkin yazdıkları iyi bir örnek ama bu anlamdaki baskıları tam ifade etmez. Ondan önce Kerkük türkülerini Türkiye'ye tanıtan *Abdülvahit Küzecioğlu* da *(1924-2007)* aynı şeyleri yaşadı. Yine de onların yorumlarında özgünlükler (Azeri havaları gibi) büyük ölçüde korundu. *Mehmet Özbek* (aynı zamanda *Abdurrahman Kızılay*'ın arkadaşıydı) halen bu türküleri aslına yakın yorumlar. Ama çok daha mağdur durumda olanlar bulunmaktadır. Bunlar Türkiye'nin ötekileridir. Yani Ermeniler, Gürcüler, Kürtler, Lazlar, Rumlar vs. Ancak Laz türküleri büyük ölçüde yöresel ağızla yorumlanma serbestisine sahip oldu. Çünkü bütün bunlar devlete ilişkin ne denli tehlike oluşturduğuyla orantılı olarak ele alınır. Zaten çoğu zaman da devlet izin verdiği ve denetlediği oranda var olabilmiştir bunlar. Engellemez olan ise devletin denetimde tutulmaya çalışılır. Baksanıza Türkiye genelinde Kürtçe bir televizyon ya da başka bir yayına izin verilmemesi için yetkiler kırk dereden su getiriyor ama devletin (adı[1] telaffuz edilmese de) Kürtçe yayın yapan bir televizyon kanalı var. Yani doğrudan *Nevzat Tandoğan*'ın *(1894-1946)* söylediğinin tekrarı gibi. »Bu memlekete komünizm icap ederse biz getiririz.« Ya da konumuza uyarlarsak; »Bu memlekete Kürtçe televizyon kanalı gerekirse biz yaparız.«

Türkülerin Türkleştirilmesi bir bütün olarak düşünüldüğünde daha kolay kavranır. Bu, Türkiye'nin her şeyiyle Türkleştirilmesi projesinin bir parçasıdır yalnızca. Zaten buna vurgu yapmak anlamında, Türkçe söylenen türküleri (halk şarkılarını) doğrudan Türklüğe bağlamanın doğru olmadığını belirtiyorum ilk araştırmalarımdan beri.

Azerbaycan değil Azeri demek daha uygun olur. Çünkü radyolarda ağırlıkla Kars türküsü olarak yayınlanan bu havalar yalnızca Azerbaycan kökenli değil. İran sınırları içinde yaşayan milyonlarca Azeri var. Onların müzikleri de (ulaşılabildiği ölçüde) aynı şekilde Kars havalarına dahil edildi. Bunun da iki temel nedeni var. İlki, öteki örneklerde olduğu gibi her şeyi Türkleştirmek. İkincisi ise ülkelerin sınırları öylesine kapalı, iletişim imkanları öylesine sınırlıydı ki, günün birinde bugünkü gibi bir iletişim ağı ve sınırsızlık olacağı ihtimali tasavvur edilemedi. Yani o zamanlar, *40-50* yıl sonra dünyanın böylesine bütünleşeceğini hissedebilen devlet yönetici muhtemelen yoktu. Zaten bundan dolayı her konuda inanılmaz bir çuvallama yaşanmaktadır devlet ideolojisinde.

Ayrıca söz konusu Azeri türkülerinin aktarılmasında yeni bir »derleme« biçimi icat etmişlerdi o dönemlerde: Plaktan derleme. (Ne demekse?) Yani bir biçimde elde edilen plakları ya da kısa dalga radyo yayınlarından dinlenenleri notalamak da »plaktan derleme« olarak müzik literatürüne girmişti. Nasılsa kimseye hesap vermek gerekmiyordu. Yani *konyak* adını kullanamıyorsam ben de *kanyak* derim olur biter.

Türkülerin (halk anlatıları, destanlar vs. birlikte

1 *TRT Belgesel, TRT Haber, TRT Spor, TRT Müzik, TRT Diyanet, TRT Okul, TRT Arapça* var ama *TRT Kürtçe* yok. Onun adı *TRT 6*'dır. (Not: Bu yazıdan bir süre sonra *10* Ocak *2015* tarihi itibariyle *TRT 6*'ın adı *TRT Kurdi* olarak değiştirildi.)

düşünülmeli) aktarılmasındaki yanlışlıklar üç temel nedenden kaynaklanmaktadır. İlki sözlü gelenekteki olağan değişmeler, bozulmalar vs. İkincisi, türküleri derleyen insanların geleneksel şiire ilişkin son derecede eğitimsiz olmaları. (Benim bildiğim kadarıyla *TRT* ve devlet konservatuarları arşivlerini düzenleyen (derleyenler de dahil) içinde *Mehmet Özbek* dışında[1] şiiri bilen kimse yoktu. Üçüncü ve en önemli neden ise devlet politikası olarak bu işlere (yine Türkleştirme projesi) yön verme. Yani, yeni oluşturulan ulus devlet politikasında ne denli eski köklü bir geçmişe sahip olduğunun kanıtı olarak türkülerin (de) kullanılması. Bu da Batıdaki kavramlara kaynak/temel bulma olarak açıklanabilir. Batıda bir türkünün (halk şarkısının) türkü olması için anonim olması ilk koşuldur. Oysa Türkiye sınırları içinde toparlanan (derlenen değil) türkülerin önemli bir bölümü sahiplidir. Bunu en azından radyo (sonradan *TRT*) arşivine aktarılan türküler üzerinden rahatlıkla söylemek mümkün. Kestirmeden bir örnek: Bugün anonim Urfa türküleri diye *TRT* arşivine geçmiş türkülerin dörtte üçü sahibi bilinen bestelerdir. Kuşkusuz bu durum onları değersizleştirmez ya da türkülükten çıkarmaz.

Hatta daha gülünç olanlar var. Diyelim ki *Aşık Veysel (1894-1973), Davut Sulari (1925-1985)* ya da *Aşık Daimi (1932-1983)* türkülerinin sonunda kendi adları (mahlasları) geçer ama o türküler aşıkların memleketine kayıtlı »anonim« türkülerdir. *Ali Ekber Çiçek (1938-2006)* »Haydar Haydar« bestesi yapar ama Erzincan yöresinden derlenen anonim bir türkü olarak kayda geçer. Oysa o bestenin içinde birçok Karadeniz (Laz/Rum) motifi de bulunmaktadır. (*Ali Ekber Çiçek*'in eşinin bir Trabzonlu *Cemile Cevher Çiçek* olmasıyla birlikte düşünülmesi ipucu olabilir.) Bir saygısızlık da o müthiş şiirin sahibine yani *Harızlı Sıdki*'ya *(1865-1928)* yapılır. Çünkü *Ali Ekber Çiçek* ölmeden kısa bir süre öncesine kadar ısrarla şiirin *Sıdki Baba*'ya ait olduğunu inkar etmekteydi. *Aşık Reyhani (1932-2006) Bayburtlu* (*Erzurumlu* diye kayda geçer) *Emrah*'ın *(1775-1860)* »İnceden İnce« şiirini besteler ama kayıtlarda *Reyhani,* kaynak kişi olarak geçer. Çünkü beste yasaktır. Çünkü çok ama çok anonim türkü bulunmalıdır ki Türk milletinin ne denli köklü bir millet olduğu kanıtlanabilsin.

Burada sözünü ettiğim durumlardan ilkinde, yani sözlü aktarımdaki değişimler, bozulmalar (göz ardı edilmeden) hoş görülebilir. Ama öteki ikisi (özellikle üçüncüsü) hiç hoş görülecek gibi değildir.

»Ahçiği yolladım Urum eline« dizesiyle başlayan türkü birçok bakımdan ilginç bir örnektir. İlki, içinde haç, kilise geçtiği için (»laik« devlet tarafından) yasaklı tutulmasıdır. Yanlış hatırlamıyorsam *1960*'lı yılların sonuyla *1970*'li yılların başında derlenmişti. *TRT* arşivinde *Enver Demirbağ (1935-2010)* ve *Zülküf Altan* kaynaklı olarak *Mehmet Özbek* derlemesi olarak geçmekte. Ancak türkünün birkaç yüzyıl eskiye dayanan bir geçmişi var. Hatta hikayesi aslıyla, yani *Şeyh Sanan* anlatısıyla birlikte düşünülürse *Dört Halife* devrine kadar uzanan bir geçmişten söz edilebilir. Türkünün, (daha çok anlatının) zamanla ve sonraki yüzyıllarda şekillenmiş başkalaşmış olabileceğini sanıyorum. Buna göre *100* yıllık bir geçmişi olsa bile *Muzaffer Sarısözen*'in kayıtlarında bulunması fazlasıyla muhtemeldir.

Benim de (kendi eksikliğim nedeniyle) araştırmalarıma yanlış aktardığım türkünün sözleri aslında Elazığ yöresinin usta sanatçısı *Enver Demirbağ* tarafından aslına sadık kalınarak okunmaktadır. İşte sansür budur. Hem de laik bir ülkenin şeriatçı sansürüdür.

Ahçiği yolladım Urum eline
Eser bad-ı saba zülfün teline
Gel seni götürem İslam eline
Serimi sevdaya salan o ahçik
Aman o ahçik civan o ahçik

Vardım kiliseye taptım[2] *haçına*
Gönlümü bağladım sırma saçına
Gel seni götürem İslam içine
Serimi sevdaya salan o ahçik
Aman o ahçik civan o ahçik

(...)

1 Bu anlamda büyük emeği geçmiş insan sayısı gerçekten birkaç kişiden ibaret. Sırasıyla *Muzaffer Sarısözen, Nida Tüfekçi, Mehmet Özbek*. İlk ikisi türkülerin edebi yanını çözümleyecek durumda değillerdi.

2 Bu sözcük, *Enver Demirbağ*'ın asıl kayıtlarında »taptım« olarak söylenmesine karşın genel olarak »baktım« biçiminde geçmektedir. *Şeyh Sanan* anlatısına uygunluğu açısından düşünüldüğünde de *Enver Demirbağ*'ın yorumunun doğru olduğu anlaşılmaktadır.

Erkan Oğur'la *İsmail Hakkı Demircioğlu* da -ki ikisi de arkadaşımdır- kendilerine göre bir açıklaması olsa gerek, »İslam içine« ya da »İslam eline« yerine, »Harput içine«, »Harput eline« diye söylemekteler. Aslında aynı mantık. Haç kelimesinden dolayı yasaklamaktan ne farkı ola.

Tek sesli »geri« müziğe ilişkin birşey aklıma geldi. Aslında Karadeniz kemençesi yapısı itibariyle çok sesliliğe daha yakındır. Ama daha ilginci, bugüne kadar arşivlere giren ve yapısı gereği çok sesli olan »Güldür Gül« adlı ve sözleri *Nesimi*'ye ait olan türkü/deyiş (şairin adı yine çıkarılmış ve anonim dağarcığa bir eser daha eklenmiş) Dersim yöresine aittir. Herhalde Dersim zaten *Atatürk*'ün memleketine dahil görülmediğinden olacak bu çokseslilik de göz ardı edilmiş. Ayrıca Artvin bölgesindeki Gürcülerin (*Bayar Şahin* aracılığıyla tanınan bu insanların duyulduğunu tahmin ediyorum) müziklerinde doğal bir çokseslilik ve hiçbir müzikal eğitimleri olmayan köylülerin oluşturduğu ve kuşaktan kuşağa taşınan çoksesli koroları bulunmaktadır. Ne zaman başladığı tam olarak bilinmeyen bir gelenektir. Bu insanların seslendirdikleri bildiğimiz halk şarkılarıdır. Şunu söylemeye çalışıyorum: *Atatürk* ve çevresindekilerin Türkiye'den neyi ve nereleri kastettikleriyle ilgili bir sorundur. *Atatürk*'ün sevdiği şarkılar veya türküler diye ortalarda dolaşan müziklere bakın. İzmit'ten doğuya kalan bir tane türkü bulamazsınız. İzmit'i abartarak söylüyorum. Aslında doğuya doğru son sınır Edirne'dir. Birçoğu geleneksel Rum havası olan Ege türküleri bile yabancıdır *Atatürk* için.

Öte yandan Kemalist ideolojiyle yetişmiş birçok solcunun da bol keseden savunduğu gibi, »çok seslilik demokrasi, tek seslilik diktatörlüktür« türü şeyler de *Atatürk* döneminin modernlik anlayışla epey benzeşmekte.

Sonuçta çokseslilik türkülerde çok zorlanmadı ve çokseslileştirilmek için uğraşılmadı. Bu da özellikle *Muzaffer Sarısözen* tarafından hiç yapılmadı. Bu tür denemeler (ama ağırlıkla Batı kalıplarında) *Adnan Saygun* gibi bu işin ustalarınca yapıldı. Zaten bunlar da belirli çevreler dışında ilgi bulmadı. İlgi bulmamasının nedeni ise halkın cahilliğiyle açıklandı haliyle. Oysa aslından koparılmış ve tümüyle farklı bir tarzı dayatmaya olan tepki biçiminde de yorumlanabilir bu durum.

1970'li yılların sonundan itibaren *Yavuz Top*, tümüyle geleneksel çalgılardan oluşan halk müziği orkestrasıyla, bütünüyle çoksesli uygulamalar gerçekleştirdi. Sonraki yıllarda birçok sanatçıya (*TRT*'nin genç yönetmenlerinden *Zafer Gündoğdu*'nun da *1990*'ların sonundan itibaren sıklıkla uyguladığı gibi) ilham oldu ve yaygınlaştı. Özellikle »piyasa« tarafından fazlaca bilinmeyen *Uludağ Üniversitesi* öğretim görevlisi *Yaşar Kemal Alim*'in *1992* yılında hazırladığı ve tümüyle çok sesli düzenlemelerden oluşan albüm, bir bütünlük olarak türünde ilk olmasına karşın belli çevreler dışında tanınmadı. Oysa *Yavuz Top*'un açtığı yolda atılan en önemli adımdı.

Türkülerin İstanbul şivesiyle söylenmesinde bir başka ve asıl neden de yeni kurulan devletin uluslaşma süreciyle ilişkili olmasıdır. Her şeyi yeniden yapılandırılan ve hayatın gerçekliliğiyle uyuşmaması oranında da uygulamanın zorlaşması nedeniyle şiddetin (ille de asmak kesmek gerekmez, sürgün, para cezası da olabilir) dozunun giderek artmasıyla birlikte düşünmek gerekir. Var olan tarihsel, toplumsal ve kültürel geçmişin dönüşüm ve gelişimi üzerine kurul(a)mayan yeni *Türkiye Cumhuriyeti* ısrarla her şeyi yeni(den) yaratma üzerine yapılandırmaya çalışınca içinden çıkılamaz bir duruma geldi.

Sorun büyük ölçüde *İttihat Terakki* düşüncesinin yeni oluşumdaki devamlılığıydı. Yani *İttihat Terakki*'nin doğrudan iktidarda olması anlamında değil, o gelenekten insanların yeni oluşumdaki yapılanmalarıydı. Ayrıca Jöntürklerden beri zaten bu düşünce ve davranış biçimi birçok kişi tarafından içselleştirilmiş ve önce Osmanlı, sonra Türk varlığının ideolojine dönüşmüştü. Bu gereklilik (genelde böyle olsa bile) ille de ötekilerin yok edilmesi biçiminde yürümemekteydi. Bunun yanında güçlü ve hakim bir ulus oluşturmak gerekmekteydi. Şöyle yuvarlak bir ifadeyle, *1923*'ten bu yana yapılan şeylerin büyük ölçüde bu hastalıklı ideoloji üzerine kurulduğunu söylemek fazlaca yanıltıcı olmaz. Türkünün/şarkının yasaklanmasından »Vatandaş Türkçe konuş« kampanyalarına kadar sayısız örnek sıralamak mümkün. Öyle ya bu memlekette Türk olmayanın ancak hizmetçilik yapabileceğini uygun gören bir bakanın herhalde Türk olmayanların müziğini dinleyecek hali yoktu.

BABASININ YOLUNDAN YÜRÜMEYENLER

Sor Meyman (Tokyo)

Edebiyat tarihine damgasını vurmuş büyük yazarlardan biri olan Franz Kafka, yalnızca okurları tarafından değil, edebiyatın Olimposu'nda diğer tanrılar tarafından da haklı olarak çok yükseklere çıkarılmıştır. Birçok diğer büyük yazar gibi Kafka da, insan olma durumunu açımlayan önemli temalar çevresinde kendine özgü yazınsal bir evren kurmuştur. Kafka, metinlerinde baba ve oğul arasındaki çatışma, yabancılaşma, fiziksel ve psikolojik şiddet, mistik dönüşüm ve arayış gibi temaları irdeler. Bütün bu ana akım denebilecek kavramsal ve felsefi çerçeveler dışında, Kafka'nın yapıtlarının yorumlanmasında belki de en az tartışılan alan ise cinsellik olmuş. Kafka'nın yapıtlarını bugün cinsellik, toplumsal cinsiyet ve queer açılardan okumak, Kafka'nın yapıtlarında yeni anlamlar ve tartışmalar bulmamızı sağlayabilir. Kafka'nın yapıtlarını queer bir gözle okuma konusunda bize en büyük cesareti aslında Deleuze ve Guattari veriyor. Kafka'yı kendilerinden önce değerlendirenlerden faklı olarak, Deleuze ve Guattari, Kafka'nın yabancılaşma ve yargılanma gibi karanlık temalardan çok, daha alaycı ve eğlenceli, daha altüst edici olduğunu ileri sürer. Bu farklı bakış açısı, Kafka'nın yapıtlarını queer bir açıdan değerlendirmek isteyenler için cesaret vericidir. Kafka'nın 1919 yılında babasına yazdığı 47 sayfalık mektup, daha sonra Babaya Mektup olarak yayımlandı. Bu mektup, Kafka'nın özel yaşamına, babası ile olan ilişkisine bakabileceğimiz biyografik bir metindir. Babaya Mektup'u okuduğunuzda, Kafka'nın son derece baskın bir karakter olarak betimlenmiş babasının kendisine yönelik beklentilerini gerçekleştiremeyen bir oğul olarak görüyoruz. Kafka mektubunda, babası ile arasındaki zayıf bağı olabildiğince nesnel bir biçimde çözümleme çabasına girmiştir. Babasıyla yüz yüze konuşamadıklarını, yazarak, belki de çok daha etkili bir biçimde ifade eder. Kafka'nın mektupta yapmaya çalıştığı, gerçekte babasıyla yüzleşmek değil, babası ile özde hiç bağı olmadığını gözler önüne sermektir. Mektup queer bir açıdan okunduğunda, Kafka, heteroseksist toplumda "baba"nın çizdiği yolda yürümeyen bir oğuldur. İstediği eğitimi alıp kendini tam olarak gerçekleştiremeyecek, iyi bir iş edinemeyecek, sağlıklı bir erkek olamayacak ve evlenemeyecektir. Kafka bütün bunlardan babasını sorumlu tutarken, aslında çevresini saran genel toplum kurgusuna da ne kadar yabancı olduğunu gösterir. Kafka, kendi "queer" varoluş algısını gerekçelendirmek için, babasının bu türden bir varoluştan ne kadar uzak biri olduğunu gösterme çabasındadır. Kafka, babasından kaçtığını, bilerek uzak durmak istediğini mektubunda açıkça dile getirir ve bu kaçışın amacını da açıklarken, babasından kaçmak için, aileden de kaçmak zorunda olduğunu dile getirir. Queer açıdan okuduğumuzda, Kafka'nın babadan kaçışı, aslında toplumdaki babanın kurduğu ve çoğu zaman bireyi baskılayan bir yapıdan başka bir şey olmayan aile kurgusundan kaçıştır. Kafka, babasını son derece baskın, öfkeli ve karşısındakini küçümseyen biri olarak betimler. Babasının üzerinde oluşturduğu bu baskıcı egemenlik, Kafka'nın kendini gerçekleştirmesinin önünde de bir etken olmuştur. Fakat Kafka, babasına yazdığı bu mektubunda, satır aralarında babası ile arasındaki bu iletişimsizliğin ve düşmanlığa varan husumetin aslında karşılıklı olduğunu da okurlarına sezdirir. Babasının farklı biri olması durumunda bile, kendisinin yine olduğu gibi biri olacağını yazar. Babaya Mektup, aslında queer duyarlığı nedeniyle toplumun dayattığı kurgulara başkaldıran Kafka'nın, babasında kişileştirdiği toplumla neden uyum sağlayamayacağının bir açıklaması olarak da okunabilir. Babaya Mektup, bu bağlamda bir baba ve oğul hesaplaşması olarak okunabileceği gibi, daha geniş bir perspektifte, toplumun normlarla birey üzerinde kurduğu tahakkümün bir çözümlemesi olarak da değerlendirilebilir.

Kasım 2015

Göbekli Tepe

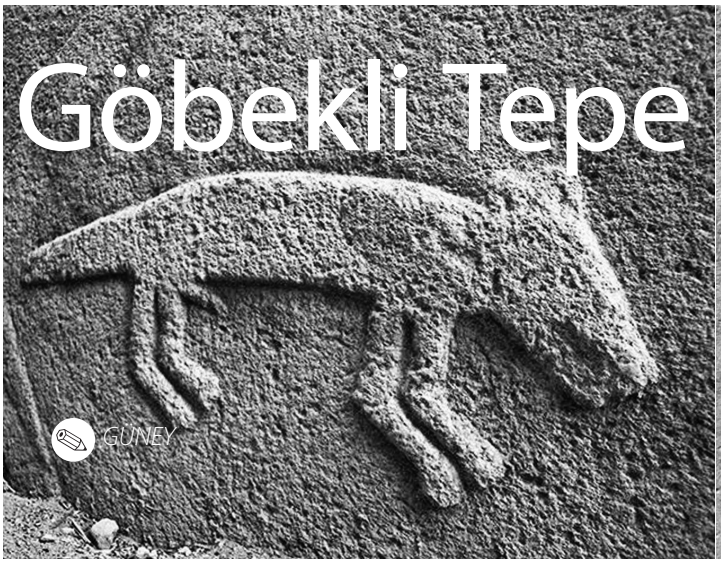

Arkeoloji bilimi insanın geçmişte yaptıklarını günümüze taşıyan önemli bir bilim dalıdır. Arkeoloji bilimi sayesinde geçmişte yaptıklarımızdan haberdar oluruz. Göbekli Tepe'de arkeolojinin günümüze taşıdığı bir insanlık mirasıdır.

Arkeoloji bize göstermiştir ki; insanın oluşumu, ortaya çıkışı, doğanın gelişmesindeki en önemli alt üst oluşlarından biridir. İş aletlerinin imal üretilmeye başlanması, insanlığın gelişiminde en önemli bir dönemeç noktasıdır. İnsanı hayvanlardan ayıran temel farklar vardır. Bazı hayvanların savunma ve yiyecek bulmak için aletler kullandığını biliyoruz. Ama hayvanlar doğada bulduklarını, örneğin bir sopa, alet olarak kullanır, ama alet üretemez. İlk insanların yaşam koşulları, hayatta kalma mücadelesi, onları alet yapmaya yöneltti. Yaşam, ilk insana sivriltilmiş bir taşın bir saldırıya karşı savunmada ya da hayvan avında kullanılabileceğini öğretti. İnsanlar, bir taşı bir diğeriyle döverek taş aletler imal etmeye başladı. Bu, aletlerin imal edilmesinin başlangıç noktası idi. Aletlerin imal edilmesiyle emek belirleyici olmaya başlar.

"Çalışma yoluyla, insanımsı maymunun ön ekstremiteleri, insan eli haline dönüştü. Arkeologlar tarafından bulunan maymun insan (pitekantrop) – maymundan insana geçiş aşaması– kalıntıları bunu kanıtlamaktadır. Maymun insanın beyni, insan beyninden çok küçüktü, ancak eli insan elinden nispeten pek az farklıydı. Yani el yalnızca bir çalışma organı değil, aynı zamanda onun ürünüdür de.

Eller iş yapmada kullanıldığı ölçüde, insanın ataları dik olarak yürümeye başladılar. Eller çalışmada kullanılmaya başladıktan sonra, dik yürüyüşe nihai geçiş tamamlandı; bu, insanın oluşumunda çok önemli bir rol oynadı.

İnsanın ataları, sürüler, kümeler halinde yaşıyordu; ilk insanlar da kümeler halinde yaşadılar. Ama insanlar arasında, hayvan dünyasında olmayan ve olamayacak olan bir bağ oluştu: çalışma yoluyla yaratılan bir bağ. İnsanlar, ortaklaşa alet imal ettiler ve bunları ortaklaşa kullandılar. Yani, insanın oluşumu, aynı zamanda insan toplumunun da oluşumudur, zoolojik durumdan toplumsal duruma geçiştir.

İnsanların ortaklaşa çalışması, heceli dilin oluşmasına ve gelişmesine yol açtı. Dil, insanların onun yardımıyla birbiriyle ilişkide bulundukları, düşünce alışverişinde bulundukları ve karşılıklı anlaşma sağladıkları bir araç, bir alettir.*

Düşünce alışverişi sürekli ve yaşamsal önemde bir zorunluluktur, çünkü onsuz, insanların doğa güçlerine karşı savaşımda ortaklaşa davranışı, bir bütün olarak toplumsal üretim olanaksızdır.

Çalışma ve heceli dil, insan organizmasının mükemmelleşmesinde, beynin gelişmesinde tayin edici etkide bulundu. Dilin gelişmesi, düşünmenin gelişmesine sıkı sıkıya bağlıdır. Emek sürecinde, insanın algılama ve tasavvur çemberi genişledi, duyu organları mükemmelleşti. İnsanın iş görmesi, hayvanların içgüdüsel davranışlarından farklı olarak, yavaş yavaş bilinçli faaliyete dönüştü.

Böylelikle emek "tüm insan yaşantısının ilk temel koşuludur ve hem de öyle bir derecede ki, belli bir, anlamda, o bizzat insanı yaratmıştır, dememiz gerekir İnsan toplumu emek yoluyla oluştu ve gelişmeye başladı. ("Politik Ekonomi Ders Kitabı",cilt 1, s.16. İnter Yayınları, İstanbul, Nisan 1996)*

Bu dönemde insan çok önemli ölçüde doğaya bağımlıdır. Bu dönemin insanı, doğanın ağır tahrifatları altında ezilmektedir. İmal edilen iş aletleri son derece ilkeldir. Bu ilkel aletler ile doğanın tahribatlarına karşı koymak mümkün değildir. İnsanın ilk aletleri, kaba yontulmuş taş ve sopaydı. İlkel insanlar gruplar halinde yaşıyordu. Bir anlamda gruplar halinde yaşamaları zorunluluktan kaynaklanıyordu. Birçok grup açlıktan ölüyor ve vahşi hayvanlara yem oluyordu. Bu koşullar altında, insanların birlikte yaşaması mutlak bir zorunluluktu. İlkel toplumun insanları uzun süre yiyecek toplayarak ve avlanarak yaşadı. Bütün bu işler kolektif olarak yürütülüyordu. Kolektif elde edilenler kolektifçe tüketildi.

"İlkel topluluk insanının doğaya karşı savaşımında muazzam bir kazanımı, ateşin bulunması oldu. İnsanlar önce, kendiliğinden çıkan ateşi kullanmayı öğrendiler. Bir şimşeğin bir ağacı nasıl yaktığını gördüler, orman yangınlarını ve volkan patlamalarını gözlemlediler. Tesadüfen elde edilmiş ateş, uzun zaman ve özenle korundu. İnsan ancak pekçok bin yıl sonra, ateş üretmenin gizini buldu. Aletlerin üretimi daha yüksek derecede geliştiğinde, insanlar, ateşin sürtünmeyle elde edildiğinin farkına vardılar ve bu şekilde ateş yapmayı öğrendiler.

Ateşin bulunması ve kullanılması, insanlara belirli doğa güçleri üzerinde egemenlik sağladı. İlkel topluluk insanı, nihai olarak hayvan dünyasından ayrıldı, uzun süren insan olma çağı sona erdi. Ateşin bulunmasıyla, insanların maddi yaşam koşulları esaslı şekilde değişti. İlk olarak ateş, yiyeceklerin pişirilmesine hizmet etti, böylece insanların yararlanabileceği besin maddeleri çemberi genişledi: ateşin yardımıyla, balık, et, nişastalı köklerin ve yumruların pişirilmesi ve besin olarak kullanılması mümkün oldu. İkinci olarak ateş, üretim aletlerinin imalinde önemli bir rol oynamaya başladı; ayrıca soğuktan da korudu, böylelikle insanların yerkürenin daha büyük bir bölümünde yerleşmeleri mümkün oldu. Üçüncü olarak ateş, vahşi hayvanlardan korudu.

Uzun süre avcılık, geçim araçlarını elde etmenin en önemli kaynağı olarak kaldı. Avcılık insanlara, giyinebilmeleri için deri, alet yapabilmeleri için kemik, insan organizmasının daha da gelişmesini ve herşeyden önce de beynin gelişmesini etkileyen etle beslenmeyi sağladı.

İnsan fiziksel ve zihinsel olarak geliştiği ölçüde, daha mükemmel aletler yapma yeteneğine sahip oldu. Av için önce, bir ucu sivriltilmiş bir sopa kullanıldı. Daha sonra, sopaya sivri bir taş bağlanmaya başlandı. Baltalar, sivri taş bağlanmış mızraklar, taş kazmalar ve taş bıçaklar ortaya çıktı. Bu aletler, büyük hayvanların avlanmasını ve balıkçılığın gelişmesini mümkün kıldı.

Taş, uzun zaman alet imali için esas malzeme olarak kaldı. Taş aletlerin egemen olduğu çağ –ki bu birçok yüz bin yıl sürdü– taş devri olarak adlandırılır. İnsan, ancak çok sonraları metalden, ilkönce saf metalden, ilk planda bakırdan (fakat bakır yumuşak metal olduğundan alet imalatında pek yaygınlık kazanmadı), daha sonra tunçtan (bakır-kalay karışımı) ve son olarak da demirden alet imal etmeyi öğrendi. Buna uygun olarak taş devrini tunç devri ve tunç devrini de demir devri izledi." (age, s. 16)

İnsanlığın ortaya çıkışından bu yana birçok kültürün ortaya çıktığını arkeolojiden öğrendik. Ortaya çıkan bu kültürlerin birçoğu daha sonraki süreçte kayboldu. İnsanlığın ortaya çıkışı, yaşamı ve gelişimi açısından bu kültürlerin bilinmesi önemlidir. Bu yazımızda yaklaşık günümüzden 12.000 yıl önce Göbekli Tepe'de neler olduğunu irdelemeye çalışacağız.

Göbekli Tepe, Urfa'ya 18 km mesafededir. 300 metre çapında ve 15 metre yüksekliğinde geniş görüş alanına hakim bir konumda yer almaktadır. 1963'te Chicago ve İstanbul üniversitelerinin arkeoloji bölümlerinden oluşan bir heyet incelemelerde bulunmak üzere Urfa'ya gider. Şehre 18 km uzaklıktaki yere geldiklerinde dikkatlerini tepenin üzerinde bulunan bir ağaç çeker. Bu bir dut ağacıdır. Tut ağacı dilek ağacı olarak biliniyordu. İnsanlar bu tepede bulunan dilek ağacının yanına gelerek dilek tutar. Bu tepede bulunan toprağın farklı bir dokusu vardı. Heyet yaptığı inceleme sonucunda kayda değer birşey bulamadığı sonucuna varır.

1983'te tarlasını süren Mahmut Kılıç tarlada bir heykel bulur. Bulunan bu heykel Urfa Müzesi'ne teslim edilir. Heykel çok ilkel olduğu için müze yetkililerince ciddiye alınmaz, depoda bir köşeye atılır. Aradan yıllar geçer. Depodaki heykel Şanlıurfa'da çeşitli kazılar yapan Türk ve yabancı arkeologların dikkatini çeker. Yabancı arkeologlar içerisinde Alman arkeolog Klaus Schmidt'te vardır.

Ülkelerimizin toprakları Klaus Schmidt için yabancı değildir. Klaus Schmidt, Elazığ'da baraj suları altında kalan ve dünyanın en eski insan yerleşimlerinden biri olan Norşun Tepe kazılarında bulunmuş ve bu yapıtlar üzerine doçentlik tezini hazırlamıştı.

Schmidt, Şanlıurfa'nın Hilvan ilçesindeki bir başka eski yerleşim yerlerinden Nevali Çori kazılarına da katılmıştı. Klaus Schmidt, Göbekli Tepe öncesi yaptığı çalışmalarda, insanoğlunun mağaralardaki **"avcı ve toplayıcı"** konumu olan **"paleolitik (yontma taş)"** döneminden çıkıp **"tarım yapan"** ve **"hayvanları evcileştiren"** insanın **"neolitik (cilalı taş)"** yerleşik düzene geçişini yakından gözlemlemişti.

1994 Ekim'inde Alman arkeologlar Klaus Schmidt ve Michael Morsch Urfa'ya gelir. Klaus Scmidt ve Michael Morsch'un amacı yazılı tarih öncesi insana ait kalıntıları bulmaktır. Klaus Schmidt ve Michael Morsch Örencik köyüne gelir. Köyde yaşayan yaşlı Şavak Yıldız'a sorular yöneltilir. Sorulardan bir tanesi, Göbekli Tepe isimli bir dağın olup olmadığı ve orada çakmak taşlarının bulunup bulunmadığı sorusudur. Bu soruya olumlu cevap alırlar. Ve köyden yanlarına bir genci alarak Göbekli Tepe'de araştırmalarda bulunurlar. Sonunda geniş bir arazinin görülebildiği bir yükseltiye ulaşırlar. Yükseltiye ulaştıktan sonra, o anları Klaus Schmidt şöyle anlatıyor:

"İçeri doğru gittik, hiçbir yerde küçük bir arkeolojik iz bile yoktu. Sadece her gün çorak meraya otlatılmaya getirilen koyun ve keçi sürülerinin izleri görülebiliyordu. En azından önümüzde bazalt blokların olmadığı kireçtaşı platoya ulaşmıştık. Küçük bir çukurluktan sonra platonun devamı olduğu anlaşılan, yamacı geçtiğimiz bazaltlarla dolu bir yükselti belirmeye başlamıştı. Onun karşısındaki yükseltide ise pek çok yuvarlak tepe ve aralarında çukurluklardan oluşan, platodan yükselen bir tepe yer almaktaydı. Neredeyse bir kartpostal resmi gibiydi: Ön tarafta sadece kurumuş otların çok seyrek şekilde kapattığı platonun gri beyaz kaya yüzeyi ve onun arkasındaki tepede altın sarısı parlaklıkta görülen hasadı yapılmış tarla, yeni sürülmüş arazideki kırmızıya çalan kahverengi toprak ve

mora dönüşen gökyüzü ile ters düşmekteydi. Aradığımız yer burası mıydı? Kırmızı topraktakiler, Amerikalı Arkeolog Peter Benedict'in bir yüzey araştırması raporunda Taş Çağı buluntu yerlerini karekterize ederken kullandığı ve bizim aradığımız Göbekli Tepe, daha doğrusu Göbekli Tepe Ziyaret'teki knocks'lar mıydı?" (Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbekli Tepe, En Eski Tapınağı Yapanlar, Klaus Schmidt, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2014, s.20)

Klaus Schmidt Göbekli Tepe'yi bulduğundan artık emindir. Klaus Schmidt'in gördüğü normal bir tepe değildir. Bu tepenin bizzat insan elinin sonucu oluştuğundan artık emindir.

1995'te Klaus Schmidt'in bilimsel danışmanlığında, Urfa Müze Müdürlüğü'nün başkanlığında **"dilek ağacının"** bulunduğu Göbekli Tepe'de yüzey araştırmalarına başlanır. Yüzeyde insanoğlunun ilk araçları olan taştan yonga ve delgi parçaları araştırmacılara doğru iz üzerinde olduğunu gösterir. Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün şemsiyesi altında, müzeyle ortak kazılar yapılır. Schmidt 2007'de Bakanlar Kurulu kararı ile Göbeklitepe kazısının başkanı olarak çalışmalarını yoğunlaştırır. Bu konuda kendisine en büyük yardımı arkeolog olan eşi **Çiğdem Köksal** verir. Göbekli Tepe'de ortaya çıkarılan bulgular, insanlık tarihi açısından çok önemlidir. Göbekli Tepe'deki kazılar daha yıllarca devam edecektir.

Göbekli Tepe

Klaus Schmidt başkanlığındaki kazı heyeti Göbekli Tepe'deki alanı sistematik bir şekilde inceledi. Özgün haldeki yapılar tiplere ayrılarak katoloğlandı. Göbekli Tepe'deki ilk kazılarda, yüzeydeki buluntuların hemen altında çok sayıda çakmak taşı ve o zamana kadar bilinmeyen, çapı yarım metreden daha büyük olan koca taş halkalara ait olan kırılmış parça ve benzeri buluntu gruplarıyla karşılaşılır.

Kazılar ilerledikçe kazı heyeti büyük suprizlerle karşılaşır. Göbekli Tepe'nin güney yamacında bir çukur tespit edilir. Çukurun yanında kireçtaşından yapılma büyük bir levha bulunur. Levhanın üstünde bir hayvan heykeli var. Bu yüksek bir kabartmadır. Hayvan motifi ve her taraftan özenle işlenmiş levha aynı taş bloktan yapılmıştır. Dört ayaklı ve kuyruklu hayvanın gövdesi taş levhaya bastırılmıştır. Hayvanın dişleri ve çenesi açıkça seçilebilinmektedir.

Kısa bir süre sonra, benzeri bir hayvana ait daha doğal olarak betimlenmiş ikinci hayvan da bulunur. Ama bu hayvan müzededir. Kazı çalışmaları başlamadan önce tarım yaparken köylüler tarafından bulunan heykel müzeye teslim edilir. Bu ikinci heykel ejderha benzeri bir sürüngene aittir. Açık ağzı ve ortaya çıkan dişleri ile ürkütücü bir görüntüye sahiptir. Kazı heyeti araştırmalar sonucu Göbekli Tepe'de tanrıçalar değil hayvanların olduğundan gayet emindir.

Göbekli Tepe'de yüzeyde bulunan buluntular, hava şartları ve tahribatlar nedeniyle çok iyi korunmamıştır. Bu yüzden kabartmalardaki desenlerin çoğu ya tanınmayacak ya da çok büyük şüpheler uyandıracak durumdaydı. Yüzeyde bulunan her buluntu titizlikle incelenir. Köylülerin buldukları taşlardan ördükleri bir tarla duvarının içinde, dişleri gözüken kurt benzeri yırtıcı bir hayvan kafası heykeli bulunur. Yüzey buluntuları arasında bulunan bir diğer büyük kireç levhasında kazınmış yılan deseni tespit edilir. Kazı heyeti çıkan her buluntuyu titizlikle inceledikten sonra kesin sonuçlara ulaşır. Klaus Schmidt şöyle yazıyor:

"Coğrafi konumunun özelliği, yabanıl, tehlikeli hayvan betimleri, ereksiyon halindeki penis figürü (ithifallik protom) 'insan ve hayvan kafası' bileşik heykelleri, tepenin her tarafına yayılmış dikilitaş parçaları ve mimari kalıntılar olduğunu tahmin ettiğimiz izler, bizler açısından daha o zaman Göbekli Tepe'nin birkaç özel binaya sahip, bilinen Taş Çağı yerleşmelerinden biri olmadığını açıkça ortaya koyuyordu. Atalarımız burada daha çok dinsel özelliği ön planda olan bir yer yapmışlardı. Yukarı Mezopotamya'nın bilinen ilk Neolitik yerleşmeleriyle yapılan karşılaştırmada, Göbekli Tepe'de o zamana kadar hiçbir yerde bilinmeyen, hatta Nevali Çori'de bile olmayan yoğunlukta, ritüel buluntularla karşı karşıya olduğumuzu görüyorduk. Böylece, tüm gözlemleri değerlendirerek yapılan yorum denemelerinde, Göbekli Tepe'nin bir köy yerleşmesi olmadığı kararına vardık." (age, s. 107)

Göbekli Tepe, düz ve tümüyle çıplak tablet benzeri geniş bir kayalık üzerinde yer almaktadır. Güney yamacındaki kazılara paralel olarak kalıntıların olduğu tepenin çevresi de araştırılır. Göbekli Tepe'nin kayalık yüzlerinin yakındaki diğer dağlar gibi sadece doğa tarafından şekillenmemiş olduğu kısa sürede kazı heyeti tarafından öğrenilir. Dağın kırılmış yüzeylerindeki çok sayıda profil sayesinde, önemli üç ana görüngüyü; erozyon, Taş Çağı ve Taş Çağı sonrasındaki taş çıkarma çalışmalarının özellikleri saptanır. Böylece, kayalık platonun güneydoğusunda, yaklaşık 10 m uzunluğunda ve 20 cm kalınlığındaki kanalların, dört köşe taşlar çıkarmak için taşocağı olarak kullanıldığı saptanır. Kazı heyetine göre; burada büyük dört köşeli duvarlarla çevrili izler, güney platosunun antik dönemde kullanıldığına işaret ediyordu. Göbekli Tepe'deki araştırmalar ve incelemeler, Neolitik Çağ'la (Cilalı Taş Devri) ile ilişkisi olan, tümüyle farklı bir tarihsel bağlamda olayların gerçekleşmiş olduğu tespit ediliyordu. İncelemeler sırasında, insan eliyle şekillendirilmiş kalıntılardan birçoğunun **Paleolitik (Yontma Taş Devri)** Çağ'a ait taş ocakları olduğu sonucuna varılır. Göbekli Tepe'deki buluntu ve yapılar kutsal bir dağ olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştı.

Göbekli Tepe'de çakmaktaşı aletlerinin yanı sıra, kayataşı aletlerde çok sayıda yer almaktadır. Burada, ağaç işçiliğinde kullanılan taş baltalar, yiyecek maddelerinin küçültülmesinde kullanılan havaneli ve havan taşları ile taş kaplar ve ezme kapları söz konusudur. Göbekli Tepe'de başka hiçbir yerde bilinmeyen buluntularda ortaya çıkarılmıştır. Bu buluntular içerisinde kapı deliği taşları ve büyük taş halkalarda vardır. Göbekli Tepe'de bulunan dikilitaşlar, bazıları oval, bazıları dikdörtgen biçimli alanlarda tapınaklar olduğu saptandı. Şimdiye kadar yirmi tapınağın sadece altısı kazılabilindi. **T** biçimli ve 2-6 metre yüksekliğindeki kireçtaşından yapılma bu dikili taşlarda **T'**nin üstünün insanın kafasını; yanlardaki el ve kol kabartmalarından dolayı da al-

tının gövdeyi simgeledikleri anlaşıldı. Bu ağırlıktaki taşların buraya nasıl getirildiği sorusuna ise henüz yanıt bulunabilmiş değil. Dikili taşların üzerinde aslan, boğa, yaban domuzu, tilki, yılan, yaban ördekleri ve akbaba gibi kabartmalar tapınağa farklı bir gizem katıyordu. Memeli hayvanların tümü erkekti, dişilere yer verilmemişti. Ancak bir taşta bir çıplak kadın görüldü. Şimdiye değin 100 bini aşkın hayvan kemiği bulundu. Bunların genellikle dinsel törenlerde kurban edildiği ve ayrıca tapınak yapımında çalışanlarca yenildiği düşünülüyor.

A Yapısı/Yılanlı Dikilitaş Yapısı

1995'te deneme kazılarının yapıldığı alandaki çalışmalar bir sonraki yıl durdurulur. Bunun nedeni, ilk kazılarda güney yamacındaki tarım alanında, oldukça büyük şekilde işlenmiş taşların bulunmasıdır. Bunlar T başlı iki dikili taştır. Bu iki dikilitaşın baş kısmı, tarla sürülmesi sırasında, çalışmalara engel olan taşların kaldırılması amacıyla köylüler tarafından kısmen kazılmıştı. Dikili taşlardan biri sağlamdı, başı görülebilen ikinci dikili taş ise balyozla parçalanmıştı. Kazı ekibi tarla sahibine, arazideki tarım faaliyetlerini durdurması halinde buradan elde edeceği ürün gelirini karşılayacağını belirtir. Arazi sahibi bu öneriyi kabul eder. 1996'da T başlı iki dikilitaşın olduğu yerde kazılara başlanır. Bu iki dikilitaşın etrafında, bir dış duvar ya da bir alan sınırına rastlanmadan çok sayıda monolotik mimari parçanın olduğu görkemli bir yapı belirmeye başlar.

3 m'den daha yüksek olan "Dikilitaş 1 ve 2" olarak adlandırılan buluntuların ikisinin de yüzleri sırayla numulandırılan Dikilitaş 3 ve 4 ile aynı mesafede ve aynı yönde durmaktadır. Neololitik Çağ'ın son evrelerine ait, köşeli mekânlar ve işlenmemiş taşlardan örülü duvarların olduğu ek yapı çalışmaları, sadece bu alanın batı köşesinde gözlemlenir.

Bu çalışmalar da Çanak Çömleksiz Neolitiğe aittir ve büyük dikilitaş çok daha sonraya tarihlenmektedir. Bunun nedeni ise, geç dönem duvarlarının, henüz kazısı yapılmamış, toprağa çapraz şekilde gömülü 4 No.lu Dikilaş'ın ayaklık kısmının üstünü örtüyor olmasıdır. Dikilitaşın etrafındaki çekirdek alanda ve doğudaki bütün alanda geç dönem evresine rastlanmadı. Burada sadece dikilitaş ile yan yana, 1-2 m derinlikteki duvara kadar ulaşan dolgu tabaka vardı.

Dikilitaşlara ait 1 m genişliğindeki duvarlar, geç

evrelerdekilerden çok daha sağlam yapıldığı görülür. Duvarların taşları bile farklıdır. Duvarlardan birinin üst yüzeyinde aslana benzeyen, kaburgaları ve ereksiyon halindeki penisi açıkça belli olan bütün bir heykel bulunur. 3. No.lu Dikilitaş'ın yanında dolgu tabakasında bir başka heykel bulunur. Parçalanan bu heykel, arka pençeleri bir insanı kavrayan bir hayvanın arka gövdesine aittir. Ama bu hayvanın nasıl bir hayvan olduğu açıklığa kavuşturulamaz. 3. No.lu Dikilitaş'ın yıkıntıları arasında, bir yaban domuzuna ait bir baş bulunur.

Küçük bir beşinci dikili taş daha bulunur. T biçimli 1 ve 2. dikilitaşlarda kabartma resimlerine rastlanır. Burada bulunan kabartmalar hayvanlara aittir. Burada bulunan her buluntu daha önceki kazılarda bulunan buluntularla karşılaştırılır. Analizler yapılır.

A yapısı şeklinde numaralandırılan dikilitaşların temel özelliği köşeli yapılar olmasıdır. Bu köşeli yapılar tarihi MÖ 8–9 bin yıllara tekabül etmektedir. Dikilitaşlı ve dörtgen planlı yapılar ortaya çıkarılmıştır. Söz konusu yapıların, çağdaşı olan Nevali Çori'deki tapınakla benzerliklerinde dolayı aynı şekilde kült yapıları olduğu sonucuna varılmıştır. Bu tabakanın tipik yapısı olarak kabul edilen "Aslanlı Yapı"'da dört dikilitaştan ikisi üzerinde birer aslan kabartması görülmektedir. A yapısı olarak adlandırılan alanda kuş, boğa, tilki kabartmalarına da rastlanmıştır. Dikilitaş 3 ve 4'te kabartma resmi tesbit edilememiştir. Dikilitaş 5'te, kabartmanın karın yüzünün mekâna doğru baktığı yerde, aşağıya doğru kıvrılan bir yılan kabartması bulunmuştur. A yapısı Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ B evresine tarihlenmektedir. A yapısının bu dönemde inşa edildiği düşünülmektedir. Göbekli Tepe'de çakmaktaşı aletlerinin yanı sıra, buluntu envanterinde özellikle kayataşı aletlerde çok sayıda yer almaktadır. Burada, ağaç işçiliğinde kullanılan taş baltalar, yiyecek maddelerinin küçültülmesinde kullanılan havan eli ve havan taşları ile taş kaplar ve ezme kapları bulunmuştur. Klaus Schmidt A yapısını şöyle anlatmaktadır:

"Göbekli Tepe'de, başka hiçbir yerde bilinmeyen çok sayıda nesne de ele geçmiştir: Bunlar arasında, daha önce de sözünü ettiğimiz, işlevleri henüz saptanamamış, platoda ele geçen 'kapı deliği taşları' ve büyük taş halkalar vardır. Ancak burada, diğer buluntu yerlerinde örnekleri olmayan, düğme benzeri küçük nesneler ya da farklı boncuklar ve takı formları da gün ışığına çıkmıştır.

Özellikle de, bulduklarımız arasında hemen dikkatimizi çeken, diğer ilk Neolotik yerleşmelerde çok sıkça rastlanan iki unsurun olmamasıdır. Kadını betimleyen resimler ve kilden yapılmış figürinler. Belki de bu iki unsurun yokluğu, buradaki yapıları anlamak için bizi çözüme ulaştıracak soruya yönlendirmektedir. Acaba figürin buluntularda kullanılan yapım malzemesinin seçimi önemli bir rol oynamıyor muydu? Ve çoğunlukla kadınları betimleyen dişil resimler ve kil figürler tümüyle yoksa, o zaman acaba Göbekli Tepe, diğer buluntu yerlerinde alışılmış olan merkezi bir toplumsal görüntüden yoksun mu? Eğer kilden figürinleri ve dişisel nesneleri, geniş anlamda bereket sembolü ve bunun tutarlı bir sonucu olarak da 'yaşam' ile birleştirirsek; o zaman bunların Göbekli Tepe'deki yokluğu, olasılıkla onun temel benzeri olan 'ölümü' çağrıştırıyor ve o çağda yaşayanların, böylesi antropolojik büyüklükteki bir merkeze doğru kaymasına neden olabilir mi? Bizler, Göbekli Tepe'nin kapsadığı bu yeri kavramak zorundayız. Bu görüşleri desteklemek için gerekli olan mezarları henüz bulamadık; ama Çanak Çömleksiz Neolitiği (PPN) ait tabanaltı gömütler ya da daha önce bahsettiğimiz Çayönü'ndeki Kafataslı Yapı gibi buluntuların beklendiği tabakaları henüz kazmadığımızı da belirtmek isterim." (age, s. 123-124)

B Yapısı

1997'de A Yapısı'ndaki kazılar durdurulur. Bir sonraki yıl kuzeydeki komşu alan kazılmaya başlanır. A yapısında öne çıkan buluntu, dikili halde özgün yerinde duran dört yeni megalit ile devam eder. Daha geç dönemdeki inşa çalışmaları sadece kazının batı sınırında tespit edilir. Yeni ortaya çıkarılan 6. Dikilitaş bu geç dönem yapı evresine girdiği belirtilir. Alanın batı bölümünde 7, 8 ve 9. Dikili Taşlar ortaya çıkar. Neolitik Çağ'da dikilitaşların etrafındaki açık alanı doldurmak için yığılan birçok parçadan oluşan dolgu tabakası tespit edilir. Kazı devam ettikçe yeni dikilitaşlar ortaya çıkar. Yeni buluntularda, tek başına çok yüzeyli daire biçimine yakın yapılar söz konusudur. Batı profilinde bulunan 15. Dikilitaş'ın yönü dikkat çekicidir. Tek başına, diğer dikilitaşlardaki poligonal merkezi düzene uymamaktadır. Üzerinde yapılan incelemelerde ilk defa dikilitaş başına ait kol genişliğinde bir delik keşfedilir. Bunun çok sayıda benzeri daha sonra ortya çıkartılır. B Yapısı'nın yuvarlık planlı duvarı ve dikilitaşları, yaklaşık üçte iki oranında kazılır. Batı, güney ve doğuda yuvarlak plan bütün olarak açığa çıkartılır. Sadece kuzey bölümü henüz kazılmamıştır. B Yapı-

Bıçaklar

sı'ndaki merkezi dikilitaşta yer alan tilkiler dışında sadece diğer iki dikilitaşta kabartmalar tespit edilir. 14. Dikilitaş'ın sağ gövde kısmında, büyük oranda çevre duvarı ile kapatılmış, üzerinde şimdiye kadar ne olduğu anlaşılmayan bir motiv bulunur. Bu motifinde bir tilkiye ait olduğu tahmin edilmektedir. Dikilitaş 6'nın dışında, poligonal dairenin diğer tüm dikilitaşlarında hiçbir kabartma bulunamaz.

Dikilitaş 6'nın arkası kazıldığında saklı kalmış bir hayvan kabartması bulunur. Resmin yuvarlak ve hiç biçimlendirilmemiş, ovalden üç köşeliye kadar değişen başı, ağız ve dişlerle süslenmiş diğer yüksek kabartma başlarla karşılaştırıldığında oldukça dikkat çekicidir. Kabartmanın, dikilitaş başının arka tarafında olması da, şimdiye kadar elde edilen bilgilere göre alışılmışın dışındadır. Bitişikteki dikilitaşta benzeri konumda başka bir kabartma tespit edilir. Bu kabartma çevre duvarı ile kapatıldığı için kabartmanın kuyruğundan başka birşey görülmemektedir. Bu kabartmanın aşağıya doğru sürünen bir yılana ait olabileceği düşünülüyor.

Göbekli Tepe B Yapısı'nda bulunan buluntular, yuvarlak-Oval yapılar olarak değerlendirilmektedir. Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ A–B geçiş evresi olarak tarihlenen bu tabakanın yapıları yuvarlak ya da oval planda inşaa edilmiştir.

C Yapısı

Dairesel biçimli A ve B yapılarının hemen doğusunda, yine daire şekilli üçüncü bir dikilitaş yapı ortaya çıkmıştır. C yapısının geçmiş dönemde tahrip edildiği tespit edilir. Bu tahribatın binlerce yıl öncesine ait olduğu düşünülmektedir. Kazılarda daha yarıya gelmeden, C yapısının eşmerkezli en az üç çevre duvara sahip olduğu tespit edilir. C yapısında açığa çıkarılan kabartmalardan altı tanesi erkek yaban domuzuna aittir. Bulunan dört erkek yaban domuzu heykelinin üç tanesi buradan çıkmıştır.

Şimdiye kadar C yapısında yapılan kazılarda dokuz dikilitaş tespit edildi. Bu dikilitaşların daha fazla olduğu düşünülmektedir. Çünkü farklı yerlerde daha önceden var olan dikilitaşlara ait izler görülmektedir. Büyük ihtimalle, bu alanda çalışan tarla sahibi, tarım çalışmalarını engelleyen taşları büyük bir çabayla söküp atmış olmalıdır. Korunabilmiş dikilitaşların çoğu T başlarına kadar açığa çıkartılmıştır. Bu nedenle kabartması olan sadece iki dikilitaş tespit edilmiştir. Dikilitaş 26 ve 28'in alınlarında küçük erkek yaban domuzu kabartmaları bulunmaktadır. Dikilitaş 28'de ise, gövdenin sağ yüzünde aynı şekilde başka bir hayvan kabartması yer alır. Gövdenin ön yüzünde, dikilitaşın çenesinin altında soyut bir sembol tespit edilmiştir. Dikey bir yarım ay, yatay duran bir krişin üstünde yer almaktadır. Bu iki işaret, dikilitaşlarda sıkça görüldüğü gibi, papaz atkısı benzeri yan şeritler tarafından çevrelenmektedir.

Orta daireden şimdiye kadar dört dikilitaş tespit edilmiştir. Dikilitaş 23'ün sol gövde yüzeyinde, doğal ölçülerde bir yaban domuzu kabartması var. Hayvanın gövdesi ise tümüyle çevre duvarıyla kapatılmıştır. Dikilitaşın hemen önünde, başın dolgu toprağında dikilitaş başına doğru yönlendirilmiş, dişlerini gösteren bir hayvan heykeli ortaya çıkarılmıştır.

Göbekli Tepe'de heykeller ve yüksek kabartmaların bulunduğunu söyledik. Göbekli Tepe'de ilk anda yırtıcı hayvanlara ait (ayı, aslan) buluntular, kabartma tekniği ile yapılmış sürüngen hayvanlar ve dişlerini gösteren bir hayvan kafası bulundu. Daha sonraki kazılarda, bu buluntulara yeni buluntular eklendi. Göbekli Tepe'de heykellerin çeşitliliği göze çarpmaktadır. Bu heykeller içerisinde yırtıcı hayvan tipleri çoğunluktadır. Yırtıcı hayvanlar kötülüklerden ve tehlikelerden korunmak amacıyla yerleştirilmiştir. Bu yırtıcı hayvan kabartmaları, dikili taşların altında yer almaktadır. Dikili taşlara bakıldığında, bakanlara doğru sürüklenerek geldiği izlenimi veren çok sayıda yılan kabartması bulunmaktadır. Bazı heykellerde, insan ya da hayvanlar, insan kafalarına sarılmaktadır. Bu motifler, çanak çömleksiz Neolitik Çağ'da görülen kafatası kültüne özgüdür. Büyük boyutlu insan kafası betimleri, doğal büyüklükten çok küçük boyutlara kadar çeşitlilik göstermektedir.

D Yapısı

D yapısı en iyi korunmuş dördüncü yapıdır. Oldukça belirgin oval bir plana sahiptir. Çok sayıda kabartmalarla süslenmiştir. Klaus Schmidt D Yapısı hakkında şunları söylemektedir:

"Dikilitaşlı yuvarlak yapıda yapılan bir yürüyüş, insanda, taşlaşmış bir hayvanat bahçesinde gezi yapıyor duygusu uyandırmaktadır. Ama dikkati çeken, sadece çok sayıda hayvan türü değil, daha çok grup olarak betimlenmiş sahnelerdir. Bu eşi benzeri olmayan resimleri doğru şekilde anlamanın zorluğunu, 'göldeki turnalar' örneğiyle göstermeye çalışalım: İlk bakışta bir su, bir nehir ya da bir göl olarak yorumladığımız dalga çözgilerini, iki turna kabartması sayesinde tanımlayarak, biraz şiirsel kaçan bu ismi verdik; isim daha sonra Göbekli Tepe üzerine yazılmış bir yazının da adı oldu. Kazıların ilerleyen aşamalarında ise, göl dalgaları olduğunu düşündüğümüz çizgilerin, aslında yılanları tanımladığını anladık. Yorum için başka bir yardım umudumuz olmadığı için, bu resimin anlattığı hikâye sonsuza kadar gizli kalacaktır. Ancak kesin olan şudur ki, bu yapıların Neolitik ziyaretçilerinin bir zamanlar bu resimleri anlamış olduklarıdır. Bizler ise, böylesi bir resim tanımlamasında, daha önce olduğu gibi yanılabiliriz. Bu durum ileride daha açıklık kazanacaktır." (age, s. 149)

Schmidt, yüzey tabakası dışında II. ve III. tabakadan söz etmektedir. Schmidt'e göre III. tabaka, T şeklinde 10–12 dikilitaş ve onları içine alan yuvarlak duvarlar ile bunun merkezinde daha yüksek ve karşılıklı yerleştirilmiş iki dikilitaştan oluşan yapılarla temsil edilen tabakadır ve daha eskidir. II. tabaka ise bir ya da iki daha küçük dikilitaşın yer aldığı, bazılarında dikilitaş yoktur, dörtgen planlı daha küçük ölçekli yapılarla temsil edilir. III. tabaka'yı Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ A olarak, II. tabakayı ise Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ B'nin erken ve orta evresine yerleştirmektedir. Schmidt, III. tabakanın MÖ 10. binyıla, daha yeni tabakanın ise MÖ 9. binyıla tarihlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Ancak III. tabakadaki henüz ortaya çıkarılmış yapılardan alınan malzemenin radyokarbon tarihlendirmesi, bu yapıların birbirleriyle tam olarak çağdaş olmadığını göstermektedir. En erken tarih D yapısından gelmektedir. Bu verilere göre D yapısı MÖ 10. binyıl ortalarında inşaa edilmiş ve aynı binyılın sonlarında terk edilmiştir. C yapısının dış duvarı, D yapısından daha sonraki bir tarihte, A yapısı ise her ikisinden de daha sonra yapılmış görünmektedir. Ancak bu değerlendirmeyi tam olarak doğrulamak için daha fazla veri gerektiği de kabul edilmektedir.

Klaus Schmidt, yazdığı kitapta tek tek bulunan buluntuları ele alıp inceler. Kazı çalışmalarının nasıl yapıldığını ve bulunan buluntuların analizini yapmaya çalışır. Göbekli Tepe'de bulunan buluntular, daha önce başka yerlerde bulunan buluntular ile karşlaştırılır. Göbekli Tepe'de yeni olanın ne olduğu sorularına cevaplar bulunmaya çalışılır. Klaus Schmidt bu durumu şöyle anlatıyor:

"Bununla birlikte, Göbekli Tepe'nin höyük kitlesi, net bir görünüm halinde şekillenmemiştir. Burada, çok sayıda küçük tepecik ve onların arasındaki çukurluklardan oluşan bir çevre söz konusudur. Ve tam da burada, doğal olarak birinci tabakanın yoğun katmanlarını görüyoruz. Şimdiye kadar üçüncü tabakada ortaya çıkartılan görkemli dikilitaşlı yuvarlak yapılar, höyüğün güney kanadının iki bölüme ayrıldığı ve güneyde bir vadiye açıldığı yerde, derin bir çukurlukta bulunmaktadır. Batı, kuzey ve doğuda dikçe yükselen höyük zirvesiyle çevrilmiştir. Üçüncü tabakaya ait yapıları, taş, sediment ve benzeri maddelerle doldurulmuş olarak bulmamız, sadece topografik nedenlerle gerçekleşmiş ve dolgu maddesinin, doğal olaylar, hava etkisi ve erozyonla oraya taşınmış olması mümkün olabilirdi. Buna rağmen, üçüncü tabakaya ait yapılardaki dolguların, büyük oranda insanlar tarafından gerçekleştirildiğini tespit ettik. Bu yapılar, Taş Çağı insanı tarafından doldurulmuştu. Ancak, bilinçli gerçekleştirilmiş dolgunun üstünde, yeniden güçlü bir tabaka yer almakta. Bu nedenle, ilk Taş Çağı buluntularına rastlamak için, normal koşullarda metrelerce kazmak gerekmekteydi. Buna rağmen, az rastlanılır bu olay nedeniyle, daha önce sözünü ettiğimiz üçüncü tabakaya ait 43 adet T başlı dikilitaş, özgün yerlerinde çok iyi şekilde korunagelmişti." (age, s. 257-258)

İlk bulgular Göbekli Tepe'nin kutsal bir kült olduğu yönündedir. Anıtsal dikilitaşlar ve bunların oluşturduğu yuvarlak yapılar, heykeller ve kabartmaların tarzı, Göbekli Tepe'nin Neolitik Çağ'a ait kutsal bir merkez olduğu sonucuna götürmektedir. Göbekli Tepe, büyük olasılıkla M.Ö. 10. ve 9. bin yıllarında, bağımsız olarak hareket eden grupların, yapıların gerçekleştirilmesi için uzlaşarak bir araya gelmelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. T biçimli dikilitaşların açık bir şekilde, stilize edilmiş insan benzeri varlıkları gösterdiğini farklı araştırmalar ortaya çıkarmıştır. Bu dikili taşların Göbekli

Göbekli Tepe genel görünüş

Tepe'de inşa edilmesi insanların yaşamında önemli bir rol oynamıştır. Göbekli Tepe'de jeomanyetik çalışma sonucunda, bilinen yapıların dışında, daha en az 15 yapı ve toplam 200'den fazla dikili taşın olduğu ortaya çıkmıştır. Taşocaklarındaki çalışmaların, tonlarca ağırlıkta her yüzeyi büyük bir özenle işlenen kireç taşından yapılma dikili taşların taşınması, dikilmesi az insanla gerçekleşecek bir olay değildir. Tüm bulgular Göbekli Tepe'nin kutsal bir mekân olarak inşa edildiğini göstermektedir.

Kutsal dağ Göbekli Tepe'ye veda edildi ve üzeri toprakla kapatıldı. Kutsal dağın insanları avcı topluluklari idi. Avcı topluluğu artık tarım toplumunu kabul etmişti. İnsanlar yerleşik hayata geçmişlerdi. Tarım toplumlarının yerleşmesi, tarıma elverişli toprakların yer aldığı vadilerin iç bölgelerinde yer almaktaydı. Yerleşik hayata geçen insanlar, tarım ve hayvancılık için gerekli koşulların oluştuğu bölgeleri tercih ediyorlardı. Yukarı Mezopotamya, yerleşik hayat için birçok olanak sunuyordu. Yerleşik hayatın ilk yerlerinden biri Harran Ovası'nın kuzey batısında yer alan Gürcütepe'dir. Burada tarım ve hayvancılık için gerekli ekolojik bir ortam vardır. Göbekli Tepe arazisi bir dağ arazisidir. Bu kutsal dağda yaşayanlar, tarım ve hayvancılık için uygun alanlara yerleşmeden önce anıtlarını taş ve molozla doldurdular. Geçmişlerine sünger çektiler. Peki neden? Neden bu kutsal mekânı taş ve molozla kapattılar. Ne yazık ki bunun cevabı henüz bilinmiyor.

Klaus Schmit kimdir?

1953'te Almanya' da Feuchtwangen şehrinde doğdu.Erlangen-Nürnberg,Heidelberg üniversitelerinde Pre ve Protohistorya eğitimi gördü. Aynı zamanda Jeoloji-Paleontoloji ve Klasik Arkeoloji bölümlerinden yanbilim dalları dersleri aldı. 1983'te Heidelberg Üniversite'sinde Prof. Dr. Harald Hauptmanndanışmanlığında yaptığı,"Norşuntepe Küçük Taş Buluntuları"başlıklıdoktoratezinibitirdi. 1984-1986 yıllarında Alman Arkeoloji Enstitüsü(DAI) Gezi bursu aldı.

1986 -1995 yılları arasında Alman Araştırma Vakfı (DFG) araştırma bursunu kazandı Daha sonra Heidelberg Üniversitesi'nde bilimsel uzman kadrosunda çalıştı.

1994'te Göbekli Tepe keşfedildi.

1995'ten beri Göbekli Tepe kazı başkanlığı. 1996-1998 yıllarında Alman Araştırma Vakfı(DFG) doçentlik bursunu kazandı. 1999'da Erlangen Üniversitesi'nde tarih öncesi ve Öntarih dersleri verdi. Aynı dersleri Bamberg Üniversitesi'nde de verdi. 2001'den sonra Doğu Bölümü Prehistorya Arkeolojisi bölüm sorumlusu oldu.

2007'de Erlangen Üniversitesi'nde profesör oldu.

Öğrencilik yıllarından itibaren Almanya, Yunanistan, Mısır, Suudi Arabistan ve Ürdün' de çeşitli arkeoloji projelerinde yer alan Klaus Schmidt, Türkiye' deki çalışmalarına 1978 ve 1979 yılında Elazığ Müzesi'nde Norşuntepe kazısı malzemesi üzerinde yaptığı ve daha sonra doktora tezi olarak yayınladığı buluntu çalışmaları ile başlamıştır. 1980 yılında Lidar Höyük kazısına, 1983-1991 yılları arasında Nevalı Cori kazısına katılmış, 1992-1994 yıllarında Nevalı Cori buluntuları üzerine çalışmalarını Urfa' da gerçekleştirmiştir.

Klaus Schmidt 20 Temmuz 2014'te kalp krizi sonucu yaşama veda etti.

Not: Bu yazı Klaus Schmidt'in *Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbekli Tepe, En Eski Tapınağı Yapanlar* adlı kitabından yararlanılarak *hazırlanmıştır.)*

GÜNEY SATIŞ NOKTALARI

ADANA
Kitapsan-Gazipaşa Bulvarı
Kitapsan-Çakmak Plaza
Kitapsan-T.Özal Bulvarı

AMED
Aram Kitabevi

ANTEP
Güney Kitabevi

ANTALYA
Nabu Arteis Sahaf Ktiabevi

ANKARA
Dost-Kızılay
Turhan-Kızılay
İmge-Kızılay

DERSİM
Zafer Büfe

ELAZIĞ
Jiyan Kitabevi

ESKİŞEHİR
Aşiyan Sahaf

MERSİN
Kitapsan-Mezitli
Kitapsan-Akdeniz
Kitapsan-Yenişehir
Tekağaç Kitabevi

KONYA
Kitapsan-Selçıklu

İSTANBUL
Mephisto-Taksim
Mephisto-Kadıköy
Semerkant-Taksim
Güney Kültür Merkezi-Esenyurt

İZMİR
Kitapsan-Konak
Kitapsan-Alsancak
Pan Kitabevi-Karşıyaka
Yakın Kitabevi-Alsancak

Din Bölüm 25

UZAKDOĞU DİNLERİ IV

Bundan önceki sayımızda Ramayana destanın V. bölümünü anlatmıştık. Bu bölümde mutlu geçen 10 bin yıldan bahsedilmişti. Her destanda olduğu gibi bu destanda da Rama ile Sita'nın mutluluklarının sınırlı olduğunu okumaktayız.

Rama'nın 10 bin yıllık hükümdarlığının sonunda Sita hamile kalır ve bilge adamların kutsal Ganj Nehri boyundaki inziva yerini ziyaret etmek ister. Bu yolculuğa başlamadan önce Rama arkadaşlarına ve danışmanlarına sorar: "*Halkım, erkek kardeşlerim, Sita ve benim hakkımda ne söylüyorlar*?"

Birisi yanıt verir: "*Sizin maymunlarla dostluğunuzu ve Rakşasa ve Ravana'yı ele geçirişinizi takdirle karşılıyorlar.*"

"*Bütün söyledikleri bu kadar olamaz*" der Rama. "*Başka bir şey söylemiyorlar mı*?"

Bu kez bir başkası yanıtlar: "*Madem ısrar ediyorsunuz bilmeniz gerekir ki, sizin Sita'yı Ravana ile Lanka'da yaşadıktan sonra geri getirmenizi doğru bulmuyorlar. Kralları bunu yaptığı için kendilerinin de karılarının uygunsuz davranışlarını kabul etmek zorunda kalacaklarını düşünüyorlar.*"

Bunun üzerine "*Rama'nın kalbi kederle dolar.*" Arkadaşlarını gönderdikten sonra erkek kardeşlerini çağırdı. Onlara ağlayarak neler duyduğunu anlattı. "*Kalbim Sita'nın saflığından kuşku duymuyor, o saflığını ateşle kanıtladı. Ancak halkım beni sadık karımı ikinci kez reddetmeye zorluyor. Bir kral, ismine gölge düşerse, saltanatını sürdüremez.*"

Böylece Kosala halkı Sita'nın erdemini yeniden sorgular ve Rama da onu sürgüne mahkum eder. Sita sürgünde Rama'nın ikiz oğullarını doğurur. Valmiki onlara Ramayana'yı öğretir. Rama bu öyküyü duyup oğullarıyla karşılaşınca Sita'yı geri getirir ve onun saflığının yeniden sınanmasını ister. Ancak Sita anası Toprak Ana'ya döner.

Rama ile Ravana arasındaki Lanka Savaşı, Sahibdin, Udaipur, 1649-53

Bir gün Zaman'ın görüntüsü Rama'nın sarayına geldi ve Rama'ya şöyle dedi: "*Rama olarak dünyada 11 bin yıldır hüküm sürüyorsun. Büyükbaba sana şunu sormak için beni yolladı. Ölümlülere hükümdarlık etmeye devam etmek istiyor musun, yoksa yeniden bütün tanrılara hükümdarlık etmeye hazır mısın?"* sorusunun ardından;

Brahma heyecanla bağırır: *"Hey, Vişnu, dünyadaki canlıların koruyucusu. Cennete nasıl istersen o şekilde gir."*

Rama ve erkek kardeşleri cennete Vişnu olarak girdiler ve bütün tanrılar sevinçle onları karşılayıp önlerinde eğildiler. Sonra Vişnu şöyle dedi: *"Brahma, burada toplanan herkes beni izlemek istiyor, çünkü beni seviyorlar. Benimle kalabilmek için, dünyadaki yaşamlarından vazgeçiyorlar. Bunun için, onların her birine cennette yer ver."*

Rivayete göre, Rama'yı izleyenler tanrısal biçimler aldılar ve şu anda cennette yaşıyorlar!

Ozan Valmiki tarafından yaratılan ve yazılan büyük baba ve yaratıcı Brahma tarafından onurlandırılan *Ramayana destanı* böylece sona erer. Güya Onu ezbere söyleyenler inek ve altınla ödüllendirilir. Onu duyan veya okuyanlar bütün günahların-

Katmandu Budist

dan arınır, uzun ve şerefli bir yaşamları olur. "*Hem dünyada hem cennette çocuklarının ve torunlarının hayır dualarının keyfini yaşarlar"* mış!

Bu destanın ne zaman yazıldığı hakkında kesin bir bilgi yoktur; ancak MÖ 4. yüzyıl ile MS 2. yüzyıl arasında bir zaman diliminde yazıldığına dair yorumlar yapılmaktadır.

Vaat edilen Cennet'teki keyfin aldatmaca olduğunu bildiğimiz kadar, bu dünyada da çoğunluğun cehennemi yaşadığı bizler açısından açıktır.

Bu destanın/masalın anlatıldığı/yazıldığı tarihten günümüze kadar geçen zaman içinde bu vb. hiçbir destana inanan ve okuyanlara cennet keyfi yaşatmamıştır. Hâlâ da bu dünyada büyük çoğunluk cehennemi yaşamış ve yaşamaya devam etmektedir. Bu destanın rağbet gördüğü Uzakdoğu ülkelerinde bunlara inanların çektikleri sefaletin boyutunu anlamak isteyen 1 milyar 200 milyon insanın yaşadığı Hindistan'daki verilere bakabilir. Dünyada ulusal gelirdeki payda 153. sırada yer alan (yıllık kişi başı 1693 Dolar) Bangledeş/Nepal (1675 Dolar) vs. deki yaşam standartlarıyla Avrupa'nın herhangi bir ülkesindeki farka bakarsanız nasıl bir cennettin(!) yaşandığını daha iyi anlarsınız!

Buda Üzerine

Budizmin isim kaynağı Buda'dır. Türkçeye çevrildiğinde *"Aydınlanmış"* anlamını ifade eder. Yani Buda "*tam aydınlanmaya*" varmış kişidir! Buda Vakkali'ye şöyle der:

"Benim zayıf bedenimde görülecek ne var Vakkali? Dharma 'yı gören kişi beni görür; beni gören kişi Dharma 'yı görür. İşte böyle Vakkali, bir kişi Dharma 'yı görünce beni görür, beni görünce de Dharma 'yı görür. " (Edward Conze, Kısa Budizm Tarihi/Ömer Cemal Güngören/Yol Yayıncılık 2005 İstanbul, s. 29)

"O dünyaya gelmişse dünya iyi olsun diye gelmiştir" (age. s.45)

Öne çıkarılan "*ben*" içindeki *Dharma* Budist anlayışa göre en yüksek mertebedir! Ermişin vardığı en yüksek konumdur! Yani her şeyin ardındaki ve içindeki yaratan, koruyan ve yok eden kişilik ötesi bir güçtür! Yüce olan bu erk her şeyi düzenleyen bu yasa, kolay kavranamaz ve tanımlanamaz! Deyim yerindeyse Yahudi'nin Rabbi, Hıristiyan'ın Babası-Kutsal Ruhu ve oğlu, Müslümanın Allahına denk düşendir! Bazı anlayışa göre de çağımızın fizikçilerine göre atomun anlamı Budistlerdeki Dharma'nın anlamına denk düşermiş!

Benim sesime kulak verenler
Görünüşümü gözleriyle görenler
Boş yere yorulmasınlar
Beni böyle göremezler
Buda 'yı görmek demek
Dharma-kâya 'yı görmektir
Dharma-kâya 'yı gören gerçeği görür"(age. s. 61)

Rabbine, İsa'ya ve Allaha ulaşmak ne kadar zor ve eziyetli ise, Budistlerde de Dharma'ya ulaşmak o kadar eziyetli ve zordur! Zaten büyük insanlık için anlaşılır ve kolay kavranır olsaydı bugüne ulaşmaz, tarih sahnesinde antik yerini alırdı! Bugün hâlâ Buda'nın dünyayı iyi edeceğine, kötülüklerden arındıracağına inanan milyonlar bu yüzdendir! Milyonlar için erişilmez olan her zaman kutsal olandır!

İlk Buda'nın ortaya çıkışı MÖ 400-600 yılları arasındadır. Çıkış yeri Nepal olduğu söylenir! Temel düşünce "**Üç kötülüğe**" karşı "**kurtuluş**" yolunu göstermektir. Bu düşünceye göre "**üç kötülük**":

Can yakmak; yani şiddete başvurmaktır. İleri sürülen *düşünce "her türlü şiddetten kaçınmalıyız"*! Şiddet harmanı ile yoğrulmuş, şiddet tekelini elinde bulunduran ve hak aramaya karşı her türlü direniş ve başkaldırının cezalandırıldığı toplumsal sistemlerde, egemen sınıfların hakim olduğu koşullarda bu öneri gerçekçi olamaz. Zaten olmadı da!

Benlik yanılgısı; insanın bencilliği, yalnız kendi-

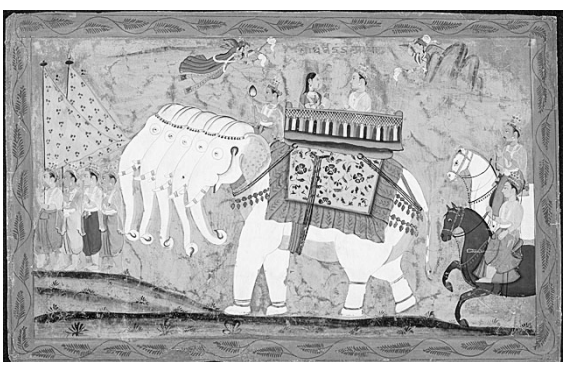
Indradeva (ca. 1670-1680)

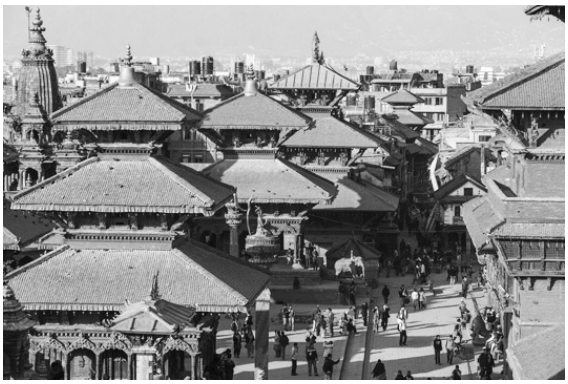

Katmandu

sini düşünmesi sıkıntı ve *"acıların kaynağıdır!"* Bundan kurtulmak için *"benliğin yok olması gerekli"*dir. Yani Budistlerin diliyle "*Nirvana*" ya ulaşma! Bedenin isteklerinden vazgeçmedir! İnsanı insan yapan benliğidir. Dış çevreden korunması için kendisini ve en dar anlamda ailesini düşünmesi ona hayvanlar aleminin yadigarı bir alışkanlıktır. Sömürü sistemleriyle bu alışkanlık toplumsallıktan daha da uzaklaşmasını beraberinde getirmiştir. Köle ve toplumsal üretim araçlarını kontrolleri altında tutanlar tüm benlikleriyle bu durumu kontrol altında tutmaya başlamışlardır. Günümüze kadar devam eden ve sömürücü sistemler yerle bir olmadan bu durum ortadan kalkmaz! Her türlü kötülüğün kaynağı bireysel "*benlik yanılgısı*" değil bilakis üretim araçları üzerindeki özel mülkiyettir.

Ölüm; bir yanılsamadan başka bir şey değil! Bu düşünceye göre *"ölümsüzlüğün kapısından içeri dalanlar"* için ölüm diye bir şey yoktur! Bugüne kadarki insanlık açısından nesnel olarak kabul görülen; tüm canlılar gibi insan da doğar şartların elverdiği koşullarda yaşar ve yaşlanıp ölür! Bu gerçek binlerce yıldır her gün, her saat, her dakika, her saniye hep tekrarlanır durur! Bu gerçeği anda değiştirmek mümkün değildir. İnsan öldüğünde onun düşünme organı olan beyinde devre dışıdır! Artık üretim yapamaz, hayaller kuramaz, ruhlarla uğraşamaz! İstekler arzular ve beynin ürünü olan *"ölümsüzlük"* düşünceleri de onunla birlikte yok olur! İçeri dalınacak herhangi bir kapı kalmaz! Zaten materyalistlerle idealistler arasındaki en önemli fark da budur! Budacıların vaadi diğer dinlerdeki cennetten öte bir şey değildir!

Budistlerin Yukardaki Bu Üç İlete Karşı Önerdikleri *"Üç Öğüt";*

1) **Erdemli olma**; öldürme-çalma-beline hâkim ol-yalan söyleme ve sarhoş edici içeceklerden uzak dur! Bu öğütlere sonradan eklenenler de vardır. Bunlar her 15 günde bir oruç tutma, yerine göre buna üç gün ekleme! Dünya zevklerine sırt çevirme, kokulu yağlar sürmeme, takılar takınmama, altın ve gümüşe el sürmeme vb. Bu erdemli olma öğütün de yer alanlar Yahudilikteki 10 Emirin ilk beşidir! Bunlarla ilgili yazdıklarımıza göz atmak isteyenler "***Dinini Kitabını İyi Tanı***" s. 52-59 (Dönüşüm Yayınları 2014) bakabilir. Orada yazdıklarımız bura içinde geçerlidir.

2) **Kendi başına meditasyon yapma**, (derin düşünme) duyu organlarını dış etkilerden koruma, dış dünyaya kapıları kapa, zihindeki fırtınaları dindirme, iç dünyada gezinerek duyular ötesi gerçeği algılama, uçsuz bucaksız *"sonsuzluk"* ve *"hiçlik"* gerçeğine ulaşma! Kendini ne kadar dış dünyaya kaparsan kapa, hayatta kalmak için (insani zaruri ihtiyaçlar için yemek içmek vs.) kendi dışındaki dünyaya ihtiyacı vardır! Bu gerçek sulandırılmış-afyonlandırılmış beyinler istese de istemese de vardır! Var olacaktır! Budistlerin önerdikleri; elle tutulmayan, gözle görülmeyen ve duyu organlarla his edilmeyen ve algılanmayan ruhsal yaklaşımların sırf mantıkla kavranmasını istemektir!

3) **Gerçeği bilinçle kavramaya çalışma**! Hangi gerçek ve hangi bilinç? Hayatın gerçeği ise, Budistler kendilerini bunun dışında görmek isterler! Bu gerçeği bilinçle kavramanın yolu hayatın gerçeğini olduğu gibi kabul etmeden geçer! Budistlere göre dünya geçici, değişken olduğu için dayanılacak ve sığınılacak yer değildir! Kötülüklerle de yoğrulmuş olsa da bundan başka dünya yoktur! Bu gerçeği göz ardı etmek Budistlerin işi olsun! Onlar sırf bu dünyayı anlamak için uğraşa dursun, biz Karl Marx'ın felsefesini temel alanlar, bu dünyayı sırf anlamak/tanımakla yetinmiyor onu değiştirmek içinde de

Kurukshetra

LINTEA

uğraşıyoruz!

Budistlerin önerileri; sonuçta sömürü sistemlerin varlığına herhangi bir zeval getirmeyen önerilerdir. Elbette erdemli olmak olumlu bir insani meziyettir! Ahlaklı olmakla övülen, iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk gibi faziletlerin toplamı erdemli olmaksa biz varız! Bizim gerçeğimiz: Her türlü erdemsizliğin kaynağı olan sömürü sistemleridir! Bu sistemlerin ortadan kaldırılması mücadelesi bireysel uğraşla sonuç vermez! Sonuca bireysellikle varılamaz! Kapitalist ve emperyalist sistemin hep pompaladığı bireysellik özünde erdemli olmayı köreltir! Budistlerin de pompaladığı da tam budur!

Bunların insanı toplumsal yaşamdan soğutan öyle saçma önerileri var ki, insan ister istemez bu kadarı da olmaz der! Örneğin bunlar bitki örtüsünü bozacak şekilde toprağın kazılmasına karşılar. Yani tarıma karşılar! 20 cm ve daha yüksek yatakta yatmayı, iskemlede oturmayı kötülük olarak görürler! Deyim yerindeyse Budistlerde "***tarik-i dünya***" yani her türlü günlük işler ve kaygılardan uzaklaşma; gerçek derviş (Buda) olmak için şarttır. Vinaya yasaklarının temelinde yatan bu ve benzeridir. Budistlerde başlangıçtaki dilencilik konumu; çekilen çile, sıkıntı ve katlanılan acılar olgunlaşmanın yolu sayılır! Bir nevi Hıristiyanlığa temel olan gezgin dervişlerin rolünü burada Buda dervişleri oynar!

Buda, Dharma ve Samgha sözde "*kurtuluş*" öğretisi olarak toplumda asalaklığı salık veren bir öğretidir. Buda dervişleri her türlü üretimden kopuk hazır lopçulardır!

Hıristiyanlıktaki "*Günah*" kavramı Budistlerde "*bilgisizliktir.*" Bu da yanlış kavrama ve yanılgıdır! Budistlere göre çirkin ve iğrenç olanda güzellik ve doyum aranmalıdır, derler! Sürekli ve kalıcı olmayanda kalıcılık arama! Zaten ölümsüzlüğü de buna bağlarlar!

"Alev üflenen nefesle birden sönüvermiş
Yok, olmuş, son bulmuş, bitmiş, hiçliğe ermiş

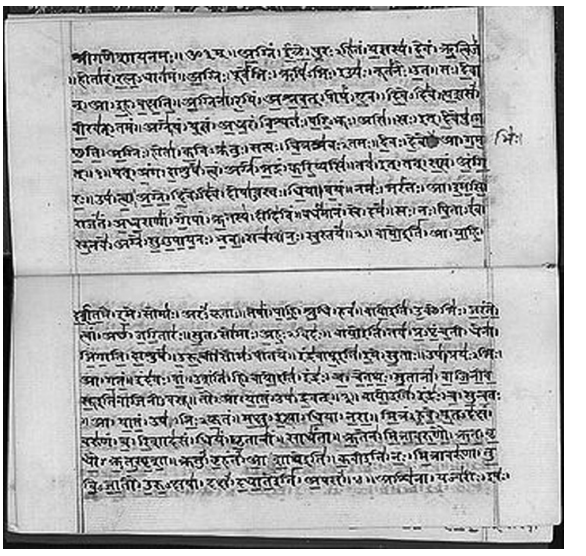

Rigveda

Ermiş de hiçlikten sessizce seslenivermiş
Kalmıyor muş adla biçim, sona varılınca
Hiç anlatılamayan o yere gelinince
O yer ne varmış ne yokmuş, bir varmış bir yokmuş
Onun için o yeri anlatan tek bir söz yokmuş..."

(Edward Conze, Kısa Budizm Tarihi/Ömer Cemal Güngören/Yol Yayıncılık 2005 İstanbul, s.24)

Yukardaki Sutta Nipata'daki dizeleri anlaşılır kılarsak, sözün kısası bütün kötülüklerin kaynağı kendi içimizdedir. Üfleyeceğimiz nefesle bunu söndürebiliriz! Eyüp peygamber misali bu dünyada her şey boştur! Onlar öyle sansınlar!

Musa Peygamber, İsa Peygamber ve Muhammed Peygamberlerdeki mucizevi yanlar Buda'lar için de anlatılır!

Budist dervişler için ailede (çoluk çocuk) gereksiz! Onlar Hıristiyan gezginci dervişleri gibi aileyi reddedenlerdendir! Sevap-Sadaka-yardımla geçinme-armağan ve kurbanların sevap kazandırdıkları inancı diğer tek tanrılı dindekine çok benzer!

Budistlerdeki selam verme duruşu (ellerin birleştirilerek havaya kaldırılması) teslim oldum demektir!

Budistlerde ikon ve resimlere tapma diğer tek tanrılı dinlere göre daha üst düzeydedir! "*Eden bulur*" anlayışı hesap sormayı engeller şekilde beyinlere işlemiştir!

Budizmin Örgütlenmesi

Budistlerde inancın örgütlenmiş hali Sangha'dır: Bu durum Budistleri hükümdarlara daha da yakınlaştırmış, onlardan beslenen kurumlar haline gelmişlerdir. Yapılan bağış ve armağanlarla tekkeler zenginleşmiştir. Yer yer arazi sahibi olmuşlardır! Görkemli manastırlar ve tapınaklar inşasının yolu böyle açılmıştır.

Zamanla devlet korumasına giren tekkelerin korunması ve kollanması kralların vazifesi haline gelmiştir. Elbette bu durum karşılıksız kalmazdı. Örgütlenen Budistler diğer dinler de olduğu gibi kralların savaşında yerlerini almakta asla geri durmamışlardır.

*"Samgha'*nın (derviş örgütünün) devletle böyle el ele vermesinin sakıncaları çok geçmeden ortaya çıktı. Daha İÖ ikinci yüzyılda Seylan Budistlerinin devlet işlerine ve politikaya karıştıkları, milliyetçi kesilerek krallarının açtığı savaşlara coşkuyla katıldıkları görüldü. Kral Dutta Gamani'yi (İÖ 101-77) *"binlerce düşman öldürmek gerekir, inançsız olanların hayvandan farkı yoktur",* diyerek yüreklendirmişlerdi. Dervişler aynı kralın yanında savaş meydanına çıkınca, "*bhikkuların (bhikkus, Budist dervişlerin) yanımızda olması kutsanmamızdır, uğurumuzdur*" demişti kral. Buda'nın sağlam bir kemiği de kralın mızrağına bağlanmıştı." (age s. 56)

Budistlerde falcılık ve üfürükçülük yabana atılamaz! Kötü ruhları kovma adına yapılan falcılık, yıldız falı ile gıyaptan (gelecekten) haberler vermeye kadar vardırılmıştır!

Üçüncü Dönem Budalarından Siddhartha Üzerine

Budistlerde ermiş (Buda) üç döneme ayrılırlar. **Birinci dönem ermişleri *Arhat*** olarak anılır. Bu Buda kendisini dünyaya bağlamış bağları koparmış, tutku ve isteklerini yenmiş biri olarak bir daha doğmayacak kurtulmuş kişidir. **İkinci dönem ermişleri ise Bodhisattava'dır**. Bu Buda ise kendini bütün canlıları kurtarmaya adanmışlıktan sonra her şeyi bilen ve gören biri olarak Buda olmak için uğraşandır. **Üçüncü dönem Budas'ı Siddha'ya** göre; evren uyum içindedir, evreni yöneten güçleri hem içte hem de dışta kullanma yeteneğine sahip olan olağanüstü güçlere sahip bir Buda'dır.

Siddhartha'nın hayatı bir Buda'nın hayatının nasıl olmasına örnek bir hayat olarak sunulur. 1946 da Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan Hermann Hesse'nin **Siddhartha** isimli Romanın da okuduklarımızı sizlerle paylaşmak istiyoruz. Kitap 2002 İstanbul da Can Yayınlarında çıktı. Romanın ilk basım tarihi 1950 yılıdır. Almancadan Türkçeye kazandıran Kamuran Şipal'dır. Bu romanda anlatılan hep yeniden doğduğu iddia edilen Buda'lardan yedincisi olan **Siddhartha**'dır.

Siddhartha Romandan Alıntılar:

Zengin baba Brahmanın oğlu Siddhartha dönemin bilgelerinin sohbetlerine birlikte katılan, Meditasyon konusunda araştırma yapan Govinda'yla birlikte büyürler.

"Işıl ışıl alnı, krallara özgü gözleri, dar kalçalarıyla Siddhartha kentin sokalarında geçerken, genç Brahman kızları sevgiyle göğüs geçiriyordu" (s. 12) Kral Baba Siddhartha da geleceğin prensini görüyordu.

Siddhartha hazdan ve neşeden uzak yaşıyordu. İçinde bir hoşnutsuzluk beslemeye başlamıştı.

Bu huzursuzluk babasının itirazına rağmen Siddhartha evinden ayrılıp gezgin çileciler (dilenciler) olan Samanalar gibi yaşamaya onların arasına katılmaya iter. Govinda ona eşlik eder.

Bir deri kemik kalmış Samanalara yetiştiklerinde

elbiselerini fakirlere vermişlerdir.

Siddhartha artık günde bir övün yemek yiyor, pişmiş şeyleri ağzına koymuyordu. 15 gün oruç tutar, orucu 28 güne çıkarır.

Samanaların en yaşlılarından ders gören Siddhartha nefsini öldürme meditasyonları yapar.

Bir gün dilenme sırasında *"ne diyorsun"* Govinda *"hedefimize ulaşmak için ilerledik mi sence?"* Govinda *" birgün gelecek sen büyük bir ermiş olacaksın Siddhartha"* der…

Üç yıl sonra "nefesiyle hastaları iyi eden Gotama isimli ermiş/Buda'nın ismini duyarlar.

Govinda Siddhartha'daki gelişmelerin suyun üstünde yürüme meziyetine yükseleceğini söyler.

Siddhartha bunu kabul etmez.

Gotama'ya gitmeye karar verirler. Yollarda dilencilik devam etmektedir.

Gotama'nın bulunduğu koruluk ona zengin bir tüccar tarafından hediye edilmiş bir koruluktu.

Gotama onlarda kutsal biri izlenimi bırakır. Ama Gotama da Siddhartha için yeterli olmaz *"onun öğretisinde bir kopukluk olduğunu"* söyleyerek arayış yolculuğuna devam eder." Bu defa arayışı yalnız sürdürmektedir.

Yeni arayışta Siddhartha'nın kurtulmak istediği şey *"ben"*dir.

Onca geçen dilencilikten sonra bir ara baba ocağına dönmek ister, sonra vazgeçer.

Bir ara uykudan uyanır ve dünyayı yeniden görmeye başlar. Doğayı anlamaya tanımaya başlar. Kent yolunda geçmek zorunda olduğu bir ırmağa ırmaktaki kayıkçıya rastlar. Kulübesinde uyurken rüyasında *çilecilerin sarı giysisi* üzerinde Govindayı görür.

Kendisini ırmağın karşısına geçiren ırmağı dinleyen kayıkçı ile sohbet eder. *"dilenci"* olduğu için geçiş ücreti ödemez beleş karşıya geçer. Kayıkçının *"her şey dönüp gelir, sende geri geleceksin, dostluğun senden alacağım ücret olsun"* der.

Yolda rastladığı kadını biran da olsa ona *"çiftleşmeye hazır bir hayvan"* gibi görünür.

Büyük kent girişinde hizmetçileri olan tahtırevandaki güzel kadına rastlar. Bu kadın bedenini pazarlayan yosma Kamala'dır.

Kamala karşısında dilencilikte sıyrılır ona *"sevişmenin hazlarını"* öğrenmek isteiğini söyler. Kamala'nın önerdiği zengin tüccar Kamaswami yanında işe başlar.

İşi gereği farklı biri olmuş dilencilikten çıkmış kılık kıyafeti değişmiştir. Sık sık Kamala'yı ziyarete gitmektedir.

Gün gelir Kamala'nın yanında harükulade saatler geçirmeye başlar, artık onun aşığı dostu öğrencisidir. Gelirini onun yanında da kazanmaktadır. Doğuştan şanslı biridir prensimiz.

Kamaswami'nin paralarıyla hayır işleri de yapar. Faizcilikte yapar. Ticaret, Kamala için gerekli parayı sağlamada onun için araçtır. İnsanları hem sever hem de aşağılar.

Dünyevi işlerle uğraşır. Kamala'dan dünyevi hazların değişik tatlarını öğrenir.

Kamala'nın çocuk isteğini reddeder.

Bu yaşam uzun yıllar sürer. Artık varlık biridir, evi uşakları vs. vardır. Baba evindeki gibi bir yaşamı vardır. Pişirilmiş etler yemekte, şaraplar içmektedir. Serveti büyümüştür.

Olumsuzluklar gün geçtikçe fazlalaşıyordu. Sanki dünya zevk, şehvet, miskinlik ve kötü huylardan oluşuyor gibi kendini mal mülk hırsına kaptırmıştı. Artık kumara artan bir hırsla sarılmış olarak oynuyordu.

Ticaret hayatında cimri biri olup çıkmıştı.

Artık yaşlanmıştı. Sık sık hastalanır olmuştu.

Sık sık Samana/dilencilik dönemine ait rüyalar görmeye başlar. Son gördüğü rüyanın etkisinde kalarak şaşalı yaşamı terk eder. Kamala ise son birleşmelerinde ondan hamile kalmıştır.

Tekrar Irmak kıyısına varır. İntihar etmek ister, Om ile uyanır. İntihardan vaz geçer.

Irmağın kıyısında Govinda'yla karşılaşır. Yeniden buluşmuşlardır. Sohbet koyulaşır. Sohbet konusu *"ölümlü nesnelerdeki değişiklik"* üzerinedir. Başından geçenleri Govindya anlatır.*"Kamaswami den ticaret sanatını, paralar biriktirmeyi, paralar harcamayı, midemi sevmeyi, nefsime keyif vermeyi"* öğrendiğini anlatır. *"Yeniden yaşamak için günah işlememem gerekiyordu"* der. Ama yaşadıklarını cehennem olarak değerlendiriyordu.

"Dünya zevklerinin ve dünya malının insana hayır getirmeyeceğini daha çocukken öğrendiğini" söyler.

Dünyevi yaşamı zenginlerin yaşamıyla sınırlayan söylemlerle yeniden dilenci olmaya Irmak kıyısından ayrılmamaya karar verir. Ve kayıkçının çırağı olarak ondan görevi devralır. Irmak bunlar üzerinden kutsallaşan Ganj'dır.

Yaşamından çıkardığı *"geçmişte olan, gelecekte olan hiçbir şey yoktur, her şey vardır sadece, şu an içinde varlık sahibidir."* sonucudur.

Zaman için eski kayıkçı ile yeni kayıkçı dervişler/ermişler olarak insanların dertlerini anlattıkları bir nevi günah çıkaran ağlama duvarına dönüşürler.

Günlerden bir gün Kamala oğlu ile çıka gelir. Oğlunu babasıyla tanıştırır. Kamala, Siddhartha'nın yanında yılan sokması sonucu ölür. Onun cesedini eski kayıkçıyla birlikte yakarlar.

Baba oğul ilişkisinde, oğlanın babayı sevmemesi, kaçıp gitmesi onda çocuk sevgisini uyandırması anlatılır.

Kendi oğlunun tavrı kendisinin babasına tavrını hatırlamaya sebep olur.

Irmakta hayaller görmeye başlar. Yer yer Kamala'nın hayali suya yansır. Yer yer Govinda'nın. Fazla geçmeden kayıkçı Vasudeva da dünyadan göçer.

Artık kayıkçı Siddhartha ya bilge gözüyle bakılmaya başlanmıştır. Bu haber Govinda'ya da ulaşır. Tekrar Siddhartha yanına gelir eskiyi yâd ederler. Bilgelik üzerine konuşurlarken, Siddhartha bilgeliklerinin ne olduğu sonuç olarak karşımıza çıkar.

Siddhartha öğretisine göre aslında duruma teori üreterek tezler ileri sürer. Ona göre "*insan tümüyle kutsal, tümüyle günahkâr değildir" "Zaman gerçek" değildir", "Gelecekteki Buda günahkâr kişinin içinde şimdiden, bugünden vardır, geleceği içindedir onun, onda sende herkeste oluşan, olası, gizli Buda'ya tapmak gerekir." (age s. 149)*

"*Yoğun bir meditasyonla zamanı yok etme, var olmuş olan, var olan, var olacak olan tüm yaşamı bir eşzamanlılık içinde görme olanağı ele geçirilir, böyle bir durumda her şey iyidir, her şey mükemmel, her şey Brahman'dır. Bu yüzden, var olan her yer iyi görünüyor bana, ölüm yaşam gibi, günah kutsallık gibi, akıllılık aptallık gibi görünüyor, her şeyin öyle olması gerekir, her şey benim onayımı, benim istekliliğimi, benim sevecen rızamı beklemektedir, benim için iyidir o zaman, bana zararı dokunamaz. Günaha pek çok gereksinim olduğunu kendi bedenimde ve kendi ruhumda yaşadım, diretmekten vazgeçip dünyayı sevmesini öğrenmek, onu kendi arzuladığım, kendi hayalimde yaşattığım bir dünyayla, kendi uydurduğum bir mükemmellikle karşılaştırmayıp nasılsa öyle bırakmak ve onu sevmek gönülden onun içinde yer almak için şehvete, mal ve mülke, kendini beğenmişliğe gereksinim duydum, en rezilce umarsızlıklara kapılmayı gereksindim".*

Her şey iyi olsaydı insanlık dinin etkisi altında kalmazdı. Her şey mükemmel olsaydı, insanlık ilerleme kaydedemezdi. Her şey bana bağlı olsaydı, ben olmazdım… Bir şeyin günah olduğunu anlamak için illa da onu kendi dar deneyimimizde yaşamak zorunda değiliz. Dışımızdaki deneylerden öğrenmek önemli bir insani meziyettir. Yukardaki satırlar bu kadar basit öğretilere bile göz kapatabilmiş durumdadır.

"Siddhartha eğilip yerden bir taş aldı, ağırlığını tartar gibi yaptı elinde.

"Şu gördüğün," dedi taşla oynayarak, "bir taştı", belli bir zaman sonra toprak olacak belki, topraktan da bitki olarak boy verecek ya da bir havyana, bir insana dönüşecek. Eskiden olsa derdim ki: 'Bu taş yalnızca bir taştır, değersizdir, Maya dünyasındaki nesnelerden biridir; ama yaşam çevriminde insana ve ruha da dönüşebileceği için bu taşa da önem veriyorum.' Eskiden olsa böyle düşünürdüm belki. Ama bugün şöyle düşünüyorum: Bu taş taştır, aynı zamanda hayvandır, aynı zamanda tanrıdır, aynı zamana Buda'dır" (Age s. 150)

Taş ile toprak ilişkisi doğru olabilir. Ama bir taşla insan/hayvan eş tutmak en hafif deyimle benzemeyenleri benzetmektir. Elmalarla zeytinleri aynı kefeye koymaktır. Bir taş tanrı olarak adlandırılacaksa o zaman tanrıya ne gerek kalıyor. İşte Budist anlayışının vardığı en zirva nokta. Her şey her şeydir!

İlk anlatımlarda Govinda Siddhartha' nın anlattıklarını soytarıca bulur. Fakat Siddhartha ölüme yakın Govinda'dan son istek gibi onun alnından öpmesinin ardından farklı yüzlerle karşılaşır. Siddhartha farklı şekillere de ermiş, Buda olmuştur. Govinda onun önünde yerlere kadar eğilir.

Siddhartha Buda'sının hikâyesi yukarda uzun uzun anlattığımız gibidir. Siddhartha'yı kutsal kılan nedir? Hangi yaşantısı ona kutsallık bahşeder. Bizce Siddhartha ne kutsaldır ne de ona herhangi bir kutsallık bahşedilmelidir. Romandaki anlatımdan hareket edersek; o bir prens olarak doğmuş, gençliğini prens olarak yaşamış. Bu yaşantıdan sıkılınca bir müddet dilencilik yapmış, ondanda sıkılınca tekrar yaşlanana kadar şatafat içinde yaşamış, ihtiyarlayınca da tekrar kendilerince kutsal sayılan alana dönmek istemiştir. Siddhartha yaşamında kutsanacak herhangi bir durum söz konusu olamaz! Birinci yaşamında bir eli yağda bir eli baldadır. Aradaki dilencilik yaşamındaki olanda ise beleşçidir. Tüccarlık yaşamında ise sömürücü bir asalaktır. Tüm yaşamı

boyunca yaptığı tek hayırlı iş çok kısa süre için yaptığı kayıkçılıktır. Üretimden kopuk bedava yaşama alışmış bir figürde kutsallık aramak veya ona kutsallık bahşetmek aldatmacadır. Her türlü kötülüğü yapacaksın ve sonra yüceleceksin. Olmasın böyle yücelik.

Siddhartha masalında bütünlük içinde salık verilen esas düşünce "*her şeyin boş*" olduğu saçmalığıdır. "*Kötülüğü anlamak için kötülük yapmak gerekir düşüncesi* " ilkel insana yakışabilir masaldır. Kısasa kısası çağrıştırır. Romanın da temel kurgusu budur. Olumsuzlukta olumluluk arama her durum için geçerli değildir. Romanı özetlememizdeki bir amaçtan olayın bütünlük içinde anlaşılmasıdır. Umarız anlaşılmıştır.

Vedalar Üzerine

Vedalar Uzakdoğu dinlerine temel olan yazılı metinlerdir. Bilinen dört Veda kitabı vardır ve bunlardan en eskisi Rig Veda'dır. Hint mitolojisinin hemen hemen bütün tanrılarından, tanrıçalarından ve diğer kutsal yaratıklarından bu kitapta bahsedilir.

Rig Veda, Hindistan'a yaklaşık olarak M.Ö. 1500 yıllarında kuzeyden gelen Arilere ait en eski edebî bir kayıtların ve Hinduların kutsal kitabının adıdır. Sanskrit dilinin en eski biçimiyle yazılmış halidir. Ağızdan ağıza ve nesilden nesille aktarılan veda bilgilerinin bir zaman sonra Krishna Dvaipâyana tarafından derlendiği söylenir.

Veda, "bilgi" demektir. Vedalar dört tanedir: Rig Veda, Sâmaveda, Yacurveda, Atharvaveda. Bunların hepsine birden Samhitâ kolleksiyonu denir.

Burada örnekler verdiğimiz Rig Veda 1017 ilâhiden oluşur. Bu ilahilerde görülen, çeşitli tanrılara sunulmuş övgülerdir. Bahsi geçen tanrıların büyük bir çoğunluğu tabiatla ilgilidir. Tanrı adlarının kökeninde adıyla eşdeğerde olan bir fiziksel temeller söz konusudur. Örneğin ince bir tül ile örtünmüş olarak kişileştirilen Ushas "*Şafak*" tanrıçası ve bir ateş biçiminde düşünülen Agni "*Ateş*" tanrısıdır. Rig Veda'nın I. ve II. bölümlerinde en çok ilahi İndra ve Agni'ye sunulmuştur.

İndra'ya sunulana bir örnek; (İndra masalını ilk bölümlerde anlatmıştık)

Ey İndra gel, kutsal otların üstüne otur da

*Senin için çıkarttığımız Soma (*kutsal bir içkinin adı BN*) içkisinden iç*

Dualarımızla bağlanarak buraya yaklaş,

Bize kulak ver ve dualarımızı dinle

Biz soma içkisi taşıyan Brâhmanlar

Seni soma içmeye çağırıyoruz (VIII 17:1-3**)**

Agni'ye

Kolunda kahramanlık gücünü taşıyan Agni mağarada yere çöktü ve

bütün tanrılara korku saldı. Onu bulan insanlar daha akıllı oldular ve

Kalplerinden gelen dualarla seslendiler.

Gökteki değişmez görünüşüyle bütün dünyayı sarar,

Ey Agni, insanların sevdikleri yerleri koru: Sen, yaşam boyu barınaktan barınağa gidensin... (V 74:2—3)

İndra ve Vishnu'ya:

Ey İndra ve Vishnu, işimin tamamlanması için size yiyecek ve kutsal şeyler sunuyorum, Kurbanımızı kabul edin ve bizi engelsiz yollardan götürerek, bize zenginlik ihsan edin... (VI/69:1)

Mitra-Varuna'ya:

Ey Mitra-Varuna, sihriniz cennete ulaştı,

Güneş ışık olarak muhteşem bir silah gibi göründü.

Siz onu, sel gibi akan suları taşıyan yağmur bulutu Parcanya ile gökte saklarsınız.

Ey Mitra-Varuna, fırtına tanrıları Marutlar.

Tıpkı savaşta bir kahraman gibi arabalarını zafer için

bağladılar.

Göğü gürletenler uzaklardan çeşitli renklerle kükrerler.

Ey hükmedici krallar, bizi cennetin sütü ile ıslatın. (V/63:4—5)

Yukardaki aktardıklarımızda öne çıkan en önemli unsur korkulan tanrılardan beklentilerdir. Güç karşısında ilk insanın talepleridir.

Vedalarda adına en çok ilahi düzülen tanrı İndra'dır. Rig Veda'da 1028 ilahiden yaklaşık 250 tanesi ona aittir. Veda'lardan anlaşılıyor ki gök katında bir "Tanrılar Ülkesi" yaratılmıştır. Eski Yunanda da böyle değilmiydi!

Brahma'nın ilk şekillerine, ya da ona benzeyen "tek bir üstün güç" bir anlamda tek tanrı düşüncesine Rig Veda'da rastlanmaktadır.

"Başlangıçta Hiranyagarbha vardı. Bütün yaratılmış olanların Tek Efendisi doğduğunda yalnızdı. Dünyayı ve göğü sabit kıldı ve korudu. Ona kurbanlar sunacağımız Tanrı kim? Hayat soluğunu veren o, güç ve enerji veren o, onun emrini bütün tanrılar yerine getirir. Gölgesi ölümsüz hayat olan ölümün tanrısı. Ona kubanlar sunacağımız Tanrı kim?" (X. Mandala'sının

121)

Burada bahsedilen yaratılış tanrısı gün bakımından Eski Yunan Tanrılarından Zeus'u andırsa da Eski Mısırdaki ilk tek tanrı düşüncesini içinde taşıyan Atonu da andırmaktadır. Elbette Tevrattaki yaratılış, hayatın başlangıçlarını anlatımıyla bir benzerliğe sahiptir. Burada kimin kimden aşırdığı sorusu gerkesiz kalır. Sonuçta hepsinin birleştiği tek tanrı düşüncesi belasının etkisinin bugün hâlâ sürüdüğünü bilmekteyiz.

Vedalarda kurban sunmanın büyük değeri vardır. Kurban diğerlerinde olduğu gibi tanrıların burada da nafakasıdır.) Kurbanlar vasıtasıyla tanrılar var olur ve yaşarlar. Ne kadarda Tevratın tanrısına benziyor değil mi? Kurbanlar sunan insanlar karşılık olarak tanrılardan çeşitli arzularının yerine gelmesini beklerler. Bu arzular; diğerlerinde olduğu gibi bol ürün sahibi olmak, uzun ömürlü olmak, öldükten sonra yaşamak, zengin olmak ya da erkek evlat sahibi olmak gibi şeylerdir.

Başlangıçta tek olan, bütün varlıkların efendisi, yeri ve göğü tutan, hayat veren, emrini bütün tanrıların dinlediği, bütün tanrıların üzerinde olan Tanrı. Manu'ya göre Hiranyagarbha Brahma idi. Güneş kadar parlak olan altın bir yumurtanın içinde anlaşılamayan ölümsüz bir "İlk Sebep" tarafından şekil bulmuştu. Yumurtanın içinde bir yıl kaldıktan sonra onu ikiye bölmüş, bu iki parçadan gökleri ve yeri yaratmış; ikisinin arasında da göğü, sekiz yönü ve suların sonsuz ikâmetgâhını hazırlamıştı."

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Rig Vedalar'da genellikle bilinen din, tek tanrıya vurgu olsa da, farklı tanrılara ve zengin mitolojik yaratıklara dayanılarak söylenen çok tanrıcılık egemendir.Tek tanrı fikrine vurgunun olduğu 10. Mandala'nın 121 ilahisini olduğu gibi aktararak Vedalar bölümünü de kapatıyoruz:

Başlangıçta Hiranyagarbha vardı. Bütün yaratılmış olanların Tek ***Efendisi doğduğunda yalnızdı.*** *Dünyayı ve göğü (cenneti) sabit kıldı ve korudu. Ona kurbanlar sunacağımız tanrı kim? (*Onu da bir doğuran varmış?BN)

Hayat soluğunu veren o, güç ve enerji veren o, onun emrini bütün tanrılar yerine getirir; gölgesi ölümsüz hayat olan ölümün tanrısı. Ona kurbanlar sunacağımız tanrı kim? (Ölüm korkusu kurban sunumunu gündeme getiriyor! BN)

Azametiyle yaşayan ve uyuyan bütün dünyanın (Tanrılar ve insanlar) Yegâne hâkimi odur; o iki ayakların ve dört ayaklıların (insanlar ve hayvanlar) Tanrısıdır. Ona kurbanlar sunacağımız tanrı kim? (Tevrattakine çok benziyor.BN)

O ki karlı dağlarla denizi ve uzaklardaki nehri yaratmıştır; o ki kollarını göklerin içine salmıştır. Ona kurbanlar sunacağımız tanrı kim?

Onunla gökler güçlü ve dünya sabittir, onunla ışık âlemi ve gök-kubbe desteklenir; onunla boşluktaki bölgeler ölçülür. Ona kurbanlar sunacağımız tanrı kim?

Onların ruhu içinde ürperirken savaş halindeki iki orduyu destekler ve bu sırada güneş onların üzerine ışıldamaktadır. Ona kurbanlar sunacağımız tanrı kim?

Agni'yi (ışığı) meydana getiren, evrensel tohumu taşıyan güçlü sular geldiğinde Tanrıların ruhu varlığa o zaman yayıldı. Ona kurbanlar sunacağımız tanrı kim?

Kurban törenini doğuran ve yaratıcı gücü ihtiva eden suları gücüyle gözeten odur. O, tanrıların Tanrısıdır, ondan öteye yoktur. Ona kurbanlar sunacağımız Tanrı kim?

*O ne bize kötülük edecek bir dünya yaratıcısı, ne de kanunları değişmeyecek bir cennet yaratıcısıdır. Güçlü ve temiz suları getiren odur. Ona kurbanlar sunacağımız tanrı kim?(*Gerçeği ararsan nedense tüm kötülüklerde onda birleşir. BN*)*

*Pracâpati! Sen bütün yaratılmış olanları içine alansın, senden ötesi yok. Sana tapınan bizler lütfunla her türlü zenginliğe sahip olabiliriz. (*O lütuf ederse!BN)

(Vedalarla ilgili bilgimizin kaynağı: Korhan Kaya'nın internet sayfasından yararlandık. http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1254/14393.pdf)

Hinduizm ve Budizm arasındaki benzerlikler ve farklılıklar üzerine

Hinduizm: kutsal söz ve tanrı anlamlarına gelir. Bu dinin kurucusu ve nasıl ortaya çıktığı bilinmemektedir. Zaman içinde birçok değişikliğe uğramıştır. Ayrıca çok tanrılı bir dindir. Başlıca tanrıları arasında: **Brahma** (dünyayı yaratan) **Siva** (yaşam ve ölümü yaratan) **Vişnu** (dünyayı koruyan) sayılabilir. Hindulara göre **Ganj** nehri kutsaldır ve burada yıkanmak onlar için bir ibadet sayılır. Bu nehrin Buda ile bağıntısını yukarda açıkladık.

Karma denilen yasaya göre öldükten sonra farklı bir bedende dünyaya gelme mümkündür.

Aslında Hinduizm'e göre belirli bir ibadet şekli yoktur. Bireysel olarak yaparlar ibadetlerini. Bu dine göre insanlar **sosyal sınıflara** ayrılır. Din adamları,

prensler ve askerler. Çiftçiler ve hayvancılıkla uğraşanlar. işçiler, sanatkarlar ve köleler.

Budizm: Hindistan'ın ikinci büyük dinidir. Hinduizmde yer alan puta tapma inancına tepki olarak doğmuştur. Kurucusu Gotama (Buda) adında bir prenstir. Bu din, Hinduizm'in **sosyal sınıf ayrımını reddeder**. Sınıf ve ırk ayrımına önem verilmez.

Amaç, insanın **Nirvana'**ya ulaşmasıdır. Buda'ya göre: (Yukarda anlattık)

Hayat acılarla dolu, zevk ve eğlence sadece görünüştedir.

Bu acılara, arzu ve ihtiraslar sebep olmaktadır.

Acıların gitmesi için bu isteklerden vazgeçmek gereklidir.

Bunu başaran insan Nirvana'ya yani iç huzura, sonsuz mutluluğa kavuşur. Yukarda Siddhartha'nın hayat hikayesinde anlattıklarımız buna örnektir.

Benzerlikler:

1) İki din de Hint kökenlidir.

2) İki dinde de kişinin hareketleri, düşünceleri ve geliştirdiği bilinç halleri ile kendi kaderini kendi yaratması inancı vardır. Yani iki dinde de **Karma** anlayışı vardır.

3) İki dinde de kişinin evrimini tamamlayıncaya kadar dünyaya gelmesi inancı yani **yeniden doğum anlayışı vardır.** (ancak işleyişi farklıdır)

4) İki dinde de Nirvana anlayışı vardır. (Ancak kavramın anlamları biraz farklıdır)

5) İki dinde de bütün hayatın ve canlıların kutsal olduğu; saygıyı, sevgiyi hak ettikleri, **zararsızlık(ahimsa)** ilkesi geçerlidir.

6) İki dinde de meditasyon vardır.

7) İki dinde de imajlar heykeller ve yüksek sembolizm vardır.

Sonuç olarak:

Esas olarak Uzakdoğu dinlerinde yer yer tek tanrıya atıflar olsada esasta tanrılar birden fazladır. Çok tanrılı din egemendir

Uzakdoğu dinlerinde destanların ve masalları etkisi fazladır. Bu dinlerde savaşlar belirleyici yer tutmaktadır. Ejderhalarla savaş vs.

Kadın bu dinlerde aşağılanmakta, adamının emirlerine uyan köle konumundadır! Ramanaya destanında olduğu gibi!

İsanın dininde olduğu gibi bu dinlerde de dilencilik önemli yere sahiptir. Tüm Budalar dilencilk aşamasından geçmişlerdir.

Krallar bu dinlerde kutsal kişiliklerle akrabadır. Bu anlamda mal mülk ilişkisi kralların egemenliğiyle ölçülür! Krala sadakat öndedir.

Sınfsal ayrım bu dinlerde çok belirgindir. Özellikle Hinduizmde öne çıkar. Kölenin hiçbir hakkı hukuku bu dinlerde de yoktur.

Öfke ve kin bu dinlerin sembol kişiliklerinde barizdir. Ramayana ve İndra örneklerindeki gibi.

İsa'nın dininde olduğu gibi öldükten sonra dirilme bu dinlerde de mevcuttur. Buna Reinkarnasyon denmektedir. Aynı zamanda ermiş olarak ölen ölümsüzleşir!

Bu dinlerde cennet çok bariz olarak sunulmaz ama inanılır!

Ölen budistler için tapınaklar yapılmış ve bunlar Kiliseler ve Camiler gibi ziyaretçi akınına uğrayan yerlerdir!

Hac ziyareti bunlarda Ganj Nehri'nin kutsallığında ıslanmaktır.

Budalar hem Peygamber hem de tanrı rolü oynamaktadırlar.

Tevratın dinindeki gibi zorlamaya ve cezalandırmaya bu dinlerde pek rastlanmaz.

Abartmalar bu dinlerde özellikle destanlarda uç boyutlardadır.

Bu dinlerde kurtuluşun yolu dilencilikten geçer!

Dogmalar diğer dinlerdeki gibi bu dinlerde de önemli yere sahiptir.

Bu dinlerde ağızdan ağıza söylenen destanlar çok sonraları yazılı hale getirilmiştir.

Diğer dinlerde olduğu bu dinlerde de din adamları süreç içinde yozlaşmış, kendi kaderlerini iktidarların kaderlerine tabii kılmışlardır.

Kurban vb. sunaklar bu dinlerde önemli yere sahiptir.

Bu dinlerde 11 bin yıl yaşayan tanrısal güçler söz konusudur!

Bu dinlerin etki alanındaki insan sayısı milyarı aşmaktadır.

Bu bölümde destanlar ve masallar üzerine kurulu dinleri özetlemeye çalıştık. Uzakdoğu dinleride diğerleri gibi kitleler özerinde afyon rolü etkisini sürdürmeye devam ediyor. Bu çabalarımızla bu etkiye bir nebze olsa da darbe vurduk ise ne mutlu bize.

Yüzleştik mi?

Gülfer Uğur

Yüz yıl geçti!

Daha ne kadar sürecek bu inkar politikası?

Ne zaman bitecek yaraları durmadan deşen, kanatan ve derinleştiren tarih çarpıtıcılığı?

Ne zaman sorumluluk üstlenecek Türk ve Kürt halkları?

Ermeniler gerçek kimliklerini saklamak zorunda kalmaktan ne zaman kurtulacak?

"Ermeni" kelimesinin hakaret ve küfürle eşanlamlı kullanılması ne zaman son bulacak?

Ne zaman gazeteler, televizyonlar ve hiç kimse "sözde soykırım" demeyecek?

Ne zaman Ermenilere uygulanan soykırım için değil de, kendisine "Ermeni" denildiği için utanan, özür dileyen egemenlerden kurtulacağız?

"Halkların kardeşleşmesi"ni isteyen devrimci ve demokrat cephe ne zaman "halklar çocuk gibidir, suçsuzdur - suçlular egemenlerdir" demekten vazgeçecek ve ne zaman topluca ve en gür sesimizle Türk ve Kürt emekçilerinin sorumluluklarını haykıracağız? Ne zaman halkların vicdanlarında yüzleşmeyi başaracağız?

Ermeni halkının acısı ne zaman bitecek?

1915 - 2015

Yüz yıl geçti!

Soykırımın yüzüncü yılında "Şimdi yüzleşme zamanı!" diyenler, şimdi inkarı sonlandırmak için azami çaba gerek diyenler bütün yıl canla başla çalıştılar. Durmadan yorulmadan "1915 yaşandı. Bu topraklarda çok daha eski bir tarihe sahip Ermeni halkı soykırıma uğradı. "Tehcir" denilen şey SOYKIRIM'dan başka bir şey değildir!" diyerek bilinçlere kazımaya çalıştı. Ki, suskunluk yırtılsın ve "duymadık-bilmedik" diyen kalmasın.

Yüz yıl geçti.

Osmanlının mirasçısı Türk devletinin yetkili ve resmi ağızlarından özür talebi ortadayken, onların umrunda olan tek şey, nasıl olur da yüzüncü yılında 24 Nisan'ı gürültüye boğup atlatırız çabasıydı. Düzenledikleri Çanakkale "Barış Buluşması" devlet törenine Ermenistan'ı da çağırma suretiyle yüzsüzlükte sınır tanımadıklarını gösterdiler. Gerçi bu çabaları fiyaskoyla sonuçlandı, niyetleri çok belli olduğundan uluslararası alandan umdukları katılımı bulamadılar. Bilakis, dünya kamuoyunun dikkati Ermenistan'daki Soykırım Anma Töreni'nde ve özelde Türkiye'den yükselen soykırımı teşhir eden ve Türk devletini soykırımı tanımaya zorlayan "aykırı ses ve eylemler"deydi.

Yüz yıl geçti!

Yüzleşemedik de – yüz adım ilerleyebildik mi acaba? Tamam, dünyanın heryerinde irili ufaklı sayısız etkinlik oldu. Türkiye'de ve Kürdistan'da soykırımın tüm sonuçlarıyla tanınması talepleri dile getirildi, sorumluluklar tartışıldı. İstanbul'da, Diyarbakır'da kitlesel gösteriler yapıldı… Lakin faydası yok küçük hesapların.

Yüzleşebildik mi gerçekten?

Görev bütün ağırlığıyla omuzlarımızda duruyor hâlâ. 2015 bitse de yolumuza devam. Talebimiz, hedefimiz belli ve o güne erişinceye dek yılmadan-yorulmadan yinelenecek:

"Soykırımı tanı, özür dile, tazmin et!"

14 Aralık 2015

Ermeni Görgü Tanıkları Anlatıyor

GÜNEY

Soykırımdan kurtulan ve yüzü aynı şekilde dövmeli olan Nikomedyalı (İzmit) **Baruhi Silyan**

(1900 doğumlu) da şöyle anlatır:

"*12 ay çölde kaldık. Ne ekmek, ne su, ne barınak, ne de başka bir şey vardı. Dokuz kişilik ailemizden sadece ben hayatta kaldım; annemi gözümün önünde öldürdüler; ablamı kaçırdılar; diğer kız kardeşim küçüktü, hastalanıp öldü; ortanca ise kayboldu ve bir daha birbirimizi bulamadık. Gelinimin karnını yırttılar. 'Gâvurun karnındaki kız mı yoksa oğlan mı? ' dedi askerin biri; bir diğeri ise 'gâvur erkek doğurmaz, bak da gör' dedi ve gözümüzün önünde kılıçla gelinimin karnını yırttı. Ben dört başka kızla beraber zar zor ormanlara kaçabildim; orada bir nehir vardı; yüzerek o nehri geçtik. Bir Arap beni evine götürdü ve dedi ki: 'Kızım, doğrudur, sizin kurallarınızda böyle birşey yok, ama gel yüzüne dövme yapayım ki seni Ermeni zannetmesinler. ' Ben de ağladım. Ne yatağım var ne de elbisem. Yüzüme dövme yaptılar; kalın örgülerimi kestiler. Orada ev işlerini yapıyordum…*" [Sv. 2000. Gth. 230, sayfa 369].

Müslüman şeyhlerin vaazları da Hükümetin talimatlarıyla uyumluydu. Harputlu **Garegin Turucikyan** (1903 doğumlu) hatırasında şunu belirttir: "*…Şeyh Arif 'Kim 7 gâvur öldürürse cennete gider' demişti…*" [Sv. 2000. Gth. 119, sayfa 232].

Malatyalı **Mari Vardanyan** (1905 doğumlu) da aynı gerçek hakkında konuşur: "*…Müslüman Türkler diyorlardı ki: 'Kim bir gâvur öldürürse, onun ruhu cennete gider'…*" [Sv. 2000. Gth. 124, sayfa 238]. Günümüzde de buna benzer durumlarla karşılaştığımız yadsınamaz gerçeklerdendir.

Anılarını anlattığı sırada sık sık sinirleri gerilen ve acı acı ağlayan Harputlu **Yeğsa Khalacanyan** (1900 doğumlu) da aynı şekilde şunları söyler: "*…Türkler demişler ki, 'Şimdi Türkleşecek misiniz, yoksa Ermeni olarak mı kalacaksınız? '. Papaz da 'Tanrım beni affet! ' demiş. Bütün papazları genç yaşta katletmişler. Ermenice dersleri verdiği için Ermeni Protestan Hoca Bay Gevorg'un da dilini kesmişler; sonra kellesini uçurmuşlar…*" [Sv. 2000. Gth. 108, sayfa 218].

İşte bu nedenledir ki din değiştirmemek, Türke karı olmamak, Türk çocuklar doğurmamak için: [bu şarkının orijinali Ermenicedir].

…Ermeni kızlar elele tutuştular,
Kendilerini Fırat nehrine attılar…
[Sv. 2000. Gth. 362, sayfa 417]

Giden, giden Ermeni kızlar!
Bir gün ölüm bize düşer,
Düşmana avrat olmamaya,
Yeprat'ın içinde ölüm bulayım.*
[Sv. 2000. Gth. 496, sayfa 438]. *(Fırat nehri)

Nikomedyalı (İzmitli) **Muşeğ Hakobyan** (1890 doğumlu) sürgün yollarında kendi gözleriyle gördüklerini aynı tür kötü izlenimlerle anımsıyordu:

"*…40-50 kadar Ermeni kızın Türklerin eline geçmemek için elele tutuşup Fırat Nehri'ne atladığını kendi gözlerimle gördüm. …Bebekleri kılıçlarının ucunda havaya kaldırıp öldürüyorlardı.* " [Sv. 2000. Gth. 228, sayfa 369].

Şebinkarahisarlı **Mıkırtiç Khaçatıryan**'ın (1907 doğumlu) anıları da o olayı teyit ediyor:

"*…Çok uzaklarda bulunan, Fırat'ın Dicle ile birleştiği Zıvane yakınlarındaki Divriği'ye vardık. Orada Ermeni kızlar kendilerine tecavüz edilmesin diye, dans eder gibi birbirlerinin ellerinden tuttular; Divriği Vadisi'nden Fırat Nehri'ne atladılar. …Biz ölümden korkmuyorduk, biz Türklerden korkuyorduk…*" [Sv. 2000. Gth. 77, sayfa 161].

Erzincanlı görgü tanığı **Garnik Stepanyan** (1909 doğumlu) üzüntüyle, başka trajik olaylar da hatırlar:

"*Nisan günleriydi; Der Zor yakınlarındaki Hekimhane denilen yerde korkunç bir olay cereyan etti: Zıvaneli 30 güzel gelin kervanımıza katılmıştı. Bir gece onları toplayıp götürdüler; onları çırılçıplak soyup, dans etmeye ve kendilerini eğlendirmeye zorlamışlardı. Saçları darmadağın ve acayip bir halde geri getirildiklerinde, o gelinler hep birlikte elele tutuşup Fırat Nehri'ne atladılar*" [Sv. 2000. Gth. 95, sayfa 200].

O tarihi olaylara tanık olmuş Musa Dağlı **Poğos Supkukyan - Aşık Develli** (1887 doğumlu)

Enver ve Talat Türk paşaları
Muhacirliğe sebep oldular,
Ermeni Halkını kökünden kazıdılar,
Dilleri kurusaydı, niye öyle emir verdiler?
Bin dokuz yüz on beş yılında
Kilikya Ermenileri katledildi,
Körpe çocukların ne günahı vardı?
Kılıç tutan eller kırılaydı,
Nasıl unutalım Ermeni çocukları,
Onlar ablalarıyla beraber suya atladılar,
Sahip çıkan olmadı Ermeni Halkına.

Musa Dağ'da verilen kahramanca mücadeleye katılmış olan 106 yaşındaki **Movses Panosyan** (1885 doğumlu) o olayları kendine has gençlik coşkusuyla, Musa Dağlıların yeminini hatırlayarak anlatır: "*Ben burada doğdum, burada da öleceğim; ben köle gibi düşmanın emrinde eziyet çekerek ölmeye gitmem; ben burada tüfek elimde ölürüm ama muhacir olmam*" [Sv. 2000. Gth. 156, sayfa 282].

Musa Dağ'da cereyan eden kahramanca savunma-direniş muharebelerine katılan Musa Dağlı **Movses Balabanyan** (1891 doğumlu), **Hovhannes İpreçyan** (1896 doğumlu), **Tonik Tonikyan** (1898 doğumlu) ve başka birçokları o olayın ayrıntılarını anlatırlar. [Sv.2000. Gth. 156-171, sayfa 279-306].

Yesayi Yakupyan'ın sözleri yankılandı:

"Dağa çıkın" dedi herkese,
"Biz boyun eğmeyiz düşmana,
Vuralım, vurulalım, toprağımızda ölelim"
[Sv. 2000. Gth. 360, sayfa 416].

Musa Dağında Yesayi Yakupyan, Petros Tımlakyan ve kıdemli Protestan rahip Tigran Andreasyan önderliğinde 53 gün boyunca inatla mücadele verilir. Bu arada Kızılca, Kuzcukaz, Damlacık ve Kaplan-Tuzağı tepelerinde dört ciddi muharebe olur. Bunun sonucunda aşağıdaki halk şarkısı bestelenmiştir [şarkının orijinali Ermenicedir]:

Biz Musa Dağlı yiğitleriz,
Hepimiz silah taşımaya alışığız,
Türkler bizi sürgüne göndermek ister,

Çöllerde bizi yok etmek ister.
Biz köpek leşi olmak istemeyiz,
İyi bir hatıra bırakmak isteriz,
Şanlı ölüm bize şeref verir,
Şehit olmak ulusumuz için kıvanç kaynağıdır.
Dağlıyız biz, yiğitiz hepimiz,
Biz düşmana boyun eğmeyiz,
Arslanlar gibi cesurca dövüşür,
Türk Ordusu'nu darmadağın ederiz.
[Sv. 2000. Gth. 539, sayfa 446].

Özgürlük için savaşmış kahraman Musa Dağlılar yiğitliklerini aşağıdaki şarkıyla sanatsal bir şekilde ifade etmişlerdir:

Osmanlı'nın askerleri,
Musa Dağ'ın yiğitleri,
Bin-binlerce martinleri,
Uyan, Musa Dağlı, uyan!
Nam kaldırdın cümle cihan!
Osmanlı'nın bombaları,
Musa Dağ'ın metarısları,
Bin-binlerce topları,
Uyan, Musa Dağlı, uyan!
Nam kaldırdın cümle cihan!
Fransızın vapurları,
Musa Dağ'ın duaları,
Gelin, kızlar, çocukları,
Uyan, Musa Dağlı, uyan!
Nam kaldırdın cümle cihan!
[Sv. 2000. Gth. 538, sayfa 446].

Avusturyalı meşhur yazar Franz Werfel "Musa Dağ'ın 40 günü" adlı eserinde Musa Dağlı Ermenilerin kahramanlıklarını benzersiz renklerle sanatsal bir şekilde anlattı. Romanın Türkçesi Belge Yayınlarında ilk baskısı 1998 de çıkmıştı.

Daha 1915 yılının Mayıs ayında yeni Urfa'da (Şanlıurfa-Yetesya) yaşayan 35. 000 Ermeni düzenlenen özel bir toplantıdan sonra Musa Dağlılar gibi silahlı mücadele kararı alır. Ama Türk zaptiyeler ve ayak takımı yeniden saldırıya geçip Ermeni Katolik kilisesini işgal ederler. Urfalılar düşmanın Ermeni mahallesine girmesine izin verir ve onu pusuya düşürerek yok ederler. Onların yiğitliği meşhur olmuştur:

Urfa büyük, ayrılmaz,
Dibi ğayım, dağılmaz,
Urfa'nın yiğitleri
Hiçbir yerde bulunmaz.
[Sv. 2000. Gth. 542, sayfa 447].

Bu tarihi olayları bize soykırımdan kurtulan Urfalı **Khoren**, **Khaçer** (1893 doğumlu) ve **Nıvard** (1903 doğumlu) **Ablabutyanlar** anlatmışlardır. [Sv. 2000. Gth. 132-134, sayfa 246-254].

Şu muhacirliği icat eden
Cennet yüzü görmesin!
[Sv. 2000. Gth. 433, sayfa 426]
veya,
Şu sürgünlüğü icat eden
Cehennem yoluna kurban olsun!
[Sv. 2000. Gth. 434, sayfa 426].

Ermeni Milleti Jön Türk Hükümeti'nin liderlerine, özellikle de Ermenilerin canavarca katledilmesini planlı bir şekilde organize eden Talat ve Enver'e beddualar okumuştur:

Atımı bağladım delikli taşa,
Kör olasın sen, Enver Paşa!
Sen olmayayıdın, sen gebereyidin,
*Şun * Talat Paşa!*
Ermenileri dağıttın dağlarda taşa.
[Sv. 2000. Gth. 449, sayfa 428]. (* Köpek)

Kurtarıcılara minnet borcu

Sivaslıyan'ın *"ancak kendi hayatlarını tehlikeye atarak genç ya da yaşlı Ermenilerin hayatını kurtaran Türk bireylerin sayısı da az değildi. Biz bununla ilgili olarak 1996 ve 1997 yılında Türklere minnetarlık duyan Türkiye Ermeni Cemaati'nin üyelerinden tarihsel içerikli hikâyeler dinleyip yazıya döktük*." Bu söylediklerini de yabana atmamak gerekli.

Kitapta yer alan *"Tarihi olaylardan söz ederken, daha Birinci Dünya Harbi günlerinde, 1916 yılında müttefik ülkelerden İngiltere ve Fransa arasında imzalanan ikili bir anlaşma (Sykes-Picot) gereğince Türkiye'nin yenilmesi durumunda 2. 600. 000 hektar tarıma elverişli, verimli toprakları olan Kilikya'nın Fransız kontrolüne gireceğini de belirtmek gerekir. Ermeni gönüllüler Türkiye'ye karşı dövüştükleri takdirde zaferden sonra Ermenilere geniş imkânlar tanınacağı ve Ermeni gönüllülerin yeni kurulacak Özerk Ermeni Kilikyası'nın şehir güvenliğinden sorumlu askerleri olacakları konusunda İngiliz ve Fransız makamları Ermeni Ulusal Delegasyonu'yla anlaşmışlardı."* Bilgisi emeperyalist güçlerin halkları nasıl kandırdıklarına da bir örnektir.

Ocak 1920'den itibaren Türk Orduları Kilikya Ermenileri'nin yerleşim yerlerine saldırılar düzenlerler. 22 gün süren amansız muharebelerde Maraş şehrindeki 11. 000 Ermeni katledilir ve yakılıp küle döner.

Maraş katliamından kıl payı kurtulan görgü tanığı **Vergine Mayikyan** (1898 doğumlu) geçmişini acıyla hatırlayarak tanık olduğu korkunç olayları detaylı bir şekilde anlatır:

"…Karapet Ağa çok zengindi; o usta bir kunduracıydı. Maraş'ın yöneticisi Cutki Efendi'nin ayakkabılarını imal etmişti ve kendini emniyette hissediyordu. Ama silahı olmadığı için, kendini savunamazdı. Bir gece ayak takımından Türkler bahçe kapısını kırarak içeri daldılar ve evine girdiler; genç, yaşlı demeden ailesinin bütün fertlerini öldürdüler ve bahçedeki kuyunun içine attılar. Evini talan ettiler ve ganimeti aralarında paylaştılar. Bu olaydan sonra Ermeniler kendilerini nasıl savunacaklarını düşünmeye başladılar. Güvenlik kaygılarıyla kadınları ve çocukları Karasun Mankants Kilisesi'ne gönderdiler. Kiliselerden en büyüğü ve duvarlarla çevrili olduğu için en güvenli olanı Karasun Mankants Kilisesiydi. Bölgemizdeki bütün kadınları, gelin adayı kızları ve çocukları, toplam 2. 000'den fazla insanı oraya naklettiler. İğne atsan yere düşmezdi. Sahn, giriş, üst kat dopdoluydu. Bizim fedayiler her taraftan gözetliyorlardı. Ama Türk çapulcu kalabalığı kudurmuş, Ermeni kanına susamıştı; her taraftan Türklerin sesleri duyuluyordu: 'Hazreti Muhammed adına yemin ederiz ki bütün Ermenileri katledeceğiz. ' Silahlı Türk kalabalığı Karasun Mankants Kilisesi'nin çevresinde bir insan zinciri oluşturdu ve kiliseyi çember içine aldı; Türkler kapıların açılmasına bile izin vermediler; kapıların gece açılacağını söylediler, emir öyleymiş. Karasun Mankants Kilisesi bir tepe üzerine inşa edilmişti. Kiliseye giden, taşlarla döşenmiş yol birkaç yüz metre uzunluğunda, hemen hemen 4 metre genişliğindeydi ve her iki yanında ağaçlar vardı. Kiliseye doldurulmuş Ermeniler gece kapının açılmasını bekliyorlar; ama gece saat on, on bir, on iki oluyor, kapıyı açan olmuyor. İçerisi tıka basa Ermenilerle dolu; ne su var, ne de ışık; her yer pisleniyor; biri ağlıyor, diğeri sızlıyor, bir diğeri de dua ediyor. Kısacası görülmemiş bir kargaşa ortaya çıkıyor. Biz onların seslerini evimizin altındaki mahzenden duyuyorduk. Bir de küçük bir delikten, sabah saat bir buçukta birkaç Türkün, kilisenin kemer şeklindeki çatısına çıkmış, petrole bulanmış yanan elbise parçalarını kilisenin kubbesinden içeriye atmakta olduklarını gördük. …Yanık kokusu her yere yayılmıştı. Kiliseden yükselen sesler insanın yüreğini sızlatıyordu. Binlerce insan ağlıyor, bağırıyor, çığlık atıyor ve kapının açılması için yalvarıyordu. Sesleri yerin dibinden geliyor gibiydi. O kadar yüksek sesle ahlayıp inliyorlardı ki, yankıları bize kadar ulaşıyordu; bu yankılar saatler geçtikçe azaldı. Ama insanların yanmış kemiklerinin kokusu her tarafa yayılmıştı. Canavarlar yapacaklarını yapmışlardı. Artık kilisede ve evlerimizin çevresinde canlı kimse kalmamıştı. Kilisenin büyük taşlarla döşenmiş birkaç yüz metrelik zemini sanki kalın bir sabun tabakasıyla örtülüydü; insanların vücutlarındaki yağlar eriyip akmış ve iki parmak kalınlığında bir tabaka halinde yoğunlaşmıştı… Oraya ilk gidenlerin ayakları karda bırakılan ayak izleri gibi yağ tabakasında iz bırakıyordu… Bir de baktık ki Türk kadınları ellerine birer elek almış kiliseye doğru koşuyorlar. Biz uzaktan seyrediyorduk; ama ben dayanamayarak gidip orada olan biteni görmek istedim. Üstüme ferace gibi bir şey giydim, başıma da bir çarşaf geçirdim; ağzımı burnumu örttüm, zaten çok iyi Türkçe konuşuyordum ve kendimi ele vermeyeceğimden emindim. Ben de Karasun Mankants Kilisesi'ne gitmek üzere yola düştüm. Kilisenin isler içindeki duvarları yarı yarıya yıkılmıştı. İnsanların kapının altından süzülen erimiş yağları ise tepeden aşağıya akmıştı. . . ayağımı basınca yapışıyordu; diğer ayağımı da yere basınca o da yapışıyordu… Sonunda elinde elekle yanımda yürüyen bir Türk kadın farkettim. O beni görerek dedi ki: 'Bacı sen niye yanına elek almadın? ' Ben de şaşırmadan dedim ki 'Geri dönüp alırım. ' Gülerek cevap verdi: 'Geri döndüğünde ne kalır ki? ' Zaten katliamdan sonraki üçüncü gündü; ama çömlekçi fırını gibi kızarmış olan kilisenin duvarları hala sıcaktı.

İçeri girdim ki ne göreyim! Türk kadınların her

biri kilisede bir yer kapmış kimsenin kendi sınırından içeri girmesine izin vermiyor ve kadınlar birbirlerine bağırıyorlar: 'kim sınırımı aşarsa öldürürüm! …' Benimle gelen kadın bana dönerek dedi ki: 'Gâvur pis olsa da altını temizdir…' Elekten geçirilmiş külün içinde erimiş bir altın parçası bulduklarında o canavar *görünümlü kadınların sevinci görülmeye değerdi…*" [Sv. 2000. Gth. 148, sayfa 274].

O dehşet verici tarihsel olayların doğrudan izlenimleri altında şu kısa ama etkileyici şarkı bestelenmiş:

Maraş'a Maraş derler, yaman, yaman!
Maraş, bu nasıl Maraş derler?
Maraş'ın içinde kilise yanar,
Kilise içinde Ermeni yanar!
[Sv. 2000. Gth. 456, sayfa 429].

Bu arada, Kilikya işgalinin genel komutanı Kozanoğlu Doğan Bey binlerce askerden oluşan ordusuyla Hacın şehrini kuşatır; bu şehrin 35. 000 Ermeni nüfusundan sadece 6. 000 kadarı Büyük Felaket'ten kurtulmuştu:

Doğan Bey de geldi girdi Hacın'a…
Yazık oldu sana, koca Hacın…
Orada kapıştı epeyi bizim malımız…
Ayak altına gitti sahabsiz Ermeni!
[Sv. 2000. Gth. 549, sayfa 450].

2-3 Haziran 1921 günü, Berlin bölgesel mahkemesi Talat'ı öldüren Soğomon Tehleryan'ın gerçekleştirdiği eylemi inceleyerek Ermeni intikamcıyı suçsuz buldu; çünkü o böylece Türk mahkemesinin Talat'a verdiği cezayı infaz etmişti.

Ermeni Halkı o sansasyonel olayı da şiirsel bir üslupla anlatmıştır [şarkının orijinali Ermenicedir]:

Talat Paşa Berlin'e kaçtı,
Tehleryan ardından yetişti,
Alnından vurdu, yere serdi,
Doldur şarabı kardeşim!
Doldur şarabı! Şerefe!
Talat Paşa'yı gömdüler,
Anasına haber yolladılar,
Yaşasın Alman hakim!
Doldur şarabı kardeşim!
Doldur şarabı! Şerefe!
[Sv. 2000. Gth. 554, sayfa 452].

Yeniden yerleşme talebi bugünde savunulması gerekli haklı bir taleptir.

Batı Ermenileri kaybettikleri tarihi Ermenistan'dan 10 defa daha küçük yüzölçümlü

topraklara
yerleşirlerken kendi tarihi memleketlerinin anılarını simgeleyen ilçeler ve mahalleler
yaratmakla birlikte, yıkıntı haline gelmiş evlerinin ve sönmüş ocaklarının verdiği acı
hafızalarında canlılığını korumakta ve kaybettikleri ülkenin hayali yürekten gelen bir çağrı
şeklini almış nesilden nesile aktarılmaktadır [şarkının orijinali Ermenicedir]:

Umudun kapıları açıldığında
Ve biz Ülke'ye geri döndüğümüzde,
Bizden zorla aldıkları,
Benzersiz ülkemiz Vatanımıza.
Kilikya'mı görmek isterim,
Havası temiz, suyu berrak,
Kilikya'mı görmek isterim,
Manastırlar, kaleler orada çoktur.
Ermeni Sorunu çözüldüğünde,
Ecdadımızın toprağı bize verildiğinde,
Tarlalarımızı süreriz,
Köylerimizi şeneltiriz.
Sasun'u ve Van'ı görmek isterim,
Zeytun, Hacın ve Musa Dağ'ı,
Tarson, Maraş, Sis ve Ayntap'ı,
Güzelleştiririz biz mutlaka.
[Sv. 2000. Gth. 562, sayfa 454].

Ermeni Soykırım inkarcılığa karşı olmak demokrat olamnın bir kıstasıdır.

(1900 doğumlu) Kharberdli **Tsiatsan Matevosyan** ise sade halk diliyle şunları önerir:

"*…(. .. .) ; bütün bu felaketi başımıza onlar getirdi; hem memleketimizi, hem servetimizi, hem de akrabalarımızı kaybettik. Utanmazlar şimdi de Ermenilerin Türkleri katlettiğini iddia*
ediyorlar. Altınlarımız, evlerimiz, arazilerimiz Türklere kaldı. (. . . .). Bütün bu anlatılanlar
bir kitapta toplansın ki, dünyadaki insanlar okuyup kimin haksız, kimin haklı, kimin zarar
görmüş olduğunu anlayabilsinler"

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunu, Türk Ordusu'nda doktor-subay olarak görev
yapmış Sivrihisarlı Hakob Papazyan (1891 doğumlu) bütün o insanlık dışı zulümleri kendi
gözleriyle görüp ayrıntılı bir şekilde analiz ettikten sonra şöyle bir sonuç çıkarmıştır:

"*…Maalesef uygar devletlerden hiçbiri de hümanizma yönünde bir adım atmadı. Dolayısıyla*
o devletler ister istemez Türkleri cesaretlendirmiş oldu; Türkler ise Batı Ermenistan'da
yaşayan milyonlarca silahsız ve korumasız Ermeniyi, genç yaşlı demeden, dünyada eşi
benzeri görülmemiş (. . . . .) bir vahşetle, işkencelerle öldürdüler, esir aldılar, kaçırdılar,
Türkleştirdiler, boğazladılar, süngülediler, darağacına çıkardılar; o Ermenilerden bazılarını
başaşağı astılar ve ölene dek o halde bıraktılar. Yüzlerce insanı kilise ve ahırlara hapsedip
günlerce aç, susuz bırakarak onlara eziyet ettikten sonra üzerlerine petrol döküp diri diri
yaktılar. Sayısız insanı Fırat Nehri'nde boğdular. Sürgün yollarında, küçük çocukları yolun
her iki yanına canlı canlı boğazlarına kadar gömerek öldürdüler; sürgün edilenleri ise onları
görüp dehşete kapılsınlar ve aşırı derecede acı çeksinler diye bilinçli olarak aynı yoldan
geçiriyorlardı. Yolda hamile kadınların karınlarını süngüyle deşiyor, ergen bakire kızların
ırzına geçip kadınları haremlerinde cariye olarak kullanmak üzere kaçırıyor, çocukları ve
yaşlıları İslamı kabul etmeye ve sadece Türkçe konuşmaya zorluyorlardı… Ermeni Milleti
tecrit edilmiş ve trajik bir durumdaydı. Ermeniler tarihi vatanlarını kaybettiler. Milyonlarca
Ermeni acımasızca şehit edildi. Bütün bunlar uygar insanlığın gözleri önünde, onların bilgisi
dahilinde ve izniyle cereyan etti. Büyük devletler gelecekteki maddi çıkarları uğruna Pilates
rolünü oynadı. İster istemez, Türk denilen o Boz Kurda, silahsız ve korumasız Ermeni halkının
milyonlarca evladına istediği gibi eziyet edip onları paramparça etmesi için izin verdi.
Böylece Ermeni Milleti'ne karşı uygulanan soykırıma suç ortağı olarak Türkleri
cesaretlendirdi" [Svazlian. Kişisel Arşiv, yayımlanmamış konular]

ERMENİ SOYKIRIMI, önce tanıkların verdiği ifadelerle aydınlanmış BİR SUÇTUR. **En büyük tanık Halkın kendisidir**. Burada anlatılanlara herhangi birşey katmadan anlatılanları olduğu gibi aktardık… Her türlü ırkçılığa, milliyetçiliğe ve din duygularıyla beslenen kindarlığa lanet okuyoruz. Halkların kardeşliğinin yolunun toplumsal devrimlerle temizleneceğine gönülden inanıyoruz.

H. Demirciyan 26.10.2014

ÇOCUK OLMAK

Tefo (tefo_27@hotmail.com)

Ey gözleri şiir yazan çocuklar
Dünya nasıl da yenik ve yaralı
Yorgun düşmüş avuçlarınızda
Bir tek
Sizin gülüşünüz var onu güldürecek
Bir de filiz veren tohum elleriniz
Bugünün yorgun ayaklarını
Yarının güzel sabahlarına
götürecek..
Adnan Yücel

Bu hayat hikayesi dünyaya gözünüzü açmakla başlıyor, önce anne karnında oluşumunuzu tamamladığınız aylardan sonra ilk nefesinizin ciğerlerinize yaptığı baskının acısıyla çığlığınızı kopartıyorsunuz. Bu çığlık yaşama başladığınızın ilk acısı, ilk işareti oluyor. Çocuk olmadan önce herşeyi ile başkasının yardımına muhtaç dini, dili, ırkı, cinsiyeti, yeri, yurdu, zamanı, dünyayı bilmeyen bilincinde olmayan bir bebeksiniz. Tek gayeniz annenizin memesinden tutunup yaşama sarılmaktır. Zayıfsınız, küçüksünüz ve her türlü hastalığa açıksınız diğer canlılar arasında insan yavrusu olarak en iddiasız olanısınız. Her ne kadar siz yaşama iddianızı güçlendirmek için etrafınıza henüz sınırları çizilmemiş bir gözlerle bakıyor ve anlamaya çalışıyorsanız da geldiğiniz dünya da; zenginlik, yoksuluk, kıtlık, göç, savaş, ırkçılık, hastalık ve her türden baskı ve sömürü vardır. Bu şartlar içinde masumiyetinizi yitirmeden yeteneklerinizin farkına vararak büyümek serpilmek istiyorsunuz. Ve bu sizin en doğal hakkınız ama burda böyle olmuyor üzgünüz!.

Öncesi Afrika'da doğmuş bir çocuksanız bırakın ekmek bulmayı açlıktan karnı sırtına yapışmış kemikleri birbirine girmiş sadece derisi kalmış annenizin memesinden kan emersiniz üstelik senin ülkeni sömüren devletlerde çocuklar aşırı kilodan şikayetçi olurken.

Eğitim, sağlık, doğal ortam gereklerine dünya üzerinde çoğu çocuk ulaşamamakta çocuklar özgür doğduğu topraklarda özgürlüğü bulamamaktadır. Bunlardan en iyi örneği devletsiz en büyük ulus olan Kürt çocuklarının dört ayrı devlet hegemonyasında asimilasyon ve baskı politikalarının sonuncunda nasılda kendilerini inkar etmek zorunda bırakıldıklarını baskıya ve devlet terörüne maruz kaldığını her gün gelen haberlerde rastlamakta hiçbir çocuğun hak etmediği çocuk cezaevlerinden gelen taciz, tecavüz, işkence gibi insanlık dışı uygulamalarla uyanmaktayız.

Dünya üzerinde süren savaşlarda en çok çocuklar etkilenmektedir. Evi, yeri, yurdu savaştan dolayı yaşanmaz hale gelen ailelerle beraber çocuklarda göç etmekte, mülteci olmakta, yollarda hiç suçu günahı olmadığı bir savaş yüzünden ölmektedirler. Alan Kurdî bebeğin sahile vurmuş küçük bedeni hafızalarda acıyla kazındığı o resim, savaşın acımasızlığını gözler önüne sermektedir. Daha insani koşullara sahip olacağı düşüyle geldiği ülkelerin dayattığı koşullar dolayısıyla çalışmak zorunda kalmakta yer yer aç kalmamak için dilencilik yaptırılmaktadırlar.

Çocuklar bedenen ve ruhen hiçbir şekilde çalışamaz çalışmaya zorlanamazlar aksi halde bedenen ve ruhen sakat kalır, ölümcül darbe alırlar. Çocuk emeği diye bir şey yoktur. Bu kavram, zorlama bir kavram olup kapitalistlerin uydurduğu yoksul ülke çocuklarına dayatılmış hergün milyonlarca çocuğun sağlıksız iş ortamlarında sakat kalmasına, ölmesine yol açan vahşi bir şeydir.

Çocuk yaşta evlendirilen çocukların dramları ise yine onulmaz bir yara olarak durmaktadır. Hiçbir ahlaka sığmayan ve vicdani ölçü tanımayan bu evlilikler malesef ülkemizde yaygın olmakta gelenekselmuhaffazakar aile tipleri ile yasal boşluklarla devlet buna çanak tutmaktadır..

Bütün dünyayı ve yaşamı oyundan ibaret gören çocukların büyüklerin dünyasında maruz kaldıkları baskı, sömürü saymakla bitmez. Özünde hiç çocuk olamamış büyüklerin sırf soylarını sürdürmek için dünyaya getirdiği çocuklar, patronların ucuz iş gücü, devletlerin egemenlik sahası olmaktan başka bir fırsat verilmemektedir. Oysa her çocuk başlı başına bir dünya, kendi yolunu çizmek için dünyaya gelmiş bir insandır. Onlara bu fırsatı verebilecek bir dünya özlemiyle yanıp tutuştuklarını görmemiz gerekiyor. Herne kadar Çocuk Hakları olarak uluslararası sözleşmelerle devletler nezdinde bağlayıcı kararlarla çocukların hakları teoride verilmiş gibi gözüksede pratikte daha çok yol almamız gerektiğini dünyada yaşanılan gerçekler göz önüne sermektedir.

tengezariya kewê

ji hrant dink û tahir elçi re…

Yaqob Tilermenî

I.

kewê hêlîna xwe li ser guliyê mêwê daniye.
serê wê di bin baskên wê de ye.
di xeweke giran de ye.
kew…
mêw…
xew…

II.

çavên xwe vekiriye kewê. temaşe kiriye li derdorê. bêhneke neasayîbûnê kişandiye pişikên xwe.

lingekî xwe rakişandiye. baskekî xwe heta dawiyê vekiriye.

lingê din jî rakişandiye. baskê din jî vekiriye. bi nikulên xwe perikên xwe bi cih kiriye. serê xwe ber bi pêş ve dirêj kiriye. ling û baskên xwe rakişandiye. hemû gewdeyê xwe vesihandiye.

ji ser mêwê xwe bera erdê daye kewê, mîna balafireke hesinî û li kêleka avê daniye. çend caran nikulên xwe li avê xistine, mîna hechecîkan silav daye rojê. bi vexwarina avê re li valabûna zikê xwe hayil bûye, dîsa ber bi jor ve bilind bûye.

çûye…
çûye…
çûye…

bêyî ku li dû xwe, bêyî ku li bajarên rojhilatî binihêre çûye…

III.

kewê;

li biniya xwe nihêriye, sê çar malên li dûrî hev dîtine.

li jêra xwe nihêriye, bi dehan malên ku xwe sipartine hev ber bi çavên wê ketiye.

ji jor ve temaşe kiriye, li malên nizm û avahiyên ber bi ezmên ve bilindbûyî seyr kiriye.

li ser bajarê mezin her du baskên westiyayî bêyî ku li hev bixe bêliv hiştiye, dageriyaye ber bi kuçeyeke fireh û tijî mirov.

daketiye ber pencereya qatê yekemîn ê avahiyekê. silavek daye hundirê odeyê. mirovê li hundirê odeyê bi bişirîn silav lê vegerandiye û serê xwe dîsa çemandiye ber xwe. bi pênûsê hin xetên reş li ser rûpelekê rêz kiriye.

bi dawxaza pêwendiyê nikulê xwe li camê xistiye. mirovê li odeyê ji cihê xwe rabûye, ber bi pencereyê ve meşiyaye, rûpela ku xetên reş li ser nişanî wê daye. kewê bi xwendina qaqibxo kêfxweşiya xwe araste kiriye. mirovê li odeyê jî bi vekirina camê û bi dayîna hin hûrikên nên dostaniya xwe zexim kiriye.

kewê;

ji wê rojê û pê ve her xwe li ber heman pencereyê daniye…

her bi nikulê xwe daxwaza vekirina camê kiriye…

her bûye derdkêş û guhdarê mirovê ku çîroka xwe jê re vegotiye:

"…çavên min ne li ser van xakan e, çavên min li binê van xakan e, çinku ez dixwazim li wê derê werim veşartin…"

bi heyirîn li mirovê odeyê nihêriye kewê, jê re gotiye:

"ez ê sibê ji te re nameyekê bînim."

IV.

di 19ê meha duwazdehan de li derdora saet dudu û nîvan kew û hezkiriyê wê ji jor ve daketine ber pencereyê.

bala wê biriye ser cama vekirî, hezkiriyê kewê. bi hev re ketine odeyê, xwe li ser maseyê danîne.

bala wê biriye ser rojnameya vekirî, hezkiriyê kewê. kewê dest bi xwendinê kiriye:

"…belê ez dikarim xwe di nava tengezariya giyanê kewekê de bibînim; lê ez dizanim ku li vî welatî mirov dest nadin kewan. kew dikarin di navenda bajêr de jî, di nava qerebalixiyên mirovan de jî jiyana xwe bidomînin. belê hebekî bi tirs, lê ew qasî jî bi azadiyane…"

her du kewan ji ber kêfxweşiya nivîsê li hundirê odeyê teqle dane xwe. hemû alavên hundir li bin guhên hev xistine. bi dengê sê berikan di pencereyê re firiyane derve.

li ser peyarêkê mirovek li ser dev ramedandî ye, şetek xwîna sor li bin serê wî herikiye. her du lingên wî li ber hev in û di binê pêlavek wî de qelîştekek.

û saet 14 û 59 xulek.

V.

nameya xwe li ser bedena giyanekî barkirî daniye, kewê.

serdev li ser peyarêkê ramediyayiye, mirovek…

mirovekî ku her du lingên wî li ber hevdu.

mirovekî ku di binê pêlaveke wî de qelîştekek.

mirovekî ku giyanê wî di qelîştekê re bi mixabinî li mirovatiya reben nihêriye…

Sustuğun Yer

Gökmen Sambur

Yeniden başlamak, karabasanlarla uyanmadan
İlk defa
Yeni bir dil belki de ama yepyeni
Kuşlardan öğrenelim, arıları dinle.
Dokunmadan önce bir çiçeğe acısını anlayalım
Yeni orda

Her baktığında gökyüzüne
Sürgün öyküleri sırtlanmış bulutlardan ayırma gözünü,
Kaymış ve kayacak yıldızları düşün,
Bizden önce gidenlerin sesine kesilelim
Yeni orada

Kuracağımız her sözün bir hesabı var
Kaçtığımız kendi cehennemiz eskinin saklısı
Duymayacaksan ölü şairleri
Sus.
Yeni belki de sustuğun yerdedir.

SESSİZ BİR YOLCULUK İŞTE

Mustafa Demir

Yavuz Aközel ile görüşemeyeli çok zaman geçti ama o aklımdan hiç çıkmadı. Ne zaman iyi bir öykü okusam onu hatırladım, öykülerini yayınlasa da topluca okusam diye hayıflanıp durdum.

Dostluğumuz seksenli yılların başlarında filizlenmişti. 12 Eylül askeri faşist darbesine karşı kültür cephesinden mücadele yürüten Kültür ve Sanat Dergisi YABANEL'i çıkarıyorduk, bir avuç insan. Yabanel 13 sayı yayınlandı. Cunta Türkiye'ye girişini yasakladı. Yılmaz Güney cuntanın duvarlarına "vız gelir" deyip özgürlüğe adım atınca da dergiyi farklı bir işlevle MAYIS adıyla yayınlamaya başladık.

Yabanel'e çok güzel bir el yazısıyla yazılmış bir mektup, bir de öykü geldi postayla. İlk fırsatta yayınladık öyküyü. Yavuz Aközel'in öyküsü bizi çarpmıştı. Dergimize olan inancımızı pekiştirmişti. Duru, diri dili, yoksulların sesi olan içeriği bizi yüreklendirmişti. Bu halkın böyle yazarlara ihtiyacı vardı ve biz dergiyi çıkaranlar bu buluşmaya katkı sunuyorduk.

Sonra telefonlaşmalar, yazışmalar, tartışmalar, buluşmalar, karşılıklı ziyaretler... Ortak değerlerimiz, sosyalist dünya görüşümüz bizi çabuk yakınlaştırdı birbirimize.

Sessiz bir yolculuğa çıkmış olan Ayten hanımı bu dönem tanıdık eşimle birlikte. Böyle yüreği temiz bir insanı tanımış olmak bugün de onurdur bizim için...

Yavuz'la neden ve ne zaman kesildiğini hatırlayamadığım ilişkimiz onun beni, sosyal medya aracılığıyla yeniden bulması sonucu yeniden başladı. Sanki ilişkimize hiç ara vermemiş gibiydik. Yine öyküler üzerine yazıştık, yine sohbetimiz edebiyat üzerineydi ve elbette ülkemizin geleceği konuluydu.

Peki Yavuz Aközel'in öykülerini bana unutulmaz kılan özellikleri nelerdi?

Öncelikle; hayatın tüm alanlarını konu ediyordu. Yoksullar, çaresizler kahramanlarıydı. Sonra yalın ve sahici bir anlatımı vardı. Diri ve zengin bir dille anlatıyordu öykülerini. *"Yalınlıkta yeniliğe her zaman daha çok yer vardır. Ama yalınlıkla yavanlık arsındaki fark kıl payı olduğu için, bu yalınlığın şöyle bir uğranmış değil, kazanılmış, ulaşılmış bir yalınlık olması gerekir."* diyor Murathan Mungan. Yavuz Aközel öykülerinde özenle ulaşıyor yalın anlatıma...

Yavuz Aközel'in öykü kahramanları çocuk işçiler, yoksullar, eşit iş yapmalarına rağmen eşit ücret alamayan kadınlar, yaşlı emekçiler, çöplükten geçim çıkaranlar, işsizler, failleri belli-meçhul evlatlarını arayan Cumartesi Anneleri, eş baskısından bıkmış kadınlar, baba korkusuyla büyüyen evlatlar, olanaksız gecekondululular, politik tutsaklar, aileleri, Rumlar, Süryaniler, Kürtler, çeşitli uluslardan evlilikler, parçalanan aileler, savaş ve faşizm karşıtı Almanlar, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Almanya'ya göçen, Almanca bilmeyen Almanlar, Ermeniler, emeklilerin dramları... Bilumum dışlanmışlar...

Bu öyküleri Emeğin Sanatı Yayınları arasında yayınlanan Sessiz Bir Yolculuk adlı E-Kitaptan topluca okudum. Emeğin Sanatı Dergisi bizim yayınladığımız Yabanel gibi ezilenden yana, sömürüsüz bir dünya için yayınlanıyor. Bir de yayınevi oluşturmuşlar, E-Kitaplar yayınlıyorlar. Bu beni ayrıca sevindirdi. Yavuz Aközel, Can Yücel, Dostevski, Kafka gibi büyük edebiyatçılarla ilgili kapsamlı araştırmalarını da Güney Kültür Sanat Edebiyat Dergisi'nde yayınlıyor.

Öykülerinde engin bir halk sevgisi işleniyor. Bu sevgi doğa ve hayvan sevgisiyle bütünleşiyor. İnsanı çevresiyle birlikte seviyor. Bütün öykülerine sınıfsal bakış sinmiş. Bu bakış Yavuz Aközel'de gelip geçici bir heves, bir modaya uyma değil. Zengin diliyle, sahici yalın anlatımıyla bir oya gibi işlemiş öykülerine. Enternasyonalist bir birikim ve ruhla, evrensel düzeyde yazıyor öykülerini...

Umudu derin kuyulardan çıkarıyor... Dışlanmış insanın isyan duygularını haykırıyor onlar adına... Ötekileştirilmişleri, varlıkları görmezlikten gelinenleri gündeme sunuyor. Seslerini duyuramayanların acılar içinden süzülen umutlarını, öfkelerini ve isyanlarını bayraklaştırıyor, öykünün sunduğu olanaklarla...

Babam Aynen Böyle Dedi

Ali Özenç Çağlar

Babam ölmeden, "önce insan ol oğlum." demişti. Okşayarak saçlarımı. "Sonra adam olursun." Güneş yanığı ellerinin nasırlı avuç içleriyle okşayarak başımı. Gözlerindeki ışığı yüzüme tutup eğilirdi küçüğüne: "El sürdürme özgürlüğüne sakın, diren ve isyankar ol!" 'Olmak' ne demekti bilmiyordum o zaman, insan ve adam olmak. Camiye giderdi de benim babam, müslüman ol dememişti. Minarenin gölgesinde tuttu elimi; minarenin ucunu gösterir gibi: "Allah orda değil oğlum burda." demişti elini yüreğime koyup. Biraz da yüksek sesle: " VİCDAN, demişti. İşte burada." Sonra bende elimi babamın elinin üstüne koydum.

Vicdan neydi bilmiyordum oysa o zaman. Demek insanların bir de vicdanı var, dedim. "Yok, dedi babam, herkesin değil. İnsan olmayanların vicdanı olmaz, hayası olmaz." Yani 'utanmaz' demek istedi. Vurur, utanmaz, çalar utanmaz, kıyar, can alır, utanmaz. Küçücüktüm baktım yüzüne; derin çizgiler vardı. Islaktı, ter vardı alnında, ışık vardı. Bir de ceplerinde buğday tohumları. Güldü babam ve gülünce kuşlar öttü, kanat çırpıp çevremizde dönerek. Uzansam tutacak kadar yakın, serçeler kondu hemen önümüze. Babam buğday attı onlara. Ahırdaki kırbeygir kişnedi, anlıyormuş gibi.

Ya adam nasıl olunur, dedim babama: şöyle kıravatlı, fotörlü, göbekli adam? Mesela 'devlet adamı'. "Boş ver, dedi, onlardan sokaklarda çok var. Yalnız gene de onların sıçrattığı çamurdan koru kendini, etrafa saldıkları pis kokudan, çürümüşlükten. Sen sevinç ol, sen acı ol sırasında, yerinde sevda, yerinde türkü ol. Onlar adam olsunlar ve dolaşsınlar örümcek kafalarıyla ortalıkta. Donuk ve ışıksız yüzleriyle, donuk ve ışıksız, kısık, karanlık gözleriyle bakınsınlar, öküzün trene baktığı gibi... Mezarlıklar da onlarla dolu. Sorsan, kimse adlarını bile hatırlamaz şimdi. Sen onları değil, güzelliği örnek al kendine yavrum, onurunu, vicdanını örnek al! Yaşam odur aslında, kıpır kıpır sevgi, üfür üfür serin rüzgar, ipil ipil, yaz yağmuru, sümbül, hercai, menekşe kokusudur. Ne kin vardır içinde o yaşamın, ne nefter, ne euro, ne dolar vardır. Ne savaş, ne göz yaşı, ne de çocuk ölümleri, tecavüzler, yaşamı kirleten diğerleridir."

Öyle dedi benim babam, cebindeki son buğday tohumlarını serperken serçelere. "İnsan, dedi. Senin üst kimliğin de alt kimliğin de insan." Babam aynen böyle dedi. Ve ekledi sonra: "Biz doğarken insan doğduk, sade, duru, dupduru ve de katıksız insan. Kimsenin cinsiyetini, milliyetini, ırkını, dinini seçme hakkı yoktur oğlum, bunu unutma. İnsan bir Fransız, bir italyan, bir Ermeni, Türk, Kürt olarak da doğar. İnsan, Hıristiyan, Ortadoks, Budist, hatta Müslüman ailede de doğar, bizim gibi. Yaşam kimseye tercih hakkı vermemiştir. Biz insan olarak doğarız anamızdan, sonra yozlaşırsan, insanlığını kaybedersen örneğin, katil olursun, hırsız olursun, ursuz, arsız olursun. Muhbir olursun, kıl olursun, kul olursun, bir de politikacı olursun. Hele de vicdanını yitirdiysen, artık onlardan başka hiçbir şey olamazsın, oğlum. Bunları sakın unutma" Aynen böyle dedi babam.

Küçüktüm. Köyümüzdeki beylerden biri babam için: "Kıçı başı oynamaz, adam gibi adam." demişti

de anlamamıştım. Büyüdüğümde öğrendim, çevremdekileri, ülkemdekileri, meclistekileri görünce öğrendim "adam gibi adam" olmanın ne demek olduğunu, 'vicdan'ın, onurun, onursuzluğun, katillerin, kimler olduğunu, kadın, çocuk öldürenlerin, savaş ve kıyımları, katliam pilanlayıcıların, kin kusanların, köy yakanların kimlerden çıktığını öğrendim. Muhbirlerin, yalakaların, durmadan üreyen ve uluyan itlerin nereden geldiğini öğrendim. Sanatın, sanatçının ne demek olduğunu, nasıl olduğunu. Açların, yoksulların, öksüzlerin kimler olduğunu, onları sağanların, soyanların, ölümlere sürenlerin hangi dinden olduğunu öğrendim. Hangilerin hırsız, harami, hangilerinin 'selami' (şükürcü) olduğunu öğrendim. Yani, şekercilerle şükürcüleri seçer oldum artık. İnsanlığı yozlaşanlarla insanlığı yaşayanları, onurlularla onursuzları öğrendim.

Şimdi kendi durduğum yere sıkı sıkı basıp, kimin nerede durduğuna bakıyorum. Her an dikkatli, babamın dediği gibi, onların sıçrattığı çamurdan sakınarak bakıyorum ve derin bir soluk alıp: "Ne güzel, insan olarak doğup, insan olarak kalmak, kalabilmek." diyorum, yani önyargının katran koyusu çukuruna düşmeden, kendi halkını yüceltip diğer halklardan olanlara öcü gibi, cüzzamlı gibi bakmadan, ötelemeden benimseyebilmek ne güzel; ne güzel insanları –zaafa düşmeden- insan gibi sevmek. Babamı hatırlayıp bir kere daha düşündüm bunları...

Değer

Orhan Bahçıvan

Durdularuzuncayolortasındalşığı
nıkestilerçimenlerin
EşleşmezamanıFotosentezIşılbile
şimyeşilses
Sarardıçimenler
Güneşigörmeyince
DağDere
Ova
ÇayırçimenelistiyorCanlanıpvaro
lamaya
Hele
AyakaltıyoldöşemesiGöynürse
Güneşekarşıaniden
Açılır
SalkımsaçakgözleriminışığıBirda
mlasuiçinde
Ağızağızaboşluktaolmak
SaçılmaksırmalıörgüleriniçineDe
ğerdünyanınadı
Birbaşkapenceredenbakmaya

İsimSorgulaması

İnsan nedir
Neden insan derler bu yaratığa
Başka bir şey demezler
Çocukça sorular

Demire demir
Bakıra bakır
Taşa taş
Dedikleri için mi
İnsana insan demişler

Yoksa
Bana babamın isim koyduğu gibi
Birileri gelip bu canlılara
Böylesi isimleri mi koydu

Yıllarca sorguladığım
İsim sorgulaması

Halen çözmüş değilim
Beynimde ki bilmeceyi

Hey
Duyun beni yaratıklar
Bende sizin içinizden biriyim
Bende bir yaratığım

Evet merak ediyorum
Bizlere bu tür adını kim verdi
Bilgi edinmenin ayıp yanı olmam
alı

Ne demiş atalar
Bilmemek ayıp değildir
Öğrenmemek ayıptır

DALGACI MAHMUT-ÖLÜRSE AKŞAMÜSTÜ

Erdost Akbaba

Gözlerimi açtığımda soğuk havanın beni güzel bir öpücükle uyandırdığını hissettim. Karşısında sızdığım televizyon açık kalmıştı. Bir süre kımıldamadan ekrana bakmaya devam ettim. Spiker yeni günün hava durumunu sunuyordu. İstanbul sağanak yağış altında 9 derece. Daha fazla direnemedim üşümeye. Koltuktan kalkıp elimi yüzümü yıkadım. Aynada dişlerime bakıp fırçalamaya gerek duymadım. 2 dalı kalmış sigara paketinden bir tane çektim ve ateşledim. İstanbul sağanak yağış altında 9 derece dedim kendi kendime. İstanbul benimle aynı ruh haline kaç gün dayanabilecekti. Aylardır aynı şekilde devam eden ruhsal durumuma bugün İstanbul eşlik edecekti. Biliyordum dayanamazdı. Trafiği sıkışır, insanları birbirine girer. Fakiri mahallenin çamuruna küfreder, zengini çamurlu ayakkabılılara küfredip giderde giderdi. İstanbul benimle yarışamazdı. Hemen panik olur bulanıp giderdi. Sigarayı tablaya vurup, sandalyeye astığım ceketi alıp çıktım. Bakkala uğrayıp bir paket sigara aldım.

Bir işim yoktu. Meyve vermeyen bir ağaç gibi yapayalnızdım. Köklerimin toprakla hiçbir ilişkisi kalmamış olmasından mıdır yapayalnızlığı bana reva görmüştü. Kimsenin hafif bir rüzgarını savuruşuna kurban gitmeyeyim diyeydi. Herhalde tanrı biliyor da bana fısıldamıyor gibi ölmüyordum. Anlaşılan ben lazımdım. İşte bu yüzden yeryüzünün bana ihtiyacı olabilecek bir yeri var mıdır diye saatlerce dünyayı seyreyleyip duruyordum sahil kıyılarından. Aynı zamanda Arif Damar'ın "Saat sekizi geç vurdu" şiirine uygun yaşıyordum. Saat 8 vurduğunda bu yedi tepeden ibaret kalamamış acınası İstanbul'un bir yerinde sızana kadar içmeye başlıyordum. İstanbul'un da bana acıdığına eminim. Fakat dünya da öylesine çok şey vardı ki acınacak, göze çarptığımı sanmıyordum.

Aslında birkaç kere kurtarmaya çalışanlar oldu bu sonsuz gibi görünen düşüşümü. Aşk treni bu. Tüm insanların önünden çeşitli şekillerde geçip gider. Binen biner, binemeyene öküz de derler, öküz olan bakıp kalır. Sonra ardından şarkılar şiirler.. Bu trenin benimde civarımdan geçer diye bakındığım zaman dilimlerinin birinde bana çarpmışlığı oldu. İlkinde komünizmin kurumsal enkazından çıkarabildiğimiz canlı kalan ne varsa onları kurtarmaya çalışırken bu kazayı yaşadım. Örgütlenirsen özgürleşiriz dedim. Oralı olmadı. 10 yıl geçti ben insanın kendi özgürlüğünün sınırlarını kendi iradesiyle belirlemeli diye düşündüm. Sonrasın da düşmemek için nasıl çırpındım düşündükçe takdir ediyorum kendimi. Bu çarpışmadan ölümcül yaralar almadan kurtardım. Fakat acısı sonradan çıkar cinstendi. En çok İstanbul şahit oldu gözlerimin uzak ufuklara bakmaktan vazgeçtiğine. İlk fark ettiğim durum İnsanoğlunun yalanları olmuştu. Yalanla sevişmenin tam vaktiydi, yalanla para kazanmanın tam vaktiydi.

Ve ben temiz kalmak için uğraşmadım. İçimden geldiği gibi hiçbir şey yapmamaya karar vermiştim. O günden itibaren öyküsüz kalmak korkusu sardı. Bu durum içime büyük harflerle kazındı. İnsana en çok acı veren şey buydu. Lanet okuyup ortak acılarımıza kendime has rakı masaları kurdum. Böyle durumlarda alkolün aklı koruyan yanı mest edici. Zaman geçiyor ve bu süreçte yaşıtlarımdan biraz

fazla olmak üzere yüzüme birkaç kırışık, saçlarıma birkaç beyaz düşürdü sadece. Başım sen sağ ben selamet. Bir ömrü cezaevine dönüştürüp işkenceci beynimle mücadele edip durdu yüreğim. Günlerce uyuşturdum içimdeki yalnızlık canavarını. Yabani ne varsa ehlilleştirdim içimde.

Ölüm buymuş meğer. Ne zaman tekrar yenilip; en sevdiğim gömleğimi giyip evden dışarı attıysam kendimi, İstanbul'un o en çok sevdiğim ara sokağında yağmur yağdı. Sırılsıklam oldum. Hiçbir şey yapmayan bir adam için sırılsıklam olmak kötüdür. Çünkü bir şey yaparken böyle ıslandım görüntüsü veriyordu. Lanet olsun ki ahmakça değildi. Beni o hep bir şeyler peşinden koşan orospu çocuklarına benzetiyordu. Onlardan olmamak için her şeyimi verdim. Bu temiz kalmak için yapılan bir eylem değildi! Sundukları, vaad ettikleri şeylerin peşinden koşmamak benim bu dünyada ki asıl derdimdi. İnsanı doğadan uzaklaştırıp kendi yazılı yazısız kuralları bütününde içerisine alan acınası sisteme küfredip durdum.

Tüm gün şehirde o sevdiğim eski mekanları dolaştım durdum. Eve gecenin geç bir saati geldim. Kapıdan girdiğimde hiç değişmeyen, içimde bir çocuk gibi özene bezene büyüttüğüm yalnızlığım müthiş ihtişamıyla karşıladı. Fakat kapının altından beyaz bir zarf atılmıştı. Sarhoşluğun da verdiği etkiyle beceriksiz ellerim zarfı parçalayarak bir kenara attı. Bir A4 sayfasına hiç de uygun olmayan bir el yazısıyla "keşke gölgesine razı bir fesleğen olaydım" yazıyordu. Birkaç küfür saydım. Fesleğenine, gölgeye sığınma merakına, bir şey olaydımlara...

Ayakkabılarımı çıkartıp direk yatağa gittim. Çok geçmeden yine sızmıştım.

EMEK

Kenan Ogur

Sıcak bir yaz günü,
Yorgun, eve dönüyor işçiler.
Nasırlaşmış eller,
Kamburlaşmış bedenler,
Eve dönüyor işçiler.

Yüzlerinde mavi gülümseme,
Dönüş yolunda işçiler.
Madende, inşaatta, fabrikada,
Alın teri çalışan sizler,
Eve dönüyor işçiler.

Mavi Gece

Ali Şentürk

Şiirin en alıngan noktasından kalkıp
Sana geliyorum gölgeler devirerek
Eteklerimde tohumu var geleceğin
Bütün aykırılıklar son bulsun diye.

Her sunuşumda gül dalına tasasız
Ellerime yapışır kanayan kızıl renk
Birleşince karanfille gülün rengi
Sevdaya keser biletini mavi gece...

Sinema Notları

Anuş Pazarcıyan

Gençlik Ne? Genç Kim?

Youth (İtalya/Fransa/İsviçre/İngiltere 2015)
(Gençlik)
Yönetmen ve Senaryo: Paolo Sorrentino
Oyucular: Michael Caine, Harvey Keitel, Rachel Weisz, Paul Dano, Jane Fonda, Alex MacQueen, Paloma Faith, Ed Stoppard, Madalina Ghenea, Luna Zimic Mijovic, Diego Maradona vd.

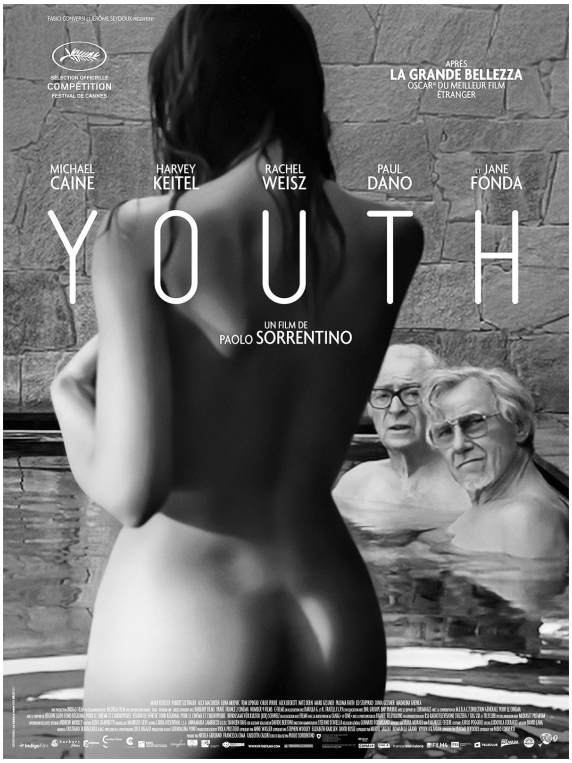

Sorrentino youth (gençlik) adlı filminde, sanat dünyasından (öncelikle sinemadan) ve para derdi olmayan kesimden bir dizi insanı İsviçre dağlarında, mükemmel bir doğal ortam içinde, çok lüks bir wellness/Spa otelinde yanyana getiriyor.

Filmin taşıyıcı karakterleri ikisi de seksenlerine varmış veya aşmış iki eski can dostu: Fred Ballinger (Michael Caine)ve Mick Boyle'dur (Harvey Keitel).

Oldukça ünlü bir kompozitör olan Fred, hem kızı, hem de meneceri olan Lena Ballinger (Rachel Weisz) ile, biraz da onun zorlaması ile gelmiştir otele. Çok sevdiği eşinin ölümünden sonra çalışmaya, üretmeye son vermiştir. Kızı onu son dönemde oldukça depresif bulmaktadır. O kendini böyle his etmese bile, bu otel tatiline gitmede bir zarar görmemiştir. Hem dostu Mick de oradadır.

Mick, onlarca film yapmış olan, son dönemde teklif almadığı için egosu yaralanmış bir yönetmen-

dir. Şimdi "benim sanatsal vasiyetim olacak" dediği son filminin senaryosu üzerinde çalışmaktadır. Filmin adı bellidir: "Life's last day" (Hayatın son günü!) Otele dört genç senaryo yazarı ile birlikte gelmiştir. Her birinin bir özelliği öndedir. Biri genç kadın olarak, kadın perspektifinden sorumludur. Biri iyimser, biri kötümser, biri de entellektüel bakış açısından, Mick ile birlikte yürüttükleri tartışmalarla senaryonun sonunu bağlamaya çalışmaktadır.

Fred'in kızı Lena ile Mick'in oğlu Julian (Ed Stoppard) evlidir. Yani çocukları üzerinden de akrabadırlar.

Sorrentino youth'ta, bu iki temel karakterinin yürüttüğü konuşmalar üzerinden hayatın anlamı, gençlik-yaşlılık, sanatın anlamı, başarının ölçüsü, gündelik hayatın basit sorunları ile büyük felsefi sorunlar arasındaki bağ vb.ni sorgular. Fred ve Mick'in konuşmalarının hiç eksilmeyen iki konusu, prostat hastalığının sorunları ile (Bugün çişini yaptın mı/ne kadar çıktı?) kıskançlıktır. (Gençlikte ikisinin aşık olduğu kadınla diğeri yattı mı?) Oteldeki diğer misafirleri bu iki "ihtiyar"ın gözlemleri üzerinden tanırız. Kimileri ile biraz yakından tanışırız.

Örneğin düzinelerce filmde oynayan ve fakat yalnızca bir robot kostümü içinde oynadığı rol ile tanınan genç sinema oyuncusu Jimmy Tree (Paul Dano); filmde kendini oynayan ve otel kapısındaki hayranları nedeniyle otelin genel sessizliğini/dingin yaşamı birazcık da olsa rahatsız eden Diego Maradona; oteldeki bütün erkeklerin cinsel fantezilerini süsleyen, libidonun da hiç yaşlanmadığının açık kanıtı olan dünya güzellik kraliçesi (Madalina Ghenea). Bu güzellik kraliçesi ile önce, otele geleceği dedikodusu başladığında, Fred'in rüyasında tanışıyoruz. Sonra geldiğinde, onu entellektüel bir burnu büyüklükle aşağılamaya çalışan Jimmy Tree'ye verdiği, bütün klişeleri kıran akıl ve bilgi dolu bir cevapta görüyoruz onu. Sonra filmin, film tarihinde belki Fellini'nin "Tatlı Hayat" taki Anita Ekberg'inin Roma'da Trevi çeşmesinde yıkanma sahnesi kadar yer alması muhtemel kilit bir sahnesinde görüyoruz: İki "ihtiyar"ın oturduğu Whirl pool'a çıplak giriş, ve onların tam karşısına oturuş sahnesi. Kedinin erişemeyeceği bir ciğere bakması gibi bakıyorlar. Libido yaşlanmıyor, ama vücut yaşlanıyor.

Bir de otele dışarıdan gelenler var: En başta Mick'in filminde başrol oynatmayı istediği, gençken yaptığı filmlerle yıldızlaştırdığı, şimdi son filmini finanse etmek için ihtiyaç duyduğu Brenda Morell (Jane Fonda). Mick ile Brenda'nın karşılaşması, gerçekle karşılaşma, gelecek hakkında kurulan planın çöküşü oluyor. Mick'e dramatik bir sondan başka seçenek kalmıyor.

Mick ve Brenda sahnesi, iyi oyuncuların yaşlanmasının yalnızca olgunlaşma, ustalığın doruklarına varma anlamına geldiğini gösteriyor. Bu yönetmenlere bir çağrı adeta.

Sonra sürekli otele gelip Fred'i Kraliçenin eşinin yaş gününde kendi eseri olan "simple Songs" adlı eseri seslendirecek olan Londra senfoni orkestrasını bizzat yönetmesi için ikna etmeye çalışan "Kraliçenin temsilcisi" (Alex MacQueen) var. Para, en ünlü orkestra, Kraliçenin ricası, en ünlü sopran vb. ikna edemiyor Fred'i. O kararlı görünmektedir. Artık çalışmayacaktır. Hele onun için çok özel bir anlamı olan Simple Songs'un birkez daha seslendirilmesini hiç istememektedir. Onun gelecek için planı yokmuş gibi görünmektedir. Oteldeki sağlık kontrolünün sonucu ve can dostu Mick'in dramatik sonu değiştirir fikrini. Onu Kraliçenin huzurunda orkestrayı yönetirken görürürüz son sahnede.

Bir de kısaca sahne alan ve kendi kendini oynayan pop şarkıcısı Paloma Faith var. Julian'ın basitçe "yatakta iyi" olduğu gerekçesiyle, Lena'yı bırakıp, tercih ettiği kadın. Tam bir vamp klişesi. Sorrentini burada da- filmde kendini oynayan Maradona'da olduğu gibi- klişelerle oynuyor. Aslında her ikisini de kendilerinin klişe karikatürlerini oynayacak cesareti buldukları için tebrik etmek gerek.

Sorrentino bir estet. Her sahnesi en ince detayına kadar planlanmış bir eser, unutulmaz resimler sunuyor bu filminde de. Örneğin her maddedeki ve doğadaki müziği görselleştiriyor Sorrentino.

Bir sahnede bir müzisyenin elinde bir selofan kağıdının nasıl bir müziği olduğunu duyuyor ve görüyorsunuz. Ya da bir başka sahnede bir sabah vakti çayırda otlayan çıngıraklı ineklerin, esen rüzgarın, havalanan kuşların nasıl bir orkestra oluşturduğunu görüyor, müziğini duyuyorsunuz.

Sorrentino youthh'ta kendine göre bir gençlik tanımı yapıyor: Gençlik yalnızca belli bir yaş grubunu tanımlayan bir kavram değildir. Gelecekle ilgili planlarınız varsa, yaşınız kaç olursa olsun, gençsinizdir. Bir de tabii, libido hiç yaşlanmaz.

Henüz orta yaşlarda (Sorrentino 1970 doğumlu) başarılı bir sinemacı için kendi olası geleceğine

avutucu bir gönderme olarak da, artık son demlerini yaşayan meslekdaşlarına yine avutucu bir saygı sunumu olarak da okuyabilirsiniz youth'u.

Nasıl okuyursanız okuyun, fakat gerçek anlamda büyük bir sinema yapıtı youth. Sinemada görülmesi için yapılmış bir film.

Sorrentino "Büyük Güzellik"ten (La grande Belleza) sonra Fellini'nin izinde yürümeye devam ediyor.

Sinemayı sevenler için görülmesi gereken bir film.

Bu yılki Avrupa Film ödüllerinde en iyi film, en iyi yönetmen ve en iyi erkek oyuncu ödülleri youth'a gitti. Bence en iyi takım oyunu diye bir ödül olsa youth hak ederdi. En küçük rollere kadar mükemmel uyum sağlanmış tam bir takım oyunu youth.

Hayatın Anlamının Peşinde:

Knight Of Cups (ABD -2015)
(Kadehlerin şövalyesi)
Yönetmen&Senaryo: Terrence Malick
Oyuncular: Christian Bale, Cate Blanchett, Nancy, Natalie Portman,
Brian Dennehy, Imogen Poots, Antonio Banderas, Isabel Lucas,Teresa Palmer, Armin Mueller-Stahl, Katia Winter vd.
Anlatan/yorumlayan/sorgulayan ses: Ben Kingsley

Terence Malick hayatın anlamının peşindeki koşusunda girdiği esoterik kulvarda ilerliyor.

Bu kez ünden yorulmuş ve sıkılmış bir Hollywood senaryo yazarı olan Rick (Christian Bale), –tabii bütün Hollywoodlular gibi güzel mi güzel ve para derdi yok– hayatın anlamının peşinde.

Hep yeniden karanlık bir tünelden ışığa/aydınlığa

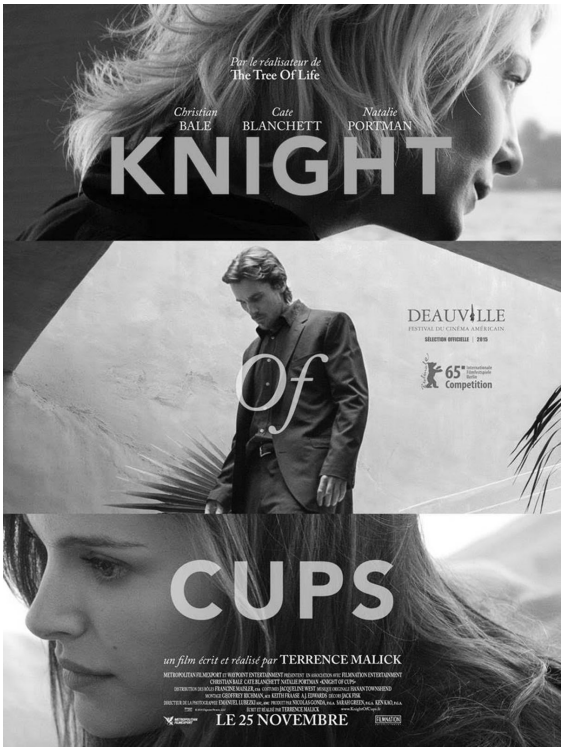

çıkan araba yolculuğu sahneleriyle birbirine bağlanan kısa öykülerde bir yandan ayrıldığı eşi Nancy (Cate Blanchett) ile geçirdiği mutlu anlarına geri dönüyor. Diğer yandan anı yaşıyor. Yaşanan anda Elizabeth (Natalie Portman) ile

sorunlu bir aşk yaşıyor. Çılgın, uyuşturucu, içki dolu partilere katılıyor. Modern mimarinin tapınakları olan gökdelenlerle çevrili sokak labirentlerinde görünürde amaçsız dolanıyor. Modern, steril, pahalı içmekan çekilmelerinde de görüyoruz onu. Sonra uçsuz bucaksız doğada görüyoruz. Aşk mıdır acaba hayata anlamını veren? Öyle ise mutlu aşk var mıdır? Rick'in aşkları neden hep sorunlu ve mutsuzdur?

Rick'in kardeşi ve ölümcül hasta olan babası ile ilişkileri de kavga, karşılıklı anlayışsızlık, iletişim yokluğu ile sakatlanmış ilişkilerdir. Rick geçmişe yolculuklarla dolu arayışında bu ilişkileri de rayına sokmaya çalışır. Fakat karşılıklı suçlamalar ve karşısındakini anlamaya çalışan anlayışsızlıklardan başka bir şey çıkmaz buluşmalardan. Aile midir hayata anlamını veren? Öyle ise mutlu aile var mıdır? Rick'in aile ilişkileri neden böyledir?

Sonunda Rick'i uçsuz bucaksız doğa içinde arayışına devam ederken görürüz.

Hollwood'un gürültülü, bol ışıklı, yüzeysel, yalan dünyasının karşısında doğada mıdır mutluluk. Acaba insanların doğanın efendisi değil, önemsiz

bir parçası olduklarını anlamalarında mıdır çözüm? Bunu becerebilir mi Rick? Bunu becerebilir mi insanlık?

Yoksa bu sorular lüks içinde yaşayan mutlu bir azınlığın lüks soruları, derdi olmayanların derdi midir?

Terence Malick'in bu yeni filminde de yalnızca sorular var. Cevaplar yine düşünen, tartışan seyircilere bırakılıyor.

Terence Malick'in bütün filmleri gibi, "Knight Of Cups" da olağanüstü bir estetiğe sahip. Öyle ki filmin her sahnesini ayrı bir resim olarak çerçevetip duvara asabilirsiniz.

Sıkılıp bu ne ya deyip çıkabilirsiniz bu filmden. Fakat eğer kendinizi resimlerin büyüsüne, Malick'in kurgusunun güzelliğine kaptırıp seyredebilirseniz sonuna kadar, o resimlerin büyüsü ile başınız dönerek çıkarsınız sinemadan. Bir süre sonra da eğer birlikte gittikleriniz varsa, onlarla filmin anlamını -hayatın anlamını- tartışmaya başlarsınız. Ben her Malick filminden sonra bunu yaşıyorum.

Bir Nöroloji Dersi

Inside Out (ABD -2015)
İçerisi dışarıda
Yönetmen: Pete Docter
Senaryo: Pete Docter,
Meg LeFauve,
Josh Cooley
Animasyon

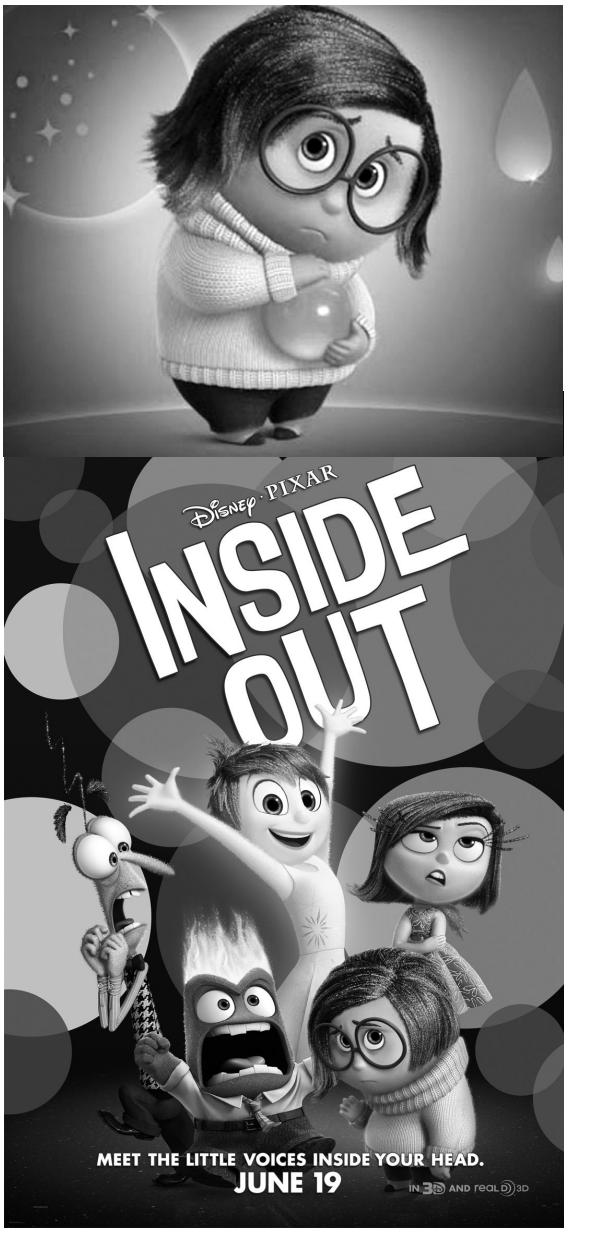

Pixar stüdyolarının bu bütünüyle bilgisayarda üretilmiş animasyon filminin Türkiye'de hangi isimle piyasaya çıkacağı en merak ettiğim şeylerden biri. "İçi dışarıda" gibi tam çeviriyle çıkmayacağı üzerine iddiaya hazırım. Aslında filmi en iyi anlatan isim bu olsa da, ilk bakışta anlaşılmazlığı nedeniyle bu böyle. Almanyada "Alles steht Kopf" ismiyle çıktı piyasaya. Her şey başı üzerinde duruyor filan diye çevrilebilir. Ya da herşey ters vb. denebilir. Almanya'da daha anlaşılır olsun diye alt başlık olarak da "Sevinç, Üzüntü/Kaygı, Korku, Kızgınlık/Öfke, İğrenme" eklendi isme.

İnside Out'ta senaryoyu da yazan Pete Docter ilginç bir iş yapıyor. Yeni doğan bir kız çocuğun beyninde, çocuğun bütün gelişmesinde ona eşlik edecek olan temel duyguların beynin yönetim merkezinde nasıl birlikte çalıştıklarını, üstün gel-

mek için nasıl kavga ettiklerini ve "içte" ki bu kavgaların, "dışa" tavır ve davranışlar olarak nasıl yansıdığını görselleştiriyor.

Doctor, kız çocuk Riley'in doğumuyla başlatıyor öyküsünü. Beyinde değişik duygu merkezlerinin sevimli figürleri ile tanışıyoruz. Önce sevinç giriyor devreye. Riley'in anne ve babasını ilk görüşü, ilk gülücük. Sevinç. Bu ilk sevinçli anı hemen beynin uzun vadeli arşivinde yerini alıyor. Sonra beyinde kaygı/üzüntü figürü giriyor yönetim merkezine. Riley ağlamaya başlıyor.

Sonra korku, kızgınlık/öfke ve iğrenme figürleri de giriyorlar devreye, Riley'in çocukluğunu beynin kumanda merkezinde bir kumanda konsolu başında oturan birbirleri ile üstün gelmek için yarışan bu beş temel figür, beş temel duygu belirliyor.

Algılar, anılar bu beş temel duygudan birine ait anı olarak boru postası yoluyla uzun süreli hafızaya gönderilip, orada depolanıyor. Bu arada yaşanılan kimi olumlu olayların anıları merkezde tutulup bunlardan Riley'in kişiliğini belirleyen anı adacıkları kuruluyor: Aile, doğruluk, buz hokeyi, saçmalık yaparak eğlenmek, arkadaşlık.

Riley 10 yaşına geldiğinde anne ve babası ile o zamana kadar yaşadıkları kentten başka bir kente göçüyor. Yepyeni tanımadığı bir ortama giriyor. Şimdiye kadarki tüm arkadaşlarını bir anda yitiriyor. Taşındıkları evi ve kenti beğenmiyor. Hayatı altüst oluyor. Bu dönemde o zamana kadarki kişilik adacıkları dağılmaya, bu arada uzun süreli hafızada da mutlu kimi anılar silinmeye başlıyor. Bütün bu gelişmeyi beynin merkezindeki kumanda odasından izliyoruz. Korku, kaygı, kızgınlık gibi temel duygular bu dönemde kumandayı ele alıyorlar. Beynin içinde olumsuzluğun olumluluğa galebe çalmasını engellemek için koruyucu unsurlar devreye giriyor. Bunların en başında Riley'in erken çocukluğunda her sıkıştığı durumda başvurduğu fantezi ürünü arkadaşı Bing Bong var. Sonrası sevinç duygusunun Bing Bongla işbirliği içinde Riley'i olumsuz duyguların egemenliği altına girmekten kurtarma çaba ve maceraları.

Inside Out, her yaştan insanın zevkle seyredebileceği keyifli bir animasyon filmi.

Geçerken de aslında şu ana kadar beynin nasıl çalıştığı konusunda bilinenlerin (ki bunun henüz % 2-3 arasında bir bilgi olduğu biliniyor) popüler dile çevrilerek görselleştirilmesi var.

Hitler'e Gülünebilinir mi?

Er ist wieder da (Almanya 2015)
(O yine burada)
Yönetmen: David Wnent
Oyuncular: Oliver Masucci, Fabian Busch, Christoph Maria Herbst, Katja Riemann, Franziska Wulf, Lars Rudolf

Timur Vermes Macaristan kökenli bir Alman gazeteci ve yazar. 2012'de yayınlanan ilk romanı "Er ist wieder da" ile en çok satanlar listesinin birinci sırasını aylarca işgal etti.

Timur Vermes söz konusu romanında Hitler'i (Oliver Masucci) zamanda bir yolculuğa çıkartıyor ve 1945'in 8 Mayıs'ındaki haliyle ve üniformasıyla 2011 Berlin'inde, Brandenburger Tor yakınlarında uyandırıyor.

Tarihin en çok sorulan ve cevap verilmesi mümkün olmayan sorularından biri, eğer tarihte önemli rol oynayan bir kişi ölmeseydi gelişme nasıl olurdu sorusu. Timur Vermes, bu soruyu biraz değiştirerek soruyor: Eğer tarihte önemli rol oynayan kişilerden biri diyelim ki, Adolf Hitler, öldükten 60-65 yıl sonra dirilse ne olur?

Vermes romanında bu soruya bir satır formatında birden fazla cevap veriyor:

+ Adolf Hitler'in zamanındaki ona tapan toplum artık yoktur, Hitler klığında dolaşan, onun sözlerini tekrarlayan, onun gibi hareket eden, kendinin "Führer" olduğunu, Almanya'nın bütün dünyaya hakim olması gerektiğini savunan bir figür, bugünün Almanyası'nda toplumun büyük bir kesimi açısından satirik bir figürdür. Gerçek olamaz.

+ Fakat bugünün Almanya'sında da hâlâ ırkçı dü-

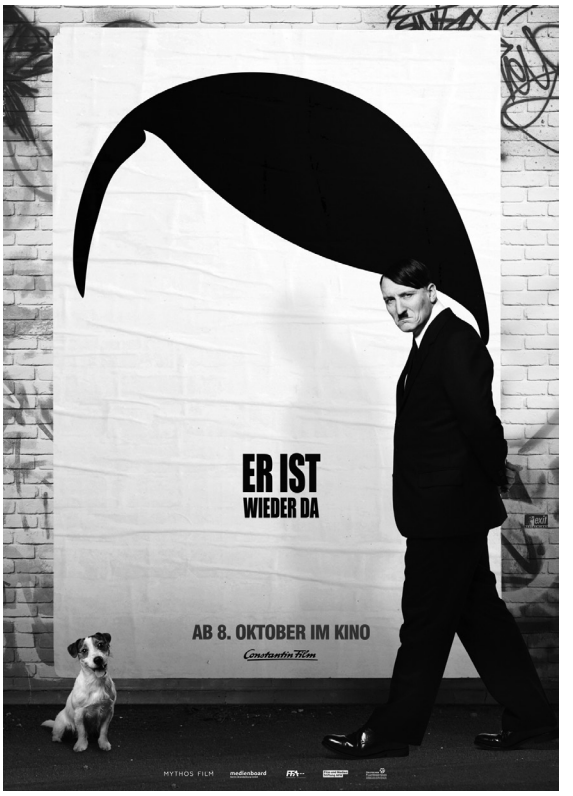

şünceler ve ırkçı örgütlenmeler vardır. Bunlar içinde kimin yeni Führer olacağı konusunda da dalaşmalar vardır. Bugünün Almanya'sında ırkçılık artık açık olarak değil, çeşitli biçimlere bürünerek, en başta da "yabancı" düşmanlığı olarak ortaya çıkmaktadır.

+ Hitler'in ölümünden 65 yıl sonra, Almanya aslında onun dünya egemenliği olmasa da, Avrupa'da egemen güç olma isteğini gerçekleştirmiş durumdadır.

+Hitler'in ölümünden 65 yıl sonra, Almanya'da Göbbels'in gıpta ile bakacağı yoğunlukta bir propoganda aracı egemendir: TV yayınları. Bunların aracılığıyla toplumda derinde uyuyan ırkçı düşünceleri harekete geçirmek, bu temelde bir hareket geliştirmek mümkündür. Nitekim Hitler'in bir canlı komedi şovunda getirdiği, başlangıçta şok edici ve çok komik bulunan düşünceleri giderek daha fazla taraftar topluyor.

Vermer'in bu romanı, belli kısaltmalarla ve gelişmekte olan yeni Nazi hareketini küçümseyen, kimi aptallara mal eden bir yaklaşımla (halbuki Vermer'in romanında bu tavır yok, tersine bu hareketin tehlikeliliğine dikkat çeken bir tavır var.) David Wnent'in rejisi ile filme aktarıldı.

Filmde benim en ilgimi çeken sahneler, Hitler filminin çekimi sırasında normal halktan kişilerin Hitler figürüne yaklaşımlarını gösteren dökümanter bölümler oldu. En yaygın tepki tabii Hitler'le selfie çektirmek oluyor. Öyle ya Hitler'le bir karede birlikte yer almak, hemen "arkadaşlar"a tweetlenmesi gereken önemli bir olaydır! Sonra Hitler'in açıkladığı görüşlere onay vermeler geliyor. Evet , ülkede çok fazla yabancı vardır. Evet Alman milleti kendine dönmelidir.vs.

Korkutucu bir film "O yine burada." Ekip iyi bir ekip. Oliver Masucci de iyi oynuyor.

Gelirse görün derim.

Nazilerle Kurulan Devlet…

Der Staat Gegen Fritz Bauer
(Almanya 2015)
Devlet Fritz Bauer'e karşı
Yönetmen: Lars Kraume
Oyuncular: Burghart Klaußner, Ronald Zehrfeld, Sebastian Blomberg, Jörg Schüttauf, Lilith Stangenberg, Laura Tonke ve diğerleri

Fritz Bauer 1960'lı yıllarda Batı Almanya'nın Hessen eyaletinde başsavcılık görevi yapan bir hukukçu. Yahudi kökenli bir ateist. Weimar Cumhuriyeti döneminde Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nde aktif olarak çalışan bir sosyal demokrat. 1930'da Sututtgart'ta Almanya'nın en genç sulh hakimi oluyor. 1936'da Danimarka'ya göç etmek zorunda kalıyor. Danimarka'nın işgali ertesinde, Danimarka bürokrasisi onun oturma iznini iptal ediyor. Üç aylık bir kamp tutukluluğu ertesinde ülkeyi terk etmesi Almanya'ya dönmesi için serbest bırakıldığında İsveç'e kaçıyor. Orada Willy Brandt ile birlikte Nazi Almanyası'na karşı faaliyetlere katılıyor. Bauer yalnızca yahudi kökenli ve sosyal demokratlığı ile değil, homoseksüelliği ile Nazi boğaları için bir kızıl

çuha. 1943'te en azından homoseksülellik nedeniyle saldırıya uğramamak için Anna Maria isimli bir kadınla anlaşmalı, göstermelik bir evlilik yapıyor.

1949'da Almanya'ya geri dönüyor. Önce Braunschweig'te Eyalet Mahkemesi Müdürlüğü yapıyor. 1950'de Eyalet Yüksek Mahkemesi'nde başsavcılık görevini üzerleniyor.

1956'da Hessen eyaleti hükümet başkanı sosyal demokrat Hans Georg Zinn tarafından Hessen eyaletinde başsavcılık görevine çağırılıyor. 1968'de evinde banyoda ölü bulunana kadar bu görevde çalışıyor.

1952'de Braunschweig'te savcılık yaptığı Remer davasında ünleniyor ve o dönemde aslında hemen bütünüyle eski Nazilerin elinde bulunan Alman hukuk bürokrasisinin ve genelde devletin dikkatini üzerine çekiyor. Söz konusu davada Hitler'e karşı 20 Haziran 1944'te bir suikastte yer alıp da cezalandırılanların haklarının iadesi söz konusu. Savcı olarak verdiği mütaalasında Nazi Almanyası'nın bir hukuk devleti olmadığını vurguluyor "Her gün onbinlerce insanı öldüren hukuksuz bir devlete karşı direniş haktır ve meşrudur" diyor. Bu onu Nazi artıklarının -ki Batı Alman devleti bunlar tarafından kuruldugözünde "güvenilmez bir yahudi" yapıyor.

Hessen'deki görevinde Bauer, Auschwitz yoketme kampında görev alıp ta şimdiye dek yakalanmayan kimi yöneticileri yakalayıp, yargı önüne çıkarma işine yoğunlaşıyor. Bunu yaparken başta yargı bürokrasisi, bütün devlet bürokrasisi ona her türlü engeli çıkarıyor. Bauer o dönem Arjantin'de olan Eichmann'ın izini de buluyor. Fakat Alman yargı bürokrasisi Eichmann'ın Almanya'da yargı önüne çıkarılmasından korktuğu için Bauerin onun geri istenmesi talebini red ediyor. Bauer bunun üzerine İsrail gizli servisi ile ilişkiye geçerek, onun Arjantin'den kaçırılıp İsrail'de yargı önüne çıkarılmasına yardımcı oluyor.

Der Staat gegen Fritz Bauer'de Lars Kraume bu yılmaz hukuk adamının, Eichmann konusunda devletle mücadelesine yoğunlaşıyor. Erken 60'lı yılların Almanya'sında geçmişi unutalım, karıştırmayalım atmosferini çok iyi yansıtan ve Bauer'i daha yakından tanımak için seyirciye davet çıkaran önemli bir film "Devlet Fritz Bauer'e karşı".

Rastlarsanız görün.

Ve Nihayet Son Bond…mu?

James Bond/Spectre
(İngiltere/2015)
James Bond/Hayalet
Yönetmen: Sam Mendes
Oyuncular: Daniel Craig, Christoph Waltz, Léa Seydoux, Madeleine Swann, Ralph Fiennes, Ben Whishaw, Naomie Harris, Eve, Dave Batista, Mr. Hinx, Monica Bellucci, Lucia Sciarra, Andrew Scott, Max Denbigh "C", Rory Kinnear, Jesper Christensen, Stephanie Sigman vd.

1962'de "Dr. No" ile başlayan James Bond dizisinin 24. filmi "James Bond/Hayalet."

Film dizinin son filmi Skyfall'ın devamı bir yanıyla. Skyfall'da ölen "M" in James Bond'a (Daniel Craig) bıraktığı bir video mesaj filmin çıkış noktası. "M" bu mesajda Bond'a bir görev veriyor. Bond kendi başına teşkilatın izni olmadan bu görevi ye-

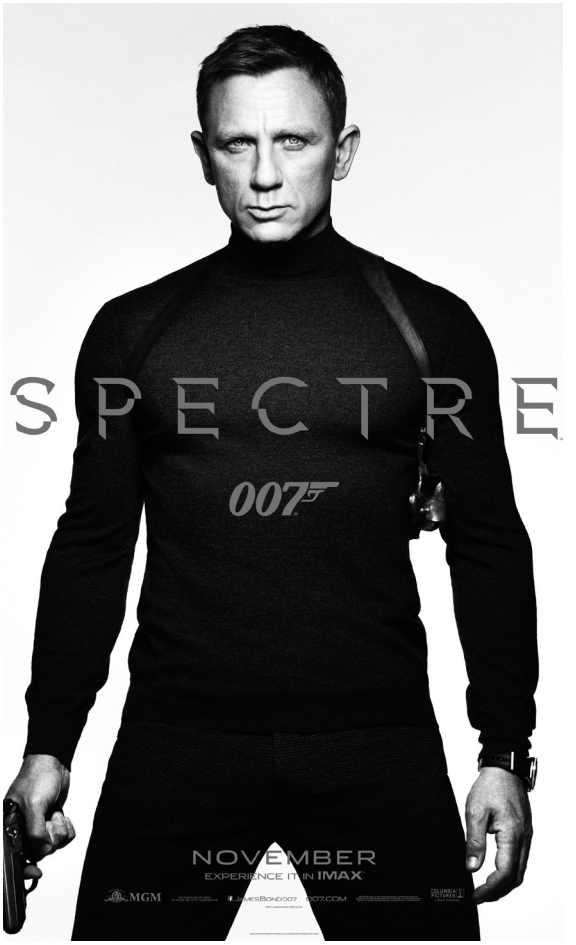

rine getirme sırasında Meksika'da bir stadyumu havaya uçurmaya hazırlanan iki teröristi öldürüyor. Bu arada patlayan bomba ile yüzlerce ev yıkılıyor, yüzlerce insan ölüyor. Mekiska/İngiltere arasında ipler geriliyor. Sonuç: James Bond yeni "M" (Ralph Fiennes) tarafından açığa alınıyor. Fakat onun yapacak işi vardır. Tekniker "Q" (Ben Whishaw) ve sekreter Moneypenny'nin (Naomie Harris) yardımıyla ölen M'nin verdiği görevi yerine getirmek.

Bu görevin yerine getirilmesi sırasında aynı zamanda Skyfall'da başlayan James Bond'un geçmişine yolculuk da devam eder.

Bir sürü macera ertesinde aslında James Bond'un daha ilk macerasından itibaren karşısında savaştığı Hayalet örgütünün başını çeken Ernst Stavro Blofeld'in (Christoph Waltz) James Bond'u da evlatlık alıp büyüten adamın öz oğlu olan Franz Oberhauser'den başkası olmadığı çıkar ortaya.

James Bond serisinin 24. filminde aslında bunun son olabileceğine dair birçok işaret var.

Bu işaretlerin en başında tabii James Bond'un artık bu işlerden elini ayağını çekip, sevgilisi Madeleine Swann'ile (Léa Seydoux) birlikte bir aile kurma, normal bir hayat yaşama isteği geliyor.

Bunun yanında Sam Mendes'in yeni Bond filmi, hiçbir zaman olmadığı kadar eski Bond filmlerine atıflarla dolu. Öyle ki, sanki artık söylenecek birşey kalmadı, kendimizi tekrarlıyoruz diyor film.

Ayrıca film yeni dönemde casusluğun artık insandan çok tekniğe dayalı bir sistem olacağını, eski tip casusluk örgütlerinin yerini yeni tip casusluk örgütlerinin alcağı temel tezi üzerine kurulu. Buna bir de filmin son sahnelerinde zaten bir önceki filmde havaya uçmuş olan eski MI6 binasından, yeni yerine, "yeraltına" taşınmak zorunda kalan eski MI6'nın yeni yerinin de havaya uçurulması eklenince nihayet son Bond mu sorusu haklılık kazanıyor.

Son olursa sinemanın kaybedeceği birşey olmaz.

Yalnızca Bond meraklılarına tavsiye edilebilecek bir film. Diğerleri uzak dursun.

Bond meraklıları için de, hangi sahnenin hangi Bond filmine atıf yaptığını bulmak eğlenceli bir meşgale olabilir.

Yeteneksiz Bir Sinemacı Öyküsü …

Diktatör Adolf Hitler'in Hayatının Esrarengiz Yönleri (Türkiye-2015)

Yönetmen ve Senaryo: Müjdat Gezen

Oyuncular: Müjdat Gezen, Ahmet Saraçoğlu, Atilla Sarıkayalı, Barış Hayta, Ercan Bostancıoğlu, Ferdi Merter, Günay Karacaoğlu, Hakan Eke, İlhan Daner, İlker Ayrık, Mehmet Tuncalli, Mustafa Alabora, Şevket Çoruh, Uğur Dündar

Ülkemizin ünlü tiyatro insanlarından biri Müjdat Gezen. Kurduğu, kendi adını taşıyan "Müjdat Gezen Sanat Merkezi"nde birçok

sanatçı yetiştiren önemli bir insan. Sözünün ve tavrının bir ağırlığı olan ve fakat bu ağırlığa uygun olmayan çapsız açıklamalar da yapan -en son Uğur Dündar'ın yönettiği bir TV programında Yaşar Nuri Öztürk'le yaptığı tuluatta gördük seviyesizliği- bir sanatçı. yönettiği oynadığı oyunlar dışında Yeşilçam'a da bulaşan, onlarca öncelikle komedi filmlerinde oyunculuk yapan biri. Şimdi uzun isimli uzun bir sinema filmi yapmaya soyunmuş.

Öykü Yeşilçam'da yıllarını reji asistanlığı ile geçirmiş Muammer Yeşiltaş'ın ömrünün sonbaharında nihayet kendisinin senaryosunu yazıp, finanse ettiği bir festival/sanat filmi çekmeye soyunmasının öyküsü. Bu hayalini gerçekleştirebilmek için o her fedakârlığa hazırdır. Aslında fedakârlık yapacak fazla bir şeyi de yoktur. Sigara ve alkol bağımlılığı yüzünden eşi ve oğlu tarafından terkedilmiştir. Babadan kalma her yeri dökülen bir evde oturmaktadır. Bu evi filmin finansmanı için ipotek eder. Fakat yetmez. Araya yüksek faizle borç veren mafya girer. Bir de gündelik borç alınan ve ona inanan üst komşu ve yönetmen yardımcısı.

Muammer Yeşiltaş hayalini yerine getirmek için hocası olduğu okulun öğrencilerini ve kimi dostlarını oynatır filmde. Tabii ona bağlı şişman yönetmen yardımcısı dışındakiler karşılıksız yapmazlar işlerini.

Set tam bir kaostur. Üzerine oyuncuların -biri dışında- tümünün salaklığı ve sürekli finansman eksiği de binince, aslında Muammer Yeşiltaş için film çekimi bir sabır testi, bir işkencedir adeta. Tek umudu ve sevinci filmde Hitler'in sevgilisi rolünü verdiği ve aşık olduğu genç kadındır. O da evlidir aslında ve Muammer Yeşiltaş onun saygı ve sevgi duyduğu hocasıdır yalnızca.

Sonunda filmi bitirir, ama kendi de biter. Almanya'dan doktorunun çağrısı ile gelen oğlu, onun ölüsünü bulur.

Muammer Yeşiltaş'ı figüründe kendisi dışında herkesin salaklığından çeken ve umutsuz bir sanatçı portresi ile karşılaşıyoruz. O da ama yeteneğini olduğundan büyük görmekten muzdariptir. Yaptığı film en iyi halde bütün zamanların en kötü filmleri listesinde dereceye girebilir.

Muammer Yeşiltaş ne kadar Müjdat Gezen'dir bilemem. Ama epey benzerliği olduğu kesindir.

Film senaryosu kötü, oyunculuğu kötü, kurgusu kötü, kısaca her şeyi ile kötü bir film. Neden yapılmış anlamış değilim. Belki yeteneksiz sinemacılara film yapmama öğüdüdür. Belki bir özeleştiri (Yapılan filmin bütün zamanların en kötü filmleri listesinde şampiyon), belki Türkiye'de sanat yapmanın zorluğu ve sanatçının değerinin bilinmemesi konusunda bir yakınma olabilir. Belki Türkiye'de çok popüler olan Erdoğan= Hitler tarzı bir siyasi mesaj olarak düşünülmüştür. Belki yaşlanan bir insanın aşkı aramasının öyküsüdür anlatılan.

Ne olursa olsun, Müjdat Gezen neyi ve nasıl anlatacağına karar veremediği çok kötü bir film çıkarmıştır ortaya.

Aralık 2015

Anuş Pazarcıyan

ÇIKTI!

İsteme adresi:
Dönüşüm Yayınları
Sultaniye Mah. Doğan Araslı Bul.
Hanplus İş Mer. No: 150
Kat: 12 Ofis No: 316
ESENYURT/İSTANBUL

Tel.: 0212/620 67 57
Cep: 0530 973 73 95

E-Mail:
donusumyayinlari@gmail.com

Sosyalist–komünist hareket içinde uzun yıllardır tartışılan bir sorun var:
Başta açık revizyonistler olmak üzere birçoklarının "reel sosyalizm", "yaşayan sosyalizm" adını verdikleri, 1990'lı yılların başlarında çöken ekonomik sistem gerçekten sosyalist mi idi? Çöken, burjuvazinin propagandistlerinin bizi inandırmaya çalıştıkları gibi gerçekten Sosyalizm/Komünizm mi idi? Yoksa Marksist-Leninist'lerin yıllardır savunduğu gibi, başlanılan sosyalizm inşası deneyinin kesintiye uğratıldığı, sosyalizm adına uygulanan bir çeşit bürokrat devlet kapitalisti, yozlaşmış bir sistem mi idi?
Öyle ise, bu sosyalizmden bürokrat devlet kapitalizmine dönüşüm hangi süreçlerden geçerek gerçekleşmişti? Bu süreçte Marksist-Leninist'lerin, gerçek komünistlerin hatalarının payı var mıydı? Varsa nasıl ve ne idi bu pay? Bu süreçte ekonomi ve siyaset birbirlerini nasıl etkilemişlerdi? "Geri dönüş"te iktidar sahibi revizyonistler sosyalist ekonomi teorisinde ve ekonomide nelere sahip çıkmışlardı. Teoride neler ekonomi bilimini yeni şartlarda ilerletme, geliştirme adına değiştirilmişti?...— ***H. Yeşil***, *Önsöz'den*

Kitap... Dünyayı yorumlamak ve dünyayı değiştirmek isteyenler için!

Fotoğraf: Tahsin Aydoğmuş, Zeugma Müzesi - Gaziantep 2014, "Devinimin Görsel Dili"nden...